Secolul 20

PREZENTAREA ARTISTICĂ:
GETA BRĂTESCU

Coperta:
VERA MUHINA
Muncitorul și colhoznica

29.06.17

https://biblioteca-digitala.ro

Secolul 20 Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Comitetul de redacţie:
ACAD. AL. PHILIPPIDE, ION BRAD, OV. S. CROHMĂLNICEANU ZOE DUMITRESCU-BUŞULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, DAN HĂULICĂ REDACTOR-ŞEF, GEORGETA HORODINCĂ REDACTOR-ŞEF ADJUNCT, TATIANA NICOLESCU, FLORIAN POTRA SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE

10
1967

SUMAR

DE VORBĂ CU REVOLUŢIA

EVGHENI EVTUŞENKO: *De vorbă cu revoluţia*, în româneşte de Vasile Nicolescu • 3

VSEVOLOD ROJDESTVENSKI: *În acele zile;* GALINA SEREBREAKOVA: *Sub semnul stelei roşii;* LIUDMIL STOIANOV: *Octombrie în viaţa mea;* ALBERT RHYS WILLIAMS: *Rusia nouă văzută de americani;* VLADIMIR LUGOVSKOI: *Tinereţe*, în româneşte de Victor Frunză; EDUARDAS MIEJELAITIS: *Imn dimineţii*, în româneşte de Geo Dumitrescu; LEONID MARTÎNOV: *Linişte*, în româneşte de Tiberiu Utan; BULAT OKUDJAVA: *Strada dragostei mele*, în româneşte de Ioanichie Olteanu; NIKOLAI ZABOLOŢKI: *Despre frumuseţea chipului omenesc*, în româneşte de Madeleine Fortunescu • 5

https://biblioteca-digitala.ro

PAGINI DE PROZĂ

NIKOLAI TIHONOV: *Începutul erei* • 33
EM. KAZAKIEVICI: *Colegiul extern*, în românește de T. N. • 46
ANDREI PLATONOV: *Fro*, în românește de Tatiana Berindei și C. Streia • 52

ECOURI LIRICE

GEORG HEYM: *Rusia*, poezie, în românește de N. Argintescu-Amza • 68
JORGE LUIS BORGES: *Rusia*, poezie, în românește de Florian Potra • 69

ARTA ÎN REVOLUȚIE — REVOLUȚIE ÎN ARTĂ

VLADIMIR MAIAKOVSKI: *Povestea unui pistol*, scenariu, în românește de Virgil Șoptereanu • 70
DZIGA VERTOV: *Noi — proiect de manifest —; Despre cine-adevăr; Cine-ochiul; Omul cu aparatul de filmat; Cum am realizat filmul despre Lenin* • 82
VS. MEYERHOLD: *Autenticul teatru proletar*; *Ideologia și tehnologia teatrului* • 96
A. TAIROV: *Literatura în teatru* • 100
BORIS SAȘAVA: *Prințesa Turandot în regia lui Vahtangov* • 104

Teatru popular, *Teatru politic*, *Teatru proletar*, montaj de G. Banu și N. Oprițescu • 106

TATIANA NICOLESCU: *Intîlniri în U.R.S.S.* • 118

•

VICTOR SIVETIDIS: *Dimineața lumii; Ifigenia; Cum a fost*, poeme, în românește de Florența Albu • 123

ERNEST HEMINGWAY

AMICIA MELLAND: *Casa memorială « Hemingway » din Havana* • 131
ERNEST HEMINGWAY: *Fiesta*, *Soarele răsare, soarele apune*, roman (I) în românește de D. Mazilu • 133

•

MIRCEA POPESCU: *Convorbire cu Siqueiros* • 191

https://biblioteca-digitala.ro

DE VORBĂ CU REVOLUȚIA

EVGHENI EVTUȘENKO

De vorbă cu revoluția

Cu capul răvășit de gînduri
neliniștit ca vîntul
am uitat să cutreer pămîntul
umblînd pe jos ca altădată,
legea gravitației n-am biruit-o.

Drumuri de praf năclăite
înăbușe tropotul cailor,
ropotul
surd de copite.

https://biblioteca-digitala.ro

Deasupra rîpei
privind dușmanul în față
comsomoliștii din Triplie cîntă.
Doamne, ce n-ar da să nu moară !
Ei cîntă și cîntă
iar de departe
într-un glas le răspund
vocile celor din Krasnodon
vuind din pămînt.

Brațele-mi,
după arme
tînjesc.
Sînt încă tînăr !
Deasupra capului meu răvășit
și mistuit de gînduri
se-nclină Revoluția
simplu spunîndu-mi
lucruri necesare:
«Fii gata,
fii gata
de drum !
Nu-mi cere arme.
Făurește-le singur.»
Mă ridic.
Am să rezist.
Voi birui !
Și fără să-mi încovoi spatele,
cu fruntea sus,
fără de arme, născocitor de arme,
fără prieteni, pe urmele prietenilor călcind !
Fără confortul spurcat de călduț,
fără anii cu șira spinării plecată,
fără burta-mbuibată-a filistinului,
nimic nu mă va face vreodată
să vînd Revoluția !

În românește de VASILE NICOLESCU

https://biblioteca-digitala.ro

VSEVOLOD ROJDESTVENSKI

În acele zile

În octombrie 1917 eram student la Universitate, dar încă din februarie fusesem înrolat în armată, într-o unitate de geniu. În această calitate eram la dispoziția Comitetului militar revoluționar din Petersburg. În rîndurile soldaților se simțea destul de limpede că în oraș se pregăteau evenimente furtunoase. Unitățile de geniști erau formate în majoritatea lor din muncitori, deci oameni cu anumită pregătire tehnică și mai ales oameni ai căror tați și frați rămăseseră să muncească în uzine. Legătura cu suburbiile orașului populate de muncitori era foarte strînsă. Aproape în fiecare zi cazărmile erau vizitate de propagandiști din rîndurile muncitorilor. Bolșevicii erau oaspeții cei mai frecvenți și cei mai doriți. « Musafirii» de altă nuanță erau mai toți alungați.

Încă din primele zile ale lui Octombrie, în oraș era o atmosferă de îngrijorare. Circulau patrule de iunkeri, ici-colo se auzeau uneori focuri de armă. Viața orașului decurgea în aparență normal, străzile erau populate, tramvaiele circulau, totuși se simțea o încordare. Se răspîndiseră zvonuri după care Kerenski și-ar fi adus trupele credincioase la Petrograd. Comitetul militar revoluționar la rîndul său dăduse ordine ca trupele devotate lui și detașamentele gărzii roșii să fie în stare de luptă. Încordarea creștea în fiecare zi. Se apropia ciocnirea hotărîtoare dintre armatele guvernului provizoriu și detașamentele înarmate ale revoluției.

În seara zilei de 24 octombrie trecînd prin fața clădirii Telegrafului central văzui un tablou neobișnuit. În locul iunkerilor eleganți și spilcuiți care se plimbau de obicei cu puștile pe umăr lîngă intrarea principală, zării grupuri de muncitori tineri și bătrîni dintre care unii purtau revolvere la brîu. Ceva mai departe stătea o mitralieră, apoi încă una. Prin intrarea principală circulau tot timpul oameni cu figuri serioase, cam îngrijorate. Peste tot domnea însă ordinea și liniștea.

Un băiețandru se apropie, îmi controlă actele, apoi îmi ceru un foc. Intrai în vorbă cu el.

— Ei, cum merg treburile?

— Merg. Totul e-n ordine.

Am rămas profund mirat de această liniște care neîndoielnic fusese precedată cu puțin timp înainte de-o luptă fără de care nu s-ar fi putut cuceri un obiectiv militar

https://biblioteca-digitala.ro

atît de important. Probabil că totul se desfăşurase într-o mare repeziciune, spiritul de organizare şi surpriza jucînd un rol important.

Îmi continuai drumul pe Nevski Prospekt. Cu cît înaintam mai mult, cu atît mă opreau mai des patrulele de muncitori. Permisul purtînd pecetea Comitetului militar revoluţionar îmi deschidea calea. În cîteva rînduri am fost prevenit că palatul Mariinski din piaţa Isaaki este încă ocupat de trupele lui Kerenski. Căutai să mă abat pe străzi lăturalnice.

Deşi la prima vedere Nevski Prospekt părea să-şi păstreze înfăţişarea sa obişnuită el era totuşi altul. În mulţimea, de altfel nu prea numeroasă, vedeai haine cenuşii, mantale soldăţeşti fără epoleţi, paltoane roase, basmale groase. Ici-colo se zăreau berete de marinari.

Pe alocuri se formaseră grupuri în care se povesteau ultimele noutăţi. Aproape în fiecare din ele se găsea cîte cineva care venise de pe insula Vasilievski, din cartierul Petrograd, din suburbiile muncitoreşti. Zvonurile se răspîndeau prin oraş cu o iuţeală inexplicabilă în condiţiile de atunci.

Cu cît înaintam mai mult spre palatul Amiralităţii, cu atît zvonurile se înmulţeau şi ele. Şi după cum s-a dovedit mai tîrziu, majoritatea dintre ele corespundeau adevărului. Se auzea că a fost respinsă încercarea iunkerilor de-a pune mîna pe podurile de peste Neva. Muncitorii din cartierul Vîborg au reuşit să înlăture patrulele iunkerilor de pe podul Liteinîi. Acelaşi lucru se întîmplase la podul Bîrjevoi şi la podul Palatului. Ultima ştire era foarte importantă pentru mine pentru că trebuia să ajung cu orice preţ la unitatea mea militară, care se afla în regiunea fortăreţei Petropavlovsk.

Drumul meu trecea pe lîngă Palatul de iarnă de-a lungul parcului Alexandru. În amurgul ce se lăsa, piaţa părea pustie. Ici-colo se zăreau cîteva siluete omeneşti . . . În partea dintre Ermitage şi clădirea Statului Major văzui un grup puţin numeros de iunkeri, pe cînd toată partea spre Nevski şi palatul Amiralităţii era în mîna trupelor revoluţionare şi a gărzilor roşii. Prin arcada Statului Major încununată de cvadriga victoriei se zăreau grupuri de oameni mişcîndu-se.

Cu mare greutate reuşii să ajung în cele din urmă la unitatea de care aparţineam. Aci totul era pregătit pentru luptă, se aştepta numai ordinul Comitetului militar revoluţionar. Ştirile soseau mereu, una mai uluitoare decît cealaltă. Seara tîrziu de tot aflarăm că trupele lui Kerenski au fost izgonite din gara Baltiski, că unităţile militare trec de partea poporului, că şcolile de ofiţeri de infanterie din Peterhof şi Oranienbaum au fost dezarmate. Tot mai puternic se strîngea inelul în jurul Palatului de iarnă, citadela din urmă a guvernului provizoriu în mîna căruia se mai aflau ca ultime puncte de apărare clădirea Statului Major de gardă şi a palatului Mariinski.

Noaptea de 24 spre 25 octombrie, mi-a rămas profund întipărită în minte; o noapte plină de evenimente, de zvonuri, de speranţe şi de îngrijorări. Mă aflam în odaia Comitetului soldăţesc, o cămăruţă strîmtă plină de fum de ţigară. În fiecare clipă cineva trîntea uşa intrînd sau ieşind şi tot timpul era un zgomot de voci. Telefonistul aplecat asupra lădiţei lui de lemn învîrtea cu furie mînerul. Din cînd în cînd ne făcea un semn cu mîna şi atunci toţi tăceau, iar el scria în grabă textul telefonogramei, repetînd cuvinte disparate sau frînturi de fraze. Dar în genere prin telefon se transmiteau numai comunicările mai puţin importante. Cele principale şi secrete erau trans-

https://biblioteca-digitala.ro

mise prin curieri speciali. Astfel în timpul nopţii am primit dispoziţie să ne unim cu nişte unităţi care aveau misiunea să înconjoare şi să blocheze şcolile de ofiţeri de la Pavlovsk şi Vladimirsk, împiedicîndu-i pe iunkeri să înainteze spre piaţa Palatului de iarnă. În afară de aceasta căpătarăm misiunea de a apăra şi patrula pe podul Bîrjevoi.

La miezul nopţii ieşii să verific patrulele şi posturile. Era o noapte foarte rece, neplăcută. Din cînd în cînd ploua mărunt. Dar vîntul ce sufla puternic dinspre mare împrăştie destul de repede norii. Clădirea Bursei se înălţa neagră, parcă diformă. De partea cealaltă a Nevei se zărea clădirea Palatului de iarnă. Totul era cufundat în întuneric. Ce se petrecea oare acolo în aceste ore ale nopţii? Deocamdată era linişte dar era o linişte deosebită, apăsătoare, de aşteptare.

Cam în dreptul podului Palatului întîlnii o patrulă care venea dinspre insula Vasilevski. Ne oprirăm să fumăm o ţigară şi cu această ocazie aflai că vasele venite de la Kronstadt au adus soldaţi care au asigurat circulaţia pe podul Nikolai, singurul ce mai rămăsese în mîna guvernului provizoriu.

A doua zi o dată cu ceaiul de dimineaţă, sosiră la cazarmă veşti noi: fusese ocupată Banca de Stat de pe Sadovaia, Palatul telefoanelor şi gara Varşovia, ultima dintre gări care mai rămăsese în mîna guvernului provizoriu.

La data aceea noi nu aflasem încă de fuga lui Kerenski din Petrograd într-o maşină ce purta steagul american, mînat de gîndul disperat de-a intra în legătură cu trupele de pe frontul de Nord. Miniştrii săi se baricadeseră în Palatul de iarnă. Pentru apărarea acestei ultime poziţii ei reuşiseră să strîngă vreo două mii de oameni şi cîteva maşini blindate. Situaţia lor deveni însă disperată mai ales după ce fu cucerit palatul Mariinski şi forţele revoluţionare începură să strîngă din ce în ce mai tare inelul în jurul Palatului de iarnă pe porţiunea dinspre Nevski şi Ermitage. Încă în prima jumătate a zilei începu dezordinea în rîndul trupelor guvernului provizoriu. Unele unităţi părăsiră piaţa. Chiar o parte din iunkeri, sprijinul pe care se bizuiau cel mai mult miniştrii lui Kerenski, preferară să şteargă putina. În palat mai rămăseseră doar vreo şapte-opt sute de oameni. Dimpotrivă forţele proletariatului creşteau cu fiecare oră şi cercul se strîngea în jurul Palatului de iarnă.

Ştirea cea mai surprinzătoare a venit către amiază. Erau nişte manifeste proaspăt tipărite adresate de către Comitetul Militar Revoluţionar: «Către cetăţenii din Rusia». Toţi repetau cu convingere că textul a fost scris de V.I.Lenin. Un adevărat entuziasm cuprinse cazarma. «Guvernul provizoriu a fost alungat». Aceste cuvinte treceau din gură-n gură. Şi deşi Palatul de iarnă se mai afla în mîinile duşmanului, tuturor le era limpede că guvernul lui Kerenski îşi trăieşte ultimele zile sau poate ultimele ceasuri. «Lenin a vorbit la Smolnîi, la şedinţa sovietului din Petrograd». «Lenin a ieşit din ilegalitate», «Lenin e cu noi» — se auzea din toate părţile.

Cînd ieşii pe poarta cazărmii, cartierul nostru, relativ liniştit, mă uimi prin însufleţirea sa neobişnuită. Oamenii citeau manifestele şi comunicatele Comitetului militar revoluţionar. Trecătorii discutau cu înflăcărare sau schimbau replici fugare între ei.

Nu fără greutate îmi făcui loc spre unul din afişe. Cei din faţa mea îl citeau cu voce tare şi se vede că nu pentru prima oară. Un bătrînel uscăţiv purtînd un palton ros şi o şapcă mototolită mi se adresă: «Tinere, nu cumva ai un creion?» Îi dădui creionul

https://biblioteca-digitala.ro

cerut. Btărînul roti cu el triumfător prin aer, apoi apropiindu-şi ochii miopi de afiş trase fără grabă o linie groasă subliniind cuvintele:

— « Propunerea imediată a unei păci democrate» ! Una la mînă !

Mulţimea răspunse aprobativ: « Aşa da ! Era de mult cazul». « S-a terminat războiul, bravo băieţi !»

— « Desfiinţarea proprietăţii moşiereşti asupra pămîntului». A doua ! la te uită ! Ţărănimea rusească o să respire liberă, o să-şi ridice capul. Iar în ce-i priveşte pe moşieri, « adio şi n-am cuvinte». Şi-au făcut ei cheful, ajunge !

Răsunară iar exclamaţii aprobative.

— « Şi acum iată şi-a treia: Controlul muncitorillor asupra producţiei». Deci s-a zis şi cu fabricanţii ! Să subliniem ! Şi uite acum, asta ne priveşte pe toţi. « Formarea guvernului sovietelor».

Ultimele cuvinte le rosti solemn, răspicat şi cu voce tare. O aprobare generală fu răspunsul.

Bătrînul îmi restitui creionul făcîndu-mi vesel semn cu ochiul:

— Uite-aşa stau lucrurile, tinere ! A început ! Ei, cu Dumnezeu înainte ! Iar în ce priveşte pe domnii de acolo — şi întinse mîna spre Neva, în direcţia Palatului de iarnă cufundat în ceaţă — cu ei s-a terminat !

Şi porni înainte zîmbind.

În seara zilei de 25 octombrie aflarăm că în noaptea din ajun pe Neva intrase crucişătorul Aurora împreună cu cîteva vase din Kronstadt şi se oprise lîngă podul Nikolai. Acum podul era în întregime şi definitiv în mîna revoluţionarilor. Marinarii de pe aceste vase se alăturaseră trupelor care înconjuraseră piaţa Palatului de iarnă. Veşti bune veneau şi de la fortăreaţa Petropavlovsk care trecuse de partea revoluţiei, iar artileriştii ei sili îndreptaseră tunurile în direcţia Palatului de iarnă.

Pe la opt seara am fost trimis să controlez patrulele şi posturile batalionului nostru care ajun:eseră pe insula Vasilievski. Timpul era ca în ajun rece şi posomorît. Ploaia măruntă parcă te-nţepa şi te plictisea. Aceeaşi ceaţă cenuşie, umedă, stăruia în aer.

Lîngă clădirea Muzeului Zoologic întîlnii un marinar tînăr cu care făcurăm un schimb de noutăţi. Ne interesa cel mai mult ce se petrecea în piaţa Palatului care era atît de aproape şi unde se juca actul principal al piesei.

Se făcuse între timp aproape zece, dar liniştea era aceeaşi. Aşteptarea era cu atît mai apăsătoare. Şi slujba noastră de patrulare ni se părea cu atît mai plicticoasă !

E greu de spus cît a durat această aşteptare. Dintr-odată răsună o salvă de tun. În momentul acela nu ştiam că salva fusese trasă de pe Aurora şi că era semnalul care trebuia să dezlănţuie asaltul. Nici nu apucarăm să ne dăm seama de semnificaţia acestei salve că din toate părţile începură bubuiturile. Mai tîrziu aflarăm că tirul fusese iniţiat mai ales cu intenţia de-a exercita o înrîurire morală asupra miniştrilor lui Kerenski care continuau să mai rămînă în palat. Scopul a fost atins pe deplin. În sălile Palatului pătrunse panica. Masa poporului se apropia tot mai mult de clădire, împuşcăturile răsunau tot mai des în piaţă. După miezul nopţii unităţile de atac pătrunseră pe intrarea principală şi pe intrările laterale în Palat. Pe la ora două asaltul luă sfîrşit, ultima cetăţuie a guvernului provizoriu fusese cucerită de revoluţie.

Pe la trei noaptea se redeschise circulaţia peste podul Palatului. Marinarii reveniră pe vasele lor. Soldaţii se întoarseră în cazărmi.

Toată noaptea n-a dormit însă nimeni.Toată cazarma discuta evenimentele. Toţi erau emoţionaţi, cuprinşi de acelaşi sentiment de bucurie. O etapă importantă a luptei se încheiase cu succes. Nimeni nu stătea să se gîndească la greutăţile ce erau în faţă, căci revoluţia continua şi mulţi dintre noi mai aveam să-i apărăm şi să-i întărim începutul aşezat cu atîta eroism.

https://biblioteca-digitala.ro

GALINA SEREBREAKOVA

Sub semnul stelei roşii

Războiul civil ! Cît de mult au avut de învăţat din anii aceia toţi cei care fie şi într-o măsură cît de mică, au participat la lupta pentru victoria lui Octombrie, au făcut parte din Armata roşie! Nu există verificare mai bună a caracterului uman decît lupta cu greutăţile într-o perioadă de încercări pentru întregul popor.

Am avut norocul să întîlnesc în 1919 oameni minunaţi, oameni de o mare tărie, de un mare curaj, urmărind un singur ţel în viaţă, un singur ideal, pe care privindu-i am înţeles ce înseamnă vitejie, credinţă şi slujire a unei idei.

Ani de neuitat, ani ce mi-au îmbogăţit sufletul. Atunci, pentru prima oară în istorie, s-a călit în lupte o morală nouă, s-a format caracterul omului reprezentant al unei lumi noi. A fost o şcoală aspră, dar şi darnică, binefăcătoare, care ne-a învăţat cum trebuie să fim pentru a cunoaşte cu adevărat fericirea şi pentru a dărui din plin această fericire oamenilor care înainte nu cunoscuseră nimic altceva decît umilinţe şi suferinţe.

În focul războiului civil s-a călit voinţa noastră, conştiinţa, noţiunea de prietenie, de dragoste şi onoare . . .

Mama m-a găsit la sfîrşitul anului 1919, cînd secţia politică a armatei se afla la Mţensk. La data aceea devenisem deja membră de partid. Ne-am întîlnit la o săptămînă după sosirea ei, căci între timp fusesem plecată împreună cu Lidia Alexeeva, instructorul cu agitaţia şi propaganda, la Orel, după nişte broşuri. Ne-am întîlnit la şedinţa de partid. De cîteva zile mama lucra la serviciul de cercetaşi al Statului Major.

— Doamne, mi-a spus mama, şi începu să plîngă. Dispariţia ta era cît p-aci să mă bage în mormînt. Cum de ţi-a venit să pleci aşa fără să-mi spui nimic?

Îmi venea să-i cer iertare, dar luptînd cu ceea ce socoteam a fi o manifestare de slăbiciune, răspunsei rece:

— Toate astea sînt sentimentalisme. Ce putea să mi se întîmple? Nu mai sînt mică, dar tu nu vrei să înţelegi asta. Sper că te-ai aranjat cu cazarea?

Eram ferm hotărîtă să nu locuiesc împreună cu mama, pentru ca nimeni să nu se poată îndoi de independenţa mea. Aveam paisprezece ani. Sosirea mamei mă bucura, dar mă şi supăra în aceeaşi măsură.

— Ai fi putut să-ţi alegi altă unitate, îi spusei înciudată.

Mama îmi răspunse zîmbind:

— Anume am ales-o pe aceasta ca să fiu mai aproape de tine. Dar te las să trăieşti ca înainte. Dacă ai să ai nevoie de mine am să fiu oricînd gata să-ţi dau un ajutor.

Noaptea n-am putut dormi mult timp tot amintindu-mi cum am plecat pe furiş pe front fără să-mi pese de mama, lăsîndu-i doar un bileţel laconic: « Mamă, nu fi îngrijată. Am plecat în Armata roşie, unitatea numărul 13. Vreau să lupt pe front. Cu drag, Galea».

Dar cum aş fi putut face altfel? Mama nici nu voia să audă cînd îi spuneam că şi eu ca toţi ceilalţi comsomolişti trebuie să mă duc pe front.

https://biblioteca-digitala.ro

— Aşteaptă să ai şaisprezece ani !

— Pînă atunci are să se termine războiul. Nu vreau să viu la masa pusă.

— Şi aici este muncă destulă. Şi mai ales, trebuie să înveţi. Un revoluţionar incult nu e revoluţionar. N-ai decît patru clase. Scrii cu greşeli de gramatică, iar puterea sovietică are nevoie de oameni bine pregătiţi.

În scurtele răstimpuri în care ne aflam împreună aveam continui discuţii pe această temă. Mama pleca la muncă dis-de-dimineaţă şi se întorcea spre miezul nopţii. Duceam o viaţă liberă, lăsată în propria mea grijă. Aşa a durat toată primăvară lui 1919. La începutul verii am fost primită în Comsomolul atunci organizat în Ucraina şi-mi petreceam zilele la Comitetul gubernial, ce-şi avea sediul într-una din vilele unui bogat fabricant de zahăr care fugise în străinătate. La începutul lui august, după ce am terminat nişte cursuri de infirmiere care duraseră şase săptămîni, am fost trimisă în armata din Sud, în oraşul Livnî, din gubernia Orel, unde se afla Statul Major şi secţia politică.

Probabil că a fost o scenă destul de curioasă cînd m-am prezentat, o fetiţă cu şosete albe şi pantofi de pînză, cu două codiţe împletite cu funde roşii, cu un geamantanaş de carton în faţă trenului militar şi scoţîndu-mi actele am cerut să fiu primită în vagon. Dar pe vremea aceea nimeni nu se mira de nimic. Fetiţa era dezgheţată şi la întrebarea cîţi ani are minţi că are cincisprezece.

— Suie-te, îmi spuse un marinar gras şi bătrîn. Medicina e necesară pe front.

Dar în momentul în care trenul porni şi Kievul dispăru, simţii o teamă în suflet. Parcă mi-era dor de mama, de oraşul natal. Mă înspăimînta necunoscutul în care mă avîntam orbeşte ca un copil.

Cînd te gîndeşti că între timp mama sosise probabil acasă, deschisese uşa camerei noastre reci, lipsită de confort şi văzuse pe masă biletul scris în grabă, neglijent, de fiica ei. Biata mea mamă ! Cîte luni petrecuse ea într-o grijă necontenită, cercetase, aşteptase răspuns, îşi pierduse nădejdea şi iar şi-o recăpătase pînă cînd aflase unde mă găsesc. Şi nu i-o spusesem eu. Kievul fusese părăsit de Armata roşie. Cu ultimele detaşamente se retrăsese şi mama mea. Ajungînd la Moscova, Partidul îi dăduse o misiune în armata în care mă aflam şi eu şi aşa ne-am întîlnit în zilele în care se dădea o luptă aprigă pentru teritoriul Tulei ameninţat de vrăjmaşi.

Prima bătălie

La Melitopol am sosit într-o dimineaţă . . . Un vagon de marfă, încărcat cu tot felul de muniţii, m-a dus apoi la Novoalexeevka unde am nimerit drept într-o bătălie crîncenă. Venise şi pentru mine clipa botezului de foc. E adevărat că mai văzusem eu bătălii în toamna tîrzie a anului trecut în zilele cînd armata noastră părăsise, iar apoi recucerise Orelul din mîinile albilor.

Dar acum, la Novoalexeevka am văzut ce înseamnă luptă cu adevărat, bătălie în toată regula şi trebuie să mărturisesc că la început am tras o spaimă îngrozitoare. Urletul şi bubuitul obuzelor, strigătele oamenilor, tropotul cailor, uruitul căruţelor de artilerie, exploziile bombelor aruncate din cele cîteva avioane care roteau în cer, toate acestea s-au prăvălit asupra mea ca o expresie a stihiilor lumii, ca un semnal al sfîrşitului vieţii.

Cu greu reuşeam să-mi stăpînesc groaza, dorinţa de a fugi, de a mă ascunde, şoptind fără voie « Mamă, mamă», simţeam că încep să tremur şi să mă pierd cu firea. Pe neaşteptate apăru alături de mine comisarul detaşamentului. Era plin de înflăcărare, cuprins de entuziasmul luptei.

— Să-i băgăm pe toţi în Marea Neagră, strigă el încărcînd pe drum puşca. După mine, eroi ! Ura !

https://biblioteca-digitala.ro

Ostașii roșii se avîntară după comisar și dusă de val începui să alerg și eu. Cerul care pînă atunci mi se păruse plumburiu, acum parcă se însenină. Se înseninase pentru că și eu îmi învinsesem teama.

— Stai pe loc, îmi strigă comisarul. Vezi colea punctul medical ? Dă-i drumul într-acolo și ajută-mă să duc pe acest tovarăș care este rănit.

Reușirăm să-l ducem pe ostaș pînă la casa cea mai apropiată, unde se afla spitalul de campanie.

Forța de convingere

Sala urla. Mitingul începuse de mult cînd ajunsei și eu de la secția politică în hambarul cel mare unde se desfășura, ca de obicei în acele zile, o adunare fulger a soldaților.

Încăperea era îmbîcsită de fum. Pe o tribună improvizată în grabă se afla oratorul, un om bărbos, cu chipul obosit, într-o haină veche, scurtă, pe care-l cunoșteam foarte bine — era responsabilul cu munca agitatorică trimis de Statul Major al armatei. Își scosese căciula din cap și părul îi cădea neglijent pe fruntea mare. El vorbea despre luptele care ne așteaptă, despre drumul nostru greu și despre victoria sigură. În gura lui răsunau ca un jurămînt numele primilor comuniști din secolul trecut și a comunarzilor parizieni morți. Oratorul spunea ostașilor roșii care cunoscuseră primele încercări și se pregăteau pentru noi lupte că lumea se îndreaptă spre o viață fericită, prin voința și sacrificiul lor și al altora asemănători lor, și apela la istorie ca martoră a acestui unic adevăr pe pămînt.

Frații Grahi, Spartacus, Giordano Bruno și Galillei, Copernic și Dante, Robespierre și Blanqui, Marx, Engels și Lenin, toți erau prezenți la acest miting într-un sat din apropierea Tulei. Oamenii încetaseră să mai simtă gerul de 30 de grade care le mușca fără milă mîinile și picioarele.

— Ce putere uriașă reprezintă cuvîntul ! observă un flăcău, cu căciuliță de iepure pe cap, după ce oratorul termină de vorbit.

Ieșirăm împreună afară. Pe fața băiatului se vedea o cicatrice proaspătă mare, urma unei tăieturi de sabie.

— Treci și pe la unitatea noastră ! Și noua mea cunoștință îmi dădu numărul regimentului său și-și spuse numele: Mitia.

După o jumătate de an mă aflam lîngă Salkov, în zilele în care debarcase acolo armata albă a generalului Slașcev. Armata a 13-a înainta spre Crimeea. Lîngă Perekop începuseră lupte înverșunate. Dușmanul împins spre Marea Neagră se împotrivea cu înverșunare. Și din nou la cîțiva kilometri în spatele frontului, într-un luminiș, în mijlocul unei păduri rare, s-a organizat un miting al ostașilor roșii. Recunoscui în oratorul care se urcase pe un tun, pe Mitia. Pe obrazul lui drept era aceeași cicatrice, acum violetă.

— Bine mai vorbește comandantul nostru, îmi spuse unul dintre ostași, parcă citind propriile mele gînduri.

Oratorul nu și-a îngăduit nici un cuvînt fals, nepotrivit, și cuvîntarea lui plină și ea de exemple din trecutul revoluționar, rezumînd și unele discursuri ale lui Lenin, înflăcăra pe ascultători, îi chema la luptă, la fapte de vitejie.

Nu o dată mi-a fost dat să văd în anii războiului civil ce forță magică ascund cuvintele omului, dacă el este ferm convins că luptă pentru o cauză dreaptă. Această forță este capabilă să nască minuni de vitejie, de spirit de sacrificiu.

Discursul lui Mitia a fost întrerupt de tirul artileriei. De la miting, unitatea a pornit direct la luptă. Și ce bătălie groaznică a fost ! Albii luptau pînă la capăt, căci nu aveau unde să se retragă, Armata roșie îi încercuise. Nu-mi mai amintesc la ce oră a început și cînd s-a terminat bătălia, dar știu că fiecare ostaș roșu era gata să-și dea viața pentru

https://biblioteca-digitala.ro

ca oamenii să scape odată de război. În jurul meu răsunau gemetele răniţilor, acoperite de tirul artileriei, de focul armelor.

A doua zi lupta încetase, armata noastră eliberase Salkovul. Auzii în depărtare răsunînd orchestra. Erau înmormîntaţi eroii căzuţi pe cîmpul de luptă. Nu ştiu ce m-a îndemnat să mă duc şi eu într-acolo. În faţa mormîntului, un comisar necunoscut, cu mîna bandajată, rostea cuvintele de adio. Îmi aruncai privirea spre morţi şi văzui pe obrazul unuia dintre ei o cicatrice violetă de la tîmplă pînă la gît. Mitia ! Părea tînăr de tot şi ochii lui parcă şi-i închisese numai ca să nu vadă razele puternice, drepte, ale soarelui care-i cădeau pe faţă, mîngîindu-l în ultimele clipe.

Mitia ! Al cui fiu, al cui frate erai ? Cine erai ? Ai fost cîndva. Şi lacrimi amare îmi căzură la gîndul cîte vieţi tinere s-au stins în numele comunismului.

La Moscova

Am rămas în Armata roşie aproape un an. Mama, care plecase înaintea mea la Moscova, mă chema mereu să mă întorc acasă . . .

Armata sovietică eliberase aproape tot pămîntul de duşmani. Mulţi dintre tovarăşii mei de luptă plecaseră pe alte fronturi, alţii se întorseseră acasă să înveţe.

Îmi strînsei şi eu puţinul bagaj, schimbai pantalonul de piele pe o fustă incomodă şi mă pregătii de drum.

Şeful secţiei politice, de curînd venit în unitatea mea, răsfoindu-mi dosarul, ridică din umeri a mirare, şi spuse:

— Ai numai cincisprezece ani ! Cum se face că ai fost atîta timp în armată ?

Luîndu-mi inima în dinţi, îi răspunsei:

— Se vede că oamenilor nu le ardea la data aceea de dosare, iar uneori în luptă un tînăr face cît trei bătrîni.

— Oho, ce limbă ascuţită ai ! rîse şeful. Du-te la Moscova să înveţi, acum sînt alte exigenţe. Entuziasmul singur nu ajunge. Ne trebuie cunoştinţe, cunoştinţe !

Din nou un tren militar, mă duse de pe malurile Niprului din Zaporojie; lăsam în urmă oraşul nins de flori de salcîm, parfumat de flori de castan şi liliac, încît îţi părea că pînă şi caldarîmul şi zidurile caselor sînt îmbibate de miresme. În urma mea rămaseră rînd pe rînd Bahmut, Kupiansk, Belgorod, Kursk, Orel şi Mţensk, oraşe care-mi deveniseră dragi, oraşe pentru care luptase Armata roşie şi muriseră oameni scumpi mie. Împreună cu mine se întorcea la Moscova şi Fedia Abramov. Trenul se apropia de gara Patocinaia, de departe se mai zăreau casele satului Serghievo. Dispăreau ultimele locuri unde fusese cantonat Statul Major al armatei 13.

— Priveşte, îmi spuse Fedia, deschizînd larg uşa vagonului de marfă şi arătînd cu mîna pămîntul Tulei. Priveşte măreţia lui Lenin, măreţia ideilor noastre, măreţia oamenilor Rusiei. Desculţi şi goi, ei n-au lăsat să înainteze duşmanul puternic, înarmat pînă în dinţi, hrănit de toată burghezia lumii. Nici măcar pînă la Tula, ca să nu mai vorbim de Moscova, n-a putut ajunge. L-am respins cu suliţi, cu pietre, cu mîinile goale, l-am gonit cu căruţe şi teleguţe, cu locomotivele noastre care hîrîe, l-am bătut şi l-am distrus, învingînd foamea, tifosul, sabotajul. A trebuit să se retragă în faţa puterii bolşevicilor şi a dispărut înghiţit de întuneric. Iată ce înseamnă un ideal ! El este sufletul pămîntului !

— Iată ce înseamnă geniul lui Lenin !

Prieteni ai tinereţii mele ! . . . Fiecare dintre voi şi-a urmat apoi drumul său. Astăzi mulţi dintre voi nu mai sînteţi în viaţă. Alţii au îmbătrînit după ani de muncă. Dar fiecare dintre noi păstrează în suflet amintirea acelor vremuri grele, dar şi fericite, petrecute în Armata roşie, sub semnul stelei roşii , în anii de luptă înverşunată pentru victoria comunismului.

https://biblioteca-digitala.ro

LIUDMIL STOIANOV

Octombrie în viața mea

Aveam treizeci de ani cînd au răsunat deasupra omenirii tunetele lui Octombrie. Ele au prevestit o lume nouă, o lume a luptei pentru fericirea omului.

În atmosfera încinsă de pulbere a primului război mondial, Octombrie s-a transformat într-o puternică lumină, în zorii unui veac nou al dreptății, în pieirea civilizației imperialiste.

Așa a înțeles intelectualitatea bulgară conștientă victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, uriașa ei influență ideologică asupra vieții sociale și culturale în Europa și în alte continente: cu o deplină siguranță în drumul ei victorios.

Marele eveniment m-a surprins corespondent de război pe frontul macedonean, unde am avut posibilitatea să observ cum se reflectă revoluția în sufletele oamenilor — soldați și ofițeri.

Consider că la vîrsta mea omul ar fi putut să primească destule lecții cu privire la impasul în care se găsea cultura europeană, cu privire la inutilitatea ei, decăderea socială și pieirea sistemului capitalist, ca să nu rămînă indiferent în fața unui eveniment de amploarea istoricului Octombrie.

Împotriva corului la unison al reacțiunii europene și americane — de a se sugruma tînăra republică sovietică — masa largă a soldaților a fost cuprinsă de o nădejde dîrză și luminoasă, că Revoluția aduce eliberarea, că prima ei problemă este să stingă incendiul războiului, prădalnic și distrugător pentru tinerele generații și pentru viitorul popoarelor. «Decretul asupra păcii», care la propunerea lui Lenin a fost adoptat de către Congresul Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților a arătat chipul luminos al Revoluției, caracterul ei uman, triumful umanismului. «Pămîntul este al celor ce-l muncesc» (Decretul asupra pămîntului) a fost cel de-al doilea decret care l-a completat pe primul și a confirmat înțelepciunea și orizontul ideilor partidului bolșevic.

Istoria de o jumătate de secol a lui Octombrie a confirmat ideile Revoluției, a întărit statul sovietic ca reazem al păcii și exemplu pentru clasa muncitoare din toate țările. Nu cred să existe om conștient în ziua de astăzi care să nu fi încercat influența ei, să nu-și fi îmbogățit spiritul cu idei noi și sentimente, să nu-și fi înălțat principiile morale. Octombrie a scos omenirea din iadul contradicțiilor și a orientat-o către țeluri înalte și nobile. Ceea ce înainte era un buchet de frumoase utopii — pacea, înlăturarea proprietății private și a exploatării, întronarea comunismului — astăzi este realitate într-o mare parte a omenirii și își continuă drumul victorios.

În calitate de scriitor trebuie să spun că într-o măsură oarecare eram pregătit pentru marea schimbiare sau, mai bine zis, ea nu m-a surprins, decît poate cu imensitatea sa, cu proporțiile sale. Orice tînăr, trecut prin purgatoriul sărăciei și al setei pentru ceva nou în mijlocul unei descompuneri generale, a fost stăpînit aproximativ

https://biblioteca-digitala.ro

de aceleaşi gînduri. Întreaga literatură, filozofie, artă a secolelor trecute şi mai cu seamă învăţătura marxist-leninistă sînt pre-istoria acestei ere noi în viaţa societăţilor.

Trecusem peste pasiunile idealismului lui Platon, ale individualismului din « Aşa a spus Zarathustra», iar războaiele balcanice şi primul război mondial îmi spulberaseră toate nădejdile pentru viitorul mai bun al omului, şi mai cu seamă al omului- creator. Contactul meu cu masa soldăţească, care, pusă în situaţia de executant al ideilor smintite ale clasei dominante, fără prea multă osteneală avea conştiinţa locului său în timp, care zece luni după exemplul lui Octombrie a zis «Nu» războiului făcînd să amuţească armele pe front — acest contact cu poporul mi-a dezvăluit adevărul victoriei octombriste. În creaţia mea scriitoricească critica a marcat trei direcţii de bază: critica societăţii burgheze şi a fascismului, înfierarea războiului şi apărarea lui Octombrie şi a Uniunii Sovietice. Poeziile, povestirile, articolele care abordează ultima temă, adunate, ar forma un volum masiv — ele sînt, aş putea spune, cea mai mare mîndrie a mea.

Exclusivitate Secolul20

ALBERT RHYS WILLIAMS

Rusia nouă văzută de americani

În seara zilei de 25 octombrie (7 noiembrie) John Reed, Luisa Braiant, şi cu mine, de teamă de a nu ne scăpa vreun lucru cît de cît interesant, ne grăbirăm spre Palatul de iarnă. Şi dimineaţa, bucurîndu-ne de drepturile pe care ni le dădea calitatea de turişti, hoinărisem în jurul lui. La intrare ostaşul care stătea de gardă, privi cu neîncredere permisul pe care ni-l eliberase Comitetul militar revoluţionar. Atunci ne îndreptarăm spre altă intrare unde prezentarăm paşapoartele americane. . . Dar furăm preveniţi că de la zece dimineaţa, Palatul de iarnă este înconjurat de soldaţi, de ostaşi roşii şi de matrozi şi în orice moment poate începe un schimb de focuri de armă.

Renunţînd, ne întoarserăm în Piaţa palatului, dar privind prin arcada Statului Major, nu observarăm nimic senzaţional. Unele ferestre ale imensului palat erau chiar lumi-

https://biblioteca-digitala.ro

nate. Zidurile lui vopsite într-o culoare roz-roşietică, păreau a se lumina şi ele în asfinţitul care cobora încet. Toamna, seara se lasă devreme la Petrograd. Era de-abia ora cinci trecute după-amiază. Parcă se înmulţise numărul soldaţilor şi al ostaşilor din garda roşie, dar în jur era tăcere şi o aşteptare încordată. Palatul de iarnă se mai afla încă în mîinile unui guvern fantomă, ai cărui miniştri se ascunseseră undeva în nişte săli îndepărtate. . . Alături de noi văzui un grup de soldaţi care discutau cu ostaşii din garda roşie. Soldaţii păreau a nu pricepe motivele întîrzierii şi mormăiau supăraţi. « Ce rost are să mai aşteptăm? » spunea unul dintre ei. « Să mergem şi să punem mîna pe Kerenski şi pe toată banda lui. » Ei probabil că nu ştiau că încă dis-de-dimineaţă Kerenski fugise din Palatul de iarnă în automobilul său, urmat de maşina ambasadei americane, purtînd steagul american. Un ostaş roşu, bărbos, îi răspundea supărat: « Deocamdată nu avem dreptul să trecem la ofensivă. Iunkerii s-au ascuns după fuste de muieri. Un batalion de femei apără palatul. Ziarele or să scrie că tragem în femei. Şi pe lîngă aceasta, tovarăşi, trebuie să respectăm discipplina. Nici un fel de acţiune fără ordinul comitetului ». Se vede însă că pe soldaţi acest răspuns nu-i satisfăcea. Îi lăsarăm discutînd, iar noi o pornirăm pe Nevski Prospekt şi de acolo spre Smolnîi unde urma să se deschidă cel de-al doilea Congres al Sovietelor din întreaga Rusie.

. . . Pe Nevski era lume multă, ceea ce nu însemna că oraşul trăia liniştit, fără grijă. Pe străzile învecinate vedeai care blindate cu mitralierele gata de acţiune. Revoluţia nu ar fi putut să se desfăşoare atît de organizat şi aş spune chiar în acest spirit aparent cotidian, dacă nu i-ar fi premers o colosală muncă pregătitoare, dacă în prealabil totul nu ar fi fost gîndit cu scrupulozitate şi în cele mai mici amănunte. Pe lîngă aceasta desfăşurarea relativ calmă a răscoalei în Petrograd nu însemna că acelaşi calm domnea şi în alte localităţi. La Moscova, răscoala a întîmpinat o rezistenţă serioasă, s-au dat lupte sîngeroase. Noi ne aflam chiar în centrul furtunii. Şi în acest centru al furtunii se afla Lenin. Şi nu numai într-un sens simbolic ca cea mai conştientă dintre forţele conştiente care îndruma uraganul mişcării populare spontane. Lenin era în centrul evenimentelor în cel mai direct sens al cuvîntului, în sensul lui literal. « Muncitorul K. P. Ivanov » care apăruse modest în ajun la Smolnîi, ţinea în mîinile sale toate firele revoluţiei.

Unii istorici apuseni au încercat să demonstreze că Lenin nu ar fi avut nici un fel de legătură cu evenimentele reale ale Revoluţiei din Octombrie. E desigur un exemplu trist de auto-inducere în eroare voită, un lucru tot atît de falimentar ca orice altă încercare de a falsifica istoria. Este imposibil să diminuezi rolul pe care l-a jucat Lenin.

După cît pot judeca, planul general după care s-a condus Comitetul militar revoluţionar în organizarea insurecţiei de la 24—25 octombrie (6—7 noiembrie) a fost expus de Lenin în articolul din 8 octombrie intitulat *Sfaturile unuia care nu e de faţă*. Planul lui Lenin prevedea « încercuirea şi izolarea Piterului » şi cucerirea lui printr-un « atac combinat al flotei, al muncitorilor şi al trupelor ». Această sarcină cerea « artă şi de trei ori îndrăzneală ».

. . . În acelaşi articol, Lenin scria:

« Să combinăm cele cele trei forţe principale ale noastre: flota, muncitorii şi unităţile militare, astfel încît să fie neapărat ocupate şi menţinute cu preţul *oricăror* pierderi: a) telefoanele, b) telegraful, c) gările, d) podurile în primul rînd»[1]

. . . La ora două la amiază trecuserăm pe la palatul Marinski, unde trebuia să aibă loc şedinţa obişnuită a Sovietului republicii. Şedinţa făgăduia să fie interesantă pentru că în ajun chiar şi acest soviet dăduse un vot de neîncredere lui Kerenski (deşi

---

[1] *V. I. Lenin*, Opere complete, ed. a II-a, vol. 34, pag. 400—401, Editura Politică, Bucureşti, 1965.

https://biblioteca-digitala.ro

acelaşi soviet declarase sus şi tare că emisese mandate de arestare împotriva tuturor conducătorilor bolşevici care participaseră la demonstraţia din iulie şi împotriva tuturor membrilor Comitetului militar revoluţionar). La intrarea în palat zărirăm un grup masiv de marinari, în timp ce un altul construia baricade. La întrebarea noastră ni se răspunse că putem intra, dar că nu mai are rost s-o facem. Totul se terminase. Nu, nimeni nu fusese arestat. Pur şi simplu marinarii şi soldaţii intraseră în Palat, urcaseră scara, se aranjaseră în ordine în lungul ei, şi unul din « flăcăii noştri, marinar de la Kronstadt, a intrat în sala de şedinţe şi a spus: « Nu mai există nici un fel de soviet. Duceţi-vă cu toţii pe la casele voastre ». Şi toţi s-au împrăştiat ».

Pretutindeni în oraş vedeai marinari, sau cel puţin mie mi se părea aşa. . . Aveai impresia că toată flota coborîse pe uscat. De fapt, nu era chiar aşa. Întorcîndu-mă la planul conceput de Lenin după care urma să se desfăşoare răscoala armată, trebuie să spun că deşi toate obiectivele indicate au fost cucerite, cucerirea lor a necessitat forţe mai puţine decît presupusese Lenin. De altfel, practica a arătat că era imposibil să strîngi atîtea forţe cîte socotise el a fi necesare. În ciuda aşteptărilor lui Lenin, Comitetul central al flotei Baltice a putut trimite la Petrograd numai cîteva crucişătoare. În ce priveşte flota din nord, care după părerea lui Lenin putea fi în caz de necesitate de ajutor muncitorilor răsculaţi, numărul de unităţi militare care trecuseră deschis de partea bolşevicilor nu era cu mult mai mare decît al celor neutre sau dispuse ostil. Nu numai că numărul de vase şi de marinari veniţi în ajutorul muncitorilor răsculaţi din Petrograd era mai mic decît ceruse Lenin, dar chiar şi detaşamentele care trebuiau să participe în mod direct la asaltul Palatului de iarnă sosiră la Petrograd cu întîrziere.

Dar toate acestea le-am aflat de-abia seara.

Ajungînd la Smolnîi văzurăm cîteva reflectoare care lunecau peste zidurile galbui ale clădirii străpungînd noaptea întunecată. . . De-a lungul străzii, în faţa palatului Smolnîi, stăteau care blindate cu motoarele gata de acţiune. Ele erau conduse de marinari sau de ostaşi din garda roşie. În piaţă, grămezi de lemne, care în caz de nevoie puteau deveni baricade şi alături un tun de trei ţoli. Toate acestea fuseseră pregătite încă din timpul nopţii trecute după ce Kerenski dăduse în ziua de 24 octombrie (6 noiembrie) ordin ca Smolnîi să fie cucerit. Dar batalionul de soldaţi care urma să execute acest ordin nu şi-a mai făcut pînă la urmă apariţia.

La intrarea în Smolnîi pe treptele late ale scării, zărirăm alt tun şi cîteva mitraliere. La intrare stăteau ostaşi înarmaţi. În grupul de delegaţi care coborau pe scară şi printre care se găseau mulţi muncitori, cu căciuli şi puşti pe umeri, recunoscurăm pe Kamenev şi Lunacearski. Tocmai se încheiase şedinţa sovietului din Petrograd care durase cîteva zile. De altfel trebuie spus că în aceste zile, începînd cu 22 octombrie (4 noiembrie), tot Petrogradul ţinuse şedinţe. La una din aceste întruniri luasem cuvîntul şi eu. Dar interesul cel mai mare îl prezenta al doilea Congres al Sovietelor care urma să se deschidă peste cîteva ceasuri aici la Smolnîi. Îl oprii pe Lunacearski. Arăta îngrozitor de obosit: faţa trasă, gulerul mototolit, mustăţile şi barba, de obicei pieptănate, acum erau încîlcite. Se vede că în ultimele zile nu prea dormise.. De aceea hotărîi să nu-l sîcîi mult, îi spusei doar că fusesem pînă la Palatul de iarnă şi-l întrebai cînd va fi cucerit acesta.

— Dumnezeu ştie, îmi răspunse el cu un glas obosit. Mai sînt încă atîtea de făcut.

Nici unuia nu ne trecu prin cap să întrebăm dacă Lenin e la Smolnîi. Cînd după aceea ni se spuse că Lenin a venit pe neaşteptate la Smolnîi şi că, după o întrerupere de patru luni, a luat cuvîntul pentru prima oară în public, la şedinţa sovietului din Petrograd care tocmai se încheiase, John Reed nu mai putea de ciudă. Cînd te gîndeşti, spunea el, ce gură cască sîntem, « l-am scăpat » pe Lenin. Amintindu-mi că Reed se mirase o dată grozav cînd îi mărturisii că am scăpat ocazia să-l văd pe

https://biblioteca-digitala.ro

Lenin, îi spusei: « Omul acesta este greu de prins nu numai cînd este în ilegalitate dar şi cînd e în libertate ».

Unul dintre punctele planului leninist privind răscoala armată, punct asupra căruia Lenin insista în toate articolele şi scrisorile sale din ilegalitate şi care a fost adoptat nu fără luptă la şedinţele Comitetului Central al Partidului bolşevic, cerea ca răscoala armată să aibă loc înainte de deschiderea celui de al doilea Congres al sovietelor. Congresul trebuia să urmeze acestui act. Bineînţeles nu existau şi nu puteau exista temeri că la Congres rezoluţia cu privire la răscoală nu ar fi susţinută. La data aceea bolşevicii aveau majoritatea deplină în soviete. Dar Kerenski, care ştia că la Congres se va vota în favoarea răscoalei, putea, trimite trupe care să înconjoare Smolnîi şi să împiedice cu forţa ţinerea Congresului. Lenin care urma regula înţeleaptă că bobocii se numără toamna, putea să supraaprecieze întrucîtva forţele bolşevicilor în rîndul unităţilor de marină şi infanterie, dar era perfect realist atunci cînd prevedea posibilitatea unui atac neaşteptat cu atît mai mult cu cît nu se ştia numărul cazacilor şi al soldaţilor chemaţi de pe front la ordinul lui Kerenski...

Congresul fixat la început pentru 20 octombrie a fost amînat pentru 25, întrucît menşevicii şi socialiştii revoluţionari tot mai sperau că printr-o minune oarecare guvernul va preîntîmpina răscoala şi preluarea puterii de către bolşevici...

Congresul nu mai începea, noi eram din ce în ce mai nervoşi, ne enervam unii pe alţii, eram într-o stare de agitaţie. John Reed cel puţin se zvîrcolea ca un tigru în cuşcă. Regretînd că i-a scăpat odată posibilitatea de a-l vedea pe Lenin îi era frică ca acest lucru să nu se repete, de aceea căuta în primul rînd să se lămurească unde se află Lenin şi ce face. Luisa Braiant, Bessy Bitty şi cu mine ne fixarăm nişte posturi de supraveghere pe unul din nemăsurat de lungile coridoare din Smolnîi...

Bitty se temea mereu că în timp ce soldaţii şi marinarii stau de veghe în jurul Palatului de iarnă înconjurat de ei, trupele venite de pe front ar putea ataca Smolnîi:

— În cazul acesta, azi noapte va fi aici o baie de sînge din care cu greu va putea scăpa cineva...

Mă hotărîi să-l caut pe Hamberg şi mă îndreptai spre Statul Major al Comitetului militar revoluţionar. Bineînţeles nu mi se dădu drumul să intru. De luni comitetul era continuu în şedinţă. Jos, la parter, lucra tot aşa fără întrerupere Statul Major al comitetelor de uzină care emitea tichete pentru distribuirea armamentului — cîte 150 de puşti de fiecare uzină. Armele erau distribuite la arsenalul de stat şi la fortăreaţa Petropavlovsk, în vechiul fort de pe malul Nevei, care de luni se afla în mîinile bolşevicilor...

Pe Hamberg tot nu l-am putut găsi, dar în schimb, spre marea mea bucurie, l-am întîlnit lîngă Statul Major al Comitetului militar revoluţionar, pe Voskov. Era palid, avea o barbă crescută de trei zile şi se grăbea evident; totuşi se opri, mă bătu pe spate şi-mi spuse cu o voce răguşită deşi fericită:

— Începe! Marinarii au venit în număr complet. Numai de n-ar fi pe undeva vreo deficienţă! Vladimir Ilici cere să nu mai întîrziem nici o clipă!

O porni înainte, eu îl apucai de mînecă şi mergînd alături de el începui să-i pun întrebări. Între altele dacă l-a văzut pe Lenin astăzi? Nu, n-a avut ocazia.

— De altfel, dacă tu însuţi ai fi venit mai devreme l-ai fi întîlnit la intrarea în sala albă. Şedea acolo cu un grup de bolşevici în timpul consfătuirilor separate care se făceau pe partide şi fracţiuni. E adevărat că avea perucă, şapcă şi nişte ochelari mari. Se spune că Dan l-a recunoscut totuşi şi complet speriat a trecut pe lîngă el fără să-l bage în seamă. Cred că în momentul de faţă Lenin se află într-o cameră din Smolnîi, dă dispoziţii, primeşte rapoarte şi mai ales pune mii de întrebări. A apucat deja să vorbească cu o mulţime de oameni şi să-i descoasă în amănunt. Se interesează de

https://biblioteca-digitala.ro

fiecare detaliu. Acum îl preocupă un singur lucru: Palatul de iarnă. Dar, iartă-mă, trebuie să fug..

Coborî în goană pe scară iar eu alergai după el:

— Încă o întrebare, va lua astăzi Lenin cuvîntul? Va fi în prezidiu?

— Ascultă-mă Albert, eu trebuie să mă duc să lămuresc cît de aproape de Petrograd se află trupele acelea blestemate. Acum nu pot să prezic nimic. Nu ştiu cînd vom cuceri Palatul de iarnă. Ştiu doar un lucru — devreme ce Lenin e aici nu vor fi nici un fel de concesii. Cu vărsare de sînge sau fără, palatul va fi luat. Iar atît timp cît el nu este în mîinile noastre, nu putem risca viaţa lui Lenin, căci el poate fi prins şi ucis chiar sub ochii întregului congres. În ce priveşte sovietele din Petrograd situaţia e lămurită pe deplin. Aici majoritatea covîrşitoare e a noastră, tonul îl dau muncitorii din Vîborg. Altfel vor sta însă lucrurile cînd Palatul de iarnă va fi cucerit, iar miniştrii arestaţi; atunci menşevicii şi socialiştii revoluţionari pot să urle cît le place, nimic n-are să le mai poată fi de ajutor.

Voskov dispăru în goană, eu rămăsei în faţa întrebărilor nerezolvate. De ce mai continua Lenin să păstreze incognito? Oare şi acum se mai simte ameninţat de vreo primejdie serioasă?... Era aproape zece seara cînd intrai în sala coloanelor. Delegaţii Congresului se înghesuiau în dreptul uşilor pe intervale, stăteau în picioare lîngă ziduri şi şedeau pe pervazul ferestrelor. Părea că singurele locuri neocupate sînt doar uriaşele lustre ce atîrnau de tavan. Inima mi se strînse cu înfiorare. Dar dacă într-adevăr trupele sînt la o distanţă atît de mică de Smolnîi încît îl pot înconjura mai înainte ca să se voteze vreo rezoluţie de către congres şi Lenin va fi prins? Îl căutai din ochi pe Reed care se afla în fundul sălii, îmi făcui loc spre el şi observai cu uşurare că-mi păstrase alături de el un scaun pe care pusese haina lui împăturită.

....

La ora zece patruzeci de minute, Feodor Ilici Dan de profesie medic, redactor de ani de zile la toate ziarele menşevice, în calitatea lui de preşedinte al vechiului Comitet executiv central, sună din clopoţel. Ca deobicei, chipul lui rotund, bine ras, era rece şi nu exprima nimic. Înainte de a declara congresul deschis, el rosti cîteva fraze introductive încercînd să dea întrunirii un ton pro menşevic, deşi partidul său, care avusese cîndva o majoritate impresionantă, se afla acum într-o minoritate simţitoare. El spuse că nu va rosti un discurs politic întrucît în momentul de faţă tovarăşii săi de partid « sînt în bătaia focului în Palatul de iarnă şi riscîndu-şi viaţa, îşi îndeplinesc datoria ». Cuvintele lui fură acoperite de zgomotul vocilor. El declară congresul deschis.

Cînd se hotărî că în prezidiu toate partidele vor fi reprezentate proporţional cu numărul lor de delegaţi, menşevicii începură să se agite. Bolşevicii căpătară 14 locuri, toate celelalte partide laolaltă, 11. Socialiştii revoluţionari de dreapta, de centru şi menşevicii renunţară la locurile în prezidiu. Menşevicii internaţionalişti îşi rezervară o cale de retragere declarînd că vor decide în funcţie de anumite condiţii. Vechiul prezidiu coborî de pe scenă şi în locul lui urcară bolşevicii. Lenin nu era printre ei. Sala uriaşă răsună de aplauze furtunoase....

Pe neaşteptate răsună o salvă de tun, ecoul ei stărui îndelung. Delegaţii săriră de la locurile lor, cei ce se aflau în dreptul ferestrelor priviră afară. Martov se repezi în goană la tribună şi ceru cuvîntul.

— Tovarăşi, începe războiul civil ! exclamă el cu disperare. Avea o voce răguşită şi surdă. Ca şi mulţi alţi revoluţionari care stătuseră prin închisori şi fuseseră în surghiun, era bolnav de tuberculoză.—Sarcina de primă urgenţă trebuie să fie rezolvarea paşnică a crizei... Problema principală care se pune în faţa congresului este problema puterii, iar această problemă a început să fie rezolvată în stradă cu ajutorul

https://biblioteca-digitala.ro

armelor !. . . Congresul nu are dreptul să stea cu mîinile în sîn și să privească cum se dezlănțuie războiul civil care ne aduce primejdia contrarevoluției. Se poate ajunge la o soluție pașnică creîndu-se un organ unic democratic de conducere în care să fie reprezentate toate partidele și grupările socialiste.

Afară răsună o nouă salvă de tun. Din depărtare îi răspunse alta.

Din cînd în cînd bolșevicii ieșeau să se sfătuiască, fără îndoială îl consultau pe Lenin. Consfătuiri organizau și celelalte grupări. Dacă moderații așteptau ca Lenin și bolșevicii să ia atitudine împotriva propunerii lui Martov și judecînd după observațiile și replicile lor, asta și așteptau, ei au trebuit să rămână decepționați. De ce ar fi luat bolșevicii atitudine împotriva propunerii lui Martov? Lenin și înainte propusese colaborare, dar refuzaseră menșevicii și socialiștii revoluționari și nu bolșevicii. Ceru cuvîntul Lunacearski. El declară că fracțiunea bolșevică « nu are absolut nimic împotriva propunerii lui Martov ». Se trecu la vot. . . Propunerea a fost adoptată în unanimitate. Totuși frontul unic nu le convenea menșevicilor. Căpitanul Harraș, menșevic, pronunță un discurs vehement împotriva bolșevicilor, învinuindu-i de faptul că au înconjurat Palatul de iarnă. Un alt ofițer declară că întrucît se așteaptă convocarea apropiată a Adunării constituante, congresul nu este un organ « cu depline drepturi ». Aceste discursuri erau necontenit întrerupte de exclamații pline de indignare, soldații cerînd să li se răspundă pe cine reprezintă acești ofițeri.

Un socialist de dreapta încercînd să acopere zgomotul din sală citi rezoluția fracțiunii sale: colaborarea cu bolșevicii « este imposibilă », congresul « nu are nici un fel de puteri ». Răsunară iarăși strigăte și bătăi din picioare.

. . .Martov ceru din nou cuvîntul. Acum cînd își dădea seama că nu bolșevicii ci menșevicii, socialiștii revoluționari de dreapta, Bundul, pun bețe în roate în fața adoptării unanime a propunerii sale de colaborare, el avea posibilitatea să ia o atitudine nobilă. Fiind un optimist incorijibil, eram convins că o va face.

— Fac pariu cu tine că se va ridica la înălțimea acestui moment, îi spusei eu lui John Reed.

Cît am greșit ! Și cît a mai rîs apoi John de mine ! Nu știu de unde aveam această încredere, dar îl mai văzusem odată pe Martov într-o situație asemănătoare și atitudinea lui de atunci trebuia să mă facă să mă gîndesc că nu trebuie să mă aștept la un pas măreț. . . Cu toate acestea continuam să-l simpatizez. Era în omul acesta ceva ce te cucerea și nu-ți îngăduia să-l așezi pe același plan cu alți fruntași menșevici ca Dan sau Liber, fără a mai vorbi de Țereteli sau de colaboratorii lui Kerenski. Doream ca zgomotul din sală să se potolească căci eram convins că va rosti un discurs istoric în care va înfiera pe cei ce doreau împăcare cu Kerenski și va chema cel puțin grupul său de menșevici internaționaliști să treacă de partea Puterii sovietice și să lucreze mînă în mînă cu bolșevicii.

Cît de mare mi-a fost decepția !

— Trebuie să facem tot posibilul ca vărsarea de sînge să înceteze de îndată, își începu discursul Martov. . .

Cuvintele lui fură întrerupte. Nu e vorba de nici un fel de vărsare de sînge. Sînt numai zvonuri. Dar Martov o ținea una și bună, invocînd salvele de tun care se auzeau. Într-adevăr, se auzeau niște salve de artilerie în depărtare. Drept care Martov propuse ca revoluția să fie declarată « un complot militar » al bolșevicilor și lucrările Congresului să fie amînate pînă cînd toate partidele socialiste vor ajunge la vreo înțelegere.

Bietul Martov ! Cu cîteva zile înainte, în momentele critice ale revoluției, el luase atitudine împotriva războiului, împotriva politicii lui Kerenski care servea interesele burgheziei ruse și ale capitaliștilor străini, împotriva șovăielilor inadmisibile și a nehotărîrii guvernului provizoriu, iar acum căzuse victimă a acelciași nehotărîri. Nimerise din nou cu bîta în baltă. Ce lipsă de perspectivă și ce naivitate ! Era doar absolut

https://biblioteca-digitala.ro

limpede că menşevicii de dreapta şi socialiştii revoluţionari de dreapta, luînd atitudine împotriva noii revoluţii, se transformaseră de fapt în contarevoluţionari.

Se vede că încă înainte de deschiderea congresului ei s-au înţeles să se retragă. Numărul partizanilor lor scăzuse simţitor şi ambiţia nu le îngăduia să rămînă în minoritate. În ce priveşte pe menşevicii internaţionalişti, aceştia erau obişnuiţi să fie în minoritate şi chiar se mîndreau cu aceasta. Printre partidele şi grupările socialiste care s-au compromis, vina lor era mai mică. Bolşevicii o recunoscuseră, acordîndu-le un loc în prezidiu.

Ce va face acum Martov? Îşi va trimite tovarăşii să urmeze exemplul menşevicilor şi al socialiştilor revoluţionari împotriva cărora ei luptaseră cu atîta înverşunare? Şi unde să se ducă? Poporul este reprezentat acum prin soviete şi se descurcă fără aceşti dascăli care umblă cu panglică roșie la butonieră şi-şi zic « democraţi revoluţionari ». Îşi va putea găsi oare grupul lui Martov locul în revoluţie?

. . .Cînd menşevicii şi socialiştii revoluţionari părăsiră sala, delegaţii îi fluierară şi le strigară din urmă: «Renegaţilor ! Trădătorilor ! » Cînd Martov propuse o nouă rezoluţie, o voce din sală întrebă: « De ce căutaţi să ne înspăimîntaţi? » Iar o altă voce spuse: « Cum de nu vă e ruşine ! ». . .

Împreună cu John Reed ne grăbirăm să ieşim din Smolnîi pentru a ajunge în piața palatului. Era aproape unu noaptea. . .

— Înţeleg de ce au părăsit sala alţii, îi spusei eu lui Reed. Dar Martov? Va pleca el oare cu adevărat? Dar partizanii lui? Aceşti intelectuali au suportat închisoarea şi exilul, Martov s-a îmbolnăvit chiar de tuberculoză în Siberia, și totul de dragul poporului. Oamenii aceştia au divinizat poporul, dar cînd acest dumnezeu s-a ridicat puternic, hotărît să-şi facă dreptate, şi cuprins de mînie a început să verse foc şi pară, mîndru de puterea sa, ei s-au făcut dintr-odată atei. De vreme ce dumnezeu nu-i ascultă, ei îl contestă. Dumnezeu a ieşit de sub ascultarea lor, şi cuprinși de teamă ei caută să se ascundă unde pot. . .

. . .Cînd am ajuns în dreptul Statului Major am auzit trei împuşcături. Dar ele au rămas fără răspuns. Pe neaşteptate, din toate părţile răsăriră ostaşi din garda roşie, soldaţi şi marinari care se năpustiră spre Palatul de iarnă. Noi o luarăm pe urmele lor, făcîndu-ne drum cu grijă pentru că piaţa era presărată cu geamuri sparte. Dintr-o dată se auzi un glas strigînd:

— Gata, s-a terminat ! S-au predat !

Toţi oamenii se aruncară spre unica poartă a Palatului care rămăsese deschisă. Şi noi escaladarăm baricadele şi alergarăm într-acolo. Palatul uriaş era luminat puternic. Permisele noastre cu peceţile lor albastre se arătară a fi eficace. Un ostaş roşu care păzea intrarea ne făcu semn să trecem. În interior, văzurăm un grup de iunkeri dezarmaţi. Nişte marinari urcaseră la etaj pentru a aresta pe miniştrii guvernului provizoriu. NI se spuse să aşteptăm pe o bancă cîteva clipe. Şi într-adevăr n-a fost nevoie să aşteptăm prea mult. Pe scara largă apăru o procesiune, fiecare ministru era însoţit de un ostaş care-l păzea. . .

Miniştrii fură duşi la fortăreața Petropavlovsk, unde exista un Stat Major auxiliar al Comitetului militar revoluţionar. . . .

Nu mai ţin minte cine, Antonov sau Ciudnovski, ne-au dat permisiune să intrăm în sala de malahit. . . În această sală uriașă cu ferestrele spre Neva ţinuseră şedinţă

https://biblioteca-digitala.ro

miniştrii guvernului provizoriu, aici petrecuseră ei multe ceasuri în aşteptarea detaşamentelor de cazaci care pînă la urmă n-au sosit. Spre seară au părăsit această sală întrucît ferestrele ei se aflau prea aproape de tunurile Aurorei, aşezată în dreptul podului Nikolai, şi de tunurile de pe fortăreaţa Petropavlovsk. Ce-au simţit aceşti miniştri cînd au părăsit sala pentru a se retrage într-o cameră din interior unde au rămas în semiîntuneric, aşezaţi în jurul unei mese mari, rotunde, deasupra căreia atîrna o singură lampă şi aceea de altfel acoperită de ziare? O descriere elocventă ne oferă însemnările fostului ministru al justiției în guvernul provizoriu. « În lumina rece a zilei posomorîte, panorama oraşului se desena cu toată precizia. Fereastra din colţ deschidea priveliştea spre întinderile măreţului fluviu. Apele lui treceau reci, indiferente... În aer se simţea o ameninţare ascunsă. Condamnaţi, singuri, părăsiţi de toţi, ne plimbam prin această capcană uriaşă de şoareci, ba adunîndu-ne toţi laolaltă, ba în grupuri pentru scurte discuţii... În jurul nostru era pustiu şi acelaşi pustiu era şi în sufletul nostru. Simţeam cum creşte tot mai mult în suflet o totală indiferenţă.

Totuşi, trebuia să vină clipa cînd urma să dăm o poruncă scurtă şi hotărîtoare. Ce fel de poruncă? Să ordonăm ca lupta să se dea pînă la ultimul om, pînă la ultima picătură de sînge? Pentru ce?

Dacă poporul nu-şi apără guvernul, înseamnă că nu are nevoie de acest guvern. Dar dacă acest guvern nu este necesar, dacă el şi-a trăit traiul, cui trebuie el să transmită puterea? Şi cum anume? Din ordinul cui?...

Noi nu aveam dreptul să emitem ordine în numele poporului; în vorbe, oamenii ne exprimau simpatie, dar în fapte toţi ne părăsiseră».

Din sala de malahit trecurăm într-o odaie interioară unde după unele versiuni fusese cîndva cabinetul lui Nikolae al II-lea şi unde-şi petrecuseră ultimele şapte ceasuri înainte de a fi arestaţi miniştrii guvernului provizoriu... Cabinetul urma să fie supus unei percheziţii, închis şi sigilat, de aceea nu puturăm rămîne aici decît cîteva clipe, supraveghiaţi de ochiul vigilent al plantonului. Totuşi reuşirăm să şterpelim cîteva bucăţele de hîrtie pe care erau scrise fraze din acel ultim ordin la care lucraseră miniştrii. Marea majoritate a cuvintelor erau scrise prescurtat şi înconjurate cu cerculeţe.

Într-o stare de spirit de îngrijorare ne reîntoarserăm la Smolnîi. Oare se petrecuse ceva acolo în absenţa noastră? Ne temeam că celelalte partide, aflate în minoritate, profitînd de evenimentele ce se desfăşurau în Palatul de iarnă, vor întreprinde vreo nouă acţiune ostilă...

La Smolnîi ajunserăm tîrziu. Tocmai atunci se terminase pauza, în timpul căreia avuseseră loc, după cum ni se spuse, o serie de consfătuiri de partid. Se propuse o rezoluţie drastică împotriva delegaţilor care părăsiseră congresul... Cînd intrarăm în sală, ea răsuna de aplauze: tocmai atunci Kamenev anunţase că Palatul de iarnă fusese cucerit şi miniştrii guvernului provizoriu arestaţi...

Apoi luă cuvîntul Lunacearski. Nu l-am văzut niciodată atît de emoţionat, nici măcar atunci cînd declama versuri în faţa muncitorilor. Cu glasul tremurînd, el citi Apelul în care se spunea: « Sprijinindu-se pe voinţa imensei majorităţi a muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor, sprijinindu-se pe insurecţia victorioasă a muncitorilor şi a garnizoanei din Petrograd, congresul ia puterea în mîinile lui.

https://biblioteca-digitala.ro

Guvernul provizoriu a fost doborît... Congresul hotărăşte: întreaga putere locală trece în mîinile Sovietelor de deputaţi ai muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor care trebuie să asigure o ordine cu adevărat revoluţionară...»[1]

Hotărîrea a fost adoptată cu o majoritate covîrşitoare, două voturi fiind contra şi 12 abţineri...

Era şase dimineaţa cînd coborîrăm pe scara de intrare la Smolnîi, cu muşchii înţepeniţi, căutînd în zadar pe cer razele soarelui de dimineaţă. În piaţă, lîngă un foc, cu spatele spre noi, soldaţi şi ostaşi roşii îşi încălzeau mîinile. La această oră din zori de zi, rece, cenuşie ca plumbul, ei păreau a fi singura forţă omenească pe care te puteai bizui, fără de care lumea părea a atîrna între cer şi pămînt. Ce minunat trebuie să fie să te simţi o părticică organică a ceea ce se petrece în jur! Şi cu toate acestea, îndoielile ne stăpîneau. Cum se va comporta guvernul nostru? De partea cui va trece el? Cum va fi primită la noi ştirea despre apariţia acestei noi republici care zace încă în durerile facerii? Nu se ştie în ce fel va reacţiona Moscova. În ce priveşte provincia, nu-mi făceam griji, dar e adevărat că puteam greşi. Morţi de oboseală pornirăm să căutăm o birjă.

...Nu numai Reed şi cu mine dar şi sutele de delegaţi care umpluseră uriaşa Sală a coloanelor din Smolnîi, vedeau pentru prima oară pe Lenin în noaptea aceea de 26 octombrie (8 noiembrie)....

Din clipa în care preşedintele adunării declară: « Are cuvîntul tovarăşul Lenin », nu-mi mai puteam lua ochii de la omul acesta vînjos, deşi mic de statură, îmbrăcat într-o haină uzată dintr-o ţesătură groasă, care urcă repede la tribună, ţinînd în mînă nişte foi de hîrtie şi privi întreaga sală cu ochii săi veseli şi pătrunzători. În această privinţă nu mă deosebeam întru nimic de ceilalţi. Cu tot atîta atenţie îl priveau pe Lenin ochii mari, strălucitori, ai lui Raymond Robins (care venise unul dintre primii şi rămăsese pînă la cinci dimineaţa), cu tot atîta încordare îl priveau pe Lenin soldaţii, marinarii, muncitorii, toată această masă a delegaţilor congresului care vuia asemenea valurilor mării. În ce constă secretul acestui om vînjos, cu capul chel? De ce trezeşte în sufletul unora atîta ură, în sufletul altora atîta iubire?

Lenin rosti cîteva cuvinte de introducere înainte de a citi declaraţia de pace, la care lucrase acasă la Bonci-Bruevici, de la trei jumătate dimineaţa.

Declaraţia îndemna la încheierea « unei păci democratice drepte », cerea semnarea neîntîrziată a unei păcii « fără anexiuni şi ... fără contribuţii ».

... Am mai povestit într-o broşură despre Lenin impresia pe care mi-a produs-o Lenin în noaptea aceea de 26 octombrie (8 noiembrie)...

Am descris maniera lui de a se legăna pe tocurile pantofilor ţinînd degetul mare băgat în butonierele jiletcii, am vorbit despre vocea lui în care am auzit atunci « mai curînd note aspre, brutale, decît emoţionale, specifice unui orator ». Aş fi putut să mă limitez la atîta. Ar fi fost un portret relativ obişnuit al unui om care se simţea ca la el acasă în această sală uriaşă, ticsită pînă la refuz de oameni, plină de fum de tutun prost, al unui om spre care priveau ţintă sute de perechi de ochi ce păreau a întreba şi a aştepta răspuns. Dar am continuat să-l descriu astfel:

---

[1]) *V. I. Lenin*, Opere complete, ed. a II-a, vol. 35, pag. 11, Editura politică, Bucureşti, 1965.

https://biblioteca-digitala.ro

« Timp de o oră am ascultat discursul lui căutînd să sesizăm acea forţă de atracţie ascunsă care să ne explice uriaşa înrîurire pe care el o exercită asupra acestor oameni liberi, tineri şi puternici. În zadar.

Am fost decepţionaţi.

Cutezanţa şi avîntul neînfrînt al bolşevicilor ne-au aprins închipuirea. Ne aşteptam la acelaşi lucru şi din partea conducătorului lor. Ne închipuiam că leaderul partidului lor va fi o întrupare a tuturor acelor calităţi care sînt proprii acestui partid, că în el este cuprinsă toată puterea şi vigoarea acestui partid, că, dacă vreţi, el este un suprabolşevic ».

Mai tîrziu, am fost adesea întrebat dacă nu cumva am atenuat în mod intenţionat prima mea impresie aplicînd procedeul cunoscut al lui Cehov de accentuare a dramatismului cu ajutorul unei anticulminări. Bineînţeles că într-o anumită măsură remarca este justă. Principalul este, însă, că pentru noi americanii obişnuiţi cu un alt tip de oameni politici, Lenin reprezenta o adevărată enigmă. La noi, un om politic de talia lui Lenin trăieşte departe de popor, înconjurat de stele de mărimea a doua ce se ploconesc în faţa lui şi de agenţii poliţiei secrete. Orice apariţie a lui în public este pregătită cu grijă de un grup special de maeştrii de ceremonie, fiecare discurs este alcătuit de un număr de colaboratori plătiţi pentru aceasta, şi totul este însoţit de o reclamă zgomotoasă. Personalitatea lui Lenin ne făcea să rămînem nedumeriţi: se ţinea cu totul obişnuit, firesc, şi nu avea deloc un aer impunător. Atitudinea pe care o avea chiar în problemele cele mai importante, părea la prima vedere prozaică. . .

A trebuit să ne adaptăm la firea neobişnuită a lui Lenin care îmbina totala indiferenţă faţă de rolul pe care-l juca în viaţă, cu simplitatea absolută şi încrederea în sine. Erau bineînţeles două părţi ale aceleeaşi medalii, două trăsături condiţionate de încrederea sa nemărginită în iniţiativa revoluţionară a poporului. Această încredere îi dădea o uimitoare libertate în felul de a se comporta, şi după cum am remarcat în nenumărate rînduri, o mare bucurie. În tot timpul iernii lui 1917—1918, întîlnindu-mă cu Lenin, nu încetam să mă minunez de această libertate care explică şi absenţa oricărui sentiment de teamă pentru propria sa persoană, şi absenţa oricărei poze. Această încredere în mase nu-l împiedica însă să abordeze personal orice problemă care se ridica în faţa lui şi să le caute pe cele ce erau ascunse în adîncuri. Simţul umorului, capacitatea de a se bucura, nu-l părăseau niciodată, manifestîndu-se în mii de mărunţişuri. . .

După ce Lenin termină de citit declaraţia, sala se ridică, aplauzele porniră valuri-valuri, începu o furtună de ovaţii. Din ultimele rînduri se auzi un glas: « Trăiască Lenin ! » Din toate părţile sălii uriaşe îi răspunse un ecou: « Lenin ! Lenin ! »

La 10,35 preşedintele puse declaraţia la vot. Apelul adresat popoarelor şi guvernelor din ţările beligerante a fost adoptat în unanimitate.

. . . Aşadar, primul decret al noii puteri fusese adoptat. Oamenii zîmbeau, ochii lor străluceau, capetele se ridicaseră cu mîndrie. Era un tablou pe care merita să-l vezi. Un guvern care nu era format pe deplin, fără să aştepte convocarea adunării constituante, se adresa planetei întregi cu o propunere de pace.

https://biblioteca-digitala.ro

Tinereţe

E noaptea spaţiilor, noaptea lunii,
Chiar dacă Marea neagră sună. Luna
Cu mine alături pe şosea păşească
Încolo-ncoace şi din nou încolo.
E-atîta de suavă luna,
Eterică, din stambă aurie
Şi-n pantofiori din auroră albă !
Cu tine-aş trece marea selenară
Sus, şi mai sus, spre brazii Koreizei,
O, ăsta-i chihlimbarul primăverii !
Ca fetişcanele oftează vîntul. Şi fumul
Rugurilor de gunoi şi vrejuri
Din vii. Prevestitor. Păgîn.
Acolo-n flanc stau înşirate blocuri,
Terase şi patrate de geamuri negre;
Mai sus şi-o casă, ca o jucărie albă.
Auzi, acolo-i ea ! De una singură,
Acuma s-a culcat, a adormit, respiră-ncet.
I-s pulpele uşor asprite, iar şanţul
Dintre sîni s-a aburit uşor de somn,
Şi urechiuşele; iară în jur
Atîta prospeţime în zgomote, în lucruri,
Că nici nu ştiu cu ce să le compar. O adiere dinspre
Deal. Orarul orelor de-not. Mingi şi afişe
Sportive, palete pentru tenis şi un miros
De cimbru, sau mentă e de lîngă cedri
Ca la-nceputul lumii. Ce tare doarme
Ea pe pînza aspră, cearşaful cenuşiu,
Cu mîinile în lături. E părul
O explozie, iar perna de-aşa incendiu arde.
E un corp lung, e un mulaj de corp
Acoperit c-o pătură cazonă,
Cam uscăţiv şi plin de primăvară.

Tu, odăiţă azvîrlită-n vîrf
Şi cotropită cînd de ritmul mării ,
Cînd de-al cicadelor puternic zvon,
De briză, de un somn adînc de fată !
Tu, odăiţă azvîrlită-n vîrf,
Cu geamul larg deschis spre parc. Tu, lună,

https://biblioteca-digitala.ro

Ești tot aici? Cum, n-ai plecat? Hai,
S-o privim. Să presărăm frunze de vișin
Pe jos, pe pernă, pe pleduri și pe rochii
Cu flori de mac, atîta de aprinse
Că și în noapte te-amețesc.
Dar n-am să ostenesc privind minunea,
Miracol, trup al bucuriei mele
Și-al tinereții. Am puterea
De-aș fi atoatevăzător, pătrunzătorul.
Un reflector cărunt scrutează golful.

Iar camera trăiește-o altă viață,
Prin răsuflarea fetei, prin izul lucrurilor toate,
Prin felul cum miroase suflarea însăși,
Cristalină ca raza lunii, răcoritoarea lumină albă.
Mai sînt aici și niște plăci de patefon
Și-un vraf de cărți. Un cronometru. O suliță.
Pe drumul de deasupra-n insomnie
Mașini aleargă înspre Sevastopol.
Iar farurile țintuiesc de-odată cu lăcomie
Pe cei îmbrățișați, tăcuții.
În jurul ringului mai ard lumini
Cine-ar putea să știe, de ce? Aseară s-a dansat
Și-aprinse le-au uitat. Iar goarnele
Lăsat-au pe alei ecoul primăverii.

Nu e așa că mă aștepți? M-aștepți? Mulajul
Tău de corp e puritate și-un cîntec
De fericire, un cîntec despre înflorirea
A totul ce-i pe cer, în mare, pe pămînt.
Profund respiră munți-mpăduriți,
Dînd piept cu neagra hulă-a mării.
Auzi cum face-a greiere sub pernă somnul,
Să fie un pisoi, un pui de buhă?
Totul e învelit de-un vînticel de coastă
Și țipetele bufniței: « Eu dorm! Eu dorm! Eu dorm!»
Dormi, ne-nțeleasa mea pînă la capăt, dormi!

Dormi, ne-nțeleasa mea pînă la capăt, dormi!
Dormi, fată ce n-ai fost încă iubită, somn copilăresc.
Instructor de înot, vîrstă comsomolistă.
Întreagă asudată, gust de pelin
Adie buzele-ți amare, splendid arcuite.
Jur împrejur, slip, tenişi, rachete pentru tenis,
De vîntul de pe creastă alintate,
Crescute sub alba lună. Degajă abur
Zimții de piatră ai muntelui Ai-Petri.
Circulă seva. Atîtea foșnete se-aud și e răcoare.
Iar dincolo de geam se aud pași. Nu sînt ai mei.
Trec diverși oameni, dintre cei
Ce au uitat că pot fi mîndri, că și ei au fost tineri.

https://biblioteca-digitala.ro

Dormi, înfășată-n pledurile nopții
Și-n tinerețea ta cu gustul sării
Ce-l are marea, pe trupul tău cel lung și răcoros.
Dormi, tu, triumful meu, primul meu vers
Din cîntecul ce-n zbor trecu prin viață-mi,
Chemîndu-mă, jucîndu-se cu mine,
Ori arătîndu-mi buze pîrguite:
« Hai, prinde-mă, mă ține lîngă tine ! »

Dormi, lume ce te-ai ridicat cu mine-odată,
Pe tînărul pămînt abia sbicit
De sîngele vărsat la Perekop, la Kronstadt,
Pe tînărul pămînt ce n-a putut răbda
Pe birocratul ce duhnind, s-a rușinat
Că Venus este goală
Și-ntr-un halat de clinică-a-mbrăcat-o;
Pe tînărul pămînt pe care-a trăit Lenin
Și unde-n reculegere a ascultat din Beethoven,
Ci nu veselul marș « Băieții veseli ».

Această noapte-a primăverii s-o dormi
În casa văruită, printre teniși
Și mingi de volei și rachete,
Cu sufletul aici, deci să fim doi.

Cumva trecutul l-am trădat ? O, nu !
Înălțător de tragic era timpul
Giganților în schele, eroicelor gesturi,
Al tinereții aprige și-al faptelor de masă,
Cînd cu lopata, cazmaua și toporul
Aflarăm iar, pămîntul că-i al nostru.
Și-apoi cu macaraua și escavatorul.
Peste-a lui Maiakovski moarte
Creștea un cîntec de-auto jertfire,
Ce singur mîinile-ncleștate își ducea
Spre gît, arzînd de fericire.

Spune-i frunzișului acum să tacă. E ceasul amintirii:
Trec oameni, bătălii, orașe.
Poporul a învins amarul prin credință,
El a crezut cu sete-n tinerețe,
În tinerețea ironiei leniniste,
În tinerețea unică pe lume,
Atît de clară, limpede și pură
Că pentru ea, totul pe lume ierți.
Iar omul ca un vultur zbura înspre Madrid

https://biblioteca-digitala.ro

Să spulbere fascismul. Știa « Grenada »,
Gusta amarul, bucuria, groaza morții
Și viața-și încheia pe cerul din Berlin.

O, tinerețe fără precedent a lumii
Tu, cele zece zile ce-ai zguduit pămîntul,
Tu, tinerețe, n-ai lăsat ca inimile
Să fie-nfrînte. Ai suportat tot greul,
Tristețea și-adesea îndoiala
Și-ai dus pe umeri greul în război .
Știut-ai să pierzi totul: să urci spre execuții
Și în cuptor să arzi; sub tanc să te arunci,
Să degeri în blocadă, încît chiar moartea însăși
O rușinai. Știai însufleți. Pe Reichstag
Ai urcat steagul. Așa ai jertfit totul.

Mă cheamă-acuma forța tinereții
Mă cheamă acea vîrstă unică pe lume,
Atît de clară, limpede și pură
Întru al cărui nume pierit-au milioane de vieți.
E tinerețea ce-n apartamentul lui Lenin
Stă în fotoliul împletit și timpul
Îl scrutează pînă hăt-departe.

Ea-i vie ! Să știi nu este-n lume
Forță să-nfrîngă tinerețea.
Auzi, ne cheamă: « Spuneți adevărul,
Dați oamenilor numai sfîntul adevăr,
În veci să fiți sub vîntul lui Octombre,
Vîntul cel mai curat, de mare, de la Neva,
Din ulițele strîmbe de la Presnea !
Pe fiecare tinerețea oțelească-l !
Ești om, deci om să fii,
Fii mîndru, drept și liber,
Să nu te-apleci în fața nimănuia ! »

Iar globul e rotund să fericească.
Un cariu răbdător își sapă galerie.
Din larg o briză liniștită îmi mîngîie făptura.
Briză de miez de noapte, parcă aveai un nume:
« Pînze-nălțate ». Pînze-nălțate
Treziți-o mai curînd pe-aceea care doarme
Sub pătura de-ostaș, duioasă,
Ca tinerețea mea care s-a dus.
Aș vrea să fiu cu viii de atunci,
Cu tot ce-acuma este tînăr, pur.

https://biblioteca-digitala.ro

Tu, vîrsta mea de aur, tinerețea lumii,
Fii steaua mea polară, albăstrie;
Tu, cea cu trupul svelt, cu mîini de lună,
Trecute peste creștet, tu,
În corul greierilor de la miezul nopții,
Ce-au cucerit c-un țîrîit priporul,
Toată-n sariul răcoros de lună,
Din nou să îmi apari cum numai tu știai,
În rochia de pînză și-n sandala
De cauciuc cu talpă peticită,
Treci pe sub timpul vitreg, cînd
Durerile mergeau de mînă cu contingentul meu.
Treci dincolo de-amarul renunțării
Peste plictisitoarea, biata bogăție
Ce-a devenit momeală pentru proști.

Aș vrea ca lumea s-ajungă din nou pură,
Pentru aceasta avem destulă energie.
O, poezie, trezește-te cum ești,
Fără aureolă, în rochia-ți de pînză simplă
Și-n sandale ! Atîta forță zace-n tine
Cum n-a știut de veacuri omenirea.

Duc dorul unui somn adînc, primenitor
Aș vrea o omenire curată, ne-îngenunchiată.
Cu amintiri să nu mă chinuiești.
În ritm perpetuu de munci și griji și munci
Hidrocentrala macină-ntre munți.
În stelele din cer să umble iar vătraiul
Și-n toată măreția să se-nalțe
Un imn cărunt de leagăn dintre greieri.
Fie ca oamenii să doarmă pașnic, vise fericite
Să viseze. Din nou cu foșnet
Sub lumina lunii să se deschidă
Cartea terestră-a libertății și-a voinței.
În lume să domnească iarăși tinerețe !
Te-am îmbăiat în lună și-n azur.
Trezește-te, sub cerul meu să vii
Întreagă-n cînt de vînt și tunete de valuri.
Te strig din răsputeri ! Pe tine eu te chem
Din vreme, din destin, din spații !

Lumea a-ncremenit s-asculte tinerețea
Cum respiră. Născută veșnic să renască.
Așa cum veșnic o vom înnoi.

În românește de VICTOR FRUNZĂ

https://biblioteca-digitala.ro

Imn dimineții

1

Urechea desprinde întîi de pe geam
ciocănitul razei, ce cheamă
neprihănitul zvon matinal,
zvonul soarelui — gong de aramă.

Iar gongul soarelui, precum roua,
împrăștie freamătul pur—
ducînd cu sine tăcerile,
piere noaptea-mprejur.

În lume apare lumina,
dă buzna în geamuri și cheamă,
iar pe urmele ei se avîntă
zvonul soarelui — gong de aramă.

2

Și omul din somn se trezește.

3

Omul iese din somn și, mai întîi de toate,
zîmbește.
Zîmbetul alunecă pe buze
și pare un hotar între noapte și zi—
e zîmbetul somnului, acesta,
ce piere în goană
ca un pierdut ecou:
e zîmbetul somnului, în care
somnul mai dăinuie încă.

4

Și-acest zîmbet, ca pe-un copil din leagăn,
luminoasa zi îl ridică ușor, ca o mamă.
Auzul soarbe toate sunetele pămîntului
freamătul sticlei și zvonul gongului de aramă.

5

Și trezit de-al luminii ecou,
omul
încearcă din nou
să devină om:

https://biblioteca-digitala.ro

spre pămîntul arat își întinde
brațele lungi peste măsură
cufundîndu-și adînc
pumnii în arătură —
ivit din somn
ca din înaltul cerului necunoscut,
încearcă să se folosească
de nisip și de lut.

6

Și știe să le folosească . . .

7

Dar omul
cînd om vrea să se facă,
trebuie-ntîi și-ntîi
din somn să se trezească.
Cînd omul
vrea să creeze, să clădească,
rodnic, să-și desfășoare munca,
trebuie mai întîi să se trezească.

Căci somnul ca o stîncă e, greoaie,
ce-apasă puternic
pe scoarța vieții.

Căci somnul e ca un zid
ce îngrădește
privirea dimineții.

8

Cînd omul
om vrea să se facă,
el trebuie mai întîi să se trezească
și să surîdă.
Căci lacrimile sînt ca picăturile de ploaie
ce-acoperă ferestrele —
și calea de urmat nu se mai vede.

9

Deci omul trebuie mai întîi
somnul să și-l învingă,
să-ntindă brațul în bătaia vîntului,
cu mîna lui s-atingă
cerul deschis și sunetul pămîntului,
cu mîna lui muncită, —
și ager să privească fără teamă,
spre cerul 'nalt ce l-a trezit
cu zvonuri însorite — gong de-aramă.

În românește de GEO DUMITRESCU

https://biblioteca-digitala.ro

LEONID MARTÎNOV

Linişte

E linişte-n aer,
în munți și în șes.
Tăcură pe veci
explozii, încaier.

Și numai pe aștri
departe clipind
mai bubuie tunuri
ceva nimicind.

Odată și-n lume
la fel se-ntîmpla:
Soldatul cădea
peste propria stea.

Orașe în flăcări,
cenușe albastră,
așa arăta
preistoria noastră.

O, cum aş striga:
Pămîntul pe veci a scăpat
din zodia crimei
de foc blestemat.

E linişte-n aer,
curg linişte anii,
și numai în stele
mai sînt pocitanii,

orașe-n incendiu
și arme ce n-au încetat,
și cel fără vină
tot strîmb judecat.

În românește de TIBERIU UTAN

BULAT OKUDJAVA

Strada dragostei mele

Vechea berărie trage obloanele.
Alte vrăbii au să vină pe lume.
Nu peste mult, strada dragostei mele
o să poarte alt nume.

Va fi un nume impunător,
sau, poate, unul cu multe vocale.
Cineva va sufla peste placa emailată
și-i va da luciu c-un petec de stofă moale.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar pe sub ganguri și pe sub porți
va rămîne descîntecul șoptit al poemelor mele,
cum rămîneau fetele fără logodnici,
pieriți în războaie crunte și grele.

Și nu vor ști zidarii nimic,
iar de vor ști, nu vor simți că-i doare
cînd vor lovi nepăsători cu securile,
să dea lucrurilor o nouă înfățișare.

Noi, cînd se va duce zăpada,
ca stolul de vrăbii ușurele
vom porni iar încoace,
drept spre strada dragostei mele,

unde, pe caldarîmul albastru
ca pojghiță, pe nea, de polei,
mereu o să-i cheme pe golani
amintirile, boabe de mei.

În românește IOANICHIE OLTEANU

NIKOLAI ZABOLOȚKI

Despre frumusețea chipului omenesc

Sînt chipuri asemeni portalelor scumpe
În care măreţul din fleacuri irumpe.
Și fețe asemeni mizerelor case
În care-a bojoc și a ceapă miroase.
Sînt unele reci de te-apucă fiori,
Închise cu gratii ca sumbre-nchisori,
Și altele-turnuri, în care de-un veac,
Pustiul și-nghețul petrec după plac.
Dar eu o colibă cîndva am văzut
Cu streșini de paie, pereții de lut,
În schimb, cu-o fereastră din care spre mine
Țîșnea primăvara cu-azururi depline.
Aevea e lumea frumoasă și vie:
Sînt chipuri ca odele de bucurie,
Din notele-acestea, grăunțe de soare,
Se scrie cantata-nălțimilor rare.

În românește de MADELEINE FORTUNESCU

https://biblioteca-digitala.ro

NIKOLAI TIHONOV

Începutul erei

Stăteau în dreptul ferestrei și priveau strada pustie strălucind de promoroacă. Priveau noaptea cețoasă, vineție de noiembrie, vedeau firmele de la magazin smulse de vînt, zvîrlite pe trotuare, fîșii de afișe zăcînd pe caldarîmul înghețat.

— Priviți această stradă, acest oraș — spuse gazda sprijinindu-și mîna pe care strălucea un inel masiv cu o piatră întunecată, dreptunghiulară, de perdeaua de catifea albastră, grea. Cine ar spune că pînă acum cîteva zile acest oraș era capitala unui imperiu. Ascultați tăcerea acestor străzi posomorîte, întunecate, priviți întunericul ce domnește ! Vă amintiți ce lumină, ce zgomote domneau în acest oraș? Iar acum e noapte, vînt, întuneric. Parcă am fi la teatru. În această atmosferă s-ar juca foarte bine un spectacol de Shakespeare. Simt că mi-e frică. Dar dumneavoastră? La dumneavoastră în America nici în romane nu poți citi lucruri ca cele ce se petrec la noi...

Oaspetele care privea și asculta atent cuvintele gazdei lăsă să cadă perdeaua grea și privi în fundul camerei. În cămin ardeau resturi de lemne, în cameră era răcoare, mirosea a mobilă veche, a praf, pe pereți străluceau în semiîntuneric ramele aurii. În mijlocul odăii se afla o masă rotundă pe care se zărea o cafetieră și cîteva ceșcuțe. Lîngă cămin ședeau cufundați în fotolii adînci doi bărbați care vorbeau în șoaptă schimbînd fraze scurte. Unul dintre ei fuma o țigară scumpă și fumul subțire, albăstrui se lăsa spre grămada de cărbuni ce mocneau acoperiți de cenușă. Două lumînări în sfeșnice înfățișînd sfinxi luminau odaia. Covoarele nu lăsau să se audă zgomotul pașilor pe dușumea.

Musafirul zîmbi ușor, dar gazda nu avu timp să-i observe zîmbetul, căci chipul lui redeveni într-o clipă rece.

— Rusia își are istoria ei care nu seamănă întru nimic cu a Americii, observă el.

Gazda se retrase din dreptul ferestrei. Era o femeie înaltă, plină, cu părul bogat, roșiatic, îmbrăcată într-o rochie de catifea neagră, cu guler de dantelă, care vorbea cu un extaz prefăcut:

— Totul se apropie de sfîrșit. Toate cuvintele vechi au fost rostite; religia, arta și știința nu oferă nici o soluție sufletului omenesc. Războiul a dezlănțuit sălbătecia în oameni, primitivitatea, setea de-a ucide, dar omul nu poate să nu dorească lumină, nu poate să nu caute drumul care să-l ducă la soarele adevărului, la marile semne ale zodiacului, care să-i îngăduie să se apropie de acel prototip care ar putea salva adevă-

https://biblioteca-digitala.ro

ratul « eu » al omenirii de distrugere. Aţi auzit de ordinul teosofic al « stelei verzi » din Orient?

— Nu, din păcate n-am auzit, răspunse politicos oaspetele, oferind gazdei foc să-şi aprindă ţigara.

Făcînd un gest cu ţigara mică şi parfumată, aceasta rosti decepţionată:

— Dar este bine cunoscut în Anglia şi America. . . În ţara noastră, înainte de februarie ş imai ales după revoluţia din februarie el a devenit foarte popular şi nu numai printre aristocraţii spiritului, dar şi printre oamenii cu sufletul simplu, însetaţi de adevăr. Întrunirile noastre s-au bucurat de-un mare succes. Oamenii s-au simţit atraşi de măreţia ideilor pe care le conţine această doctrină, de puritatea şi noutatea ei. Ea conţine şi învăţătura catolică despre purificare, luminare şi contopire cu divinitatea şi sufismul, învăţătura mistică a Islamului cu principiile sale « Cale, Adevăr şi Viaţă, » şi marile descoperiri ale religiei hinduse şi budismul. . . Vă daţi seama că în mijlocul acestei sărăcii a civilizaţiei, în mijlocul extremelor pe care le predică bolşevicii, căile noastre cu simbolica şi exotismul lor sînt căi noi. Calea contopirii înseamnă atingerea stadiului la care se află Învăţătorul, iar eliberarea de lumea înconjurătoare înseamnă salvare definitivă. Noi aşteptăm sosirea Învăţătorului, nu-i ştim ceasul, dar ea va veni. Trebuie să fim demni de a-l primi, trebuie să-i pregătim drumul. . . E adevărat ce se spune că în America fiecare poate înfiinţa o religie proprie, cu condiţia ca cel care vrea să devină conducătorul ei să strîngă 30 de ucenici? Şi această religie nouă este consacrată prin lege?

— Se prea poate, răspunse musafirul, dar cu voia dumneavoastră aş prefera să vorbim despre Rusia. Mă interesează să ştiu care este părerea dumneavoastră în legătură cu evenimentele ce se petrec. Prietenul dumneavoastră, Vladimir Ivanovici mi-a spus acum cîtăva vreme cînd am vizitat Comitetul pentru Salvare că guvernul bolşevic va fi lichidat într-o săptămînă. Astăzi trecînd cu el prin oraş, mi-a propus să-mi facă cunoştinţă cu reprezentanţii unor cercuri intelectuale cum s-a exprimat el, şi m-a introdus la dumneavoastră. Mă interesează foarte mult, fiind străin, să aflu ce credeţi dumneavoastră astăzi. . .

— Rusia. . . spuse gazda, aşezîndu-se pe scaun şi turnînd în ceaşcă cafea rece. Nu ne cunoaştem ţara, mai bine zis ştiam că există muncitori şi ţărani, ştiam că ei o duc rău, ştiam de asemenea că poporul are un suflet mare, dar că acest suflet este pasiv, obişnuit să sufere, un suflet indian. Ţara noastră ni se părea a fi o mare Indie albă. Ceea ce se petrece astăzi la noi e ca un vis urît, parcă ar fi farmecele unui duh răuvoitor, o boală care a cuprins milioane, ca urmare a războiului şi a mizeriei care au trezit fiara din om.

Omul care fuma în fotoliu interveni cu răutate şi enervare:

— Dragă Elena Konstantinovna, nici nu ştii cît de exact ai nimerit. India albă, aşa şi este, India albă, Rusia sfîşiată în bucăţi, o ţară de sclavi, mizeră, înspăimîntătoare. Toate teosofiile şi ezoterismele de care vorbeşti dumneata sînt visuri frumoase, sînt iluzii. Ţara noastră este populată de sălbatici, de ocnaşi şi ea trebuie strunită. De nu vom avea noi forţe, vor veni nemţii, nemţii care au făcut totul pentru a destrăma statul rus. Iar acum păşesc în marş peste ruine aducînd cu ei ordinea. Da, ei vor veni aici, la Petersburg, vor face ordine şi la Moscova şi în Siberia şi pretutindeni. O ordine ca cea pe care au instaurat-o în Indii englezii. . . Sînt de acord şi salut această ordine. . . Bineînţeles că vor trebui să împartă şi cu alţii. Francezii şi englezii au concesiuni la care nu vor renunţa. De altfel şi americanii au anumite interese. Să lăsăm lumea spirituală pe seama aristocraţiilor spiritului cum aţi binevoit să vă exprimaţi, în cazul de faţă e nevoie de forţă fizică, altă soluţie nu există. Se ridică din fotoliu. Era un om de statură scundă cu mustăţi bogate, tunse scurt şi cu o bărbuţă mică şi pufoasă. « Vă daţi seama, continuă el adresîndu-se musafirului, dezastrul e total,

https://biblioteca-digitala.ro

bolşevicii au pus mîna pe putere. E o aventură, ei n-au nici o posibilitate să reziste, pentru că n-au armată pe care ei înşişi au desfiinţat-o, pentru că n-au bani — ştiţi că un comisar de-al lor a venit la bancă să ceară milioane şi funcţionarii l-au refuzat şi nu i-au dat şi n-o să dea nimănui — pentru că nu au intelectualitatea de partea lor. Intelectualii au tot strigat, au tot strigat iar acum s-au speriat şi s-au ascuns. Uitaţi-vă, priviţi, aici s-au omorît ieri unul pe altul din mitraliere, strigă omul înfuriat arătînd spre fereastră, apoi alergă spre geam şi trase perdeaua. Devastează depozitele, străzile sînt pline de beţivi, se îneacă în vin prin pivniţe, incendiază, jefuiesc. Iar intelectualitatea şade şi tremură prin case în întuneric. Să se sature, tot strigau : « Ah poporul ! Ah, poporul trimisul lui Dumnezeu ». Le-a arătat trimisul ăsta al lui Dumnezeu ! Ministerele sînt goale, curînd o să se oprească circulaţia trenurilor, frigul şi foamea au şi venit. S-a zis cu Rusia. Bolşevicii o să mai dureze vreo două săptămîni, apoi faliment şi India albă. Iar acolo în această Indie puteţi să-i strîngeţi Elena Konstantinovna pe ezoteriţii dumneavoastră şi să aşteptaţi cît vreţi sosirea Mîntuitorului.

Oaspetele zîmbi şi luă loc în fotoliu.

— Deci, după părerea dumneavoastră nu există altă posibilitate de reînviere a Rusiei decît intervenţia, spuse el. E foarte interesant pentru mine să aud acest lucru din gura unui om cu autoritatea dumneavoastră, domnule consilier de stat.

— Recent, un diplomat mi-a spus : Rusia ne-a părăsit, continuă domnul consilier de stat. Poporul Rusiei a revenit la întuneric, s-a întors la vremurile primitive, barbare. Dar noi, prietenii Rusiei, jigniţi şi decepţionaţi de ceea ce se petrece în această ţară nu vom acuza deopotrivă pe toţi ruşii. Aţi rătăcit drumul şi noi vă vom ajuta să găsiţi calea adevărată. O vom face pentru salvarea dumneavoastră şi a noastră. Spuneţi-mi, şi America se situează pe această poziţie?

— Am să vă răspund ceva mai tîrziu. Deocamdată aş dori să vă ascult pe dumneavoastră. Dar poate că domnul general ne va spune cîteva cuvinte despre situaţie şi îşi va exprima părerea în legătură cu dezvoltarea ulterioară a evenimentelor. . .

Cel ce fusese numit general se îndreptă în fotoliu şi ciocăni pe masă cu degetele-i lungi şi albe.

— N-aş putea să vă spun prea multe, căci ar însemna să divulg o parte din planul ce este în curs de aplicare. Bolşevicii nu pot rezista. Nu-i sprijină nici un partid. Intelectualitatea, funcţionărimea, ofiţerimea nu sînt de partea lor. Nici satul, adăugă el ridicînd degetul în sus, forţa principală a Rusiei, nu merge cu ei. Imperialiştii germani, cum le spun bolşevicii nemţilor, stau la porţi şi aşteaptă. E limpede. . . Dar noi nu vom merge cu nemţii. Noi vom merge cu aliaţii noştri, ei ne vor da arme şi noi vom organiza o nouă armată. Bolşevicii n-au armată. Soldaţii fără de ofiţeri nu sînt o forţă. Pe cînd ofiţerii fără soldaţi sînt o forţă. Noi sîntem această forţă. . . Am şi început să ne organizăm.

— După părerea dumneavoastră, cît va mai dura situaţia în care ţara va fi condusă de un guvern bolşevic? întrebă musafirul.

Generalul făcu un gest cu mîna, exprimîndu-şi nesiguranţa :

— Mi-e teamă să precizez pentru că ţara noastră este mare. Dar în Petersburg s-ar putea face ordine într-o lună. Dacă Kerenski nu şi-ar fi asumat rolul de împăciuitor suprem şi ar fi avut un adevărat comandant suprem al armatei, nu ar fi fugit atît de ruşinos cum nu a fugit nici un ministru care se respectă. Ar fi cîştigat lupta cu bolşevicii pentru că aceştia nici măcar nu aveau detaşamente militare, ci aveau doar masele care au ieşit în întîmpinarea trupelor lui şi acestea sub influenţa unor discursuri propagandistice s-au dus pe la casele lor. . .

— Staţi o clipă, interveni gazda, mi se pare că se aud împuşcături în apropiere. . .

Toţi tăcură. Într-adevăr răsunară cîteva împuşcături care se repetară apoi mai aproape. . .

https://biblioteca-digitala.ro

Generalul făcu un gest de plictiseală.

— Nişte beţivi omoară alţi beţivi.

— Anarhie. Banditism. Totul s-a terminat. Mă mir că nu arde încă oraşul, spuse consilierul de stat. Mă mir că mai sîntem în viaţă. . .

Gazda îl privi a implorare şi pe chipul ei apăru o expresie de spaimă.

— Auziţi, bat la noi, la noi!

Toţi ascultară o clipă. Răsună limpede o bătaie puternică şi nervoasă.

— După cîte ştiu uşa de la intrare este închisă, spuse generalul.

— Bate cineva la scara de serviciu Dar acolo este Andrei!

— Cine este Andrei? întrebă americanul şi chipul lui indiferent se însufleţi vizibil.

— Andrei este bătrîna noastră ordonanţă, lacheul nostru dacă vreţi să-i spuneţi. E de o viaţă în casa noastră. Dar e surd şi nici nu vede aproape de loc. Cînd doarme poţi să tragi cu tunul că tot nu se trezeşte. . . Dar dacă sînt nişte bandiţi, spuse gazda împreunîndu-şi mîinile la piept?

Bătaia răsună din nou limpede, loviturile cădeau grindină peste uşa veche.

— Mă duc să văd ce este, spuse generalul. Sînt în haină de casă, nu am epoleţi, nu mi-e frică de excese. N-o să mă împuşte pe loc. Tovarăşilor le place să stea de vorbă mai întîi. Şi scoţînd revolverul din buzunarul de la spate al pantalonilor, porni spre intrarea de serviciu.

Trecură cîteva minute apăsătoare. Dinspre intrarea de serviciu nu se auzea nici un zgomot.

— Dar dumneata cum de umbli pe străzi, nu ţi-e frică? întrebă gazda pe american.

— Am acte că sînt străin. Faţă de străini ambele tabere păstrează o atitudine neutră. Sînt chiar interesate ca noi să povestim adevărul.

— Să povestiţi tot, tot ce aţi văzut. . . Poate găsim oameni în America să le fie milă de noi. Dar ce s-o fi petrecînd acolo. De ce e linişte?

Răsunară paşi şi voci. Uşa se deschise larg. Intră generalul învîrtind revolverul în mînă. După el apăru un om într-un palton rupt murdărit cu alb, un om palid, ciufulit care respira greu ca un peşte aruncat pe uscat. Fără a rosti un cuvînt băgă mîna în buzunar şi începu să arunce bani pe masă. Erau nişte hîrtii mototolite, murdare, de diferite culori, unele lipite între ele. Se zăreau hîrtiile maron care circulaseră pe vremea lui Kerenski şi chiar nişte bilete de bancă străine.

Omul întinse mîna murdară şi strigă de răsună odaia:

— Am cîştigat! Am cîştigat! Am cîştigat de la bolşevici. . .

— Pierre, ce s-a întîmplat cu tine? Ce-i cu mîna ta. . . Uite ce vînătaie. . . exclamă Elena Konstantinovna. Te-au atacat bandiţii? Dar de unde sînt banii? Aşa murdari. . . şi se feri să-i atingă.

— El este fratele Elenei Konstantinovna explică generalul adresîndu-se americanului şi luă din nou loc în fotoliu. Povesteşte-ne, ce ţi s-a întîmplat?

Consilierul de stat atinse banii cu vîrful cuţitului de desert, de parcă ar fi vrut să se convingă de realitatea lor.

— Nu, nu, lăsaţi-mă să-mi viu în fire, rosti Pierre continuînd să sufle din greu. Îşi scoase paltonul şi-l aruncă pe divan. Apoi se aşeză şi privi în jur cu ochii absenţi.

— Ce neobrăzare, ce porcărie! Din cale-afară! Bine, au jefuit, dar de ce-şi bat joc de tot ce este sfînt. Acum înţeleg de ce-au tras cu tunul în Kremlin. Distrug totul. Toate monumentele. . . Tot ce e preţios, tot ce înseamnă viaţă. . .

— Ei, tu nu eşti chiar monument şi sper că n-au tras cu tunul în tine, spuse generalul, povesteşte-ne totuşi ce s-a întîmplat. . .

— Fratele meu are o pasiune, interveni Elena Konstantinovna, îi place să joace cărţi. . .

— Da, îmi place, da, am această pasiune, spuse cu încăpăţînare Pierre şi scoţînd o batistă uriaşă se şterse pe faţă. Domnilor, eu nu vreau să mă supun legilor vulgului,

https://biblioteca-digitala.ro

cum se spune. Dar comisarii ăştia au interzis jocurile de noroc, că de, sînt apărătorii moralităţii. Dar la Petersburg, slavă Domnului, mai sînt locuri unde se poate juca. . . şi se joacă mult, toată noaptea, şi aşa noaptea e primejdios să te duci acasă. Am găsit o casă ca aceasta foarte onorabilă. Bineînţeles acum vin tot felul de oameni, o societate foarte amestecată. Nu ştiu cum se intră, dar era chiar înghesuială. Jucam în mai multe camere. De intrat poţi intra numai prin cunoştinţe. Şedeam, jucam, mizam. Totul era în ordine. Ba chiar simţeam o plăcere deosebită. Gazda ne prevenise să păstrăm linişte ca să nu atragem atenţia şi toţi ne supuneam. Bineînţeles că unii joacă pe sume mari, unii pierd, mă rog cum devine cazul. Şi tocmai bine cînd în bancă era un morman de bani, năvăleşte din mulţime un om uriaş ca un hamal, nu ştiu, poate nu era hamal, mascat, în mînă cu o grenadă. Am rămas înmărmuriţi cu toţii : un nebun ! Acuş are să arunce grenada ! Toţi erau înspăimîntaţi. Iar el strigă : « Faceţi banca. Mîinile sus ! ». Ca un ecou strigătul se repetă, în uşă apărură alţi trei mascaţi. Ţineau pistoalele îndreptate spre noi. Doamnele încep să ţipe. Cei care erau mai aproape de uşă încercară să se strecoare în odaia învecinată dar şi acolo se auzi acelaşi strigăt : « Mînile sus ». Unul dintre bandiţi se apropie de masă şi aruncă toţi banii într-un sac, ceilalţi încep să ne perchiziţioneze pe toţi la rînd, ne iau ceasuri, bani, inele, femeilor brăţări, cercei şi aşa cameră după cameră. În jurul meu toţi sînt palizi de spaimă, buzele ne tremură, mîinile stau ridicate în sus, doamnele sînt cuprinse de isterie. Unele au încercat să se refugieze, la toaletă, mă iertaţi, crezînd că acolo se vor putea ascunde, dar şi de acolo au fost scoase şi iarăşi totul aruncat în sac, bani chiar cercei, brăţări, inele. . . Şi aşa a durat nici nu mai ţin minte cît timp. . .

— Şi nimeni dintre voi n-a avut curajul să se ia la luptă cu aceşti bandiţi? întrebă generalul. Zici că voi eraţi mulţi, iar ei doar cîţiva.

— Tocmai de aceea nici nu ne-am luat la luptă, spuse Pierre pentru că dacă ar fi fost mulţi ne-am fi putut bate cu ei, dar se vedea că erau nişte nebuni cu grenade în mînă pentru care nu conta să arunce o grenadă şi să ne omoare pe toţi. . .

— Şi cum s-a terminat, întrebă consilierul de stat. Au jefuit şi au plecat?

— Nu, de-ar fi fost aşa ar fi fost bine. . . Ascultaţi mai departe şi o să vă daţi seama că erau nişte nebuni. Luaseră totul şi vroiau să plece cînd mă zăriră pe mine, eu încercam să mă strecor spre uşa de ieşire, şi atunci şeful lor mascat spuse : « Ce rost are să cărăm noi sacul, să-l ducă el. Tot are acelaşi drum cu noi ». Eu le spusei : « domnilor, sînt fără palton, nu sînt îmbrăcat, iar afară e ger ». Atunci ei au smuls de pe cuier acest palton şi mi l-au zvîrlit : « Îmbracă-te ». Trei revolvere mă priveau ţintă. Vă închipuiţi situaţia mea. Ce era să fac. Văd că toată lumea mă compătimeşte, doamnele leşină. Ăştia cu grenadele au aşteptat pînă cînd am îmbrăcat paltonul apoi au strigat : « Hai, ia sacul ! » Mi-au pus sacul în spinare şi am plecat. Îmi luasem rămas bun de la viaţă, căci îmi ziceam că n-o să te mai văd niciodată pe dumneata, sora mea, nici casa părintească. . .

— Te-au dus la Smolnîi, întrebă consilierul de stat. Acum e limpede prin ce metode fac rost de bani. . .

— Care Smolnîi ! făcu Pierre cu un gest de plictiseală. Am pornit-o pe stradă spre canal. Spre Moika. Imaginaţi-vă procesiunea noastră. Mă împiedicam la fiecare pas. După cum ştiţi nu sînt obişnuit să car saci, ei mă îmbrînceau cu revolverele şi trebuia să merg. Era zadarnic să strig. Trecători nu se vedeau. Şi cum mergeam aşa pe chei în dreptul scărilor ce coboară spre apă, şeful comandă : « Jos ». Simţii o transpiraţie rece deşi afară era ger. Vor să mă arunce în apă. Dar de ce? Şi de ce tocmai pe mine?

Coborîrăm spre apă. Eu nu ştiu să înot. Apa e neagră, fioroasă.

— Doamne Dumnezeule ! exclamă Elena Konstantinovna ducînd batista la tîmplă.

https://biblioteca-digitala.ro

— Şeful îmi zice : « Lasă sacul jos. » Aruncai sacul la picioarele lui. Nu mai înţelegeam nimic. Ştiam doar un singur lucru. Mi-a sunat ceasul morţii. Atunci ceilalţi nebuni începură să strige : « Dă-ne măcar cîte puţin ! ». « Luaţi », răspunse acest Monte-Cristo şi ceilalţi începură să smulgă din sac fiecare cît putea. El îi împinse spunîndu-le « Ajunge » şi apoi mă privi. Strigă : « Ia şi tu, burghez blestemat ! Probabil că e prima oară în viaţa ta că ai muncit. Ia aceşti bani munciţi ». Uite-i, uite-i, spuse Pierre sughiţînd şi lăsînd să-i curgă cîteva lacrimi, ăştia sînt banii, mi i-au băgat în buzunar şi mi-au tras şi un pumn în spate. După aceea nu mi-a mai venit să cred ochilor. Banditul acesta, tîlharul, animalul, a ridicat sacul şi a aruncat tot ce-a fost în el în apă! Închipuiţi-vă, în apă ! « Sînt bani murdari, sînt bani ce aduc durere poporului, acolo e locul lor ! Acolo ar trebui să te aruncăm şi pe tine », dar după o pauză fioroasă adăugă : « Te iertăm. Du-te şi binecuvîntează zeiţa cu stindard negru, anarhia ! »

Am urcat înapoi pe chei şi el mi-a spus : « Du-te burghezule, haide, şterge-o, cît timp eşti teafăr » şi trase un foc de armă în aer. O luai la goană. De-abia după ce ajunsei în dreptul casei îmi dădui seama de ce s-a petrecut şi mă oprii ca nebun, pentru că de n-ar fi fost aceşti bani murdari în buzunarul meu mi-aş fi zis că a fost un vis, că am fost în transă, că am înnebunit. Dar uite-i, uite-i, şi arunca mereu pe masă hîrtiile pe care toţi le priveau cu ochii holbaţi.

Căzu cu un gest teatral pe divan şi închise ochii. Îi deschise apoi şi ca un actor care rosteşte ultimele cuvinte ale monologului, pronunţă clar şi cu înflăcărare :

— Ticăloşilor, n-aveţi decît să jefuiţi, au jefuit şi alţii înaintea voastră, au să mai jefuiască şi după voi, dar de ce trebuie să vă bateţi joc de ceea ce este mai sfînt în lume, de lege, de ordine, de cinste? Banii, banii care mişcă totul în lume, ştiinţa, tehnica, arta, comerţul, banii cu care se plăteşte munca, să distrugeţi totul, nişte lucruri minunate, bani, cercei, brăţări, inele. Barbari, sălbateci. . . Şi se sufocă într-un nou paroxism de ură.

— Da, zise generalul, noi mai credem că locuim într-un oraş renumit în istorie, în literatură. Acest oraş nu mai există. Există junglă, există nişte fiare sălbatice care se năpustesc asupra oamenilor. E ultima dezagregare a conştiinţei. . .

— Dumneata eşti american, eşti un om liber dintr-o ţară liberă. Trebuie să descrii toate acestea, omenirea civilizată trebuie să le cunoască. După cum vezi, ţara noastră, statul nostru nu mai există, exclamă Elena Konstantinovna.

— Da, da strigă consilierul de stat, vă implorăm, vă rugăm, să apăraţi ultimele rămăşiţe ale civilizaţiei. Astăzi ei distrug bunuri, mîine o să distrugă oraşe, monumente, totul. E sfîrşitul lumii ! Ce părere ai dumneata, ce crezi despre ceea ce se petrece. . .

— Ce se petrece. . . rosti gînditor musafirul. Luaţi loc, domnilor, să vă spun ce cred eu că se petrece. V-aş ruga doar să nu vă miraţi de ce am să vă spun. Poate că mă înşel, sînt totuşi un străin în ţara dumneavoastră, dar am văzut-o bine, am văzut tot ce s-a petrecut în această lună care va intra în istoria omenirii.

Dumneavoastră numiţi revoluţia bolşevicilor o aventură, dar este cea mai minunată aventură pe care a trăit-o cîndva neamul omenesc. Bolşevicii sînt chemaţi să îndeplinească şi au îndeplinit năzuinţa cea mai măreaţă şi simplă a maselor largi populare. Fără sprijinul acestor mase, revoluţia nu ar fi fost posibilă. Bolşevicii sînt singurul partid din Rusia care are un program creator şi suficiente forţe pentru a-l aduce la îndeplinire pe toată întinderea ţării. Ceea ce vi se pare dumneavoastră astăzi a fi o pieire a tot şi a toate, este pieirea lumii vechi şi în această noapte, în această murdărie, în acest sînge, mijeşte un răsărit măreţ, se ridică o nouă eră a omenirii. Asta e părerea mea şi aş vrea să vă felicit că sînteţi contemporanii celui mai măreţ eveniment din lume. Tăcu pentru o clipă şi adăugă apoi : Şi America şi Europa vor spune curînd acelaşi lucru ce am spus şi eu. . .

https://biblioteca-digitala.ro

Toți priveau încremeniți pe interlocutorul lor, acest om lat în umeri, plăcut, care pînă atunci se purtase atît de civilizat în societatea lor și care pe neașteptate rostise niște cuvinte înspăimîntătoare care le paralizau limba, mișcările, le sleiau forțele.

Toți tăceau. Nimeni nu știa ce să spună. Doar Elena Konstantinova rosti cu un zîmbet ciudat:

— Sînteți un romantic și un visător ! Desigur ce ați spus este o mistificare. Cine sînteți? Cum vă cheamă?

Musafirul se lumină de un zîmbet bun și spuse:

— Nu sînt nici visător, nici romantic. Sînt ziarist, socialist din America și mă cheamă John Reed ! Vă mulțumesc foarte mult pentru această interesantă discuție nocturnă.

În românește de TATIANA NICOLESCU

Adunarea țăranilor săraci care votează un ajutor în pîine și oameni (23 oct. 1918) ▶▶

▼ Cazaci ai Atamanului Dutov au împușcat pe membrii unui soviet (1918)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

În jurul «COLEGIULUI EXTERN»

Emmanuil Kazakievici a murit fără să fi realizat o sumă întreagă din planurile sale de creație. Printre cele mai interesante dintre lucrările proiectate de scriitor se înscrie romanul « Colegiul extern » care trebuia să înfățișeze lupta bolșevicilor la Odessa în 1919. Cu puțin timp înaintea morții sale, făcîndu-și un plan de lucru pentru perioada 1961—1963, Kazakievici notase la punctul 2: « De scris în ciornă *Colegiul extern* ».

«Colegiul extern » este denumirea prescurtată a Colegiului de propagandă externă, organizat la sfîrșitul anului 1918 pe lîngă Comitetul regional ilegal din Odessa al Partidului Comunist bolșevic din Ucraina. În acest « Colegiu extern », alături de bolșevicii ruși și ucrainieni luptau cot la cot comuniști din Franța, Polonia, România, Serbia, Grecia etc. Ei au jucat un rol important în munca de propagandă care se ducea în rîndul ostașilor Antantei aflați la Odessa, în acțiunea de atragere a simpatiei soldaților din armatele intervenționiste de partea revoluției proletare.

Pregătindu-se pentru a scrie acest roman, Em. Kazakievici a depus o muncă vastă de documentare. Printre alte materiale care au putut fi găsite în arhiva scriitorului este și unul al cărui fir ne duce în România. Este vorba de scrisoarea adresată Emmei Zalik, văduva lui Alter Zalik, membru în prezidiul « Colegiului extern » și șeful grupului comuniștilor români din Odessa. Emma Zalik participase și ea în mod activ la lupta în ilegalitate dusă împotriva intervenționiștilor și a gărzilor albe, împărțind cu soțul ei toate greutățile și primejdiile.

Într-o convorbire personală, Emma Zalik a povestit cum s-a născut scurta corespondență dintre ea și Emmanuil Kazakievici:

— « Într-o zi am asistat la o conferință la Casa Prieteniei Româno-Sovietice din București. Conferențiarul vorbind despre creația lui Kazakievici a spus că scriitorul sovietic se pregătește să scrie o carte despre mișcarea de ilegalitate din Odessa în anul 1919, la care au participat în mod activ revoluționari români, că romanul pe care-l proiectează va fi închinat așa-numitului « Colegiu extern ». Vă puteți lesne închipui că această problemă m-a interesat în gradul cel mai înalt. Deși trecuseră mai bine de patruzeci de ani de la evenimentele acelor zile, totuși multe lucruri le mai țin minte ca și cînd s-ar fi petrecut numai ieri. Și atunci m-am hotărît să-i scriu lui Kazakievici, să-i împărtășesc din amintirile mele. Am primit curînd un răspuns de la Kazakievici care-mi punea diferite întrebări în legătură cu mișcarea din Odessa. I-am răspuns și totodată i-am trimis și două fotografii ale soțului meu Alter Zalik și a mea, datînd din anii aceia. A urmat o nouă scrisoare din partea lui Kazakievici după care corespondența noastră s-a întrerupt pe neașteptate. După cîteva luni, Kazakievici a murit. »

Cu tot aspectul său rigid și pur informativ, scrisoarea lui Kazakievici este interesantă pentru cei ce vor să cunoască laboratorul său de creație. Iată cum sună această scrisoare datată 19 februarie 1962:

« Mult stimată Emma Iosifovna,

Scrisoarea dumitale mi-a produs o mare bucurie. Am arătat-o unor tovarăși, vechi participanți la mișcarea de ilegalitate din Odessa, care acum locuiesc la Moscova și pe care-i întîlnesc adesea la Muzeul Revoluției. Ei vă transmit cele mai calde salutări. Aș vrea să am cîteva informații mai detailate despre Alter Zalik și despre activitatea lui revoluționară la Odessa în 1919. De asemenea aș vrea să am mai multe date despre

https://biblioteca-digitala.ro

activitatea întregului grup de comuniști români al cărui membru precum știu ați fost și dumneavoastră.

Îngăduiți-mi să formulez cîteva întrebări cu rugămintea de-a răspunde la ele cît se poate mai amănunțit. Iată-le:

1. Ce trupe românești și cu ce efectiv aproximativ erau la Odessa prin decembrie 1918 — aprilie 1919?
2. Unde erau cantonate aceste trupe? Cine era comandantul lor? Cînd au debarcat în port?
3. Din cine era format grupul român de comuniști?
4. Care erau legăturile lui organizatorice? Ce legături avea cu grupul francez?
5. În ce formă și în jurul căror probleme se ducea munca de agitație în rîndul soldaților români?
6. Cum a ajuns Alter Zalik la Odessa?
7. Unde a locuit la Odessa? S-a întîlnit și la ce adrese anume cu Sokolovski, Lastocikin, Elin, Jeanne Labour și alți activiști ai centrului ilegal din Odessa? Ce relații personale avea cu ei? Cu cine dintre ei era mai prieten?
8. Ce momente interesante din perioada intervenției anglo-franceze la Odessa vă amintiți?
9. Cum ați făcut cunoștință cu Alter Zalik și unde v-ați căsătorit? Cu ce v-ați ocupat înainte de căsătorie?
10. Publica grupul român manifeste în limba română?
11. Ce legătură avea grupul român din Odessa cu România?. . .

Vă voi fi profund recunoscător dacă îmi veți împărtăși cîteva amintiri care îmi vor înlesni să reconstitui tabloul complicat al activității duse de bolșevici în timpul intervenției din 1919 din Odessa. Cu respect, Em. Kazakievici. »

. . . Bineînțeles că e vorba numai de o frîntură din documentarea pe care a întreprins-o Kazekievici în vederea viitorului său roman. Totuși chiar scrisoarea către Emma Zalik ne arată cu cîtă scrupulozitate cerceta el materialele pentru a realiza un tablou cît mai complet și mai autentic al evenimentelor, cum căuta să afle cele mai mici amănunte privind viața și lupta ilegaliștilor din Odessa. Interesele scriitorului sînt foarte variate: îl preocupă și problemele militare și felul cum era organizată munca conspirativă a Colegiului extern și viața personală, intimă a acelor revoluționari care trebuiau să devină personaje ale romanului său. Probabil că printre aceste personaje trebuiau să figureze și soții Zalik.

Urmărind în continuare firul « Colegiului extern » am vizitat-o într-o zi pe văduva lui Kazakievici care mi-a oferit spre cercetare un dosar gros de tot. Aici am găsit stenogramele discuțiilor purtate de scriitor cu ilegaliștii din Odessa, care mai erau în viață și locuiau la Moscova, ca și scrisorile acelora dintre ei care după revoluție plecaseră în alte orașe sau locuiau în alte țări. Mă refer la comuniștii străini care s-au întors în patrie. Printre ele se găsesc versurile Elenei Sokolovskaia, o tăietură din ziar, un articol despre comunista franceză Jeanne Labour, una din activistele de seamă ale Colegiului extern și scrisorile Emmei Zalik.

În scrisorile sale, Emma Zalik povestea lui Kazakievici o serie de amănunte interesante în legătură cu lupta bolșevicilor la Odessa în timpul intervenției străine și îndeosebi în legătură cu participarea comuniștilor români la această luptă. Multe din aceste amănunte erau legate de propria ei biografie, de viața ei și a soțului ei A. Zalik. Cînd a izbucnit revoluția, Zalik care se afla pe front și-a făcut rost de o uniformă de ofițer rus și a dispărut din regiment. Ajunse mai întîi la Chișinău, unde la data aceea se găseau mulți ostași care dezertaseră din armata română, refuzînd să continue răz-

https://biblioteca-digitala.ro

boiul; el a desfăşurat o muncă de lămurire în mijlocul lor şi a organizat curînd un grup comunist român.

În 1918, Zalik se mută la Odessa care prezenta la data aceea un tablou cu totul eterogen. Aici se adunaseră forţele contrarevoluţionare, aici se evacuaseră aristocraţi, mari burghezi, funcţionari de seamă din Rusia ţaristă, înflorea specula, îşi duceau traiul tot felul de aventurieri politici. Şi totodată în oraş se desfăşura o altă viaţă nezărită cu ochiul liber, viaţa ilegaliştilor bolşevici pe care-i urmăreau cu îndîrjire agenţii poliţiei secrete.

Cu mari greutăţi a reuşit să ajungă şi Emma Zalik din România, ocupată la data aceea de trupele germane, la Odessa şi să-şi găsească aici soţul. În casa lor era locul de întîlnire al ilegaliştilor: Elena Sokolovskaia, Jacques Elin, Ivan Klimenko, Jeanne Labour şi mulţi alţi membri ai comitetului bolşevic regional, ai prezidiului Colegiului extern. Veneau şi soldaţi din trupele franceze, într-un cuvînt apartamentul din casa de pe strada Malorosiiskaia nr. 16, era de fapt un loc de întîlnire pentru bolşevicii ilegalişti...

Despre una din operaţiile « efectuate » cu participarea ei în august 1919, cînd în Odessa pătrunseseră din nou gărzile albe (trupele lui Denikin), Emma Zalik i-a povestit lui Kazakievici în cea de-a doua scrisoare a sa: «. . . Mai mult de jumătate din oraş era deja ocupat de gărzile albe, scrie Emma Zalik, iar clădirea unde lucrase « Colegiul extern » nu fusese încă complet evacuată. Acolo rămăsese şi unul dintre conducătorii grupului român şi anume M.G. Bujor. El nu îndrăznea să iasă afară pentru că era foarte uşor de recunoscut (M. G. Bujor purta pe vremea aceea o barbă mare) dar tot atît de primejdios pentru el era să rămînă şi în clădire. Mi s-a dat sarcina să-l ajut să fugă. Îmbrăcată foarte luxos, am angajat o birjă elegantă care a tras în faţa casei. La cîteva clipe după aceea am ieşit din clădire la braţ cu M.G. Bujor, discutînd foarte viu. O doamnă atît de elegant îmbrăcată, ce părea a fi o doamnă din societatea bună nu a atras atenţia nimănui. Am urcat repede în trăsură, am deschis umbrela cu care am mascat figura însoţitorului meu şi am plecat repede. Trăsura ne-a adus cu bine la una din casele noastre conspirative ».

Amintindu-şi de perioada petrecută la Odessa, Emma Zalik scrie: « Au fost ani grei, dar atît de frumoşi ! Ani de neuitat în viaţa noastră ».

Cînd Odessa a fost ocupată de trupele lui Denikin, comitetul regional de partid a desfiinţat « Colegiul extern », întrucît în oraş nu mai existau trupe străine. Alter Zalik a rămas să muncească la comitetul regional de partid aflat pe atunci în ilegalitate. În decembrie 1919 i s-a dat misiunea să plece la Tiflis, în Caucaz, unde pe vremea aceea stăpîni erau menşevicii georgieni. În scrisoarea adresată lui Kazakievici, Emma Zalik povesteşte acest episod: « Era foarte greu pentru Alter Zalik să plece neobservat din Odessa plină de albi. I-am bandajat toată faţa şi însoţindu-l ca pe un rănit l-am dus pe străzi dosnice pînă în port. Aici cu mari greutăţi am reuşit în cele din urmă să-l îmbarc pe un vapor care pleca la Novorossiisk ».

Între hîrtiile lui Em. Kazakievici am găsit o schemă interesantă făcută chiar de mîna lui care înfăţişa legăturile dintre organizaţiile ilegale conduse de comitetul regional de partid din Odessa cu comitetul orăşenesc de partid, cu comitetul revoluţionar, indicîndu-se numele a o serie de ilegalişti. Dar lucrul cel mai preţios în acest dosar erau însemnările, planurile, punctajele, diferitele materiale prealabile pentru romanul plănuit. Astfel am găsit planul primului capitol:

« Plan numărul 1. Sosirea vaselor franceze. Generalul D'Anselme, Consulul Hennot. Denichiniştii, petliuroviştii, comandamentul polonez, grecesc. Madame Hennot. Membrii Dumei. Comercianţii şi menşevicii. Bandiţii şi anarhiştii.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Elevii de liceu. Vardalidi, Babel, Bagrițki, Oleșa, Ilf, Ilia Gurov. « Oceanul Pacific sau cel mare» al literaturii ruse. (Expresia unuia dintre acești tineri) Un Don Quijotte rău : reprezentantul nobilimii provinciale (Ilf se gîndește la o carte : Războiul romanilor cu Odessa)

3. Lastocikin.

Soția lui Kazakievici mi-a povestit cu acest prilej : « În figura scriitorului Ilia Gurov care fugise la Odessa ca să scape de bolșevici, Kazakievici a vrut să-l înfățișeze pe Ivan Alexeevici Bunin. Prototipul liceanului Vardalidi era Valentin Kateev. În ce privește personajele istorice ele ar fi rămas în roman cu numele lor autentice sau cu numele lor conspirative. Kazakievici avea intenția să urmeze cît se poate de fidel istoria, să redea cît mai exact datele biografice ale acestor personaje.

Am găsit printre hîrtiile scriitorului unele frînturi din roman, cîteva episoade destul de ample. Unul din ele descrie scena morții lui Jacques Elin, unul din eroii romanului. Înainte de a-și da sfîrșitul, el își spune că dacă ar fi să ia viața de la început, ar merge pe același drum al luptei revoluționare.

În arhiva lui Kazakievici am descoperit cîteva variante pentru începutul romanului. Prima dintre ele respinsă de îndată de scriitor, constituie o descriere a Odessei într-un stil lirico-umoristic.

« Unde mai rîd oamenii ca la noi la Odessa? Nicăieri. În ce alt oraș mai există bogătași cărora să nu le fie rușine cîtuși de puțin de bogăția lor și săraci cărora să nu le fie rușine de sărăcia lor? Incontestabil nicăieri. Vă rog să mă iertați dacă folosesc prea des cuvîntul incontestabil. Îmi place acest cuvînt, este expresiv. Au fost oare orașe în care să existe bandiți ca la noi la Odessa? Poate că prin secolul XIV în timpul lui Pierre Grengoire la Paris, iar acum la Chicago, dar în altă parte nicăieri. Bandiții noștri sînt niște idealiști. Ei urăsc pe bogătași. Ei iubesc pe săraci. Ei sînt asemenea acelor microbi, care distrug sîngele infectat. »

Această intonație în capitolul introductiv nu era desigur potrivită pentru un roman cu caracter eroic ca cel pe care-l plănuia Kazakievici. De altfel ea are și un iz epigonic amintind de stilul lui Isaac Babel.

Ce reprezintă celelalte două variante ale capitolului introductiv al acestui roman căruia nu i-a fost sortit să fie scris? Ele au cu totul alt stil. Una este o înregistrare aproape seacă a faptelor care se petrec la sfîrșitul anului 1918 în Odessa, cînd sosește aici scriitorul Ilia Vasilievici Gurov pe care « Revoluția îl împingea spre Sud ». Cealaltă variantă, care poate fi socotită forma definitivă a capitolului introductiv, începe cu cîteva zile înainte de sosirea lui Ilia Gurov și a tovarășilor săi de drum la Odessa și anume cu descrierea debarcării trupelor franceze la Odessa, arătîndu-ne cum este înregistrat acest eveniment de bogătașii și personalitățile de seamă ale orașului și de populația de rînd. Încă în acest capitol apar unele personaje centrale ale romanului între care dușmanul de moarte al puterii sovietice Nabocov, și Elena Sokolovskaia, o tînără bolșevică ce va deveni secretara comitetului regional din Odessa.

LIUBOV JAK

https://biblioteca-digitala.ro

Colegiul extern

Debarcarea trupelor începu la amiază. Dinspre Sud adia un vînt răcoros, pelerinele ofiţerilor francezi se umflau, fluturau, loveau cismele lor strălucitoare şi săbiile lungi; vîntul răcorea chipurile bărbăteşti, arse de vînt, ale soldaţilor. Zuavi cu turbane negre, europeni îmbrăcaţi în costume orientale, mauri cu figuri acviline, în haine albe începură să alerge în sus şi în jos pe trepte aruncînd din cînd în cînd priviri curioase şi vesele spre port, spre casele Odessei, spre digul Karantinîi unde se strînseseră locuitorii oraşului. Pe neaşteptate răsună un nechezat puternic. De pe puntea de sus începură să coboare caii de artilerie, greoi, îngrăşaţi, păşind alene, cu ochii injectaţi privind chiorîş apa înspumată de sub trepte şi opintindu-se la fiecare pas. Artileriştii cu pantaloni largi şi mantale sumecate, cu chipurile smede, mustăcioşi, amintind cu aerul lor vesel pe soldaţii ucrainieni, ţineau caii de căpăstru. În urma lor fură coborîte în grabă tunurile şi lăzile de un verde intens în care erau ţinute muniţiile. Mitralierele « Levis » tropăiră vesele, zburînd parcă, pînă ajunseră la marginea cheiului. În următoarea repriză apărură din nou cai, de astă dată cai de cavalerie, frumoşi ca nişte fete tinere, cu penajul lor albastru şi roşu pe cap păreau a aduce cu ginerele lui Napoleon, Joachim Murat. În cîteva clipe cheiul deveni multicolor: epoleţi, plumaje, chipiuri roşii, cusute cu fir de aur sau de argint, şepci de marinar purpurii, cu pompoane.

Din depărtare, dinspre clădirile portului, răsună orchestra. O altă orchestră îi răspunse de pe vas. Orchestra franceză cînta « Stenka Razin », dar într-un ritm mult prea rapid, ca de dans. Orchestra rusă executa un vals din « Noaptea valpurgică » de Gounod.

În sfîrşit, în ultima repriză, în timp ce fanfarele răsunau parcă şi mai puternic, coborîră de pe punte în ritm alert cinci sute de arcaşi senegalezi, negri la faţă de ziceai că s-au dat cu cremă de ghete, serioşi ca nişte idoli, în haine ţipătoare, cu baionetele la arme.

În urma francezilor coborî un batalion grec. Măgăruşii şi catîrii cu clopoţei la gît stîrniră admiraţia băieţaşilor care stăteau pe dig în faţa oamenilor în vîrstă, deopotrivă şi a băieţaşilor zdrenţuroşi şi nespălaţi ca şi a celor spilcuiţi şi îmbrăcaţi în hăinuţe de marinar. În urma măgăruşilor apărură nişte prapuri din cele mai autentice, ortodoxe, aşa cum pînă de curînd putuseră fi văzute şi în oraş cu ocazia marilor sărbători, iar după ele venea un preot adevărat, ortodox, îmbrăcat în haine cusute cu fir, cu o cruce mare de aur pe piept, cu cădelniţa în mînă. El se deosebea de preoţii noştri numai pentru că era foarte slab şi avea obrajii supţi, ascetici, iar părul şi barba de un negru albăstrui.

Sus, pe digul Carantinîi vîntul furios al Sudului smulgea fularele, pelerinele, învîrtejea rochiile femeilor şi faldurile redingotelor, mundirelor, paltoanelor pe care le purtau bărbaţii. Pe chei se strînsese jumătate din Odessa, iar la data aceea jumătate din Odessa însemna un sfert din Petersburg. Monarhişti şi cadeţi, pînă mai ieri rivali, stăteau alături gata-gata să se îmbrăţişeze. Puteai vedea senatori şi generali de administraţie, consilieri secreţi şi cîntăreţe de operetă. Dar pe cine nu puteai vedea pe

https://biblioteca-digitala.ro

acest dig, în decembrie 1918! Aveai impresia că te afli la parlament: în stînga stăteau şi fluturau pălării şi batiste în semn de bun venit francezilor, reprezentanţii partidelor de stînga: socialiştii revoluţionari din localitate şi cei fugiţi din Moscova şi Petrograd, nişte terorişti prăpădiţi, nişte savanţi marxişti-menşevici, bundişti, foşti deţinuţi la Slisselburg, bătrîni venerabili care altădată atentaseră la viaţa guvernatorilor, revoluţionari care deveniseră adversarii revoluţiei din momentul în care aceasta se dezlănţuise cu adevărat. În dreapta, stăteau fluturînd de asemenea batiste şi pălării, plîngînd şi rîzînd de fericire, moşierii, membrii Dumei de stat, octombriştii şi cadeţii, speculanţii, bancherii, generalii, industriaşii. Toate aceste haine şi surtucuri negre, rochii pestriţe cu crinoline şi pălării complicate cu voalete, fluturau în adierea vîntului şi scînteiau în bătaia soarelui de iarnă. Entuziasmul nu avea margine. Tabloul amintea de micul caporal, de « Corabia aeriană » a lui Lermontov, de mareşalii lui Napoleon la Austerlitz, Wagram şi Jena, în sfîrşit de eroii mai recenţi, Foch şi Joffre. Publicul credea că toată această strălucire a măreţei şi minunatei Franţe se ridicase din mormînt pentru a-i scăpa pe ei, nenorociţii, ajunşi în mizerie. În sfîrşit, lumea aruncase o privire şi spre Rusia, în sfîrşit, tot ce exista mai civilizat, mai modern, mai puternic şi mai minunat venea în ajutorul Rusiei care se îneca în sînge şi brutalitate. Iar cînd în urma francezilor apărură grecii, oamenii ruşi de pe dig, printre care se găseau destui preoţi şi călugări începură să plîngă. Unii îngenunchiară. Îşi amintiră probabil de creştinarea Rusiei, de sfîntul Vladimir, de sfînta Olga, de cuvioşii cneji Boris şi Gleb.

Se auzeau strigătele « Vive la France » şi « Ossana », răsunau orchestrele, paşii soldaţilor, zgomotul macaralelor, nechezatul cailor, zgomotul automobilelor, exclamaţii de entuziasm, alături de motivul monoton al valurilor mării. Totul se amesteca cu plumajele şi chipiurile pestriţe, cu fireturile aurii, cu chipurile mustăcioase galice, cu liniile bărbăteşti şi zvelte ale militarilor, cu spinările drepte, bărbiile dispreţuitoare, privirile ba blînde, ba hrăpăreţe.

Domnul Nabocov, membru al Dumei de Stat şi al Comitetului de salvare a Rusiei şopti: « Rusia e salvată ». Mulţumit, dădu să plece de pe dig, împingînd în dreapta şi în stînga mulţimea cu umerii lui puternici şi înalţi. Se ciocni de generalul Ignatovici, stîlpul administraţiei petersburgheze, un om înalt, îmbrăcat în civil, dar purtînd peste umăr Ordinul Sfîntul Vladimir. Cu mustăţile lui mari, căzute pe faţa lată, tristă şi palidă, generalul semăna cu o focă istovită care călătorise mult timp pe un gheţar, plecînd de pe ţărmurile Nevei pentru a ajunge aici, în Marea Neagră. Generalul Ignatovici îl îmbrăţişă cu o mişcare stîngace pe Nabocov şi îi spuse:

— Quelle grandeur. . .

— Quelle force, votre excellence! — îi răspunse Nabocov şi porni mai departe.

Peste cîteva clipe ochii lui întîlniră privirea socialistului revoluţionar Cernîşev, un om pe care pînă de curînd Nabocov îl considerase un revoluţionar extremist, gata să atenteze la viaţa ţarului. Din ochii lui Cernîşev mari, albaştri, picurau lacrimi. Cei doi se salutară. Cernîşev se simţi puţin stingherit, îşi şterse repede ochii şi porni alături de Nabocov. Li se alătură pe drum un beţiv care repeta tot timpul, cu o voce tunătoare, se vede în cinstea grecilor, primul vers din Iliada: « Cîntă zeiţă mînia ce aprinse pe-Achil peleianul ». După ce reuşiră să scape de el, cei doi porniră pe o stradă din port, îndreptîndu-se spre binecunoscuta scară pe care o urcară încet.

— Ce privelişte minunată! spuse domnul Nabocov, arătînd cu mîna spre digul Carantinîi. Fără să vrei devii din slavofil apusenist văzînd această putere şi forţă creată de Europa pentru binele omenirii. . . Toate prostiile în legătură cu destinul specific şi deosebit al Rusiei, inventate de Homiakov şi Kireevski, repetate apoi de Gogol şi Dostoievski, toate s-au împrăştiat ca ceaţa. . . Îl învinuiam pe Lenin că ar fi un apusenist, că teoriile lui sînt nemţeşti. . . Or fi ele nemţeşti, dar realizarea lor în practică

https://biblioteca-digitala.ro

poate avea loc numai în Rusia unde orice ticălos şi răzvrătit poate aplica orice teorie. . . Se vede că împotriva acestor teorii străine, se poate lupta numai cu ajutorul forţei străine.

Cernîşev dădu din cap a aprobare.

— Da, da, aveţi dreptate, Vladimir Ivanovici. . . Dar să vă spun drept, parcă simt o deosebită plăcere că au venit francezii. Nu putem să-i comparăm pe francezi cu nemţii ! Orice mi-aţi spune, nemţii sînt totuşi teutoni, sînt totuşi nişte barbari. Barbari care poartă ceasuri şi au studii universitare, care construiesc poduri excelente, care au o poliţie bine organizată, dar care în sufletul lor au rămas nişte huni. Francezii sînt cu totul altceva. Libertate fără excese ! şi glasul lui tremură. Uneori îmi zic că victoria Rusiei asupra francezilor în 1812 a fost o mare nenorocire pentru ţara noastră. În ce-l priveşte pe Napoleon, să nu aruncăm cu pietre împotriva lui. Acum Rusia are nevoie tocmai de un Napoleon. Şi de vreme ce caracterul naţional rus nu este capabil să dea un Napoleon, nu este în stare să-l zămislească, ne vor ajuta francezii. Am să vă spun că şi Clemenceau este un om de tip napoleonean. Apropo, aţi văzut ce chipuri au francezii? Cînd te gîndeşti că sînt toţi nişte soldaţi de rînd, foşti ţărani, muncitori, negustori. Dar sînt oameni civilizaţi ! Chipurile lor sînt atît de expresive ! I-aţi privit cu atenţie?

Nabocov tăcu cîteva clipe apoi spuse:

— Pe dig s-au strîns reprezentanţii tuturor partidelor. . . Fără deosebire de nuanţă. Bineînţeles, în afară de bolşevici.

— Nu cred că aveţi dreptate, replică Cernîşev, priviţi în partea cealaltă.

În stînga, deasupra parapetului, stătea o mulţime tăcută, cu chipuri întunecate, care privea şi ea de sus debarcarea trupelor.

— Parcă n-aş zice că feţele lor exprimă bucurie, spuse Nabocov cu oarecare imputare în glas la adresa lui Cernîşev. Orice s-ar spune Cernîşev era de « stînga » şi în această calitate purta răspundere pentru starea de spirit a « poporului ». Aş zice chiar că se uită cu destulă răutate. . . Ei, dar acuma tot nu le mai ajută la nimic.

În această clipă cei doi treceau tocmai prin faţa mulţimii tăcute. Ea era într-adevăr alcătuită din locuitorii periferiilor şi într-adevăr privea crucişătoarele franceze cenuşii ce se legănau agale cu o duşmănie vădită. Fără prea multă simpatie priviră oamenii aceştia şi pe cei doi petersburghezi ce treceau prin faţa lor: pe Nabocov cu bărbiţa lui neagră şi ochii mici dispreţuitori, înalt, frumos, puţin cam ponosit dar totuşi încă impozant, şi pe Cernîşev cam stîngaci, cu bărbuţa blondă, îmbrăcat într-o haină deschisă, purtînd pe cap un chipiu de catifea verde de inginer şi privind în jur cu ochii lui mari, albaştri, cam dezorientaţi, fie pentru că era miop, fie pentru că era într-adevăr dezorientat.

Trecînd prin faţa mulţimii, cei doi începură să vorbească franţuzeşte pentru a nu fi înţeleşi:

— Au să dea ei curînd de dracu, rosti răutăcios Nabocov.

Cernîşev rîse şi în clipa aceea zări mai la o parte o fată foarte drăguţă, bine îmbrăcată, cu nişte ochi cenuşii. Auzind ultimele cuvinte ale lui Nabocov ea rîse cu un rîs atît de plăcut şi de sincer, încît Cernîşev se opri din mers.

— Vorbiţi franţuzeşte, domnişoară? întrebă el.

— Vorbesc, domnule, îi răspunse fata.

Cei doi petersburghezi o priviră curioşi.

— Sînteţi din Petersburg sau din Moscova, domnişoară? întrebă Nabocov privind-o ţintă cu ochii lui mici.

— Vă mulţumesc pentru compliment, răspunse fata. Sînt din Cernigov.

— Dar în orice caz sînteţi dintr-o familie de nobili, spuse Nabocov.

— Da, dintr-o familie de nobili, răspunse fata şi parcă dorind să confirme cuvintele

https://biblioteca-digitala.ro

sale, înclină capul cu oarecare răceală, luîndu-şi rămas bun în felul acesta de la ei şi dispărînd în mulţime.

— Grozavă fetişcană ! murmură Cernîşev, uitîndu-se la ea cum se depărtează.

— După cîte văd, durerile patriei nu te-au făcut să uiţi de fructul oprit, observă Nabocov şi-şi privi ceasul. Ei, este timpul să plec la gară. Mă duc să-mi întîmpin prietenul, un mare scriitor.

— Cine? nu e cumva Gurov?

— Ba da, Gurov. Vine astăzi. Îţi mărturisesc că-mi face multă plăcere vizita lui, cu atît mai mult cu cît coincide cu o zi solemnă ca aceasta. I-am promis să-l prezint mîine generalului D'Anselme şi în felul acesta să-l pun sub înalta ocrotire a aliaţilor.

— Mă simt azi într-o dispoziţie de parcă ar fi Paşte. Cînd stai să te gîndeşti că tot ce a fost îngrozitor a rămas în urmă. Planul lui Clemenceau şi al lui Lloyd George este pe deplin limpede şi se bucură, probabil, de sprijinul preşedintelui Wilson. Armatele victorioase ale Antantei împreună cu armata albă vor porni din sud prin mişcări concentrice şi vor înainta spre nord, vor invada guberniile noastre centrale, vor inunda Moscova, mai apoi Petersburgul. . . Din apus vor veni forţe noi, din nord finlandejii cei viteji. . . Vă puteţi imagina. . .

Cernîşev vorbea înflăcărîndu-se tot mai mult, şi Nabocov ascultîndu-l şi privindu-i ochii entuziasmaţi se gîndea cu emoţie cît de interesanţi şi de talentaţi sînt oamenii ruşi, chiar atunci cînd gîndesc greşit şi cît e de ciudat că el merge acum alături de acest terorist celebru care înspăimîntase altădată Ohrana ţaristă şi că amîndoi sînt de acord aproape în toate problemele.

— Vor trece spre nord ca Napoleon de la golful Juan pînă la Paris fără să întîmpine rezistenţă aşa cum dai cu fierul de călcat prin zăpadă — continua între timp Cernîşev, iar noi ne vom întoarce la Moscova şi vom fi primiţi cu dangăte de clopote. Nu va fi nici o rezistenţă, de asta nu mă îndoiesc.

— Da, ultimul an pe care l-am trăit devine un vis înspăimîntător, spuse Nabocov şi făcu semn unui birjar să oprească. În timp ce urca în birjă, luîndu-şi rămas bun de la Cernîşev, Nabocov îi spuse:

— Putem socoti că bolşevicii nu mai există. . . Ei, la revedere. Mă grăbesc. Unde stai dumneata? Uite cartea mea de vizită. Treci într-o zi pe la mine. La mine vin oameni interesanţi, artişti, între alţii Vera Holodnaia, Mojuhin. . . Sper că şi Gurov are să stea la mine. E un interlocutor din cei mai interesanţi, deşi un om cu limba ascuţită şi nu prea bun la suflet. Ei, Dumnezeu să te aibă în pază, Piotr Evstingheevici.

Urcă în birjă şi arcurile coborîră sub greutatea lui impresionantă. Birja porni şi dispăru după un colţ de stradă. Cernîşev se întoarse din nou spre digul Carantînii şi privi încă o dată, de astă dată din depărtare, tabloul multicolor al debarcării trupelor. Din nou îi dădură lacrimile. Fata cu care schimbase cîteva cuvinte în limba franceză îi aminti de Nataşa, de Nataşa care rămăsese la Moscova şi nu voise să plece în sud. Gîndurile îi zburară spre Moscova, spre Arbat, spre dealurile Vorobiovî, spre încurcatele străzi Tverskaia şi Iamskaia. O voce îl întrerupse din meditaţie. Un adolescent bronzat, slab, cu ochii mari, un lustragiu, i se adresă în cea mai pură limbă germană:

— Îmi daţi voie să vă curăţ pantofii?

Cernîşev îi răspunse mecanic:

— Nu, mulţumesc.

Şi de-abia după ce rosti aceste cuvinte, se minună şi el. Se gîndi cît de ciudat e oraşul acesta în care se afla şi el, ca o aşchie scăpată dintr-un naufragiu. Ce oraş ciudat în care se strînsese întreaga societate mondenă a Petersburgului, toată lumea interlopă din nordul şi sudul Rusiei, unităţi ale tuturor armatelor: austro-ungară şi germană, franceză şi greacă, română şi polonă, unde lustragiii vorbesc nemţeşte şi unde orice trecător obişnuit poate fi sau un bandit celebru sau membru al Dumei de stat, sau

https://biblioteca-digitala.ro

general, sau anarhist gata să arunce o bombă, oraşul în care ucrainieni masivi, mustăcioşi semănînd cu Taras Bulba, vorbesc cu accent evreesc, iar băieţeii evrei flămînzi, scîrţîie de dimineaţă pînă noaptea la vioară îngrozind vecinii pentru a deveni apoi pe neaşteptate nişte celebrităţi la New York şi Paris. . .

. . .Dar cît s-ar mai fi mirat celebrul socialist revoluţionar dacă ar fi ştiut că fata cu care schimbase cîteva cuvinte în limba franceză şi care semăna atît de mult cu Nataşa Krause, fata aceea drăgălaşă, fină, cu un oval al feţei deosebit de gingaş, cu talia subţire şi picioare micuţe, cu părul castaniu bogat, nu era altcineva decît secretara Comitetului regional ilegal din Odessa al Partidului bolşevic. . .

II

Trenul de la Kiev sosi în gara Odessa la orele patru dimineaţa cu o întîrziere de trei zile. Gara era ticsită de lume. Se adunaseră pasagerii şi de la alte trenuri sosite în cursul nopţii care nu îndrăzniseră să plece în oraş, căci în timpul nopţii Odessa roia de bandiţi şi tîlhari. Mai mult decît atît, organizaţiile militare ale anarhiştilor, patrulele tuturor autorităţilor locale, detaşamentele de auto-apărare ale evreilor, drujinele partidelor politice trăgeau la fiecare colţ de stradă unii împotriva altora, trăgeau în curţile întunecate sau pur şi simplu în cerul înstelat al nopţii. Toate aceste mpuşcături trădau mai curînd teamă decît curaj. Unii cuprinşi de teamă împuşcau pe alţii care se temeau la fel ca şi ei, unii înspăimîntaţi trăgeau în alţii la fel de înspăimîntaţi, pentru ca apoi să se mire de propriul lor curaj iluzoriu, să se fălească cu el, iar în noaptea următoare să tremure din nou de frică şi tremurînd, să ucidă, sau să cadă ei înşişi răpuşi de un glonte rătăcit tras de vreun laş.

În rîndul pasagerilor domnea o mare agitaţie. Electricitatea nu funcţiona, ici-colo atîrnau lămpi de petrol pe pereţi. În lumina lor slabă şi tremurîndă, sălile păreau a se clătina, din cauza umbrelor care se mişcau, creşteau, dispăreau, umbrele unor spinări uriaşe, a unor capete gigantice, a unor mîini colosale.

Din tren coborî un domn gras, cu joben, se aşeză pe un geamantan, privi în dreapta, privi în stînga, rîse înfundat şi spuse cu dispreţ şi amărăciune:

— Aţi văzut ce s-a făcut cu Odessa noastră? Asta mai e Odessa? Taica Lazăr, asta e!

Grăsanul care încă în tren se recomandase a fi «domnul Ioffe» nu lăsa să plece de lîngă el nici mort un tinerel cu care călătorise împreună de la Kiev. Încă urcînd în tren la Kiev, domnul Ioffe remarcase că acest tinerel avea mîinile mari, puternice, privirea hotărîtă, ochii limpezi şi puţin ironici. În tren se lămuri că tinerelul era un lăcătuş şi pe deasupra şi evreu ceea ce-i convenea domnului Ioffe din toate punctele de vedere.

«Cu unul ca ăsta nu ţi-e frică să mergi şi prin oraş» îşi zise în sinea lui domnul Ioffe. «Unul ca ăsta, în caz că te atacă bandiţii, ştie să le dea una la moacă. . .»

Adevărul este că domnul Ioffe cususe în brîul pantalonilor cîteva briliante şi un teanc de franci francezi. Domnul Ioffe era un bijutier destul de cunoscut în Odessa.

Cînd trenul începu să se apropie de Odessa, domnul Ioffe şopti tînărului:

— Poate aveţi nevoie de o armă? Să ştiţi că am un revolver. Pot să vi-l împrumut. Aveţi nevoie de un revolver?

Tînărul făcu o mutră mirată.

— De ce să am nevoie de revolver? răspunse el cu o întrebare la întrebare, trădînd prin aceasta originea sa odessită, deşi spusese mai înainte că părăsise de mult Odessa.

— Cum de ce? răspunse la rîndul său printr-o întrebare la întrebare domnul Ioffe. Nu ţi-e frică de bandiţi?

— De ce să-mi fie frică? N-au ce să-mi ia. Dar dumitale ţi-e frică?

— Mi-e frică.

https://biblioteca-digitala.ro

— Atunci de ce nu tragi dumneata cu pistolul?

— Mi-e frică să trag.

— Atunci pentru ce ţii revolverul?

— Ştiu şi eu. Nevasta mi l-a dat. M-a convins să-l iau. Ea, se vede, socoteşte că sînt un mare viteaz şi un ţintaş renumit. A găsit în mine un D'Artagnan de pe strada Deribasovskaia.

— Aha..., ei dacă e aşa, bine, daţi-mi revolverul.

Aflînd că tînărul nu are unde trage la Odessa, domnul Ioffe îl pofti la el.

— Aşează-te şi caută-ţi de lucru, iar pînă atunci poţi rămîne la mine. Am o locuinţă bună, slava Domnului, şi o nevastă să-ţi dea şi dumitale Dumnezeu una ca a mea... O mare specialistă în materie de mîncăruri evreeşti. O ştiucă umplută ca la mine n-a mîncat nici Nicolae al II-lea. În afară de aceasta am relaţii întinse cu francezii. Am fost chemat în audienţă o dată chiar la generalul D'Anselme în persoană şi am avut o discuţie cu el... De ce te miri? Sînt comerciant, iar comercianţii au fost şi vor rămîne totdeauna nişte oameni necesari.

Cu cît trenul se apropia mai mult de Odessa, cu atît domnul Ioffe devenea mai ospitalier. În afară de tînărul lăcătuş mai invitase la el şi un alt pasager care nici acesta nu avea unde trage. Era un domn cu înfăţişare de intelectual, tăcut, palid, cu o bărbiţă ascuţită şi nişte mîini fine şi îngrijite. Văzîndu-i degetele, domnul Ioffe crezu la început că are de-a face cu un hoţ de buzunare. Dar curînd cineva îl recunoscu pe acest pasager şi în vagon se răspîndi zvonul că domnul cu bărbiţa ascuţită nu este altul decît binecunoscutul scriitor rus Ilia Vasilievici Gurov, care fugise de bolşevici. Aflînd acest lucru, domnul Ioffe păli de emoţie. Era atît de emoţionat încît pierdu pentru o clipă tupeul său obişnuit şi nu îndrăzni să se apropie de îndată şi să facă cunoştinţă cu Gurov. Toată emoţia şi-o revărsă în urechile, mai bine zis în urechea stîngă a tinerelului care şedea în dreapta lui. Tînărul întrebă:

— Vă plac atît de mult operele lui?

— Operele lui? Ce fel de opere? Operele lui? Îţi închipui că am citit operele lui? Crede-mă că e prima oară cînd îi aud numele.

— De ce vă agitaţi atunci aşa?

— E scriitor! Închipuie-ţi ce impresie o să fac la mine acasă cînd am să aduc cu mine un scriitor! Băiatul meu, Isaac, este cel mai bun elev din liceul « Richelieu ». El îl cunoaşte pe Gurov ăsta, fii sigur ... El ştie de toate... Şi încă cum! Şi scrie şi versuri. Fii atent aici! Dumneata îl cunoşti pe Gurov ăsta. Fă-mi cunoştinţă şi mie ... Ce pierzi?... Am văzut eu că stai de vorbă cu dînsul.

Iacob (acesta era numele tînărului) le făcu cunoştinţă. Domnul Ioffe scoase din geamantan tot felul de pateuri de casă şi un borcănel cu untură de gîscă, lucruri care pentru epoca aceea stîrniră o adevărată agitaţie în tot vagonul. Ioffe începu să alerge în jurul lui Gurov, să-l trateze, îi făcu rost de nişte tutun de la un comis voiajor evreu cunoscut care călătorea într-un vagon vecin. Ilia Vasilievici primea toate aceste atenţii cu un aer indiferent şi distrat. Totuşi propunerea bijutierului de a trage la el pînă-şi va găsi o locuinţă convenabilă o primi cu plăcere întrucît aceasta îl scutea de griji la începutul sosirii sale într-un oraş pe care nu-l cunoştea şi pe care-l socotea a fi ultima oprire, fie în drumul spre Constantinopol şi Paris, fie, dacă lucrurile se vor îndrepta, în drumul de întoarcere spre Moscova...

Şi aşa, la ora 4 şi jumătate dimineaţa, toţi trei o porniră de la gară spre centrul oraşului, spre strada Deribasovskaia, încărcînd majoritatea lucrurilor pe umerii lui Iacob, întrucît acesta nu avea aproape deloc bagaj. Ioffe mergea speriat de moarte, neobişnuit de tăcut, ascultînd cu urechile mari zgomotele nopţii. Iacob şi Gurov erau cu desăvîrşire liniştiţi, primul cu adevărat, cel de-al doilea chemînd în ajutor uriaşa sa stăpînire de sine şi dispreţul faţă de oameni.

https://biblioteca-digitala.ro

ANDREI PLATONOV

F r o

Plecase la drum lung pentru multă vreme, aproape fără speranţă de întoarcere. Locomotiva rapidului se îndepărta de gară în cînt de rămas-bun, aruncîndu-şi chemarea în întinderea nemărginită a văzduhului; cei care-i pretrecuseră pe călători părăseau peronul de persoane, întorcîndu-se la viaţa lor sedentară. Un hamal cu o cîrpă de spălat pe jos pusă pe o coadă de mătură porni să curețe peronul, aşa cum ai spăla puntea unei corăbii eşuate pe un banc.

— Loc, loc, tovarăşă ! zise el, cu ochii spre o pereche de picioare plinuțe şi singuratice.

Femeia se dădu îndărăt, la perete, lîngă cutia poştală, şi-şi pironi privirea pe orarul de pe ea, de ridicare a corespondenţei. Scrisorile se ridicau des, aşa că puteai să scrii în fiecare zi. Atinse cu degetul metalul cutiei: era trainică; sufletul închis într-o epistolă nu se afla în primejdie să se mai piardă, o dată ajuns aici.

În spatele gării se întindea noul oraş feroviar: pe zidurile albe ale caselor alunecau umbrele fremătătoare ale frunzişului copacilor, soarele amurgului de vară se aşternuse, clar şi plin de tristeţe, peste natură şi locuinţe, cernîndu-se parcă printr-un gol străveziu, lipsit de aer respirabil.

În pragul nopţii ce se lăsa peste lume, totul era atît de limpede conturat, atît de orbitor, dar în acelaşi timp şi fantomatic, încît lumea părea că nu există.

Tînăra femeie se opri, uimită de lumina aceasta stranie din jurul ei; în cei douăzeci de ani ai vieţii sale nu-şi mai amintea să fi văzut un spaţiu atît de deşert, de strălucitor şi de tăcut. Văzduhul cristalin din jur şi nădejdea că iubitul ei se va întoarce îi toropeau inima. Chipul i se oglindea în geamul coaforului: avea o figură destul de comună, păr tapat, coafat în cute (cum se purta în secolul al XIX-lea), ochi cenuşii, adînci, cu o privire plină de o duioşie nefirească parcă, silită. Pe cel plecat îl iubea din obişnuinţă, dorindu-se iubită de el mereu, într-atît, încît în trupul ei, în sufletul său banal, plictisit, să încolţească şi să crească o a doua viaţă care să-i fie dragă. Ea ştia însă că nu era în stare să iubească aşa cum ar fi vrut, cu patimă şi credinţă; cîteodată obosea şi o podidea plînsul, mîhnită că inima ei oboseşte.

Locuia într-un apartament nou, de trei camere. Într-una stătea tatăl său, văduv, mecanic de locomotivă, în celelalte două se instalase ea cu soţul ei, care acum plecase în Orientul Îndepărtat, ca să pună la punct şi să dea în exploatare nişte aparate electrice misterioase. Acesta se străduise de totdeauna să descopere tainele maşinilor, nădăjduind să transforme lumea cu ajutorul mecanismelor, pentru binele şi fericirea omenirii sau pentru altceva de care ea nu-şi dădea bine seama.

Bătrînul ei tată călătorea acum rar. Ca mecanic de rezervă, înlocuia pe cei ce se îmbolnăveau. Lucra la rodajul locomotivelor ieşite din reparaţie, ori ducea garnituri de tonaj redus pe distanţe mai mici. Cu un an în urmă, i se propusese să fie scos la pensie. Fiindcă nu prea ştia ce înseamnă să fii pensionar, bătrînul se învoise, dar după patru zile de libertate s-a dus la semafor, s-a aşezat pe o mo-

* Din volumul NUVELE, în curs de apariţie la E.L.U.

https://biblioteca-digitala.ro

viliță diin zona de apropiere de-a lungul căii și a stat acolo pînă la miezul nopții, urmărind cu ochi plini de lacrimi locomotivele care trăgeau, greoaie, trenurile după ele. De atunci, își petrecea vremea la movila aceea în fiecare zi, ca să privească locomotivele, să-și închipuie că le împărtășește viața, și seara se întorcea acasă obosit, de parcă venea dintr-o cursă. Cum ajungea acasă, își spăla mîinile, ofta, povestea că la panta 9000 unul din vagoane pierduse sabotul de frînă, sau cine știe ce altă întîmplare, apoi îi cerea sfios fiicei sale puțină vasilină să-și ungă palma stîngă bătătorită chipurile de regulatorul pe care-l strînsese prea tare, cina, mormăia ceva, și curînd, adormea fericit. În dimineața următoare, mecanicul pensionar se ducea din nou la moviliță, petrecîndu-și încă o zi cu observațiile, lacrimile, închipuirile, cu izbucnirile de simpatie și frenezie ale omului singuratic plin de entuziasm. Dacă i se părea că la locomotiva ce trecea pe dinaintea lui nu prea era ceva în ordine, ori mecanicul nu o conducea tocmai cum trebuie, îl mustra în gura mare de la locul său dominant de observație, îndrumîndu-l: « Ai pus prea multă apă ! Deschide robinetul, secătură ! Purjează-l ! » — « Fă economie de nisip, o să te-mpotmolești la urcuș, ce-l risipești în prostie? » — « Strînge flanșele, nu irosi aburul : unde crezi că te afli, pe-o locomotivă ori într-o baie de aburi? » Cînd garnitura era formată neregulamentar, iar platformele goale și deci ușoare se aflau în cap și la mijlocul trenului, în primejdie de a fi strivite la o frînare bruscă, fostul mecanic de locomotivă îl amenința cu pumnul, de pe movila lui, pe frînarul din coada trenului. De trecea însă chiar locomotiva sa, condusă de ajutorul său de pe vremuri, Veniamin, bătrînul descoperea totdeauna cîte o neregulă vădită în întreținerea mașinii — ceea ce nu s-ar fi întîmplat cînd era el în slujbă — și-l sfătuia pe mecanic să-l pedepsească pe neglijentul său ajutor:« Veniamincik, măi Veniamincik, trage-i una peste bot ! », striga el din singurătatea dealului său.

Pe timp noros, lua umbrela cu dînsul, iar masa de prînz i-o aducea la moviliță singura sa fată, cuprinsă de mila lui, cînd îl vedea întorcîndu-se acasă în amurg, slab, flămînd și furios din pricina dorului său nepotolit de muncă. Dar într-o zi, cu puțin înainte de începerea povestirii noastre, pe cînd bătrînul mecanic zbiera și înjura, ca de obicei, pe movila lui, s-a apropiat de el organizatorul de partid de la depoul lor, tovarășul Piskunov, l-a luat de mînă și l-a dus la depou. Funcționarul de acolo l-a trecut iar pe lista mecanicilor. Și el s-a urcat în cabina unei locomotive cu focul stins, s-a așezat lîngă cazan și a ațipit, vlăguit de atîta fericire, cu brațul întins pe cazanul locomotivei, ca și cum îmbrățișa pîntecul întregii omeniri muncitoare, din care făcea din nou parte.

— Frosia ! i-a spus el fiicei sale, cînd aceasta s-a întors de la gară, unde-l petrecuse la drum lung pe bărbatul ei, scoate ceva din cuptor și dă-mi să mănînc, poate că m-o chema la noapte să mă trimită în cursă.

Aștepta mereu să i se ceară să plece-n cursă, dar asta se întîmpla rar, o dată la trei-patru zile, cînd aveau de expediat vreo garnitură de navetă, de mic tonaj, ori pentru alte treburi nu prea grele. Cu toate acestea, bătrînul se temea să nu iasă cumva la lucru nemîncat, nepregătit, mahmur, și se îngrijea necontenit de sănătatea lui, de buna sa dispoziție și de digestie, socotindu-se un element de conducere, un cadru de toată nădejdea.

— Cetățene mecanic ! spunea uneori bătrînul, răspicat și cu demnitate, vorbind cu sine însuși, apoi, lăsînd să se aștearnă în locul răspunsului o tăcere plină de semnificații, părea că ascultă niște ovații îndepărtate.

Frosia scoase din cuptor o oală și-i dădu să mănînce. Soarele după amiezii, care scălda toată locuința în lumină, ajungea și la ea, îi încălzea inima, și îi mîna sîngele în circulație neîntreruptă prin vine, făcînd-o să simtă că trăiește. Se retrase

https://biblioteca-digitala.ro

în odaia sa. Pe masa de acolo avea o fotografie a soţului ei de pe vremea cînd era copil. Mai tîrziu nu se mai fotografiase niciodată, fiindcă pe el nu-l interesa propria-i persoană şi nu punea nici un preţ pe chipul lui. În fotografia îngălbenită, stătea în picioare un băieţandru desculţ, cu un cap mare de copil, îmbrăcat cu o cămăşuţă sărăcăcioasă şi cu nădragi ieftini; în spatele lui se ridicau nişte copaci ca din basme, iar în depărtare se zăreau o fîntînă arteziană şi un palat. Băiatul se uita atent înaintea sa, într-o lume încă prea puţin cunoscută, fără să ia în seamă viaţa cea frumoasă din spate, de pe pînza fotografului. Dar viaţa cea frumoasă era chiar el, băieţaşul cu obrazul rotund, plin de sensibilitate şi sfios, un băieţaş care ţinea în mînă, în loc de jucărie, un fir de iarbă şi atingea pămîntul cu picioarele lui desculţe şi încrezătoare.

Se înnoptase. Văcarul satului adusese din stepă vacile care mugeau, doritoare de odihna din grajdurile stăpînilor; gospodinele trebăluiau prin curţi. Încet-încet, ziua cea lungă se răcea, făcîndu-se noapte; Frosia stătea pe întuneric, pradă simţămîntului de adîncă fericire a dragostei ei şi a amintirii celui plecat. Afară, în faţa geamului, pornind pe drumul cel drept plin de bucurii al spaţiilor cereşti, creşteau nişte pini; glasurile pierdute ale unor păsărele, pe jumătate adormite, cîntau ultimele frînturi de cîntece, paznicii întunericului, greieruşii, ţîrîiau întretăiat şi paşnic, spunînd că totul e bine, iar ei veghează şi văd.

Tatăl o întrebă dacă nu se duce la club: în seara aceea se juca o piesă nouă, urmată de o bătaie de flori şi o reprezentaţie organizată de responsabilii cu activitatea cultural-artistică din rezerva conducătorilor.

— Nu, nu mă duc. Mi-e dor de bărbatul meu.

— De Fedka? Las' că vine el. Trece anul şi-l vezi iar aici. . . Dar dacă vrei să-i duci dorul, du-i-l ! Pe vremuri, nu plecam decît pe-o zi-două, şi pe răposata maică-ta o şi apuca urîtul fără mine. Era o mic-burgheză !

— Eu nu-s mic-burgheză, dar tot mi-e urît fără el ! zise, mirată, Frosia. Ori, oi fi şi eu o mic-burgheză !

Taică-său o linişti:

— Da' de unde !. . . Acu' nu mai sînt d-ăştia. Au murit toţi de mult. Pînă să ajungi tu o mic-burgheză, mai curge destulă apă pe gîrlă, şi de învăţat. . . Şi-apoi erau femei de treabă.

— Tată, du-te în odaia ta. Îţi dau numaidecît cina, dar acum aş vrea să rămîn singură. . .

— Da, e vremea cinei ! încuviinţă acesta. Ar putea veni careva de la depou să mă cheme ! Poate s-a îmbolnăvit vreunul ori se ţine de beţie, sau i s-o fi întîmplat cine ştie ce bucluc în familie; cîte nu se-ntîmplă. Şi trebuie să mă duc îndată: mişcarea trenurilor n-o poţi opri vremelnic niciodată. Ehei ! Fedka al tău zboară acum cu rapidul, în drum i se aprind numai semnale verzi, i se dă calea liberă cu 40 de kilometri înainte, mecanicul taie cu privirea depărtările, electrica îi luminează maşina şi toate sînt cum se cuvine !

Bătrînul nu se mai hotăra să plece, lăsîndu-se de pe un picior pe altul. Cînd inima şi mintea nu-i erau pline de locomotiva sa, îi plăcea să stea de vorbă cu fata lui ori cu altcineva.

— Tată, du-te la masă ! îi porunci ea. Voia să asculte ţîrîitul greierilor, să se uite la pinii din noapte, din faţa geamului, şi să se gîndească la bărbatul ei.

— Nu mai eşti bună de nimic, zise el încet, îndepărtîndu-se.

După ce-i dădu să mănînce, Frosia plecă. La club, petrecerea era în toi. Cînta muzica, apoi se auzi corul responsabililor cu problemele culturale din rezerva conductorilor: « Hai, brad, ce mai brad, brad în conuri bogat ! » « Trece trenul fluierînd, şi mai iute decît el, avionul zbîrnîind, pîr, pîr, se sparge gheaţa. . .

https://biblioteca-digitala.ro

Toată lumea se apleacă, apoi spatele-şi îndreaptă! Haide, ce mai tura-vura, vrem şi arta şi cultura, vrem producţia mai mare !. . .»

Oamenii se mişcau încoace şi-ncolo; vorbind înăbuşit, se străduiau să petreacă împreună cu organizatorii manifestării culturale.

Frosia merse mai departe; acum, locurile erau pustii, începeau perdelele de protecţie plantate de-a lungul liniei principale de cale ferată. De departe, dinspre răsărit, venea un accelerat; locomotiva funcţiona cu admisia în plin, maşina cucerea, în luptă, spaţiul, proiectînd înainte, de pe frontonul ei, lumina unui far strălucitor. Trenul acesta se încrucişase pe undeva cu rapidul care gonea spre Orientul Îndepărtat, vagoanele lui îl văzuseră pe cel drag după ce ea se despărţise de el; tocmai de aceea privea cu atîta atenţie trenul care trecuse pe lîngă bărbatul ei după despărţirea lor. Se întorsese la staţie, însă trenul, după o oprire scurtă, pornise iar; ultimul vagon se mistuia în negură, uitînd de toţi oamenii pe care-i întîlnise-n drum şi pieriseră în neant. Pe peron şi în clădirea gării nu găsi nici un necunoscut, nici o figură nouă: nu coborîse nimeni din accelerat şi nu avea pe cine să întrebe despre rapidul întîlnit în cale, ori despre soţul ei. Poate că cineva îl văzuse totuşi şi ştia măcar ceva de dînsul !

În gară nu se aflau decît două bătrîne, aşteptînd cursa locală de la miezul nopţii, şi omul de serviciu care ca şi azi dimineaţă mătura mereu gunoaiele de la picioarele ei. «Pe ăştia îi apucă totdeauna măturatul tocmai cînd vrei să stai liniştit, cu gîndurile tale; nu le place nimeni».

Se depărtă puţin de omul cu mătura, dar acesta se apropia, încet-încet, iar de ea.

— Nu ştiţi cumva, îl întrebă dînsa, ce e cu rapidul nr. 2, oare n-a păţit ceva? A plecat azi de aici. Nu s-a comunicat la staţie nimic despre el?

— Nu se iese pe peron decît înainte de intrarea trenului în staţie, zise măturătorul. Deocamdată nu se aşteaptă nici un tren, aşa că poftiţi înăuntru, tovarăşă! Mereu se învîrtesc pe-aici tot felul de oameni ! Ar face mai bine să stea acasă întinşi în pat, citindu-şi ziarul ! Dar vezi că nu-s în stare; trebuie negreşit să vină-ncoace, să facă gunoi . . .

Frosia porni de-a lungul liniilor, pe lîngă macazuri, întorcînd spatele, gării. Acolo se aflau : clădirea rotundă a unui depou pentru trenuri de marfă, un dispozitiv de alimentare cu cărbuni, nişte gropi de zgură şi o placă turnantă pentru locomotive. Lumina de pe stîlpii înalţi se revărsa în valuri peste locul acesta pe deasupra căruia rătăceau nori de aburi şi de fum : unele dintre locomotive răsuflau cu putere prin grătare, ridicîndu-şi presiunea, spre a porni la drum, altele slobozeau aburul, răcindu-se în vederea spălării.

Prin faţa Frosiei trecură patru femei, în mînă cu lopeţi de fier, urmate de un bărbat, şef de echipă ori de schimb.

— Pe cine-ai pierdut, frumoaso? o întrebă el pe Frosia. Ce-ai pierdut, nu mai găseşti, cel dus nu se mai întoarce . . . Hai cu noi să ne fii de ajutor !

Frosia căzu pe gînduri.

— Dă-mi o lopată ! zise ea.

— Ia-o pe-a mea, răspunse brigadierul, întinzîndu-i-o. Voi, muierilor ! le porunci el celorlalte, duceţi-vă la groapa a treia, că eu rămîn la prima . . .

O conduse pe Frosia la groapa de zgură în care-şi descărcau locomotivele focarele, îi porunci să s-apuce de treabă şi plecă. Acolo mai lucrau două femei, aruncînd afară zgura fierbinte. Frosia coborî lîngă ele şi începu să muncească, mulţumită că are alături două tovarăşe necunoscute. Mirosul de ars şi gazele îngreunau respiraţia, şi aruncatul zgurei afară din groapă era o muncă plictisitoare şi anevoioasă, fiindcă acolo înăuntru, era strîmt, şi pămîntul, încins. În schimb, se simţi uşurată. Îi plăcea aici, trăia lîngă alţi oameni, lîngă tovarăşe de muncă, deasupră-i se întindea, slobodă,

https://biblioteca-digitala.ro

uriaşa noapte luminată de stele şi de lumina electrică. Dragostea îi aţipise, potolită, în inimă; rapidul, era acum departe, iar pe poliţa de sus a vagonului necapitonat, dormea iubitul ei, în preajmă cu vasta Siberie. Lasă-l să doarmă şi să nu se mai gîndească la nimic, iar mecanicul să scruteze depărtarea de dinaintea lui, ca să nu se-ntîmple vreun accident !

Curînd, Frosia ieşi din groapă împreună cu altă femeie. Acum zgura scoasă din ea trebuiau s-o încarce pe o platformă. Lucrînd, se uitau una la alta şi din cînd în cînd mai schimbau cîte-o vorbă, ca să se odihnească puţin şi să respire aer curat.

Tovarăşa Frosiei avea vreo treizeci de ani. Îi era cam frig şi-şi tot potrivea hainele sărăcăcioase, parcă vrînd să le cruţe. Abia în ziua aceea scăpase de la arest, unde stătuse patru zile, după ce fusese denunţată de un om rău. Bărbatul ei, paznic, se plimba toată noaptea, înarmat, în jurul cooperativei, pentru o leafă de şaizeci de ruble. Cînd o arestase, soţul se perpelise tare de mila ei şi se dusese la conducere să-i roage să-i dea drumul; dar ea trăise pîn-a fi pusă la poprire cu unul care-i povestise o dată, luîndu-l gura pe dinainte (ori poate de frică, sau într-o clipă de oboseală), despre escrocheriile lui, şi-apoi, pesemne speriat de mărturisirea lui, voise să se descotorosească de ea, ca să nu aibă martori împotrivă-i. Dar acum căzuse în propria-i cursă. « Las' să se mai chinuiască şi el oleacă, iar ea, liberă de-aci-ncolo, să trăiască liniştită cu bărbatul ei. Că de lucru au acum, găseşti să cumperi o pîine, cît despre haine, o să pună şi el bani deoparte pentru ce le-o fi de trebuinţă, muncind împreună ».

Frosia şi-a vărsat şi ea focul despre plecarea atît de departe a bărbatului său.

— Nu te necăji, se întoarce el, doar n-a murit, e numai plecat ! o consolă tovarăşa ei. Eu, cît am fost închisă, m-a doborît o tristeţe adîncă. Mi-era tare urît. Nu mai stătusem la răcoare şi nu eram deprinsă . . . De-aş mai fi stat înainte, nici capul nu m-ar fi durut. Dar am fost totdeauna atît de nevinovată, că şefii nu-mi ziceau nici dă-te mai încolo . . . Cînd am scăpat şi m-am întors acasă, bărbatul meu a izbucnit în lacrimi de bucurie, dar s-a sfiit să mă ia în braţe : îşi zicea că sînt o *cremenală*, om de seamă, dar eu eram, ca şi-nainte, gata să-i fac voia. Seara, a trebuit să se ducă la servici şi eram amîndoi atît de trişti ! Şi-a luat arma, zicînd : « Hai să-ţi dau un suc de fructe». Dar eu nu mai scăpam de amărăciunea din mine. Şi-am zis să treacă singur pe la bufet, să bea suc fără mine, iar după ce-om face rost de bani şi mi-o mai trece amarul, ne-om duce împreună acolo. După aia, am pornit încoace, pe linie, în căutare de ceva de lucru. Mi-am zis că poate se mai munceşte pe undeva la barare, la înlocuirea şinelor sau la altceva. Nu-i nimic că-i noapte, de lucru găseşti pe orice vreme. Şi-apoi m-am gîndit să mă mai aflu şi eu printre oameni, să-mi mai treacă aleanul şi să-mi găsesc iar liniştea. Şi chiar aşa. Uite c-am vorbit acum cu tine şi mi-e de parcă m-aş fi întîlnit cu vreo verişoară . . . Hai să gătăm şi cu platforma asta, că ne plăteşte la birou, şi mîine dimineaţă mă duc să cumpăr pîine. Frosia ! strigă ea către fundul gropii — o tiză de-a Frosiei de sus. Mai ai mult?

— Nu, răspunse aceasta, nu mai am decît un pic de zgură, şi nişte rămăşiţe . . .

— Hai afară, îi porunci nevasta paznicului. Gătăm mai repede în trei şi ne ducem împreună să ne primim plata.

În jurul lor, locomotivele se pregăteau, zgomotoase, adunîndu-şi forţele pentru drumuri lungi, sau, dimpotrivă, se răceau în vederea odihnii, zvîrlindu-şi răsuflarea afară, în văzduh.

Veni şeful de echipă.

— Ei, cum staţi, fă muieri? Aţi terminat cu groapa? . . . Aha ! bine, hai, luaţi-o spre birou, că v-ajung şi eu din urmă. Încasaţi-vă banii, şi-apoi treaba voastră; duceţi-vă la club, ori pe la casele voastre să v-apucaţi de sporit familia. Aveţi voi destule de făcut !

https://biblioteca-digitala.ro

La birou, femeile au semnat de primire. Eufrosinia Evstafieva, Natalia Bukova şi cealaltă Eufrosinia, recidivistă în materie de analfabetism, a iscălit cu trei litere de parcă scrisese « Eva», adăugînd la urmă o seceră şi-un ciocan. A primit fiecare cîte trei ruble şi douăzeci de copeici, apoi au plecat la căminurile lor. Frosia Evatafieva şi soţia paznicului, Natalia, au părăsit biroul împreună. Frosia o chemase pe noua ei prietenă acasă la ea, ca să se spele puţin şi să se cureţe.

Tatăl Frosiei dormea în bucătărie, pe cufăr, îmbrăcat complet, chiar şi cu vestonul fiel gros de iarnă, pe cap cu şapca pe care se vedea insigna locomotivei : aştepta să ce chemat din clipă-n clipă din cauza vreunei defecţiuni tehnice generale care cerea prezenţa lui de urgenţă la locul catastrofei.

Femeile îşi văzură încetişor de treburile lor, îşi pudrară puţin obrajii, apoi plecară, zîmbindu-şi. Era tîrziu şi probabil că la club începuseră dansul şi bătaia de flori. În timp ce soţul Frosiei dormea departe, într-un vagon necapitonat, fără să mai simtă nimic, fără să-şi mai aducă aminte de ea, de iubirea lui, Frosia se simţea îngrozitor de răzleaţă, lipsită şi de fericire, şi de dor, şi ar fi vrut să danseze puţin, să asculte muzica, să se ţină de mînă cu alţi oameni. Iar cînd el se va trezi dimineaţa acolo, singur, cînd îşi va aminti de ea, poate că va izbucni şi dînsa în lacrimi.

Cele două femei au ajuns repede la club. Tocmai trecuse cursa locală, aşa că nu era prea tîrziu, doar miezul nopţii. La club cînta o orchestră de jaz, compusă din amatori. Un ajutor de mecanic a invitat-o numaidecît pe Frosia Evstafieva la un vals *Rio-Rita*.

Ea începu să danseze, pe faţă cu o expresie de fericire deplină. Îi plăcea muzica. I se părea că, în muzică, tristeţea şi fericirea sînt strîns unite, ca şi în viaţa adevărată, ca şi în propriul ei suflet. Dansa, aproape uitînd de sine; plutea ca într-o legănare de vis, cuprinsă de mirare, şi trupul i se mişca fără sforţare în ritmul melodiei, fiindcă sîngele îi era înfierbîntat de ea.

— Dar bătaia de flori s-a terminat? îl întrebă Frosia încet, cu răsuflarea întretăiată, pe cavalerul ei.

— S-a sfîrşit mai adineaori. De ce aţi întîrziat? zise el cu tîlc, de parcă o iubea de cine ştie cînd şi nu mai putuse de dorul ei.

— Vai, ce păcat !

— Vă place aici?

— Da, desigur ! E atît de frumos !

Nataşa Bukova nu ştia să danseze. Stătea în picioare lîngă un perete al sălii, în mînă cu pălăria prietenei din noaptea aceea.

În pauză, în timp ce orchestra se odihnea, băură împreună două sticle de citro. Nataşa nu mai fusese la club decît o singură dată, mai de mult.

Se uita cu o bucurie calmă la încăperea aceasta curată şi împodobită.

— Ce zici, Frosia? şopti ea, oare, în socialism or să fie toate odăile ca asta?

— Păi cum să nu fie? Nici vorbă că aşa. Sau chiar şi mai frumoase-un pic.

— Ar fi ceva ! încuviinţă Natalia Bukova.

După ce trecu pauza, Frosia dansă din nou. De data aceasta o invitase dispecerul de manevră. Orchestra cînta fox-trotul *My baby*, dispecerul îşi ţinea strîns dansatoarea, căutînd să-şi lipească obrazul de pieptănătura femeii, fără ca mîngîierea furişe s-o tulbure cîtuşi de puţin, fiindcă-l iubea pe cel plecat departe, şi bietul ei trup era acum crispat şi surd la orişice chemare.

— Cum vă cheamă? o întrebă cavalerul la ureche, în mijlocul dansului. Mi se pare că v-aş cunoaşte, dar nu-mi amintesc de numele tatălui dumneavoastră.

— Mă cheamă Fro !

— Fro? Nu sînteţi rusoaică?

— Desigur că nu !

https://biblioteca-digitala.ro

Dispecerul se gîndi o clipă.

— Dar cum vine asta? Că doar tatăl dumneavoastră e rus — Evstafiev !

— N-are-a face, şopti Frosia. Mă cheamă Fro.

Au tăcut. Cei mai mulţi stăteau în picioare pe lîngă pereţi, uitîndu-se la dansatori. Numai trei perechi se legănau în ritmul melodiei, fiindcă ceilalţi, ori nu ştiau să danseze, ori le era ruşine. Frosia îşi plecase capul mai mult spre pieptul dispecerului; el se uita la părul ei vaporos, pieptănat după moda veche, şi gingăşia feminină, încrederea ei, îi făceau plăcere. Se simţea mîndru faţă de ceilalţi. Ar fi vrut s-o mîngîie cumva într-ascuns pe cap, dar se temea să nu se dea în spectacol. Şi-apoi, în sală se afla şi logodnica lui, care cine ştie ce era în stare să-i facă din cauza prea marei lui intimităţi cu această Fro. De teama logodnicei şi a convenienţei se îndepărtă puţin de dansatoarea lui, dar ea i se lipi iar de piept, de cravata care se mişcă într-o parte sub apăsarea capului ei, lăsînd să i se vadă pieptul gol prin deschizătura cămăşii. Speriat şi stînjenit, dispecerul dansa, abia aşteptînd să înceteze muzica. Dar orchestra cînta tot mai înverşunată, mai cu foc, şi femeia nu-l slăbea de loc pe cel ce o ţinea în braţele lui. Şi el simţi cum pe pieptul său gol, de pe care se îndepărtase cravata, acolo unde-i creşteau smocuri de păr viril, cădeau picături gîdilitoare.

— Plîngeţi? o întrebă el, speriat.

— Un pic, răspunse ea în şoaptă. Duceţi-mă spre uşă. Nu vreau să mai dansez.

Fără să se oprească din dans, cavalerul o conduse pînă la uşă, şi Frosia ieşi numaidecît pe coridor, unde era lume puţină.

Nataşa îi aduse pălăria. Frosia porni spre casă, iar prietena ei, spre depozitul cooperativei, unde era paznic bărbatul său. Lîngă depozit, se afla o curte cu materiale de construcţie, păzită de o femeie frumuşică, şi Nataşa voia să descopere dacă între soţul ei şi paznica aceea nu era cumva vreo legătură tainică de dragoste ori simpatie.

În dimineaţa următoare, Frosia primi o telegramă dintr-o staţie siberiană de dincolo de Urali. Soţul ei scria: « Dragă Fro, te iubesc şi te visez ».

Bătrînul nu era acasă. Plecase la depou să mai stea în Colţul Roşu de vorbă cu oamenii, să citească gazeta *Gudok*, să afle ce se mai petrecuse în timpul nopţii în sectorul de tracţiune, apoi să treacă pe la bufet şi să bea cu vreun prieten ieşit în cale un pahar de bere, mai pălăvrăgind puţin despre treburile lor. Frosia nu s-a mai spălat pe dinţi, abia de-a dat puţin cu apă pe obraz, fără să se mai preocupe de înfăţişarea sa. În afară de gîndul la dragostea ei, orice ar fi făcut, i s-ar fi părut că e vreme pierdută; îi pierise interesul feminin pentru propriu-i trup. Prin tavanul odăii sale, de la etajul al doilea se auzeau mai tot timpul sunetele scurte ale unei muzicuţe; melodia se oprea mereu, ca să fie luată din nou de la început.

În ziua aceea se trezise cu noaptea-n cap, apoi adormise iar, în ureche cu melodia simpluţă de deasupra capului, aidoma trilurilor întretăiate ale unei păsărele cenuşii, de cîmp, copleşită de griji, căreia nu-i mai ajunge răsuflarea pentru cîntec, fiindcă-şi cheltuieşte toată energia în căutarea hranei. La etajul al doilea locuia un băieţaş, fiul unui strungar de la depou. Tatăl său plecase probabil la lucru, mama lui spăla rufe, şi copilul se plictisea. Frosia plecă la cursurile de telecomunicaţii şi semnalizare feroviară, fără să mănînce.

Lipsise patru zile de la şcoală, şi prietenilor ei le era pesemne dor de ea; dar Frosia se ducea acolo fără nici un chef. La cursuri i se treceau multe cu vederea, din cauza capacităţii sale de a învăţa şi a adînci problemele tehnice, însă nu ştia prea bine cum de e în stare de asta, fiindcă, în general, acţiona mai mult imitîndu-l pe bărbatul ei, care absolvise două institute tehnice, şi în ceea ce priveşte mecanismele şi piesele maşinilor avea o intuiţie atît de precisă, de parcă era vorba de propriul său trup.

https://biblioteca-digitala.ro

La început, Frosia învăţase cam prost. Nu avea nici o tragere de inimă pentru bobinele lui Papin, pentru relee sau calculul rezistenţei unei sîrme. Dar buzele soţului ei rostiseră o dată aceste cuvinte, zugrăvindu-i cu claritatea unei închipuiri care se realiza chiar şi în nişte maşini obscure, lipsite de interes — activitatea vie a unor obiecte pentru ea misterioase şi neînsufleţite, precum şi însuşirile ascunse ale calculului lor atît de delicat, în virtutea cărora maşinile prind viaţă. Soţul Frosiei se bucura de o excepţională capacitate de a simţi cît e de mare tensiunea, aşa cum simţi o pasiune personală. Însufleţea orice atingere cu mîna sau cu gîndul, căpătînd tocmai de aceea o reprezentare exactă a curgerii energiei prin orice dispozitiv mecanic şi simţea nemijlocit rezistenţa răbdătoare şi trudnică a metalului din trupul maşinii.

Din clipa aceea, bobinele, punţile Wheatstone, contactoarele, unităţile intensităţii luminoase deveniseră pentru Frosia noţiuni sacre, de parcă erau părticele însufleţite din trupul iubitului ei; începea să le priceapă şi să le poarte cu grijă în minte ca pe nişte lucruri scumpe. Cînd se izbea de chestiuni mai grele, spunea cu tristeţe, la întoarcerea acasă: « Feodor, astăzi s-a vorbit de microfarazi şi de curenţi vagabonzi şi m-am plictisit ». Acesta, fără să-şi îmbrăţişeze nevestica după o despărţire de o zi, se transforma pentru cîtva timp el însuşi într-un microfarad ori într-un curent vagabond. Şi Frosia aproape că vedea cu ochii lucrurile pe care mai înainte dorise mult să le înţeleagă, dar nu izbutise. Acum i se păreau noţiuni fireşti, tot atît de simple şi atrăgătoare ca ierburile multicolore de pe cîmp. Noaptea se amăra adeseori cu gîndul că nu este decît o biată femeie şi nu se poate simţi nici microfarad, nici locomotivă sau electricitate, în timp ce soţul ei putea. Şi-şi plimba încetişor degetul pe spinarea lui caldă. Însă el dormea tun. Trupul lui Feodor era totdeauna straniu de fierbinte, lui îi plăcea să-şi cheltuiască banii pe fleacuri, era în stare să doarmă, în ciuda oricărui zgomot, mînca orice fel de mîncare, bună ori proastă, nu se îmbolnăvea niciodată.

Acum, Evstafieva era distrată la cursuri şi nu învăţa mai nimic. Cuprinsă de dor, copia de pe tablă în caietul ei diagrama vectorială a rezonanţei de curenţi şi asculta cu tristeţe prelegerea despre influenţa gradului de saturaţie al fierului asupra apariţiei armonicilor superioare. Feodor nu era acolo; aşadar, nu avea de ce s-o mai atragă telecomunicaţiile şi semnalizarea, iar electricitatea îi devenise străină. Bobinele lui Papin, microfarazii, punţile lui Wheatstone, miezurile de fier se ofiliseră în inima ei, iar armonicele superioare ale curentului nu le pricepea cu nici un chip: în minte îi răsuna mereu cîntecelul monoton cîntat de un copil la muzicuţă « Mama spală rufele, tata e la lucru dus, nu vine curînd acasă, iară eu mă plictisesc ».

Pierduse firul lecţiilor, şi în caietul de cursuri îşi nota impresiile şi gîndurile personale: « Sînt o proastă, o biată fetişcană, Fedia, întoarce-te repede înapoi şi-o să învăţ şi despre telecomunicaţii, şi despre semnalizare, şi dacă nu-nvăţ, mor ».

Acasă, taică-său stătea îmbrăcat, încălţat şi cu căciula în cap. Era convins că va fi chemat negreşit pentru o cursă.

— Ai venit? o întrebă el. Se bucura totdeauna cînd apărea vreun musafir; asculta paşii de pe scară, de parcă aştepta mereu sosirea unui oaspete neobişnuit, care să-i aducă norocul pe palmă. Să nu-ţi încălzesc nişte caşa * cu unt? o întrebă el. E gata-ntr-o clipă.

Frosia refuză.

— Să nu-ţi prăjesc nişte cîrnaţi?

— Nu !

---

* păsat cu hrişcă.

https://biblioteca-digitala.ro

El tăcu o vreme, dar apoi întrebă iar, mai timid:

— Poate bei o ceașcă de ceai cu covrigei? Îți încălzesc ceaiul într-o clipită...

Fata lui tăcea.

— Ce zici de macaroanele de ieri? Mai avem, am păstrat pentru tine...

— Lasă-mă o dată-n pace! îl repezi Frosia. Dacă te-ar trimite pe tine în Orientul Îndepărtat...

— Eh, m-am rugat eu, dar nu vor să mă ia, zic c-am îmbătrînit, că mi-a slăbit vederea, o lămuri el.

Se temea ca Frosia să nu plece prea repede în odaia ei; ar fi vrut ca ea să mai stea de vorbă cu el și căuta tot felul de pretexte s-o facă să mai rămînă lîngă dînsul.

— Dar buzișoarele de ce nu ți le-ai făcut? o întrebă el. Nu cumva ți s-a terminat rujul? Dacă vrei, mă reped pînă la farmacie și-ți cumpăr...

Ochii cenușii ai Frosiei se umplură de lacrimi. Se retrase în camera sa. Tatăl, singur acum, strînse în bucătărie, se mai apucă și de alte treburi gospodărești, apoi se chirci pe vine, deschise ușița cuptorului, își băgă capul înăuntru și se porni pe plîns deasupra tigăii cu macaroane.

Cineva ciocăni la ușa lor. Frosia nu deschise. Atunci, el scoase capul din cuptor. Toate cîrpele de bucătărie fiind murdare, își șterse fața cu mîneca hainei și se duse să deschidă.

Venise un curier de la depou.

— Iscălește ici, Nefed Stepanovici. Trebuie să te prezinți astăzi la 8 să însoțești o locomotivă rece pentru reparații capitale. O atașează la marfarul 310. Ia-ți de mîncare și ceva haine, că nu te-ntorci înainte de-o săptămînă...

Nefed Stepanovici iscăli condica, și curierul plecă. Bătrînul își deschise lădița de fier; își pregătise din ajun niște pîine, ceapă și o bucată de zahăr. Mai adăugă o jumătate de litră de mei cojit, două mere, se mai gîndi un pic, apoi încuie lădița cu un lacăt mare de tot.

Bătu apoi binișor la ușa Frosiei

— Fetițo, închide ușa după mine că pornesc în cursă pe vreo două săptămîni. Mi-au dat o locomotivă din Seria S, e rece, dar n-are-a face.

Frosia nu ieși numaidecît din odaie; se duse și încuie ușa de la intrare abia după plecarea tatălui.

« Cîntă! De ce nu mai cînți? » șopti ea, cu gîndul la băiatul de la etajul de sus, care cînta la muzicuță. Dar copilul plecase probabil la plimbare. Era vară. Ziua lungă, și printre pinii fericiți în toropeala lor vîntul abia începuse a se domoli în vederea serii. Muzicantul era prea micuț, ca să-și aleagă din lumea asta întreagă un lucru unic căruia să-i închine o iubire veșnică, inima lui bătea liberă și neinfluențată, el nu răpise încă din bunurile vieții nimic care să fie numai și numai al lui.

Frosia deschise fereastra, se întinse pe patul cel mare și ațipi. Nu se mai auzea decît scîrțîitul slab al pinilor, clătinați de curenții din înaltul văzduhului și un greieruș care mai țîrîia înainte de căderea nopții.

Cînd se trezi, era încă lumină. Trebuia să se scoale și să trăiască. Rămase cu ochii ațintiți la cerul plin de o căldură dătătoare de viață, de urmele vii ale soarelui gata să apună, de parcă în el se afla fericirea născută din toate izvoarele curate ale naturii, pentru ca, venind dinafară, să pătrundă în sufletul omului.

Între două perne găsise un fir scurt de păr. Nu putea fi decît al lui Feodor. Îl privi cu luare aminte la lumină. Era cărunt. La 28 de ani, soțul ei și începuse să aibă cîte un firicel cărunt; ea-i numărase vreo douăzeci. Și taică-său era cărunt, dar nu se apropia niciodată de patul lor. Mirosi perna pe care dormise Feodor;

https://biblioteca-digitala.ro

mai păstra încă mirosul capului, al trupului bărbatului, fiindcă nu spălase fața de pernă din ziua cînd el își ridicase pentru ultima oară capul de pe ea. Își îngropă obrazul în perna lui și încremeni așa.

Sus, la etajul al doilea, băiatul se întorsese acasă și cînta din nou la muzicuță aceeași melodie pe care o cîntase și dimineața, devreme. Ea se sculă și strînse cu grijă firul de păr într-o cutiuță goală de pe masa ei. Băiatul amuți; se făcuse ora culcării, că doar a doua zi se scula devreme. Sau poate că ședea pe genunchii tatălui său care se întorsese de la lucru. Mama lui spărgea desigur zahăr cu cleștele, spunînd că ar trebui să mai cumpere puțină rufărie, că cea veche se stricase de tot și se rupe la spălat. Tatăl tăcea, zicîndu-și probabil că merge și fără.

Toată seara, Frosia rătăci printre liniile căii ferate, prin crîngurile învecinate și pe cîmpul pe care dăduse secara. Trecu și pe la groapa de zgură unde lucrase în ajun; era din nou aproape plină, însă nu muncea nimeni acolo. Nu cunoștea adresa Natașei Bukova, fiindcă nu o întrebase de ea în ajun. La prietenele și cunoștințele ei nu voia să se ducă, fiindu-i rușine de toți ceilalți, fără să știe nici ea de ce; nu putea să le vorbească altora de dragostea ei, iar altceva nu o mai interesa deloc, — tot restul vieții pierise pentru ea. Ajunse în dreptul depozitului cooperativei, păzită de singuraticul soț al Natașei cu arma lui. Voia să-i dea cîteva ruble, să bea a doua zi suc cu nevastă-sa, dar nu îndrăzni.

— Mergeți, vă rog, tovarășă, mai departe ! Nu e voie să staționați aici. E un depozit, loc oficial, îi spuse paznicul, cînd ea se opri, pipăindu-și banii pe undeva, prin străfundurile scurtei sale.

Dincolo de depozit, se întindeau niște pămînturi lăsate-n părăsire, pe care creștea o iarbă pricăjită, scurtă și aspră. Acolo se opri, chinuită de dor, printre ierburile mărunte și prăpădite, de unde pînă la stele nu părea să fie mai mult de vreo doi kilometri.

« Ah, Fro, Fro, de te-ar îmbrățișa măcar cineva ! » își spunea Frosia.

S-a întors acasă și s-a culcat numaidecît, fiindcă băiatul care cînta din muzicuță dormea și el de mult, iar greierii nu mai țîrîiau nici ei. Dar, n-o lăsa ceva să doarmă. Căuta să pătrundă cu privirea întunericul din jur, adulmecînd mirosurile; perna pe care-și odihnise cîndva capul Feodor lîngă ea nu-i dădea pace. Mai degaja și acum mirosul pămîntiu, stins, al trupului cald și cunoscut, care-i răscolea dorul inimii. O înveli într-un cearceaf și o ascunse într-un dulap, după care adormi singură, ca un biet copil orfan.

Părăsi cursurile de telecomunicații și semnalizare: oricum, știința aceasta n-o mai înțelegea. Stătea acasă, așteptînd o scrisoare sau o telegramă de la Feodor, cu teama ca nu cumva poștașul să plece cu scrisoarea, dacă nu găsea pe nimeni acasă. Au trecut însă patru zile, apoi șase, și în afară de prima telegramă nu a mai primit nici o veste.

Tatăl ei, după ce-și condusese locomotiva la destinație, se întorsese și el din cursă. Era fericit că umblase cu trenul și muncise, că văzuse oameni mulți, gări îndepărtate, și asistase la tot felul de întîmplări. De acum înainte avea pentru multă vreme ce să-și amintească, la ce să se gîndească și despre ce să vorbească. Dar Frosia nu-l întrebă nimic, și bătrînul începu să-i povestească singur: cum însoțise locomotiva atașată la un tren și cum nu dormise nopțile, ca lăcătușii de prin stații să nu demonteze niscaiva piese de la mașina lui, despre locurile unde se vînd ieftin poamele și despre meleagurile unde le bătuse bruma.

Frosia tăcea. Nici cînd Nefed Stepanovici îi povesti despre marchizetul și mătăsurile artificiale de la Sverdlovsk nu-i dădu mai multă atenție. « N-o fi cumva fascistă? se întrebă el. Cum de-am făcut-o eu cu nevastă-mea așa? Nu-mi aduc aminte» !

https://biblioteca-digitala.ro

După ce mai aşteptă cîtva timp zadarnic o scrisoare sau vreo telegramă de la Feodor, Frosia se angajă poştăriţă la Oficiul poştal. Socotind că probabil epistolele se pierdeau, voia să le ducă dînsa, ca să ajungă sigur la adresanţi. Dorea să primească scrisorile lui Feodor mai iute decît ar fi fost încredinţate unui poştaş străin, mai ştiind şi că scrisoarea o dată ajunsă la ea, nu se mai putea pierde. Sosea la expediţie mai curînd decît ceilalţi factori, plecînd de acasă înainte ca băieţelul de la etaj să înceapă a cînta din muzicuţă, şi lua parte benevol la cartarea şi distribuirea corespondenţei. Citea adresele de pe toate plicurile sosite în localitate dar nu găsea nici unul de la Feodor. Scrisorile erau pentru alţii şi nu o interesau absolut de loc. Totuşi, le ducea regulat, de două ori pe zi, pe la casele oamenilor, nădăjduind ca localnicii să găsească în ele o mîngîiere. Trecea, în zori, grăbită, pe uliţele orăşelului, cu geanta grea pe burtă, de parcă era însărcinată, ciocănea pe la uşi şi întindea scrisori şi imprimate, pe care le luau bărbaţi în izmene, femei pe jumătate dezbrăcate şi copilaşi treziţi din somn înaintea celor mari. Cerul se mai boltea încă albastru-închis peste lume, cînd Frosia pornea la lucru, grăbită să-şi obosească picioarele, ca să ostenească şi frămîntata ei de inimă. Mulţi dintre destinatarii scrisorilor, cînd primeau corespondenţa, se intereseau de viaţa ei, punîndu-i fel de fel de întrebări. « Ce salariu ai? Nouăzeci şi două de ruble? » — « Da, răspundea Frosia, şi cu reţinerile ». Un abonat la revista « Krasnaia Novi » i-a propus să facă o încercare şi să se mărite cu el, să vadă ce-o să iasă din combinaţia asta: poate că-şi găsea fericirea şi n-ar fi rău °. « Ce zici de propunerea mea? » a întrebat-o el. — « O să mă mai gîndesc », i-a răspuns Frosia. « Mai bine nu te mai gîndi ! » a sfătuit-o adresantul. Fă-mi într-o zi o vizită, ca să ne cunoaştem mai bine. Sînt om delicat, cult, citesc. Doar vezi şi dumneata la ce sînt abonat ! E o revistă care apare sub îngrijirea unui colegiu redacţional, oameni deştepţi, după cum se arată, şi nu unul singur. O să fim şi noi în doi ! E chestie serioasă, şi ca femeie măritată, o să ai mai multă autoritate ! Căci o fată nemăritată nu-i nimic, e un individ izolat, un fel de fiinţă anti-socială ! »

Stînd cu cîte o scrisoare ori cu un pachet pe la uşile adresanţilor cunoscuse multă lume. Unii încercau s-o invite la cîte-o gustare, sau la un pahar de vin. Oamenii i se plîngeau de soarta lor, de traiul de toate zilele. Viaţa nu era nicăieri pustie şi nici liniştită.

Feodor îi făgăduise la plecare să-i comunice fără întîrziere adresa de la noul său loc de muncă, fiindcă n-o cunoştea nici el exact. Dar trecuseră 14 zile şi nu primise de la dînsul nici o veste, aşa că nu avea unde să scrie. Despărţirea o apăsa greu, ducea corespondenţa în fugă tot mai mare, cu respiraţia tot mai precipitată, ca să-şi istovească inima şi deznădejdea. Însă, într-o zi, pe cînd pornise la drum în tura a doua, s-a pomenit ţipînd tam nisam în mijlocul străzii. Nu-şi dăduse seama că i se tăiase deodată respiraţia, că inima i se strînsese într-un spasm şi scosese un ţipăt prelung, cu un glas subţire şi gîtuit. O văzuseră nişte trecători. Cînd s-a dezmeticit, a ieşit aproape fugind afară, la cîmp, cu geanta de după gît, pentru că-şi simţea respiraţia atît de slabă, atît de pierită, că nu mai ştia ce să facă. Acolo, s-a trîntit jos, pe pămînt, şi a ţipat, pînă ce i-a trecut criza.

După aceea s-a ridicat în capul oaselor şi şi-a potrivit rochia, zîmbind. Se imţea iar bine şi nu-i mai venea să ţipe.

https://biblioteca-digitala.ro

După împărţirea corespondenţei, a trecut pe la oficiul telegrafic, unde i s-a înmînat o telegramă din partea lui Feodor, cu noua lui adresă şi sărutări. Abia ajuns acasă, că, fără măcar să mănînce, s-a şi apucat să-i scrie o scrisoare. Nici n-a ştiut cum a trecut ziua, nu l-a auzit nici pe băieţaşul care cînta de obicei din muzicuţă înainte de culcare. Tatăl ei bătu la uşă, îi aduse un pahar de ceai, pîine albă şi unt şi-i aprinse lumina electrică, să nu-şi strice ochii pe întuneric.

Seara, Nefed Stepanovici aţipise la bucătărie pe cufărul său. Nu mai fusese chemat la depou de şase zile şi fiindcă bănuia că în noaptea aceea n-o să scape de-o călătorie, aştepta mereu să audă paşii curierului pe scară.

La unu după miezul nopţii, în bucătărie intră Frosia, în mînă cu o foaie de hîrtie împăturită.

— Tată !

— Ce vrei, fetiţo? Mecanicul avea un somn uşor şi auzea totul.

— Du-te cu telegrama asta la poştă, că eu sînt obosită.

— Nu mă duc, că s-ar putea să lipsesc tocmai cînd vine curierul, zise el, speriat.

— Te aşteaptă el, îl linişti Frosia. Doar n-o să lipseşti mult. Dar vezi să n-o citeşti. O dai acolo, la ghişeu.

— N-o s-o citesc, îi făgădui bătrînul. Dar ai mai scris şi o scrisoare, dă-mi-o s-o duc şi pe ea.

— Scrisoarea las-o, nu te priveşte. . . Ai bani?

Tatăl avea. Aşa că luă telegrama şi porni la poştă. Cînd ajunse acolo, despături hîrtia, spunîndu-şi: « Ia s-o citesc eu, să nu fi scris fie-mea cine ştie ce aiureli ».

Telegrama era adresată lui Feodor, în Orientul Îndepărtat: « Vino cu primul tren. Soţia ta fiica Frosia pe moarte complicaţii căi respiratorii semnat: tatăl Nefed Evstafiev ».

« Oho, ce ţi-e şi cu tinereţea asta ! » se gîndi Nefed Stepanovici, întinzînd telegrama prin ghişeu.

— Dar eu am văzut-o astăzi pe Frosia ! zise funcţionara. S-a-mbolnăvit?

— Pesemne.

Dimineaţa, Frosia îi porunci bătrînului să se ducă iar la poştă, acum cu o cerere prin care-şi dădea demisia din serviciu din cauză de boală. Acesta s-a învoit. Tot avea el chef să treacă pe la depou.

Frosia n-a ieşit nicăieri, ci s-a apucat să cîrpească rufele şi ciorapii, să spele pe jos şi să deretice prin casă.

Peste două zile a sosit o telegramă fulger: « Vin îngrijorat adînc nu înmormîntaţi fără mine Feodor ».

Frosia făcu socoteala exactă cînd trebuia să sosească, şi în a şaptea zi după primirea telegramei măsura peronul gării de la un capăt la altul, emoţionată şi încîntată. Expresul transsiberian intră în staţie fără întîrziere. Tatăl Frosiei era şi el pe peron, dar se ţinea mai la o parte de fata lui, ca să nu-i strice cheful. Mecanicul locomotivei trase expresul în staţie cu o viteză splendidă şi frînă domol şi delicat. Nefed Stepanovici, urmărind oprirea, lăcrămă un pic. Uitase pentru ce era acolo.

https://biblioteca-digitala.ro

Din tren nu coborî decît un singur călător. Cu pălărie, cu pardesiu albastru, lung, cu ochii adînciți în orbite strălucind de încordare. O femeie se repezi spre el.

— Fro ! strigă călătorul, aruncîndu-și geamantanul jos.

Tatăl îl ridică și porni cu el în urma fiicei și a ginerelui său.

Pe la jumătatea drumului, fata se-ntoarse spre dînsul.

— Tată, treci pe la depou și roagă-te de ei să te trimită în cursă. Tot te plictisești tu acasă. . .

— Chiar că mă plictisesc, încuviință bătrînul. Mă duc chiar acum. la geamantanul.

Ginerele își ridică privirea la bătrînul mecanic.

— Bună ziua, Nefed Stepanovici

— Bună ziua, Fedia ! Bine-ai venit !

— Bine te-am găsit, Nefed Stepanovici. . .

Tînărul parcă mai voia să adauge ceva, dar bătrînul îi dădu geamantanul Frosiei, și porni spre depou.

— Dragul meu, am deretica toată casa, zise Frosia. N-am fost pe moarte.

— Am cam bănuit eu din tren că nu ești pe moarte. N-am crezut prea multă vreme în telegrama ta.

— Atunci de ce-ai mai venit? zise ea, uimită.

— Fiindcă te iubesc și mi-era dor de tine, răspunse, trist, Feodor.

Frosia murmură, mîhnită.

— Mă tem c-o să vie o vreme cînd n-o să mă mai iubești, și-atunci chiar c-o să mor.

Feodor o sărută, dintr-o parte, pe obraz.

— Dacă mori, îi uiți pe toți, chiar și pe mine, zise el.

Necazurile Frosiei se destrămaseră și pieriseră toate.

— Nu. N-are rost să mor. Ar însemna că sînt pasivă.

— Firește, spuse Feodor, zîmbind. Îi plăcea cînd o auzea exprimîndu-se în stil înalt, savant.

Fro îl rugase cu cîtva timp în urmă s-o învețe cîteva expresii inteligente, și el îi umpluse un caiet întreg cu vorbe inteligente și goale. « Cine a spus A, trebuie să spună și B », « Piatra din capul unghiului », « Dacă e așa, și chiar că este așa », și așa mai departe. Dar ea s-a temut să n-o păcălească și l-a întrebat: « Dar de ce după litera A trebuie să spun neapărat B? Și dacă nu-i nevoie și nici nu vreau? »

Abia au ajuns acasă, că s-au culcat. Și adormiră. Peste vreo trei ore, bătu bătrînul la ușă. Fiica lui îi deschise, apoi îl așteptă să-și pună de-ale gurii în lădița de fier și să plece din nou. Desigur că fusese trimis într-o deplasare. Frosia închise ușa și se culcă iar. S-au trezit tocmai noaptea. Au stat un pic de vorbă, apoi Feodor a cuprins-o în brațe, și pînă dimineața n-au mai scos o vorbă.

În ziua următoare Frosia a pregătit repede masa, i-a dat de mîncare bărbatului și-a mîncat și dînsa. Acum făcea treabă de mîntuială, gătea fără gust, era dezordonată, dar lor le era totuna ce mănîncă și ce beau, numai să nu irosească timpul hărăzit dragostei în preocupări materiale, străine de ea.

https://biblioteca-digitala.ro

Frosia i-a spus lui Feodor că de acum înainte o să studieze iar cu nădejde şi sîrguinţă, că o să înveţe multe lucruri şi-o să muncească, pentru ca toţi oamenii din ţara lor să trăiască tot mai bine.

După ce a auzit-o vorbind aşa, el a început să-i povestească de gîndurile şi proiectele lui în legătură cu transmiterea energiei la distanţă, fără fir, prin intermediul aerului ionizat, despre creşterea rezistenţei metalelor prin prelucrarea lor cu ultrasunete, despre stratosfera de la altitudinea de o sută de kilometri, unde existau condiţ.. de lumină, căldură şi electricitate care-i pot asigura omului o trăire veşnică, înfăptuindu-se astfel visul lumii antice despre viaţa cerească, făgăduind să născocească şi să înfăptuiască, de dragul Frosiei şi al celorlalţi oameni, şi alte multe lucruri. Ea îl asculta într-o stare de fericire deplină, uitîndu-şi întredeschisă gura ostenită. Sătui de vorbă, se îmbrăţişau, împinşi de dorinţa de a fi fericiţi numaidecît, chiar în clipa aceea, înainte ca munca lor viitoare atît de plină de sîrguinţă să aducă roadele necesare fericirii lor personale şi generale. Inima nu suferă amînări, o inimă doare, nu crede întocmai în nimic. Obosiţi de gînduri, de vorbă şi desfătare, adormeau, ca să se trezească iar, înviorați, gata să ia viaţa de la început. Ea voia să aibă copii, pe care să-i crească, pentru ca aceştia, ajunşi oameni mari, să desăvîrşească ceea ce începuse tatăl lor — opera comunismului şi a ştiinţei. El, pradă închipuirii lui înflăcărate, îi povestea Frosiei în şoaptă despre puterile misterioase ale naturii, care vor asigura bogăţia omenirii, transformînd din străfunduri bietul suflet omenesc. . . După care se sărutau şi se mîngîiau, şi nobilul lor vis se transforma în desfătare, înfăptuindu-se parcă în chiar clipa aceea.

Seara, Frosia ieşea pentru scurt timp din casă şi cumpăra alimente pentru ea şi bărbatul ei, pentru că amîndoi aveau din ce în ce mai multă poftă de mîncare. Au trăit astfel, fără să se despartă, patru zile şi patru nopţi. Bătrînul nu se întorsese încă din cursă. Probabil că avusese din nou de condus undeva, departe, vreo locomotivă rece.

Au mai trecut două zile, şi Frosia i-a spus lui Feodor că vor mai rămîne cîtva timp împreună, iar apoi ar fi vremea să se apuce de lucru, să reia activitatea de fiecare zi.

— Mîine ori poimîine o să începem o viaţă adevărată ! a zis Feodor, îmbrăţişînd-o.

— Poimîine ! a şoptit Fro.

În ziua a opta, cînd s-a deşteptat din somn, el era trist.

— Fro ! Hai să muncim, să trăim cum trebuie. . . Tu să te duci iar la cursurile de telecomunicaţii.

— Mîine ! a şoptit Fro, strîngîndu-i capul între palme.

Feodor s-a supus, zîmbind.

— Ei, Fro, cînd începem? a întrebat-o el a doua zi.

— Curînd, curînd, a răspuns ea, cu duioşie, pe jumătate adormită. Îi ţinea mîna în mîinile ei, şi el a sărutat-o pe frunte.

Într-o dimineaţă, Frosia s-a trezit tîrziu. Se făcuse de mult ziuă. Era singură în odaie şi se afla cam în a zecea sau a douăsprezecea zi de trai nedespărţit cu bărbatul ei. A sărit iute din pat şi a deschis larg fereastra. A auzit semnalul muzicu-

https://biblioteca-digitala.ro

ței pe care o uitase de tot. Dar melodia nu venea de sus. Frosia se uită pe fereastră. Lîngă magazie, pe o bîrnă ședea un băiețeș desculț, cu un cap mare, de copil; cînta din muzicuță.

În casa întreagă domnea o liniște ciudată. Feodor plecase undeva. Frosia trecu la bucătărie. Acolo, pe un taburel, picotea de somn tatăl ei, cu șapca pe cap și cu capul pe masa de bucătărie. Îl trezi.

— Cînd ai venit?

— Ai? răspunse bătrînul tresărind. Azi — dis-de-dimineață.

— Cine ți-a deschis ușa?

— Nimeni, era deschisă. Feodor m-a găsit în gară. Dormeam acolo pe o bancă.

— Și de ce dormeai în gară? N-ai unde dormi? se supără ea.

— Ce-are-a face? M-am învățat acolo. M-am temut să nu vă stînjenesc. . .

— Lasă, lasă asta, prefăcutule ! Dar Feodor unde-i? Cînd vine acasă?

Tatăl se fîstîci.

— Nu mai vine. A plecat. . .

Fro stătea în fața lui fără o vorbă. El se uita atent la o cîrpă de bucătărie, apoi murmură.

— A plecat de dimineață cu un rapid spre Orientul Îndepărtat. Zicea că poate-o s-ajungă apoi și-n China. Nu se știe.

— Și ce-a mai spus?

— Nimic. Mi-a poruncit doar să viu acasă și să am grijă de tine. Zicea că, după ce și-o isprăvi treburile, ori se întoarce aici, ori te cheamă pe tine la el.

— Ce fel de treburi? îl descusu Frosia.

— Nu știu. Zicea că știi tu tot. Despre comunism ori așa ceva !

Fro plecă. Se retrase în odaia ei și se aplecă peste pervaz, uitîndu-se la băiețașul care cînta din muzicuță.

— Măi, băiețaș ! Vino pe la mine !

— Viu îndată, răspunse micul muzicant.

Se sculă de pe bîrnă, își șterse muzicuța cu poala cămășuței și porni spre casă.

Fro stătea în picioare în mijlocul odăii celei mari, în cămașa ei de noapte. Zîmbea în așteptarea musafirului.

— La revedere, Feodor.

Poate că era o proastă, poate că viața ei nu făcea nici doi bani și nu merita să fie iubită, nici apărată, în schimb, știa ea, și numai ea singură, cum să prefacă cei doi bani în două ruble.

— La revedere, Feodor ! O să te-ntorci la mine — te-aștept.

Micuțul musafir bătu sfios la ușa de intrare, Frosia îi dădu drumul înăuntru, se așeză în fața lui pe jos, îi luă mîinile într-ale sale și începu să-l admire: omulețul acesta era, pesemne, chiar omenirea aceea despre care îi spusese Feodor cuvinte atît de dragi.

1936

În românește de TATIANA BERINDEI și C. STREIA

https://biblioteca-digitala.ro

St. PETERSBURG, 4 iulie 1917

https://biblioteca-digitala.ro

GEORG HEYM

Rusia

(Martie 1911)

Cu părul sur, pe drumuri blestemate,
Hăt, peste Verhoiansk, lanţ greu tîrăsc
Prin stepele pustii, ori lîncezesc,
Zi după zi, cohorte-ntunecate.

În bezna minei barda lor răsună
Ciclopic. Însă glasul lor e mut.
Se plimbă-n preajmă paznicul cu cnut.
Plici ! Parcă-n umăr a plesnit o strună.

Lanternă nopţii, luna-naltă-n zare
Pe drumul lor, purtînd spre ţarcuri
Un somn de plumb. I-aşteaptă-n depărtare

Visări şi flăcări, şi un astru rar:
Pe o prăjină, roş, săltat pe arcuri
Prin viforul rebel, un cap de ţar.

În româneşte de N. ARGINTESCU-AMZA

https://biblioteca-digitala.ro

JORGE LUIS BORGES

Rusia
(1920)

Tranșeea avansată e-n stepă o corabie cu bordul
pavoazat de urale
amiezile izbucnesc în priviri.
Sub flamuri de tăcere trec mulțimi
și soarele răstignit în amurguri
se pluralizează în larma luminoasă
a turlelor din Kremlin . . .
Veni-va marea înotînd spre-aceste oști
ce peste piepturi își vor depăna
cîmpia continentului întreg.
În corn sălbatic de tînăr curcubeu
cînta-vom vitejia voastră
baionete
purtînd în vîrfuri zilele de mîine.

În românește de FLORIAN POTRA

https://biblioteca-digitala.ro

VLADIMIR MAIAKOVSKI

Povestea unui pistol

scenariu

PARTEA ÎNTÎIA

1. *Era în toi războiul civil.*
2. Albgardiştii retează în fugă marginea unui sat incendiat.
3. De lîngă două pîrîiaşe arcuite spre sat, mitralierele varsă plumbi de foc.
4. Pe uliţa principală a satului, pustiită, se zăreşte ca o pată neagră cadavrul unui cal ucis; pe zăpadă se distinge figura unui om căzut.
5. Cîţiva copilaşi fricoşi, furişîndu-se tîrîş, îşi scot nasul de după colţ, se ridică şi se reped buluc spre uşă.
6. *Fiul face parte din trupele roşii*
7. În colţul casei stă pitită familia sătenilor Volcenko : bătrînul, bătrîna, nora Galea, fiul mai mic Piotr; cîinele şi viţelul. Tresar, ciulesc urechile la zgomot, se reped spre uşă (se aude ţăcănitul armelor) şi se înghesuie din nou în colţ.

https://biblioteca-digitala.ro

MAIAKOVSKI şi MEYERHOLD în 1929

8. Lîngă mitraliere, albgardiştii privesc cu atenţie, arată, mulţumiţi, cu degetul spre sat, dau bice cailor şi dispar fără urme pe drumul îngheţat.
9. Ţăranii îşi scot nasurile de după uşi.
10. Ţăranii ies afară, umblă cu băgare de seamă pe la colţul caselor, apoi prind curaj.
11. Figura neagră de pe zăpadă.
12. Ţăranii se reped la corpul alungit.
13. Cîţiva ţărani se apleacă spre corpul partizanului, îi ridică o mînă, mîna cade. E mort.
14. *Acesta este Vanka Volcenko.*
15. Îl ridică şi îl duc, bocindu-l îndureraţi.
16. Iese repede din casă toată familia Volcenko. Îl recunosc. Plînset şi jale.

https://biblioteca-digitala.ro

17. Mortul este dus în casă.
18. Tatăl stă în genunchi; mama la căpătîi.
19. Fiul Piotr, căutînd să îndrepte mîna fratelui ucis, observă în palma încleştată un revolver.
20. Piotr scoate revolverul din pumnul încremenit.
21. Piotr fuge cu pistolul în ogradă, se uită de jur împrejur, apoi îl ascunde într-o grămadă de vreascuri.
22. *Acesta a fost ucis — alţii au rămas.*
23. Din izbă ies partizanii gravi; după partizani — sătenii, după ei — sicriul, după sicriu — familia Volcenko.
24. Un cortegiu mic pe un nesfîrşit cîmp înzăpezit.
25. Sicriul este coborît în mormînt.
26. Partizanii ridică armele, străpung văzduhul cu cîteva focuri.
27. Plîngînd, familia se aruncă peste mormînt.
28. Unul dintre partizani, un om bărbos, cu chipul aspru, îşi scoate cu o mînă arma, se apropie şi vorbeşte, arătînd tot timpul cu mîna liberă spre mormînt, apoi îşi ridică mîna ca şi cînd ar depune un jurămînt.
29. Multe mîini ridicate.
30. Piotr Volcenko se străduieşte să ridice mîna mai sus decît toţi ceilalţi.
31. *Ultimii.*
32. O scîndură cu inscripţia:
Ivan Volcenko a căzut pentru cauza obştei.
Dincolo de scîndură e movila. Galea s-a lipit, plîngînd, de mormîntul proaspăt. Piotr Volcenko stă alături de Galea, o ia de braţ şi, desprinzînd-o cu greu de mormînt, o conduce.
33. Piotr conduce acasă pe Galea, care se clatină pe picioare.
34. *Unul din cei rămaşi.*
35. Piotr scoate din vreascuri pistolul şi fuge cu el.
36. În spatele casei, în curtea pustie, Piotr învîrteşte revolverul pe o parte şi pe cealaltă, picături de sudoare i se scurg de pe frunte, dar de priceput, nici o iotă.
37. Piotr rămîne îngîndurat.
38. Lui Piotr îi trece prin minte, pentru o clipă, chipul bătrînului soldat din sat: o manta zdrenţuită, un ciot în loc de picior, un chip bun, zîmbitor.
39. Piotr, ascunzîndu-şi pistolul, o ia la fugă.
40. Piotr bate la geamul unei izbe.
41. Pe geam priveşte un chip de soldat.
42. Soldatul îl lasă pe Piotr să intre.
43. Piotr şi bătrînul în casă. Piotr şovăie, apoi scoate pistolul.
44. *Explică-mi, moşule, c-apoi ţi-oi aduna vreo legătură de vreascuri.*
45. Bătrînul ia pistolul, îl demontează cu îndemînare, arătînd şi explicînd fiecare piesă în parte.
46. Faţa lui Piotr, uitîndu-se cu atenţie la piesele revolverului.
47. Revolverul montat şi curăţat.
48. Piotr, strîngînd pistolul cu ambele mîini, iese din izbă fugind.
49. Piotr se furişează spre pădurice.
50. Piotr îşi agaţă şapca într-o cracă.
51. Piotr ridică cu greu pistolul, ocheşte şi apasă pe trăgaci.
52. Piotr fuge la şapcă.
53. *A nimerit.*
54. Piotr îşi ridică mult deasupra capului şapca, cu gaura de cartuş la mijloc.

https://biblioteca-digitala.ro

55. *A trecut schimbul.*
56. Din nou ulița satului este pustie.
57. Pe drumul din sat, apare venind în trap un detașament de cazaci, aparținînd trupelor din Manontov.
58. Cazacii, cîte doi, cîte trei, descalecă, se apropie de case și bat la porți, dacă nu primesc răspuns rup porțile și se năpustesc înăuntru.
59. *Încartiruirea cazacilor.*
60. La casa Volcenko bat doi bravi sergenți de cavalerie, apoi se reped cu patul armei la ușă.
61. Casa. Galea. Piotr. Ușa se deschide, intră cazacii. Se înclină și își fac cu ochiul unul celuilalt.
62. *După cîte se pare, am dat de o casă călduroasă.*
63. Cazacii se așează la masă. Galea aduce samovarul și pîine. Cazacii mănîncă, beau și se uită după Galea, arătîndu-și dinții.
64. Abătut, Piotr se strecoară pe nesimțite din casă.
65. Spre scară, Piotr se apropie de casă și se uită pe geam.
66. Prin întunericul geamului, Piotr vede cum un cazac se apleacă spre urechea celuilalt. Amîndoi se uită chiorîș la Galea.
67. *Tu urmezi al doilea la rînd.*
68. Unul dintre cazaci se scoală și iese din casă.
69. Cazacul se adresează lui Piotr, care reușise să sară de la geam.
70. *Unde pot să găsesc aci, băiețelule, negustori de rachiu?*
71. Piotr arată cu mîna în cealaltă parte a satului.
72. Cazacul o ia încet pe uliță.
73. Piotr se lipește de geam.
74. În casă, cazacul o prinde pe Galea, care se împotrivește, și vrea s-o răstoarne cu forța, pe laviță.
75. Piotr sare de la geam.
76. Piotr fuge în casă cu pistolul în mînă și, de la o distanță de o jumătate de arșin, trage în capul cazacului.
77. Cazacul este lungit pe podea.
78. Dezorientată și îngrozită, Galea se frămîntă pe loc.
79. Piotr o ia pe Galea de mînă și ies din izbă.
80. Toate ușile caselor se deschid, îmbrăcîndu-se din mers, cazacii se năpustesc, alarmați de focul de armă.
81. Galea și Piotr fug prin spatele casei.
82. Cazacii sar pe cai și-și pregătesc armele.
83. Galea și Piotr fug prin pădure pe o cărare îngustă, uitîndu-se cu ochii în patru.
84. Cazacii sînt lîngă casa Galei. Izbesc cu săbiile în geamuri. Pun paie aprinse sub izbă.
85. Satul incendiat.
86. Detașamentul de cazaci plecînd în trap.
87. Cîțiva călăreți izolați au pornit în căutarea fugarilor.
88. Piotr se urcă într-un copac. Se uită de sus.
89. Piotr se rostogolește din copac, iar jos îl așteaptă Galea.
90. *Să fugim cu mai mult curaj, ei caută în partea cealaltă.*
91. Galea și Piotr fug repede, împiedicîndu-se și agățîndu-se de crengi.
92. Doi cazaci, scărpinîndu-se după ureche, se răzgîndesc și întorc caii.
93. *Nu-i găsești, au dispărut, afurisiții dracului.*

https://biblioteca-digitala.ro

94. Mai inimoşi, Galea şi Piotr s-au aşezat pentru o clipă şi trag cu urechea: foşnet.
95. Un con de brad cade pe pămînt.
96. Galea şi Piotr au sărit şi fug mai departe abia tîrîndu-şi picioarele prin pădurea care se întuneca.
97. *Stai !*
98. De după un tufiş, cu baionetele pregătire de atac, apar doi ostaşi roşii.
99. *Cine sînteţi?*
100. Detaşamentul roşu înconjoară pe fugari, care, dîndu-şi seama unde se găsesc, încetul cu încetul prind curaj. Ostaşii roşii dau din cap neîncrezători, apoi lasă puştile în jos.
101. *Să-i ducem la Statul Major.*
102. Comandantul detaşamentului îi descoase cu interes; aflînd despre apropierea albgardiştilor se pune în gardă şi confruntă spusele fugarilor cu harta; convingîndu-se de adevărul informaţiilor, îl bate pe umăr pe Piotr.
103. *Încălecaţi pe cai !*
104. Ostaşii roşii sar pe cai, îşi potrivesc armele ca să nu facă zgomot şi pun degetul la gură în semn de tăcere. Merg pe cărare, unul după altul, în fruntea detaşamentului se află Piotr, călare pe cal. Galea e la urmă, într-o căruţă de campanie.
105. Soldaţii roşii ies din pădure.
106. Şeful detaşamentului se uită prin binoclu la cazacii care tăiau colţul satului.
107. Ostaşii roşii pregătesc o ambuscadă.
108. Cazacii ajung în dreptul ambuscadei.
109. Salvă. Albgardiştii căzînd. Sar din tufişuri ostaşii roşii.
110. Luptă corp la corp.
111. Piotr este în primele rînduri. Mînuieşte pistolul.
112. Albgardiştii căzînd.
113. Albgardiştii dezarmaţi în încercuirea ostaşilor roşii.
114. Comandantul strînge mîna lui Piotr.
115. *Va ieşi din tine un luptător vestit.*
116. Piotr în cercul ostaşilor roşii, care cinează la lumina unui foc.
117. Galea bandajează mîna unui rănit.
118. *Într-una din bătălii...*
119. Detaşamentul roşu galopînd.
120. Piotr cu sabia scoasă din teacă.
121. Albgardiştii, trăgînd din adăpostul unor vîlcele şi terasamente.
122. Piotr, lovit de un glonţ în timp ce mergea în galop, cade de pe cal.
123. Detaşamentul trece pe lîngă el.
124. O ambulanţă. Galea.
125. Galea dă fuga la Piotr. Îl aşează cu grijă în ambulanţă.
126. Piotr la infirmerie. Galea ca soră. Un doctor zîmbind.
127. *Va rămîne în viaţă. Are un corp puternic.*
128. Piotr restabilindu-se. Stă într-o rînă pe un pat de infirmerie. În mîini are o cărticică. Citeşte greu, dar pasionat.

PARTEA A TREIA

129. *Viaţa paşnică.*
130. O clădire.
131. O scară. Pe scară un şuvoi de tineri comsomolişti, plini de voioşie.
132. Comsomoliştii se îngrămădesc în faţa unei uşi cu inscripţia « Org. de repart. a C.C. al Comsomolului ».

https://biblioteca-digitala.ro

133. Secretarul iese mereu pe uşă şi înmînează hîrtii de repartizare la tot felul de munci paşnice.
134. Comsomoliştii primesc hîrtiile şi citesc, rîzînd, complicatele prescurtări ale denumirilor instituţiilor sovietice.
135. Galea şi Piotr stau împreună şi discută cu însufleţire.
136. Secretarul se apropie cu nişte hîrtii, una o dă Galei, alta lui Piotr. Se adresează lui Piotr.
137. Tu eşti repartizat la Direcţia cu problemele Gospodăriei comunale. Iată şi ordinul de repartiţie pentru cameră.
138. Nedumerit, Piotr răsuceşte hîrţoaga pe o parte şi pe alta. Galea i-o întinde pe a ei.
139. *Pe mine m-au repartizat la o Direcţie cu probleme de cultură fizică.*
140. Rîd.
141. Îşi strîng mîinile. Se despart.
142. Pe stradă, Piotr caută casa. Se opreşte în faţa unei clădiri arătoase. Confruntă adresa de pe biletul de repartiţie. Mirat, se uită de jur împrejur, dar intră.
143. Piotr trece prin curte. Se opreşte în faţa uşii şi citeşte tăbliţa : « Preşed. Comitet. de clădire ». Intră.
144. Preşedintele comitetului de clădire. Un muncitor tînăr de statură înaltă. E în haină de piele. Îl primeşte prieteneşte. Citeşte. Îl conduce pe Piotr.
145. Trec pe o scară, care mai păstrează încă urma unui fast de altădată. Piotr se uită în toate părţile, rîde, este mulţumit.
146. Locatara deschide uşa apartamentului. O actriţă drăguţă — Lidia Pavlovna. Îi lasă să treacă. Îl priveşte pe Piotr din cap pînă-n picioare.
147. Piotr şi preşedintele comitetului de clădire trec printr-un coridor lung înţesat de lăzi şi cufere.
148. Piotr intră în camera sa. Se opreşte cu mirare şi păşeşte mai departe în vîrful picioarelor. Preşedintele comitetului de clădire lăsîndu-l pe Piotr, pleacă.
149. Camera, aranjată cu diferite fleacuri burgheze : o oglindă mare de perete, un fel de candelabre, un tablou găurit, vaze, un pat fără saltea, dar cu baldachin.
150. În mijlocul camerei, Piotr îşi deschide cufărul. Scoate revolverul.
151. Agaţă pistolul de o statuie de bronz.
152. Scoate din geamantan două cărţi subţirele şi le aruncă pe raft, mai scoate o cămaşă şi scutură doi gîndaci negri, care au şi luat-o la fugă.
153. Piotr ia vaza şi iese din cameră.
154. La bucătărie, umple vaza cu apă.
155. Piotr în cameră. Se dezbracă, rămîne în chiloţi şi face cîteva mişcări de gimnastică. Se spală deasupra cutiei de zinc de sub ghivecele de flori.

https://biblioteca-digitala.ro

156. *E un băiat de ispravă.*
157. Camera Lidiei Pavlovna. E mobilată cu fel de fel de obiecte, dar fără gust.
158. Pe dulap se află dulceaţa
159. Pe toaletă ţine parfumul şi pudra.
160. Lidia Pavlovna aplecată spre gaura cheii.
161. Prin gaura cheii se vede figura lui Piotr.
162. Lidia Pavlovna pleacă de la uşă, mergînd spre oglindă pentru a se pudra.
163. *Munca paşnică.*
164. Piotr stă după un paravan. Mîzgăleşte într-o carte voluminoasă. Numerotează. Stampilează şi din nou numerotează.
165. În faţa mesei se află un şir nesfîrşit de oameni. Fiecare îşi aşteaptă hîrtia, Piotr îi înregistrează şi le pune ştampila la fiecare.
166. Piotr aruncă tocul. Numaidecît se adună zeci de hîrtii neînregistrate şi Piotr, exasperat, pune din nou mîna pe toc.
167. *Spre seară.*
168. Micul Piotr, cu un cap mare şi umplut, abia îşi mai poartă creionul pe hîrtie. Piotr îşi ridică ochii. În fiecare ochi se ascund cifre încurcate, întortochiate şi fuzionate.
169. E ora 6.
170. Piotr aruncă tocul şi, din mers, îşi trage şapca pe ochi.
171. Piotr merge încet prin oraş.
172. La intrarea în apartament, Piotr se izbeşte de Lidia Pavlovna şi era cît pe aci s-o doboare. Lidia Pavlovna rîde.
173. Piotr stă întins pe manta. Dormitează.
174. O ciocănitură în uşă şi o mînă cu unghiile lăcuite.
175. Piotr se ridică.
176. *Intră, odată.*
177. În cameră intră Lidia Pavlovna, se uită la locuinţă şi dă din cap dojenitor. Vorbeşte, arătînd spre peretele vecin:
178. *Pînă te vei instala, vino la vecină să bei un ceai.*
179. Puţin cam stînjenit, Piotr se scoală. La început refuză, apoi acceptă.
180. Piotr şi Lidia Pavlovna stau la masă. Lidia Pavlovna îi unge lui Piotr o bucată de pîine cu unt şi-i împinge dulceaţa mai aproape.
181. Piotr înfulecă, povestind.
182. *Ostaşul îşi aminteşte de zilele de altădată.*
183. Apare un cadru cu focul de pistol tras în capul cazacului.
184. Faţa aprobatoare a Lidiei Pavlovna.
185. Mîncînd şi povestind, Piotr manevrează pe masă cu paharele, farfuriile şi furculiţele, transformîndu-le în forţe inamice.
186. Apare un cadru cu atacul cavaleriei.
187. Faţa încîntată a Lidiei Pavlovna.

https://biblioteca-digitala.ro

188. *Dimineața.*

189. Pavel [1] iese pe ușă. Ține cizmele în mînă. Mîna Lidiei Pavlovna închide ușa după el.

190. *Asta, mai zic, istorie.*

191. Pavel [2], cu amîndouă cizmele în mîini, stă în mijlocul camerei și, amintindu-și de cele petrecute, zîmbește din cînd în cînd.

PARTEA A PATRA

192. *Viață frumoasă.*

193. Îmbrăcat curățel, Piotr se întoarce de la slujbă.

194. Galea vine în întîmpinarea lui Piotr. Se salută, bucurîndu-se. Merg împreună și intră la prima cantină care le iese în cale.

195. Se dă mîncare proastă și murdară. Galea vorbește fără răgaz, cu însuflețire.

196. Piotr se uită la aranjarea sărăcăcioasă a mesei și își amintește de gustările de la Lidia Pavlovna. Se uită cu atenție la Galea îmbrăcată sărăcăcios și ciufulită și îi apare în minte chipul Lidiei Pavlovna, pudrată și (. . .) [3]

197. Galea observă schimbarea bruscă a lui Piotr; își pune mîinile una peste alta. Piotr tace. Lasă mînă Galiei.

198. Jignită, Galea tace. Mănîncă tăcînd.

199. Gustînd puțin, Piotr lasă restul de mîncare neatins.

200. Amîndoi se ridică. Piotr plătește grăbit.

201. Piotr își ia rămas bun de la Galea și se îndepărtează repede, fără a mai întoarce capul.

202. Galea se uită cu tristețe în urma lui Piotr.

203. Piotr urcă scara fugind. Deschide ușa cu cheia. Bate la ușa camerei Lidiei Pavlovna. O dată. De două ori. Nici un răspuns. Ieșind să vadă cine bate, servitoarea îi spune:

204. *Dumneaei nu e acasă.*

205. Piotr stă culcat în camera sa. Aude vorbă la Lidia Pavlovna. Trage cu urechea. Merge în vîrful degetelor spre gaura cheii.

206. Prin gaura cheii se vede un bărbat gras, cam în vîrstă, care, luîndu-și rămas bun, o sărută pe Lidia Pavlovna cu savoare.

207. Piotr se îmbracă la repezeală.

208. Piotr irumpe în camera Lidiei Pavlovna, fără a mai bate la ușă. Lidia Pavlovna este singură.

209. *Cine este acest om?*

210. Lidia Pavlovna nu este mulțumită să fie descusută. Și-a aruncat ochii la fața întunecată a lui Piotr. A pufnit în rîs.

211. *Acesta-i unchiul meu, care-mi dă și bani.*

---

[1] **Greșeală evidentă. Trebuie să fie: Piotr. — Nota red. ruse.**
[2] **Aceeași greșeală. Trebuie să fie: Piotr. — Nota red. ruse.**
[3] **La dactilografiere s-a omis un cuvînt. Nota red. ruse.**

https://biblioteca-digitala.ro

212. Lidia Pavlovna se alintă pe lîngă Piotr, căutînd să-i înlăture bănuiala. Piotr este totuşi neîncrezător. Piotr îi dă un sărut zgomotos, şi pleacă.
213. În întuneric, luminat din cînd în cînd de la ţigară, Piotr umblă prin cameră.
214. Prin gaura cheii s-a răsfrînt o rază de lumină.
215. Piotr se lipeşte din nou de uşă. Se desprinde pentru un moment. Mai aşteaptă o secundă.
216. S-a repezit la statuie, apucă pistolul şi iese fugind din cameră.
217. Cu pistolul în mînă, Piotr e la pragul camerei Lidiei Pavlovna. Uşa se prăbuşeşte, ruptă din balamale.
218. Plapuma ridicîndu-se de pe două corpuri.
219. Lidia Pavlovna şi « unchiul » sar brusc. Plapuma-i ca un fel de paravan. Deasupra plapumei — două capete, sub plapumă, patru picioare.
220. Piotr ridică pistolul. Strigă.
221. *Ieşi afară, mutră burgheză.*
222. Totuşi, « mutra burgheză » s-a aşezat ca la el acasă şi ridică pumnul păros.
223. Treziţi din somn, vecinii intră pe uşă.
224. Piotr este înconjurat şi imobilizat de către vecini.
225. Piotr se smuceşte, în învălmăşeală apasă pe trăgaci. O împuşcătură. De pe dulap zboară în ţăndări un borcan de dulceaţă. Piotr cu mîinile răsucite la spate.
226. La auzul împuşcăturii, îşi face apariţia preşedintele comitetului de clădire.
227. Preşedintele comitetului de clădire este înconjurat de locatari, care-i explică cele întîmplate, întrerupîndu-se unul pe altul.
228. Preşedintele comitetului de clădire ascultă, împrăştie oamenii, îl ia pe Piotr de o parte, în coridor, şi-i vorbeşte aspru.
229. *Asta nu-i bine, tovarăşe. Pleacă de aici cu binişorul căci de nu, va fi mai rău.*
230. Piotr dă fuga în camera sa.
231. Piotr îşi adună în grabă lucrurile într-o pungă de hîrtie şi pleacă zorit.
232. Piotr umblă singur pe străzile oraşului pustiu.

PARTEA A CINCIA

233. *Chestiuni mărunte.*
234. Piotr doarme pe o bancă de pe bulevard, avînd sub cap legătura cu lucrurile sale.
235. Cerul întunecat de nori. Un fulger.
236. O ploaie torenţială se revarsă peste Piotr.
237. Piotr se scoală, se uită de jur împrejur şi, pentru o clipă, nu înţelege nimic.
238. Prin faţa ochilor lui Piotr trece ca o amintire « unchiul » şi focul de pistol.
239. Îngrozit, Piotr se apucă de cap, îşi zbîrleşte părul, apoi se linişteşte, chibzuieşte.
240. Piotr îşi închipuie că din clipă în clipă se va deschide uşa : îi iese în întîmpinare Lidia Pavlovna, iar el vinovat, îşi apleacă capul în faţa ei, se aruncă unul în braţele celuilalt, împăcîndu-se.
241. Piotr se ridică brusc şi păşeşte hotărît pe bulevard.

https://biblioteca-digitala.ro

242. Piotr a ajuns în curtea clădirii, șovăie puțin și apoi pășește ferm înainte.
243. Piotr apasă pe butonul soneriei de la apartament, trage cu urechea și, nerăbdător, apasă încă o dată.
244. La sunetul soneriei, apare în cele din urmă un vlăjgan somnoros. Se ridică, mare cît o stîncă și se uită la Piotr nemulțumit.
245. *Eu am venit la Lidia Pavlovna.*
246. Piotr caută s-o șteargă pe lîngă namila din fața sa.
247. Mîna necunoscutului îl reține însă lîngă ușă.
248. *Nu este nici o Lidia Pavlovna aici, a plecat azi dimineață la ora 5, iar camera ei am ocupat-o eu.*
249. Ușa se închide cu zgomot.
250. Dezorientat, Piotr coboară pe scări, ținîndu-se de balustradă ca să nu cadă.
251. Piotr la serviciu. Lucrează neatent. Pune hîrtiile la o parte, fără a le citi.
252. Unul dintre colegi se apropie de Piotr și-l bate pe umăr: băiete, se vede. . .
253. *De ce tînjești, haide cu noi.*
254. Doi colegi cheflii îl duc pe Piotr de mînă.
255. Gașca intră buzna într-o cîrciumă.
256. Gașca se așează la masă, rîzînd de Piotr. Comandă.
257. Masa se acoperă de sticle. Îi vîră lui Piotr sub nas un rac, îl bombardează cu boabe de mazăre, îi așează covrigi la ochi în loc de monoclu.
258. Piotr se crispează, dar bea.
259. La masa vecină schimbă priviri o altă gașcă de cheflii.
260. Piotr bea deja cu plăcere, ortacii îi țin hangul, făcîndu-și semne din ochi.
261. Unul din ei, avînd în mînă praf de cocaină, se apropie de Piotr și-i dă sfaturi. Piotr pune praful în gropița de la degetul mare și îl inspiră.
262. Cu totul iresponsabil, Piotr gesticulează cu mișcări largi. Cheamă damele de la masa vecină.
263. Cheflii stau îmbrățișați cu femei de stradă, curge bere din sticlele răsturnate, iar deasupra capetelor se întinde cu mișcări uniforme și nesfîrșite o armonică.
264. *Distracții la slujbă.*
265. Aproape adormit, Piotr se apleacă deasupra hîrtiilor și se uită la ele fără să priceapă nimic.
266. Piotr întinde mîna în sertarul mesei, scoate de acolo o sticlă, aruncă ochii în stînga și în dreapta și toarnă repede conținutul într-un pahar de ceai.
267. Piotr, crispîndu-se, bea « ceai ».
268. Clătinîndu-se, Piotr se apleacă deasupra hîrtiilor, văzîndu-le triplu.
269. Ceasul arată 3 (15).
270. Piotr dă hîrtiile jos de pe masă și își ia șapca motolită. Împleticindu-se, iese din birou.
271. *Piotr și aici a ajuns să fie primul.*
272. Piotr merge în fruntea unei cete de bețivi. Țipă cît îl ține gura. Scoate pistolul din sîn și trage în felinar.

https://biblioteca-digitala.ro

273 Speriaţi de împuşcătură, trecătorii se împrăştie.
274. Mutrele rînjite ale huliganilor beţi.
275. La intrarea în cîrciumă, Piotr dă cu ochii de Galea; Galea se dă la o parte. Piotr, dezmeticit, se strecoară în local. Galea după el.
276. Galea este dată afară de către fetele dim cîrciumă.
277. *Aici sînt oamenii noştri. Du-te şi cîştigă în localul tău.*
278. Posomorît, Piotr bea bere şi, după fiecare pahar golit, sparge paharul.
279. Pînă şi beţivii de la mesele învecinate se ridică cu teamă şi pleacă.
280. Toropit de tot, Piotr se propteşte cu coatele de masă şi aţipeşte. Se răstoarnă şi cade.
281. Îi cade pistolul din sîn. Piotr este întins sub masă. Curge berea dintr-o sticlă răsturnată pe Piotr şi pe revolver.

PARTEA A ŞASEA

282. *După beţie.*
283. Piotr se rade într-un ciob de oglindă, iar lîngă el au şi venit doi ortaci de pahar, aşteptînd sfîrşitul tipicului înainte de plecarea din nou la cîrciumă
284. În timp ce se rădea, ochiul i se opreşte asupra unei zgrăbunţe lucitoare de pe buză. O examinează cu atenţie. Se întunecă la faţă.
285. Cheamă prietenii şi le arată buza. Prietenii se uită şi rîd cu hohote, dînd din mîini cu desconsiderare.
286. *Un fleac, sifilis.*
287. Piotr aruncă briciul pălind.
288. Ortacii de pahar îl trag de mînecă, Piotr se smuceşte şi fuge din cameră.
289. Piotr în faţa unei firme: « Medic de boli vener. . . »
290. Piotr priveşte la literele firmei, se trage înapoi şi fuge pe stradă.
291. Pe stradă, vînzătorii de cărţi, îndeamnă pe trecători, făcînd reclamă mărfii.
292. *Toate bolile venerice, în loc de o rublă, cu cincisprezece copeici.*
293. Piotr cumpără cartea, o strînge în mînă şi, uitînd să mai ia restul de bani, dă fuga acasă.
294. La oglindă, Piotr îşi compară buza cu un desen din carte. Se uită cu atenţie. Convingîndu-se, ajunge la o disperare totală.
295. Piotr nu-şi află locul în cameră. Ia hotărîri unele după altele, părăsindu-le tot atît de repede.
296. Piotr se îndreaptă hotărît spre pat, scotoceşte cu mîna pe sub el şi scoate de acolo revolverul plin de rugină şi de praf.
297. *Amîndoi sînt plini de rugină.*
298. Istovit şi murdar, Piotr îşi duce încet la tîmplă pistolul ruginit şi înnegrit. Închide ochii şi dă drumul la trăgaci. Îşi ciuleşte urechile şi deschide ochii mirat. Rateu — Apasă a doua oară — din nou rateu.

https://biblioteca-digitala.ro

299. Lui Piotr îi trece prin fața ochilor clipa în care a luat din mîna fratelui ucis acest pistol, atît de sclipitor pe atunci.
300. Strîngîndu-l la piept, Piotr se uită la revolver și o lacrimă îi cade pe țeava ruginită.
301. Piotr se scoală hotărît, învelește pistolul într-o cîrpă și iese din cameră.
302. Piotr duce cu atîta grijă, învelit în cîrpe, pistolul defectat, de parcă ar avea în brațe un copil.
303. Piotr citește firma « Dinamo » și intră pe ușa de sticlă.
304. Posomorît, Piotr se apropie de tejgheaua de curățat și întreținut armele.
305. Maistrul se uită la revolver cu milă.
306. *Cu pistolul acesta nu poți să tragi decît în morți.*
307. La tejgheaua de alături, înconjurată de o mulțime de comsomoliști, Galea alege o pușcă de instrucție.
308. Galea se întoarce cu fața spre Piotr, îl recunoaște și se repede la el; în jurul lui s-au adunat comsomoliștii. Galea îl prezintă.
309. *Este primul ostaș. El vă va instrui.*
310. Galea îl ia pe Piotr de braț. Piotr caută să se elibereze. Piotr se uită încruntat. Galea se dă la o parte rîzînd, apoi îi dă o oglindă.
311. *Ia te uită, ce figură încrîncenată ai.*
312. Băgîndu-și nasul în oglidă, Piotr își umflă buza. Buza este curată. Schimbîndu-și mimica din clipă în clipă, Piotr capătă cea mai radioasă înfățișare; dă fuga afară cu întreaga ceată de comsomoliști.
313. Pe drum, fiecare din ei se ține ca scaiul de Piotr. Unul povestește despre treburile comsomoliste. Altul se interesează despre ostașii de altădată.
314. Încetul cu încetul, Piotr se antrenează la discuții și, din mers, le dă deja explicații cu privire la meșteșugul armei.
315. *Tu vei fi instructorul nostru.*
316. Piotr este dus de către comsomoliști la poligonul central de tragere.
317. *Revolverul curățat.*
318. La « Dinamo » Piotr își primește pistolul. Revolverul strălucește. Piotr se uită în oglindă și, zîmbind, i se văd dinții albi, ca lucirea revolverului.
319. Piotr intră la poligonul de tragere. Este înconjurat de comsomoliști. Priviri încordate, fixe.
320. Piotr ridică revolverul.
321. Cercurile panoului de tragere.
322. În centru, exact în cifra zece, intră unul după altul cartușele de pistol.

În românește de VIRGIL ȘOPTEREANU

(1927—1928)

https://biblioteca-digitala.ro

NOI

— proiect de manifest —

Noi ne spunem « Cine-ochi », spre deosebire de « cinematografişti », o turmă de telali care ştiu să-şi vîndă avantajos vechiturile.

Noi nu vedem nici o legătură între viclenia şi calculul comercianţilor şi adevăratul « cine-ochi ».

Noi socotim o absurditate drama cinematografică psihologică, rusă şi germană, împovărată de imagini şi amintiri din copilărie.

Filmului american de aventuri, filmului cu dinamism exterior, filmelor americane ale lui Pinckerton, un « mulţumesc » din partea cine-ochilor pentru rapiditate în succesiunea imaginilor şi pentru prim-planuri. Sînt interesante, dar în ele domneşte dezordinea, rezultat al faptului că nu se studiază exact mişcările. E o treaptă superioară faţă de drama psihologică, dar totuşi lipsită de fundament. Şablon! Copie după copie! *Noi* declarăm vechile filme romanţioase, teatralizate, etc. — leproase.

— Nu vă apropiaţi !
— Nu priviţi cu ochii !
— Pericol de moarte !
— Contagiune !

Noi afirmăm viitorul artei cinematografice, negînd prezentul ei.

Moartea « cinematografiei » e necesară pentru ca arta cinematografică să trăiască. *Noi chemăm pe toţi să contribuie la grăbirea acestei morţi.*

Noi protestăm împotriva amestecului între arte pe care mulţi îl numesc sinteză. Amestecul unor culori proaste, chiar dacă ar fi alese în mod ideal pentru a înfăţişa spectrul, nu dau o culoare albă, ci una murdară.

Sinteză la zenitul cuceririlor în domeniul fiecărei forme de artă, dar nu înainte,

Noi purificăm « cine-ochii » de elementele ce se lipesc de el, de muzică, de literatură şi de teatru, vrem să găsim un ritm al nostru care să nu fie furat de nicăieri şi-l aflăm în mişcarea obiectelor.

Noi vă invităm :

— afară ! —
părăsiţi braţele dulci ale romanţelor,
părăsiţi otrava romanului psihologic
fugiţi din labele teatrului primului amorez,

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

întoarceţi spatele muzicii

— afară ! —

ieşiţi în cîmpul liber, în spaţiul cu patru dimensiuni (3+ timpul) în căutarea materialului propriu, al metrului şi al ritmului propriu.

« Elementul psihologic » îl împiedică pe om să fie precis, şi se opune năzuinţei sale de a se înfrăţi cu maşina.

Nu avem motive să acordăm atenţia principală omului de astăzi în arta mişcării.

Ne e ruşine în faţa maşinilor pentru nepriceperea oamenilor de a se comporta. Dar ce să facem cînd maniera precisă a electricităţii ne impresionează mai mult decît goana dezordonată a oamenilor activi, şi lenea dezagregantă a celor pasivi.

Noi înţelegem mai bine şi simţim mai aproape bucuria ferăstraielor ce dansează într-un joagăr decît a seratelor dansante umane.

Noi excludem pentru un timp pe om ca obiect al fotografiei cinematografice pentru că el nu ştie să-şi conducă mişcările.

Drumul nostru merge de la cetăţeanul care umblă tîrîndu-şi picioarele prin poezia maşinii spre un om electric perfect.

Dezvăluind sufletul maşinilor, făcîndu-l pe muncitor să se îndrăgostească de strung, pe ţăran să îndrăgească tractorul, pe fochist să iubească locomotiva, —

noi introducem bucuria creaţiei în orice muncă mecanică,

noi facem pe oameni să se înfrăţească cu maşinile,

noi educăm oameni noi.

Omul nou eliberat de povară şi stîngăcii cu mişcări precise şi uşoare ca ale maşinii va deveni un obiect nobil al fotografiei cinematografice.

Noi ne îndreptăm cu faţa deschisă spre asimilarea ritmului maşinilor, a entuziasmului muncii mecanice, spre însuşirea frumuseţilor procesului chimic ; noi cîntăm cutremurele de pămînt, compunem poeme cinematografice focului şi uzinelor electrice, ne entuziasmăm de mersul cometelor şi al meteorilor şi de gesturile reflectoarelor ce fac să orbească stelele.

Orice om care-şi iubeşte arta caută esenţa tehnicii sale.

Cinematografia cu nervii slăbiţi are nevoie de un sistem sever de mişcări precise.

Metrul, tempo-ul, felul de mişcare, situarea exactă a acesteia în raport cu axele coordonatelor cadrului şi poate, şi în raport cu axele mondiale ale coordonatelor (trei dimensiuni+a patra — timpul) trebuie să fie luate în consideraţie şi studiate de fiecare om care lucrează în domeniul cinematografului.

Necesitatea, exactitatea şi rapiditatea sînt cele trei exigenţe pe care le manifestăm faţă de mişcarea demnă de a fi fotografiată şi proiectată.

Extractul geometric al mişcării care te captivează prin succesiunea imaginilor este cerinţa noastră faţă de montaj.

Cine-ochi este arta de a organiza mişcările necesare ale obiectelor în spaţiu care, aplicînd o unitate artistică ritmică, este conformă cu proprietăţile materialului şi ritmul lăuntric al fiecărui obiect.

Materialul — elementele artei mişcării — sînt intervalele (trecerea de la o mişcare la alta) şi nu mişcările înseşi.

Aceste intervale duc acţiunea la rezolvare cinetică.

Organizarea mişcării este organizarea elementelor ei, adică a intervalelor în fraze.

În fiecare frază există o creştere a mişcării, momentul ei culminant şi căderea (prezente într-o măsură sau alta).

Opera se construieşte din fraze aşa cum frazele se construiesc din intervalele mişcării.

« Cine-ochistul » care vrea să realizeze un « cine-poem » sau numai un fragment, trebuie să ştie să-l noteze exact pentru ca în condiţii tehnice favorabile să-i dea viaţă pe ecran.

https://biblioteca-digitala.ro

Cel mai desăvîrşit scenariu nu va putea înlocui desigur o atare notare, tot aşa cum libreto-ul nu ţine loc de pantomimă, tot aşa cum explicaţiile literare ce însoţesc operele lui Skriabin, nu pot să ne dea nici cea mai mică idee despre muzica lui.

Pentru a putea înfăţişa pe o foaie de hîrtie un studiu dinamic trebuie să avem semnele grafice ale mişcării.

Noi sîntem în căutarea « cine-gamei ».

Noi ne prăbuşim, noi creştem împreună cu ritmul mişcărilor, încetinite şi accelerate,

care fug de noi, prin faţa noastră sau spre noi,

în cerc, în linie dreaptă, în elipsă,

la dreapta şi la stînga, cu plusuri şi minusuri ;

mişcările merg pe linii frînte, pe linii drepte, se împart, se fărîmiţează, se înmulţesc unele cu altele, străpungînd fără zgomot spaţiul.

Cinematograful este de asemenea *arta de a inventa mişcările* obiectelor în spaţiu, care răspund cerinţelor ştiinţei, care întrupează visurile inventatorului, fie el savant, pictor, inginer sau tîmplar ; « cine-ochiul » realizează irealizabilul în viaţă.

Desene în mişcare. Grafice în mişcare. Proiecte ale viitorului. Teoria relativităţii pe ecran.

Noi salutăm mişcările fantastice.

Pe aripile ipotezelor zboară spre viitor ochii noştri ce se rotesc ca nişte elipse.

Noi credem că se apropie clipa cînd vom putea zvîrli în spaţiu uragane de mişcări, reţinute de arcanele tacticii noastre.

Trăiască *geometria dinamică*, goana punctelor, a liniilor, a suprafeţelor plane, a volumelor,

Trăiască poezia maşinii ce mişcă şi se mişcă, poezia frînelor, a roţilor, a aripilor de oţel, strigătul de fier al mişcărilor, grimasele orbitoare ale torentelor încinse la roşu.

1922

Despre «cine-adevăr»

« Cine-adevărul » (cine-Pravda) este pe de o parte legat de vechea cronică. Pe de alta, el este purtătorul de cuvînt de astăzi al cine-ochilor. Voi căuta în cuvîntarea mea să examinez ambele aceste momente.

Cronica de la Pathé şi Gaumont, «Cronica» Comitetului Skobelev, a fost înlocuită după Revoluţia din Octombrie cu « Săptămîna cinematografică » ce apărea sub egida Serviciului de fotografie cinematografică de pe lîngă Ministerul Culturii.

« Săptămîna cinematografică » diferea de cronicile anterioare doar prin faptul că avea inscripţii « sovietice ». Conţinutul rămînea acelaşi, numai parăzi şi înmormîntări. Tocmai în acei ani am început să lucrez în cinematograf. Cunoşteam relativ puţin tehnica cinematografului. Deşi tînără, cinematografia fixase deja la data aceea cîteva şabloane imuabile peste care nu se putea trece în muncă. Din această perioadă datează primele mele încercări de a reuni tăieturi întîmplătoare în montaje mai mult sau mai puţin « consonantice ».

https://biblioteca-digitala.ro

Una dintre aceste experienţe mi s-a părut a fi pe deplin reuşită, şi atunci pentru prima oară s-a născut în sufletul meu îndoiala că ar trebui să existe o «copulă» literară între diferitele momente vizuale legate între ele. Pentru un timp a trebuit să-mi întrerup experienţele întrucît lucram la un film închinat aniversării Revoluţiei din Octombrie.

Aceste încercări au constituit fundamentul de la care am pornit mai tîrziu concepînd « cine-adevărul ».

În perioada acestor experienţe, noi (cîţiva oameni) care nu mai credeam în posibilităţile cinematografiei artistice, dar credeam în propriile noastre forţe, am aşternut pe hîrtie un proiect iniţial de manifest care a stîrnit atîta zgomot ulterior şi a pricinuit atîtea clipe neplăcute apostolilor noştri cinematografici.

După o perioadă îndelungată, de întrerupere timp în care am fost pe front, am nimerit din nou la Serviciul de fotografie cinematografică şi curînd am început să lucrez' n domeniul cronicii. Experienţa amară pe care o aveam, m-a făcut să fiu foarte precaut în primele numere ale « Cine-adevărului ». Dar pe măsură ce mă convingeam că de partea mea este simpatia, chiar dacă nu a tuturor, dar măcar a unei părţi dintre spectatori, începeam să-mi lărgesc sfera de activitate.

Paralel cu sprijinul pe care mi l-a acordat constructivistul Alexei Jan, care scotea pe atunci revista «Cine-foto», am pornit la luptă deschisă cu opoziţia mereu crescîndă, interioară şi exterioară.

În preajma numărului 10 al « Cine-adevărului », pasiunile se dezlănţuiră.

Numărul 13 al « Cine-adevărului » a fost pe neaşteptate susţinut de presă. Dar după apariţia numărului 14, diagnosticul aproape unanim « e un nebun », m-a pus serios pe gînduri. A fost momentul cel mai critic în existenţa « Cine-adevărului ».

Numărul 14 al « Cine-adevărului » diferea foarte mult nu numai de cronică în genere, dar şi de numerele anterioare raportînd desigur lucrurile la epocă. Prietenii nu înţelegeau şi clătinau din cap. Duşmanii erau în culmea furiei. Operatorii cinematografici declarară că nu vor mai lucra pentru « Cine-adevărul ». În ce priveşte cenzura, aceasta a interzis numărul 14 (mai bine zis i-a dat drumul tăiat pe jumătate, ceea ce era egal cu o distrugere). Mărturisesc că eram îngrijorat. Compoziţia filmului mi se părea simplă şi limpede. N-am ţinut seama de la bun început că cei ce mă criticau, educaţi de literatură, nu puteau, în virtutea obişnuinţei, să renunţe la copula literară dintre subiecte.

Ulterior am reuşit să lichidez conflictul. Tineretul şi cluburile muncitoreşti au primit filmul cu interes. În ce priveşte publicul de nepmani, nu mă sinchiseam de el, întrucît pomposul « Sarcofag indian » îi prinsese pe toţi în braţele sale.

Criza trecuse. Dar lupta continua.

« Cine-adevărul » făcea eforturi eroice pentru a smulge proletariatul de sub înrîurirea dezagregantă a dramelor artistice. Multora aceste încercări le păreau ridicole. Ei spuneau că numărul infim de exemplare ale « Cine-adevărului » putea deservi în cazul cel mai bun mii de oameni, dar nu milioane.

Deşi rolul « Cine-adevărului» în crearea unui repertoriu larg muncitoresc nu a fost mare, rolul lui agitatoric în lupta împotriva repertoriului cinematografelor comerciale s-a dovedit a fi însemnat.

În curînd învinuirile s-au împărţit. Cei mai cu perspectivă dintre criticii noştri s-au luat cu mîinile de cap şi au început să ne imite în grabă. Cîte unii o făcuseră chiar şi înainte. Dar mulţi au rămas ostili faţă de munca noastră.

O mînă de critici conservatori, oameni mărginiţi, laudă încontinuu conservele cinematografice (mai ales cele aduse din străinătate). Tot ei sînt cei care susţin prepararea unor asemenea cinesurogate, la noi în ţară (e adevărat de mult mai proastă calitate). Nepriceperea lor ucide în faşă orice iniţiative, fie ele cît de cît revoluţionare

https://biblioteca-digitala.ro

Cadru din filmul închinat lui Lenin — regizor DZIGA VERTOV

https://biblioteca-digitala.ro

Nu e recomandabil să refuzi dădăceala unor nechemați. Ca să se răzbune îți vor dovedi că tocmai ei erau cei ce posedau umbrelele ce ar fi putut salva publicul de ploaie, adică de « cine-ochi ». Iar cînd ploaia încetează și luminează soarele dramei artistice, ei sînt plini de grijă să facă publicului vînt cu evantaiele. Prin grija acestor critici, chipul nobil, de erou, al milionarului american stăruie în inima aspră a proletariatului rus.

Pe față sau în ascuns, toți cei ce lucrează în domeniul cinematografiei artistice sînt ostili « cine-adevărului » și « cine-ochiului». Lucrul e explicabil întrucît, dacă punctul nostru de vedere va învinge, ei vor fi nevoiți fie să învețe să muncească de la început, fie să renunțe cu desăvîrșire la cinematograf.

Nici unul din cele două grupuri amintite de mine nu reprezintă o primejdie directă pentru puritatea liniei « cine-ochilor ».

Cu mult mai primejdioase sînt grupele intermediare nou formate, ca să zicem așa, oportuniste. Imitînd procedeele noastre, ei le transpun în dramă artistică și prin aceasta îi întăresc pozițiile.

Atacînd « cine-adevărul » dușmanii noștri invocă cu răutate argumentul că el se realizează din material fotografiat în prealabil și în consecință « întîmplător».

După părerea noastră aceasta înseamnă că e vorba de a face cronica din bucăți de viață asamblate pe o temă și nu invers. Asta înseamnă de asemenea că « cine-adevărul» nu prescrie vieții să se desfășoare după scenariul unui scriitor, ci observă și notează viața *așa cum este ea* și de abia după aceea trage concluzii din lucrurile observate. În aceasta rezidă superioritatea și nu slăbiciunea noastră.

« Cine-adevărul» se realizează din material, așa cum o casă se construiește din cărămidă. Din cărămidă se pot face o sobă, zidul Kremlinului și multe altele. Din materialul fotografiat se pot compune diferite opere cinematografice. Tot așa cum o casă are nevoie de cărămidă bună, pentru a realiza o operă cinematografică e nevoie de un « cine-material» de bună calitate.

De aci necesitatea de a trata cronica cinematografică cu seriozitate, ea fiind o fabrică de cine-material în care viața, trecînd prin fața obiectivului aparatului de filmat, nu dispare fără urmă și pentru totdeauna, ci lasă o urmă precisă și inimitabilă.

De momentul și de felul în care vom prinde viața în aparatul de filmat, de modul în care vom ști să fixăm urma lăsată, depinde calitatea tehnică, valoarea socială și istorică a materialului, iar ulterior calitatea întregii lucrări.

Numărul 13 din « Cine-adevăr» prezentat cu ocazia zilei de naștere a lui Lenin, este construit din material care definește relațiile reciproce dintre cele două lumi : lumea capitalistă și URSS. E un material insuficient cantitativ, dar cu valoare de generalizare.

E interesant de remarcat că astăzi, la un an după apariția numărului 14 din « Cine-adevăr», începem să primim din nou comenzi. Precum vedeți, această cronică nu s-a învechit și nu se va învechi în curînd. Și cînd te gîndești că e numărul care a fost cel mai criticat la vremea sa.

Numerele 15 și 16 ale «Cine-adevărului» concentrează material cules timp de cîteva luni : o parte se referă la iarnă, alta la primăvară. Ambele au un caracter experimental.

Numărul 17 al « Cine-adevărului» a fost prezentat cu ocazia inaugurării Expoziției agricole a întregii Rusii. Acest număr înfățișează mai puțin expoziția în sine, cît mai

https://biblioteca-digitala.ro

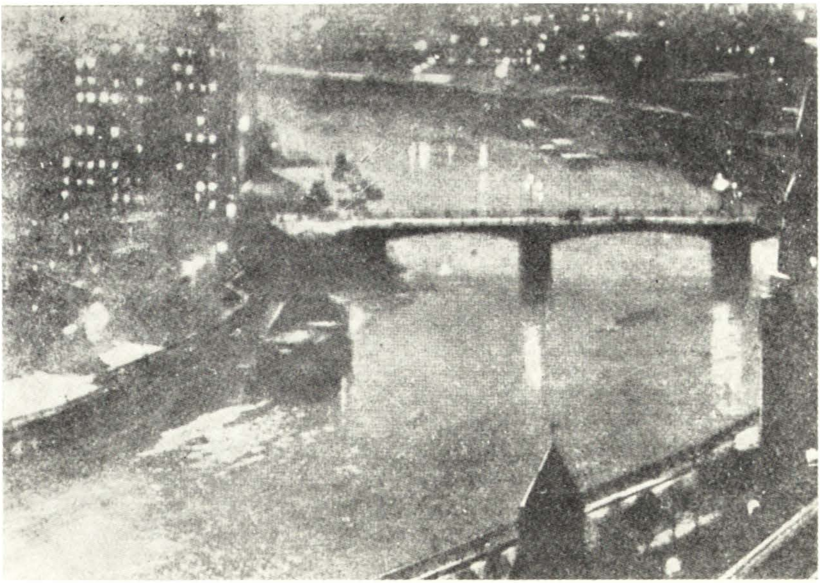

I

I—II. Cadre din filmul *Trei cîntece despre Lenin* — autor și regizor DZIGA VERTOV
III. Filmul *Octombrie* de EISENSTEIN
IV. Cadru din filmul *Țăranii* — regizor F. ERMLER

II

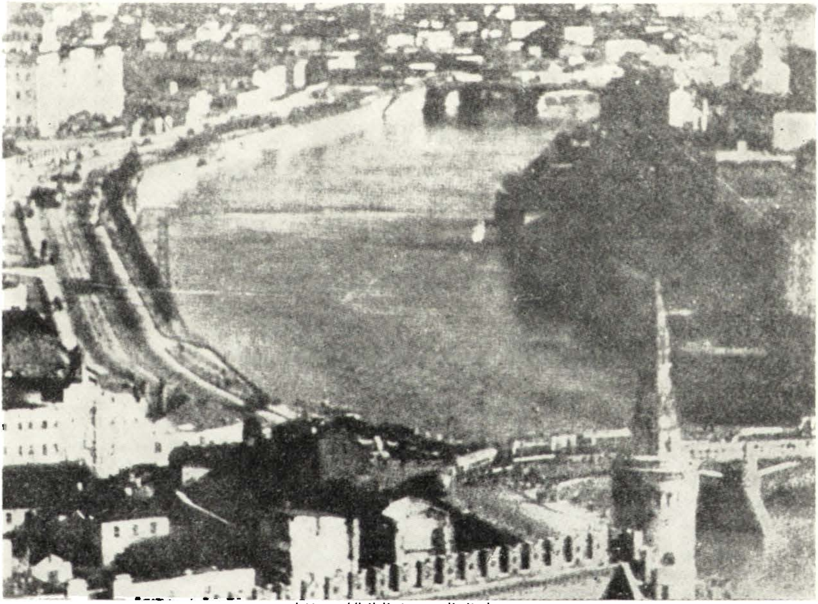

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ales « circulaţia» trezită de ideea unei expoziţii agricole. Un pas uriaş de pe cîmp la oraş : un picior în secară, la ţară, altul se lasă pe teritoriul expoziţiei.

Numărul 18 al « Cine-adevărului» ne va înfăţişa drumul parcurs cu aparatul de la turnul Eiffel din Paris prin Moscova pînă la îndepărtata uzină Nadejdinski. Această călătorie prin adîncurile vieții de toate zilele supuse unor prefaceri revoluționare a avut o înrîurire uriașă asupra spectatorilor sinceri. Să nu socotiți, tovarăşi, ca o laudă de sine, dar o serie de oameni mi-au comunicat că ei consideră ziua cînd au văzut numărul 18 al « Cine-adevărului» ca o zi de cotitură în prezentarea și cunoașterea realității sovietice.

Astăzi veţi vedea numărul 19 al « Cine-adevărului». Alte numere nu vă putem arăta pentru că sînt uzate pînă la ultima expresie.

Nu încerc să vă povestesc în cuvinte conţinutul ultimului « Cine-adevăr» pentru că el este construit după principiul vizual. Numeroase fire vizuale leagă oraşul cu satul, sudul cu nordul, iarna cu vara, pe ţărănci de muncitoare, și la sfîrşit se încheie cu o familie, cu familia minunată a lui Vladimir Ilici Lenin. Iată-l pe Lenin viu, iată-l mort. Înfrîngînd durerea, conştiente de datoria lor, soția și sora continuă să muncească cu îndoită energie. Muncesc ţărancele, muncesc lucrătoarele, munceşte fotografa, care alege un film pentru « Cine-adevăr» . . .

Paralel cu aceste numere ale « Cine-adevărului», « Cine-ochii » s-au specializat şi într-un alt domeniu care s-ar părea că nu are legătură directă cu sarcinile noastre. Este vorba de caricatura şi reclama cinematografică. Există motive care ne-au cerut să învățăm a stăpîni şi această armă.

Va veni vremea cînd această armă ne va fi de folos.

Sarcina următoare ce stă în faţa « cine-ochilor» este de a realiza un film experimental pe care-l vom face fără scenariu, fără măcar un simulacru de scenariu prealabil.

Această încercare reprezintă o muncă grea şi primejdioasă de pionierat pe care nu s-ar cuveni s-o facem neînarmaţi din punct de vedere economic şi tehnic. Dar nu avem dreptul să refuzăm posibilitatea imposibilă, care ni se oferă. Vom încerca să cucerim realitatea cu mîna goală.

Tovarăşi, în viitorul cel mai apropiat, poate chiar înainte de apariţia lucrărilor noastre următoare, veţi vedea pe ecranele sovietice o serie de surogate, o serie de filme făcute à la « cine-ochi», în maniera « cine-ochilor». În unele din ele, actorii vor înfăţişa într-o atmosferă potrivită viaţa adevărată, în altele oameni de pe stradă vor juca roluri după un scenariu din cele mai rafinate.

Acest gen de muncă aparţine oportuniştilor « cine-menşevicilor». Aceste lucrări vor semăna cu ale noastre tot aşa cum seamănă banii falşi cu cei adevăraţi, tot aşa cum păpuşile mari mecanice seamănă cu copiii mici.

Se apropie incendiul mondial « al artei». Presimţindu-şi pieirea, cuprinși de panică, o iau la goană actorii de teatru, pictorii, scriitorii, maeştrii de balet şi alţi canari de acelaşi fel. În căutarea unui refugiu ei vin în cinematograf. Atelierul de cinematograf este ultimul bastion al artei lor.

Mai devreme sau mai tîrziu aici se vor strînge « doftorii» pletoşi de toate categoriile. Cinematografia artistică va căpăta întăriri considerabile, dar nu se va putea salva, ci va pieri împreună cu toată armata sa.

Turnul Babel al artei va fi aruncat în aer de noi.

1924.

https://biblioteca-digitala.ro

«Cine-ochiul»

Frontul masiv al dramelor cinematografice a fost spart de « cine-adevăr ».

Această spărtură nu trebuie:

— închisă de dopul Nepului

— nici umplută de gunoiul compromisurilor.

Apariţia în ultima vreme a numeroase surogate — filme făcute à la « cine-ochi », ne face să începem oarecum prematur ofensiva hotărîtoare împotriva imperiului cinematografiei burgheze. O cercetare prealabilă revine grupului de « cine-ochi » de pe lîngă cinematografia de stat, ca fiind cel mai experimentat. S-a elaborat o schemă a ofensivei cu aparatul cinematografic. Toată campania cinematografică (8 pînă la 10 mii metri) se va desfăşura sub lozinca şi sub titlul « cine-ochi ». Operaţia de cercetare a grupului de la Cinematografia de stat se execută cu un singur aparat (mai multe nu avem la dispoziţie) şi va constitui probabil prima serie care va declanşa lupta. În total proiectăm şase serii.

Prima serie ţine seama de totala noastră lipsă de arme, căci tehnica de atelier nu se potriveşte muncii noastre. În această serie, aparatul de cinematograf intră cu precauţie în viaţă, alegînd un punct oarecare uşor vulnerabil şi se orientează apoi în atmosfera vizuală în care a nimerit. În seriile următoare, paralel cu mărirea numărului de aparate, se măreşte şi suprafaţa supusă observaţiei. Comparînd diferitele locuri de pe globul pămîntesc, diferite fragmente de viaţă, cercetăm treptat lumea vizibilă. Fiecare serie nouă dă mai multă claritate în înţelegerea realităţii. Copii şi adulţi, oameni culţi şi analfabeţi, toţi au impresia că văd pentru prima oară. Milioane de oameni ai muncii înţelegînd adevărul, se îndoiesc de necesitatea de a susţine structura burgheză a lumii.

În această uriaşă bătălie cinematografică, din partea noastră nu participă nici un regizor, nici un actor, nici un decorator. Renunţăm la confortul atelierului, renunţăm la decoruri, la machiaj, la costume. Tot aşa cum nu poţi zugrăvi dinainte bătăliile unui război ce abia începe, nu poţi scrie dinainte nici scenariul pentru campania noastră cinematografică. Pornind de la material la obiectul cinematografului şi nu de la obiect la material, « cine-ochii » atacă ultimul bastion (cel mai trainic) al cinematografiei artistice, şi anume scenariul literar. Indiferent dacă scenariul apare ca o naraţiune captivantă sau ca un montaj prealabil, el trebuie să dispară pentru totdeauna fiind un element străin de cinematograf.

Nu putem prevedea rezultatele campaniei noastre, nu ştim dacă aceşti opt mii de metri vor fi un Octombrie al cinematografului. Armele cele mai puternice, tehnica cea mai puternică, se află în mîna cinematografiei burgheze europene şi americane. Trei sferturi din omenire este otrăvită de opiumul dramei cinematografice burgheze.

Numai în URSS, unde cinematograful este în mîna statului, putem şi trebuie să începem lupta împotriva orbirii maselor populare, lupta pentru vedere.

A vedea şi a arăta lumea în numele revoluţiei proletare mondiale, iată formula cea mai simplă a « cine-ochiului ».

1924.

DZIGA VERTOV şi operatorul său KAUFFMANN într-o mină din bazinul Doneţului la turnarea filmului *Anul al unsprezecelea* ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Omul cu aparatul de filmat

Lucrînd la filmul « Omul cu aparatul de filmat» am depus un efort cu mult mai mare decît la lucrările anterioare ale « cine-ochiului». Lucrul se explică atît prin numărul mare de locuri ce-au fost sub observaţia aparatului cît şi prin operaţiile complicate, organizatorice şi tehnice din timpul turnării. O încordare deosebită au trezit experienţele de montaj. Am făcut asemenea experienţe încontinuu . . .

Filmul « Omul cu aparatul de filmat» este un film sincer, plin de inventivitate care se opune diametral lozincii: « Cu cît mai mult şablon, cu atît mai bine». Această ultimă trăsătură nu ne îngăduie nouă, cei care l-am realizat, să ne gîndim la odihnă deşi sîntem foarte obosiţi. Trebuie să-i obligăm pe cei ce se ocupă cu comercializarea filmelor să renunţe la lozinca de mai sus cu referire la filmul nostru. « Omul cu aparatul de filmat» trebuie prezentat cu maximum de spirit de inventivitate.

La Harkov mi s-a pus următoarea întrebare: « Cum se face că dumneata care eşti partizanul titlurilor patetice, . . . ai realizat « Omul cu aparatul de filmat» care este fără cuvinte şi fără titluri? . . . Le-am răspuns: « Nu sînt partizanul titlurilor patetice şi în genere nu sînt partizanul nici unui fel de titluri, este o invenţie a unor critici!»

Într-adevăr, după renunţarea la atelierul cinematografic, la actori, la decoruri, la scenariul literar, grupul « cine-ochi» a pornit lupta pentru purificarea definitivă a limbajului cinematografic, pentru deplina lui separare de limbajul teatrului şi al literaturii. Astfel, în « A şasea parte a lumii», titlurile erau scoase în afara cadrelor într-un fel de construcţie contrapunct, cuvînt — radio-temă.

În filmul « Al unsprezecelea», titlurile ocupă un loc foarte mic (rolul lor modest îşi află expresia şi în executarea grafică a acestor titluri) — într-atît încît titlurile pot fi îndepărtate fără a dăuna puterii de înrîurire a filmului. («Cine-front» 1928, nr. 2)

Şi mai departe: « Greutatea specifică şi importanţa practică a titlului într-un film adevărat (iar « Al unsprezecelea» este un atare titlu), poate fi asemănată cu citatul luat din « Timon din Atena» folosit de Karl Marx în « Capitalul », cînd analizează problema banilor. De altfel majoritatea acestor titluri sînt nişte citate care ar putea deveni text de carte». (« Cine-front» 1928, nr. 2)

În felul acesta absenţa totală a titlurilor în filmul « Omul cu aparatul de filmat» nu este o surpriză, ci este un lucru firesc pregătit de toate experienţele anterioare ale « Cine-ochiului».

« Omul cu aparatul» nu este numai o încercare practică dar şi una teoretică. Tocmai de aceea discuţiile purtate în jurul lui la Harkov şi Kiev au avut caracterul unor lupte îndîrjite între reprezentanţii diferitelor orientări. Discuţiile se purtau în diferite planuri. Unii spuneau că « Omul cu aparatul» este o experienţă de muzică vizuală, de concert vizual. Alţii considerau filmul ca reprezentînd matematica superioară a montajului. Alţii spuneau că « nu e viaţa aşa cum o cunoaştem» ci o viaţă pe care nu o văd aşa, etc.

Dar filmul acesta nu este decît suma unor fapte fixate pe bandă sau dacă vreţi nu numai suma, dar şi o operă de artă, « matematica superioară» a faptelor. Fiecare element sau fiecare refren constituie un mic document independent. Documentele sînt legate între ele în aşa fel încît pe de o parte filmului să-i rămînă numai acele legături de sens între părţi care coincid cu cele vizuale, iar pe de alta ca aceste legături să nu ceară titluri. În sfîrşit, suma totală a acestor legături să reprezinte o unitate organică indisolubilă.

https://biblioteca-digitala.ro

Această experiență complexă și complicată pe care majoritatea tovarășilor ce și-au spus cuvîntul pînă acum au recunoscut-o drept reușită, ne scoate în primul rînd definitiv de sub tutela teatrului, a literaturii și ne așează față în față cu cinematografia sută la sută, în al doilea rînd contrapune ferm « viața așa cum este ea» din punctul de vedere al ochiului înarmat cu aparat cinematografic («Cine-ochi») «vieții așa cum este ea» din punctul de vedere al ochiului omenesc neperfecționat.

1928

Cum am realizat filmul despre Lenin

Am terminat filmul «Trei cîntece despre Lenin». Această muncă a durat aproape tot cursul anului 1933.

În cursul acestei munci am reușit să descoperim zece noi documente cinematografice despre Lenin. Cercetînd și studiind cu asiduitate și stăruință materialul de arhivă, de filme și alte materiale nepublicate la Moscova, Tiflis, Kiev, Baku și în alte orașe, un membru al grupei noastre, tovarășa Svilova, a ajuns la rezultate pe care noi nu am reușit să le atingem în decurs de nouă ani cît au trecut de la moartea lui Lenin. Trebuie să subliniez că în decursul acestor nouă ani reușiserăm să descoperim un singur document cinematografic despre Lenin. Printre documentele aflate este unul care-l înfățișează pe Lenin lîngă sicriul lui Elizarov, un altul, îl prezintă pe Lenin îndreptîndu-se spre ședința Congresului Internaționalei Comuniste, în sfîrșit Lenin în Piața Roșie.

Grupul nostru a încercat să transpună pe peliculă vocea lui Lenin încă în timpul cînd lucram la filmul precedent, la Leningrad. Din cauza imperfecțiunii primului aparat cinematografic sonor, rezultatele au fost puțin satisfăcătoare.

În 1933, munca s-a dovedit a fi încununată de mai mult succes. (Operator de sunet Stro). Vocea lui Lenin se auzea pe peliculă mai bine decît pe placa de gramofon. Din discursul rostit de Lenin în fața ostașilor roșii, în film se auzeau bine și se distingeau clar cuvintele: «Stați dîrz pe poziții», «Fiți înfrățiți», «Mergeți cu curaj înainte, împotriva dușmanului», «Victoria va fi de partea noastră», «Puterea moșierilor și a capitaliștilor a fost sfărîmată la noi în Rusia, ea va fi înfrîntă în lumea întreagă !» În felul acesta am reușit să păstrăm pe peliculă vocea lui Lenin, și să-l prezentăm pe Vladimir Ilici vorbind pe ecran.

În Azerbaidjan, în Turkmenia, în Uzbekistan, grupul nostru a notat pe peliculă cîntece populare despre Lenin. Autorii acestor cîntece sînt în majoritatea lor anonimi, dar cîntecele se transmit din gură în gură, din cort în cort, din sat în sat. Am inclus în film cîteva cîntece din Orientul sovietic. Unele dintre ele figurează doar în fundalul muzical, altele însoțesc imaginile, altele își află oglindirea în titluri. Sînt cîntece despre Revoluția din Octombrie, despre femeia care a scuturat jugul prejudecăților, despre lampa lui Ilici, care pătrunde în pustiu, despre analfabeții care au învățat carte.

Alături de documentele cinematografice înfățișîndu-l pe Lenin în viață, filmul «Trei cîntece despre Lenin» prezintă ultimul drum al lui Lenin de la Gorki la Moscova, parada funerară, momente din războlul civil.

1934

https://biblioteca-digitala.ro

Cadru din filmul *Sfîrșitul St. Petersburgului* de PUDOVKIN ▶

▼ Artista BARANOVSKAIA în rolul mamei din filmul *Mama* — regizor PUDOVKIN

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

VSEVOLOD MEYERHOLD

Autenticul teatru proletar

Dragi tovarăşi, vă mulţumesc pentru viul ecou stîrnit de propunerea mea de a contopi fostul teatru Nezlobin cu Teatrul de amatori al Armatei Roşii. Sînt sigur că această aparent « stranie uniune » a unui teatru profesionist cu unul de amatori va da roade optime.

În timpul şederii mele la Novorossiisk ca director al secţiei artistice, am putut să mă conving că astăzi teatrul e compus din muncitori şi ţărani — atît unii cît şi ceilalţi deveniţi soldaţi ai Armatei Roşii — şi, în sfîrşit, din profesionişti. Tocmai fuziunea acestor elemente trebuie să ne dea autenticul teatru proletar al revoluţiei.

Cînd am preluat funcţia de director al Secţiei Teatrale a Comisariatului Poporului pentru instrucţiune (TEO) mulţi au răspîndit zvonul că aş fi închis teatrele şi le-aş fi trimis în provincie: pe scurt, s-au răspîndit pe seama mea cele mai felurite zvonuri.

Dacă s-a închis Teatrul model, vina e numai a lui. E adevărat, eu înclin pentru o reducere raţională a teatrelor din Moscova: sînt prea multe. În declaraţia mea am avut prilejul să vorbesc despre proiectele mele, aprobate de Comisarul Poporului Lunacearski. Caracteristica de bază a proiectelor mele este întărirea vieţii teatrale din provincie. Efectiv, dacă se examinează situaţia acesteia se va vedea că cei mai buni actori, regizori şi scenografi lucrează la Moscova şi Petrograd, în timp ce provincia, abandonată ei însăşi, se descurcă cum poate. Credeţi că numai proletariatul din Petrograd şi din Moscova are dreptul la un teatru cu adevărat bun? Actorul profesionist, prin însăşi firea sa, a fost întotdeauna un hoinar şi a bătut în lung şi-n lat Rusia, făcînd-o astfel să-şi cunoască propria artă. Actorul profesionist nu iubeşte viaţa sedentară, dar cine ştie pentru ce multe teatre au pus rădăcini într-un loc determinat. Pentru a o face ar trebui să aibă cele mai bune motive. Nu se poate transforma autenticul suflet viu al teatrului într-un fel de muzeu, de cimitir. Toate acestea nu sînt deajuns pentru a justifica existenţa unui teatru.

Pentru realizarea programului meu, am organizat tot atunci Teatrul RSFSR, primul teatru de agitaţie politică. Reprezentarea *Zorilor*, independent de nivelul calitativ al punerii în scenă, a servit oricum pentru a agita apele stătute ale bălţii teatrale moarte. Noi vrem să desfăşurăm în acest teatru mai ales o muncă cu caracter propagandistic, în formă scenică, extrem de necesară în momentul istoric pe care-l străbatem. Acum cîteva zile am organizat în sînul TEO un « laborator de dramaturgie comunistă » a cărui sarcină va fi aceea de a furniza materialul necesar teatrului de declamare şi propagandă.

https://biblioteca-digitala.ro

MEYERHOLD în 1933

În fostul teatru model s-a instalat Proletkultul... Tot aici, în piața Teatrului, teatrul culturii socialiste.

Eroica noastră Armată Roșie a obținut numeroase și strălucite victorii, datorite unui eroism cu adevărat excepțional și trebuie deci să folosim acest prilej pentru a organiza în centrul Moscovei — în timp ce Armata Roșie reia contactul cu operele păcii — primul teatru de amatori al armatei.

Ştiind din auzite și din gura reprezentanților voștri ce muncă intensă ați desfășurat voi lucrătorii fostului teatru Nezlobin, și considerînd-o justă și potrivită pentru organizarea vieții noastre teatrale, am hotărît să vă furnizez întăriri, adăugînd forțelor voastre pe acelea ale proletariatului autentic. Reunindu-vă aici, în acest edificiu, sub același acoperămînt cu primul teatru de amatori al Armatei Roșii, sînt convins că vă veți întări de acum înainte atît pe planul ideologic cît și pe cel politic. Păstrînd valorile voastre de artă, în contact cu lucrătorii Armatei Roșii, pe care-i veți ajuta să se perfecționeze artistic, veți sfîrși și voi prin a intra în posesia unor importante valori ideologice.

În ce mă privește, mă veți găsi întotdeauna alături de voi, nu numai în calitatea mea de director al TEO, ci și ca om de teatru.

https://biblioteca-digitala.ro

Ideologia și tehnologia teatrului

O despărțire definitivă de trecut va provoca pe tărîmul artei un fel de nihilism, pentru că arta nu poate fi construită fără să se țină seama de tot ceea ce a săvîrșit omenirea în trecut. Acestui nihilism trebuie să-i opunem genialele cuvinte ale lui Lenin despre necesitatea absolută a « cunoașterii precise a culturii create de întreaga dezvoltare a omenirii », pentru « construirea culturii proletare». Arta proletară nu poate fi fabricată în laboratoarele Proletkultului, arta proletară nu se poate dezvolta fără a ține seamă de toate cuceririle artistice din trecut.

Artiștii din trecut erau oameni care se îndeletniceau cu arta, creau arta și, prin intermediul studiului practicei artistice, înțelegeau să creeze o teorie. Ni se pare indispensabil studiul aprofundat al artei trecutului și nu numai al artei însăși, ci și al diferitelor atitudini față de ea: ce se spunea despre această artă, ce concluzii și generalizări decurgeau, ce comparații se făceau. Trebuie să se știe că o artă derivă din alta, trebuie să se știe în ce fel arhitectura se înrudește cu muzica, în ce formă artele figurative pătrund în teatru, de ce actorul nu trebuie să cunoască numai arta teatrală, pentru ce trebuie să studieze muzica și așa mai departe.

Teatrul. Mulți spun, sau pentru a fi mai preciși, spuneau (aceasta se întîmpla înaintea faimosului document al Comitetului Central din 23 aprilie)* : ce ne interesează pe noi tehnologia? Noi trebuie să ne preocupăm exclusiv de ideologia, de cultura burgheză. Și aceasta e o formă de nihilism : dorința de a evita acele dificultăți care trebuiesc, obligatoriu, depășite.

Factorul principal care influențează de pe scenă pe spectator, încărcătura lăuntrică pe care trebuie să i-o furnizăm noi, nucleul central despre care a trebuit să vorbim este fără îndoială gîndul, ideea, conținutul, este ceea ce trece de la un creier la altul, de la creierul actorului la acela al regizorului, de la acela al artistului la acela al spectatorului. Dacă dorim ca gîndul nostru să se mute în sala de teatru, ca ideea să ajungă la spectator și acesta să-i înțeleagă conținutul, trebuie să perfecționăm, să șlefuim, să facem ductile și eficace mijloacele de expresie. Se pot propune mari sarcini pe tărîmul gîndirii, te poți dedica unei idei cu adevărat mărețe, dar spectacolul nu va prinde viață dacă nu vom ști să exprimăm, dacă nu vom ști să redăm ideea. Ni s-a întîmplat adesea să vedem că mari opere scrise de mari autori ca, Shakespeare și Schiller, de exemplu, nu reușeau să emoționeze pe spectator, fiindcă realizatorii spectacolului nu știau cum să le facă să ajungă la public. Preocuparea pentru « ce anume» implică preocuparea pentru « cum». Ideologia se afirmă într-o operă de artă numai flancată de un înalt nivel de realizare.

După ce a fost reorganizată, școala noastră dramatică s-a dedicat înainte de toate studiului legilor teatrale elaborate de marile culturi ale trecutului. Nu e posibil să ne eschivăm făcînd gesturi de dispreț, și afirmînd : această artă înflorea în epoca feudalismului, și eu nu trebuie să urmez nici o lege a teatrului din perioada feudală; sau : nu trebuie urmată nici o lege, nici o metodă de declamare teatrală din Evul Mediu, fiindcă acest teatru s-a născut din biserică. Noi trebuie să preluăm aceste legi și să le adaptăm tendințelor noastre, ideologiei noastre, să le întrebuințăm pentru a transmite spectatorului ceea ce este important să-i transmitem. Să nu uităm că e de datoria noastră să studiem legile teatrului trecutului, spre a lua din el tot ceea ce ne folosește și a îndepărta restul.

---

* Este vorba de Rezoluția CC al PC (b) din 23 aprilie 1932, privind desființarea grupărilor literare și artistice.

VSEVOLOD MEYERHOLD, actor în filmul *Vulturul alb* ▶

https://biblioteca-digitala.ro

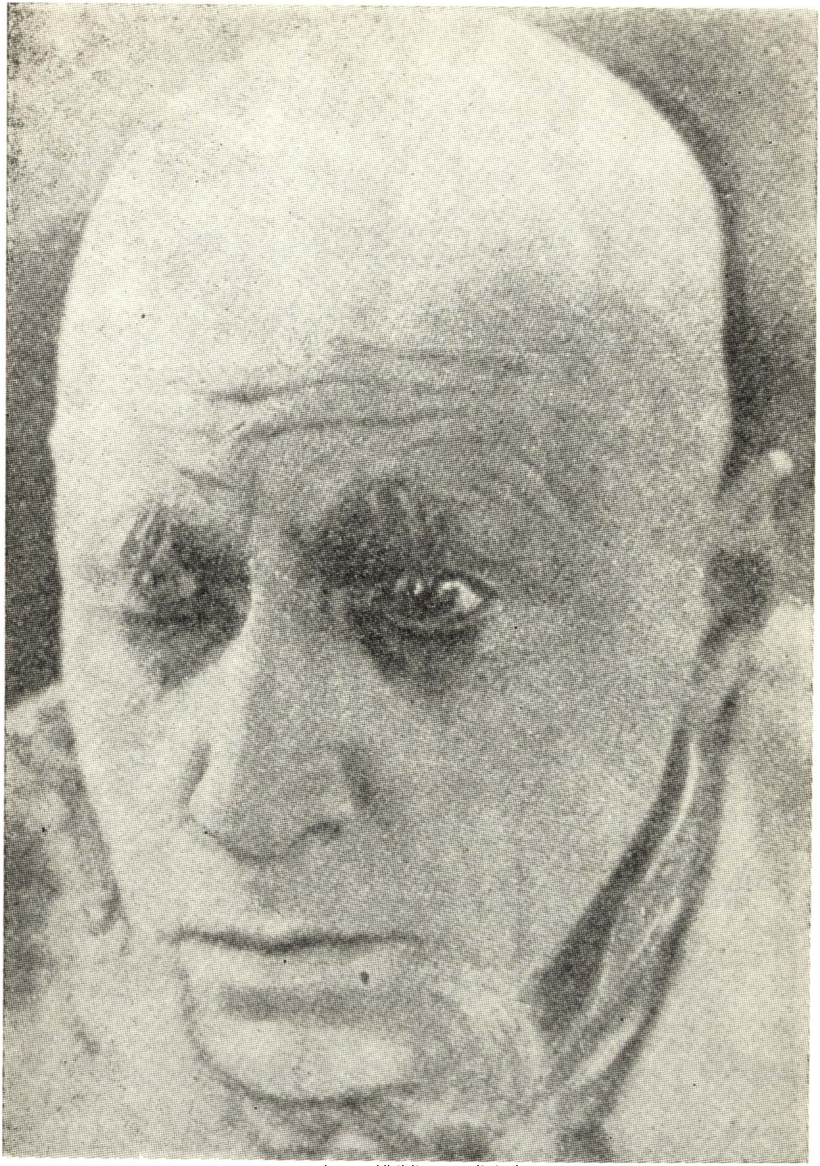

https://biblioteca-digitala.ro

ALEXEI TAIROV

Literatura în teatru

Perioadele de înflorire în teatru coincid cu momentul în care s-a renunţat la piesele scrise, trecîndu-se la crearea unor scenarii proprii. Nu încape îndoială că teatrul pe care îl dorim şi la a cărui realizare contribuim cu toţii, într-o bună zi va atinge acest ţel. Faptul poate fi dovedit de pe acum mulţumită unor experienţe personale, despre care voi vorbi mai tîrziu.

Dar pentru ca teatrul să-şi poată crea şi realiza scenarii proprii, se impune apariţia unui nou gen de actor, a unui maestru, stăpîn cu desăvîrşire pe arta sa. Din acel moment, centrul de greutate va trece atît asupra sa, cît şi asupra artei care se bazează pe el. Se impune ca întregul colectiv actoricesc să fie alcătuit din asemenea maeştrii, uniţi printr-o şcoală identică şi cu o cultură teatrală absolut unitară.

Evident, naşterea unui asemenea teatru nu poate avea loc în cîteva zile sau ani — e vorba de cîteva generaţii. Nu ar fi exclus ca acest proces să se realizeze într-un timp mai apropiat ; mi-e greu să afirm ceva precis. E cert însă că el nu se desfăşoară în tihna bibliotecilor, ci în lumea vie a teatrului, în focul sacrificiului scenic — acolo unde vechile tradiţii pot intra pe făgaşul formelor inovatoare. În cazul că lucrurile se înfăţişează astfel, « jocul continuînd », se impune pentru moment descoperirea unor căi de compromis pe care să le utilizăm în aşa fel, încît să ne apropiem cît mai mult de ţelul propus. În cazul că teatrul nu e încă atît de evoluat încît să poată renunţa la piesele scrise, e bine ca să se servească de ele în măsura în care acestea pot fi subordonate problemelor care îi stau în faţă.

Raportul teatrului cu literatura rezultă din faptul că el se serveşte de aceasta din urmă ca *material* subordonat actualei evoluţii. Numai într-un raport de asemenea natură poate fi vorba de teatru în înţelesul strict al cuvîntului, altfel riscă să-şi piardă independenţa, devenind o anexă a literaturii, un disc de fonograf care redă ideea autorului. Se ştie prea bine că regizorul se consideră foarte măgulit ori de cîteori aude spunîndu-i-se : « L-aţi interpretat pe Shakespeare cu exactitate» sau : « Cu cîtă fineţe aţi cuprins esenţa operei lui Molière.» Pentru el, voinţa omului întruchipează împărăţia cerului. Pentru, mine însă, o asemenea laudă ar avea rezonanţe de marş funebru.

În primul său dialog, Gordon Craig greşeşte cînd, la întrebarea referitoare la funcţia regizorului, răspunde : « Care e sarcina sa? Vă voi spune. Obligaţia sa de *interpret al autorului dramatic* constă în a prelua manuscrisul din mîinile autorului şi a-i promite o *interpretare fidelă, conformă cu litera textului* ». Oare importanţa teatrului constă într-adevăr în *interpretarea fidelă a unei opere*? Nicidecum ! Misiunea teatrului e nemărginită şi autonomă în acelaşi timp. Teatrului i se cere — utilizînd opera

https://biblioteca-digitala.ro

potrivit propriilor intenţii scenice — să creeze *o operă artistică nouă, de valoare proprie*, La urma urmei, oare nu au procedat astfel toţi artiştii autentici, care au crezut în forţele actorilor? Oare, nu au procedat la fel majoritatea artiştilor dramatici de anvergură, care au folosit în creaţia lor miturile şi vechile legende zămislite de popor sau texte din scrierile sacre concepute de poeţi anonimi? S-a ajuns cumva prin această formulă la depersonalizarea artistică a respectivelor opere? Oare, aceşti autori au fost siliţi să se justifice asemeni lui Gordon Craig, care declară că nici n-ar mai dori să vadă reprezentări de poeme dramatice, «întrucît ele vor fi denaturate de teatru». În acest caz Shakespeare, marele Will, n-a falsificat cumva nuvela italiană *Romeo şi Julieta* transformînd-o în dramă? Comparînd nuvela cu textul piesei nu s-ar putea oare constata faptul că Shakespeare a preluat totul, atît evenimentele şi dispunerea lor, cît şi locul acţiunii şi numele personajelor? Dar Shakespeare le-a denaturat în întregime în procesul de elaborare, fantezia sa dramatică creînd în acest chip o superbă operă *nouă*. Aşadar, numai printr-un «proces de denaturare» similar — printr-o modificare în forul creator al teatrului — se poate naşte o nouă creaţie scenică.

Dacă G.Craig greşeşte prin cele exprimate, iată că un alt «revoluţionar al teatrului», V. Meyerhold, afirmă de-a dreptul monstruozităţi. Într-un eseu al său opinează: «*Noul teatru va izvorî din literatură*. Din totdeauna literatura a impulsionat revoluţia formelor dramatice. Literatura creează teatrul». Oare, chiar aşa să fi fost întotdeauna? Oare, *Commedia dell'Arte*, atît de îndrăgită de Meyerhold a fost o creaţie a literaturii? Dar Molière, care prin piesele sale crease un nou teatru, nu rămîne cumva pînă la urmă o zămislire a lui Scaramouche şi a trupei conduse de el?

Să revedem ce scrie Louis Molant despre Molière în cartea sa *La vie de Scaramouche*: «Cînd italienii au început să joace, Molière a fost aruncat în temniţa debitorilor. După eliberarea sa, a părăsit Parisul. Revenind în anul 1658 a dat iarăşi de Scaramouche şi trupa sa. Ei au împărţit sala Petit Bourbon. De patru ori pe săptămînă aveau loc reprezentaţiile lui Molière, de trei ori cele ale italienilor. Ambele trupe au convieţuit în perfectă armonie. La vîrsta de 36 de ani şi în plină glorie, Molière a împrumutat mult de la faimoşii actori italieni. Duşmanii săi au exploatat situaţia făcîndu-i imputări. Villier scrie astfel despre Molière: «De vrei să-l joci bine pe Elomire, reprezintă o persoană care să întrunească trăsăturile lui Scaramouche, Trivelin, Arlechino şi pe cele ale lui Dottore. Scaramouche să-şi revendice umbletul, graiul, grimasele, iar ceilalţi tot ceea ce e luat din costumele şi din jocul lor». Iar arta lui Goldoni, nu e cumva în mare măsură o zămislire a Commediei dell'Arte? După toate acestea, se mai poate afirma că literatura a creat teatrul?

Poate că Meyerhold se referă numai la teatrul contemporan. În acest caz, fără îndoială, el are în mare măsură dreptate, dacă ne gîndim că teatrul naturalist se află în întregime sub vraja literaturii, iar scena de stil, după afirmaţia aceluiaşi, nu era nici ea departe de o asemenea situaţie (Maeterlick, Ibsen etc.) Dar nici teatrul naturalist şi nici scena de stil nu sînt teatre adevărate, ele cultivînd doar o artă teatrală autonomă. Şi aceasta tocmai datorită faptului că sînt produse ale unei literaturi care nu are nici un drept asupra teatrului.

Pe vremea lui Titus Andronicus, în teatru era obiceiul ca doi actori să deţină concomitent unul şi acelaşi rol: un *mim* şi un *recitator*. Printr-o reprezentanţie pantomimică s-a încercat aşadar să se vadă în ce măsură opera respectivă e de efect, şi ca atare utilizabilă. O astfel de experienţă n-ar fi suportat nici Cehov, care o epocă întreagă a creat în stil naturalist, şi nici Maeterlinck, după Meyerhold, într-un fel părintele scenei de stil. Aşadar , cum ar fi putut ei creea un teatru adevărat?

Acel teatru de avangardă, pentru a cărui realizare depunem atîta strădanie, şi despre care vorbesc aici, nu va fi născut de literatură, ci de noul artist-maestru, în prezent

https://biblioteca-digitala.ro

îngrădit de literatură încă de la primii paşi făcuţi. În evoluţia noastră sîntem de pe acum puşi în situaţia de-a ne creea singuri materialul, în afara literaturii existente, întrucît formele ei se dovedesc a fi prea limitate pentru construcţiile scenice. Iată şi explicaţia pentru care ne-am întors privirile spre literatură nedramatică, oprindu-ne în special la E. T. Hoffmann. Am ajuns aici nu atît din dorinţa expresă de a-l înscena pe Hoffmann, cît pentru motivul că la el nu ne-am izbit de forme scenice gata făcute care să încătuşeze. Deoarece nu există încă o literatură dramatică destinată construcţiei scenice sintetice, capabilă să întrunească elementele despărţite pînă acum (cele ale arlechinadei, tragediei, operetei, pantomimei şi ale circului), iradiate prin sufletul actorului de azi şi prin ritmul creator propriu acestuia (pentru aşa ceva Gozzi se dovedeşte a fi prea primitiv !)

Iată motivul pentru care ne creem piese proprii, apelînd deocamdată la Hoffmann în a cărui fantezie dezlănţuită găsim un bogat material ritmic, corespunzător intuiţiilor noastre scenice. « Denaturîndu-l» deci pe Hoffmann, transformîndu-l pentru scenă, reinventăm o serie de lucruri, conform posibilităţilor noastre creatoare, apropiindu-ne de scopul final — independenţa globală a spectacolului. E motivul pentru care ne-am botezat reprezentaţia *Prinţesa Brambilla*, un *capriccio al Teatrului Studio.*

Aici se cere însă menţionarea unei rezerve, a unei presupuneri : chiar şi în viitor, deci în momentul apropierii de ţintă finală, vom mai avea încă nevoie de ajutor la redactarea pieselor.

Nici de astădată nu mă pot declara de acord cu G.Craig, care consideră o lipsă faptul că în cadrele teatrului contemporan « nu există nici o persoană cu trăsături de maestru înnăscut, capabil să scrie şi să studieze o piesă, să schiţeze decoruri, să compună muzica necesară, inventînd în acelaşi timp maşinile şi aparatele de luminat aferente». După opinia mea, aceasta nu constituie o nenorocire, dimpotrivă, mi se pare o binefacere, întrucît un asemenea om — în mod firesc — n-ar putea fi nicidecum un *maestru*. N-ar fi decît un simplu diletant, un talent, poate chiar un talent genial, pînă la urmă un diletant, cu alte cuvinte, unul care *nu poate creea nimic*. Niciodată nu i-ar sta în puteri să clădească un teatru ; în cel mai bun caz ar putea deveni bun teoretician şi critic sau un entuziast al teatrului, mai mult sau mai puţin influenţabil. Poate ar ieşi la iveală intenţia sa de a mina teatrul. Dacă intenţionăm să fim consecvenţi pînă la extrem, atunci acestui nou Messia al Thaliei i se cere să fie şi actor, şi încă unul care să interpreteze toate rolurile, altfel nefiind posibilă realizarea pe scenă a acelei « unităţi» de lipsa căreia se plînge Craig — (numai cu o asemenea condiţie putînd fi vorba de naşterea « Teatrului Voinţei Unitare», visat şi de F.Sologne). Iată însă calea spre distrugerea teatrului şi izgonirea actorului prin substituirea lui cu o marionetă. Indiscutabil, acest maestru-diletant, « visat» de Craig, duce de-a dreptul la «supramarionetă».

Nu, teatrul constituie o artă colectivă şi trebuie să ne ocupăm de el numai din acest punct de vedere. Acea unitate, fără de care nici o operă de artă nu e de închipuit, rezultă din încoronarea conflictelor rezultate din numeroase tendinţe de voinţă contopite pînă la urmă într-o creaţie scenică unitară. Acest proces e iniţiat de regizori, care, paralel, încorporează voinţa creatoare a întregului colectiv ; fără îndoială, lui i se cere să fie un adevărat *maestru*, propulsat de multă însufleţire. În acest caz nu mai

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie să se teamă de asistenţii care îi sînt necesari. Orişicît de desăvîrşiţi ar fi aceştia, ei n-ar putea să procedeze cu el cum ar face-o cu marele Levithan. Dimpotrivă, dacă se dovedeşte a fi maestru şi recunoaşte arta autonomă a teatrului şi stăpîneşte acţiunea teatrală atunci el va fi acela care îi va conduce pe asistenţi.

La redactarea unei piese, colaboratorul teatrului urmează să fie *poetul*, deoarece numai talentul şi măiestria sa sînt capabile să caligrafieze ritmul sub dicţiunea actorului, împrumutîndu-i forma artistică perfectă oridecîteori patetismul emoţiei o cere la locurile respective ale acţiunii scenice. Mi se pare că aşa a fost dintotdeauna, că încă din timpuri străvechi poetul a colaborat fructuos cu actorul.

Această opinie e confirmată prin cercetările deosebit de interesante ale lui Richard Pichel. Citim în cartea sa despre *Patria teatrului de păpuşi*: Drama din India ni se înfăţişează sub forma sa cea mai desăvîrşită în veacul al VI-lea î.e.n., în *Calidassa*. Prin forma lor, aceste drame ne explică istoria şi tehnica teatrală din India. Imnurile şi dialogurile *Rigvedei*, precum şi alte opere, cum ar fi de exemplu *Suparnodhyaia* sînt greu de descifrat în forma transmisă: coerenţa între diferitele versuri e foarte relaxată, adeseori nici n-o găsim. Pentru descifrarea acestor versuri trebuie căutat textul liant, pe care, în unele cazuri, îl întîlnim în proza *Brahmanalelor* şi în paginile explicative ale *Vedelor*.

Opere ulterioare, ca *Mahabharata* şi *Puranas* conţin deseori povestiri complete, de forme dintre cele mai variate. Cercetîndu-se cazurile similare în literatura irlandeză, Windisch a ajuns la concluzia că numai versurile originalului erau imuabile, povestitorii incorporîndu-le în proză conform gustului lor. E un punct de vedere indiscutabil întemeiat. O dovedeşte şi cuvîntul care îi denumeşte pe rapsozi « grandnika» adică « legători». Proza care a legat versurile, cît şi exacta ei elaborare, a fost în întregime lăsată pe seama talentului rapsozilor. Acelaşi lucru s-a petrecut cu drama din India. Drama clasică din India e astfel construită, încît proza e mereu întreruptă de versuri de diferite măsuri metrice. *În epoca preclasică, astfel de stanţe au format unicul element inviolabil al dramei. În privinţa prozei, actorului i s-a permis completa libertate de acţiune*. O situaţie identică o întîlnim pînă şi azi în piesele populare.

În cazul că aceste foarte interesante cercetări confirmă părerea noastră că teatrul şi slujitorul său, actorul, au fost în stare să-şi exprime arta fără piese scrise, rezultă pe de altă parte (dovezile sînt indiscutabile) că şi poetul şi-a adus aportul în epocile de înflorire a teatrului. Acesta din urmă nu stînjenea nicidecum « unitatea» operei creată de artişti. Dimpotrivă, am spune, atîta timp cît artistul nu şi-a pierdut măiestria iar poetul nu s-a transformat încă într-un autor de drame, ajutorul acestuia din urmă a adus la îmbogăţirea artei actoriceşti.

În prezent, *Teatrul Studio* încearcă să-l atragă pe poet la o astfel de colaborare, se străduieşte să creeze piese direct prin teatru. N-ar fi exclus că, încă în acest sezon, spectacolul viu — singurul judecător autoritar, în toate instanţele creatoare — să ne confirme părerea.

Descoperirea materialului literar pentru proiectata idee teatrală, şi prelucrarea lui conform caracterului reprezentaţiei plănuite, constituie cel de-al doilea moment din procesul creator într-o reprezentanţie atacată de regizor.

https://biblioteca-digitala.ro

«Prințesa Turandot» în regia lui VAHTANGOV

Nu lumea basmului trebuie s-o vedem pe scenă, ci lumea *teatrală*. Pe scenă trebuie să vedem *reprezentarea* basmului.

« O dicțiune precisă ».

« Foc, sînge și ciocan în gesturi, în intonații, în cuvinte, împreună cu ușurința improvizației în modul de a declama ».

« Nici o isterie și nici o neurastenie ».

« Nici o justificare psihologică; ci o justificare exclusiv teatrală ».

« Să plîngi cu lacrimi adevărate și să-ți aduci pe rampă propriile-ți sentimente ».

Vahtangov crede că așa se întîmpla în îndepărtata Italie a secolului XVIII. Crede că acolo actorii plîngeau cu *lacrimi adevărate* dar numai pentru a stîrni în spectator o participare la suferințele protagonistului, pentru a aduce aceste *lacrimi la rampă;* primind aplauzele spectatorilor, zîmbindu-le cu ochii și obrajii încă uzi și apoi declamînd din nou.

Cum trebuie să fie scena pe care trebuie montată reprezentarea actuală a *Prințesei Turandot?* Cum trebuie să fie decorurile?

Trebuie creat pe scenă un *studio* universal, pretinde Vahtangov, în care să te poți ocupa comod și ușor de orice activitate teatrală, să poți declama orice lucrare . . .

I.I. Nivinsky invitat de Vathangov imediat după colaborarea lor în primul studio la « Henric IV », propune următorul proiect : platforma scenică de lucru trebuie să dea impresia unei arene de circ, limitată în spate de un perete. În jurul platformei se înalță o suprafață sferică ; în perete se practică deschideri : uși, un balcon, și sub balcon o fereastră mare circulară. În mijlocul paltformei se instalează un arc (care a fost înlocuit apoi cu o coloană). Pentru a da cea mai mare putere expresivă actorului și a permite fanteziei să plutească în cea mai deplină voie pe scenă, Nivinsky a propus să se așeze platforma nu în sens orizontal ci înclinat . . . Cînd platforma lui Nivinsky a fost gata, s-a născut un nou cuvînt de ordine : *să învățăm să mergem pe scenă*. Scena e înclinată și nu se poate merge pe ea ca pe o pardoseală normală, actorii trebuie să învețe să meargă pe ea astfel încît să i se exploateze la maximum înclinarea în scopul celei mai mari expresii a corpului. De aici noi exerciții : intrare în scenă, sărit de pe scenă, trecere pe scenă de sus în jos și de jos în sus, oprire, o mică fugă, etc. Astfel linia generală a spectacolului crea o platformă scenică specială, și această platformă provoacă la rîndul ei o serie de noi exigențe în domeniul măiestriei teatrale.

Am mai spus că Vahtangov a exploatat povestea tragi-comică a lui Gozzi numai ca pretext. Pretext pentru ce? Pentru o demonstrație a măiestriei actorilor. Acesta a fost conținutul pe care Vahtangov l-a dat spectatolului. A rezultat un spectacol care a arătat spectatorilor *în ce mod* conștiința de azi, pătrunsă de conținutul *cu adevărat*

https://biblioteca-digitala.ro

tragic al evenimentelor *reale* (războiul, revoluţia, foametea) reacţionează faţă de conţinutul *pseudo* tragic al tragediei teatrale.

Lucrînd astfel la o operă care nu avea nimic comun cu actualitatea, Vahtangov a creat un spectacol în care inima acestei actualităţi bate din plin.

Pentru a aprecia pe deplin ultima operă a regretatului maestru trebuie să amintim în ce timpuri şi în ce condiţii a fost organizat acest spectacol, trebuie să amintim că el a fost creat în anii haosului economic, ai foametei şi ai frigului : glumele lui, rîsul lui, bucuria de a trăi care izvorăşte din el, s-au născut în atmosfera războiului civil şi a unei oboseli generale. Această oboseală cerea odihnă, şi tocmai pentru a răspunde acestei exigenţe s-a născut *Prinţesa Turandot*.

Spectatorul ieşea de la acest spectacol odihnit, înviorat, întinerit, pentru a se întoarce a doua zi la munca lui, la sacrificiile şi la privaţiunile pe care i le impunea revoluţia.

Şi în sfîrşit se lămureşte şi mai mult semnificaţia spectacolului dacă se ţine seamă că el a fost creat de un artist care murea de o boală lentă şi chinuitoare. Un artist care, terminîndu-şi opera, nu putea să nu ştie că ea avea să fie cea din urmă din viaţa lui.

Astfel într-o Ţară care-şi angaja toate ultimele ei forţe pentru a îmbunătăţi Viitorul omenirii, într-o Ţară însîngerată şi apăsată de o povară de privaţiuni şi de suferinţă, în *această* Ţară a apărut un artist care, murind sub greatatea unei maladii incurabile, a creat un spectacol plin de bucurie, de vitalitate sănătoasă, şi de rîs solar.

BORIS SAŞAVA

Regizorul EISENSTEIN, operatorul E. TISSÉ
la CHARLIE CHAPLIN — Hollywood, 1930

https://biblioteca-digitala.ro

Teatru popular
Teatru politic
Teatru proletar

Regizorul P. Corneille în 1880 încearcă să creeze în parcul La Motte Saint-Heray « Th. populaire Poitevin ».

« Ah ! de-aş vedea înainte de a muri, fraternitatea naţională reîncepînd la teatru ! Un teatru simplu şi puternic . . . Veniţi, vă rog, să regăsiţi sufletul vostru la teatrul popular, sufletul vostru în mijlocul poporului ».

Maurice Pottecher, cel căruia îi dedică Romain Rolland studiul său, « Teatrul popourlui » creează Thèâtre du peuple de Bussang (1895). Teatre populare apar în 1899 în Faubourg St. Antoine, în 1903 în Bolleville et Clichy. Romain Rolland citează teatre populare existente la Viena, Berlin, Bruxelles.

•

Romain Rolland

« Credinţa noastră într-un teatru al poporului, care să opună rafinamentelor enervante ale celor ce distrează publicul parizian o artă virilă şi robustă, care să exprime viaţa colectivă şi să pregătească, şi să provoace chiar, renaşterea unei rase — această credinţă exaltată a fost una din forţele cele mai curate, cele mai sfinte ale tinereţii noastre.

E vorba de a înălţa Teatrul prin şi pentru Popor. E vorba de a făuri o artă nouă pentru o lume nouă».

Romain Rolland teoretizează crearea unei noi forme de teatru, în acord cu ţelurile propuse, el propunînd o reevaluare din acest unghi a marelui repertoriu artistocratic şi burghez. El refuză lecturile populare, formă hibridă, pretinzînd expansivitatea integrală a teatrului popular care creează publicului popular un sentiment de demnitate. Lecturile « se adresează inteligenţei ; le e teamă de viaţa fizică. Prostească timiditate ! Dimpotrivă, trebuie să avem grijă să sporim energia fizică a poporului, această preţioasă forţă materială, reazem al întregii noastre civilizaţii. Inferioritatea teatrului constă în faptul că pune stăpînire cu îndrăzneală pe instincte şi le sculptează pe viu. »

Ne oprim aici citatele din studiul lui Romain Rolland, care constituie o adevărată estetică a teatrului popular.

Aceeaşi pasiune profundă pentru democratizarea teatrului au avut-o mulţi autori. Ei nu ajung pînă la definirea conceptului de teatru proletar, aceasta însă nu îi împiedică să teoretizeze sarcina militantă a spectacolului.

https://biblioteca-digitala.ro

Federico Garcia Lorca

Organizează *La Barraca* cu Ugarte, adaptează piese clasice la condițiile actuale elimină monologurile, schimbă nume de personaje. Lorca, aproape în aceeași perioadă cu regizorii ruși, supune piesa unui tratament social pentru ca astfel să răspundă dezideratelor sale teatrale.

« Teatrul este un mijloc dintre cele mai expresive și mai utile pentru construirea unei țări și barometrul grandorii sau declinului său ».

« În ziua în care va dispare foamea, în lume se va produce explozia spirituală cea mai mare pe care a cunoscut-o vreodată umanitatea ».

« Un popor care nu ajută, care nu favorizează teatrul său este muribund, dacă nu a murit deja, la fel, teatrul care nu resimte pulsația socială, pulsația istorică, drama poporului său, și culoarea autentică a peisajului și spiritului său, acest teatru nu are dreptul să se numească teatru, ci o sală de divertisment, local foarte bun pentru acest oribil lucru care se cheamă « a-ți omorî timpul ».

« Timpul nostru este acela al extremei confuzii, dar această confuzie nu e atît de mare ca să nu poți fi convins că îi va urma o auroră clară. Se simte că în lumea întreagă se desfășoară o luptă pentru a desface un nod dificil de desfăcut». « Vorbesc ca un partizan pasionat al acestui teatru de « acțiune socială ».

•

Sean O'Casey

« Poporul iese acum din penumbră, lent dar sigur și devine din ce în ce mai mult stăpînul vieții sale. Și pe măsură ce el avansează către stăpînirea mijloacelor care îi furnizează ce să mînănce, să bea și să se îmbrace, el descoperă de asemeni viața și visul în muzică, literatură și teatru».

Cel care a scris « Trandafirii roșii » pentru mine, care a rostit numele misterios și fantast al lui Ayamonn explică, asemeni personajului său, de ce nu vine poporul la teatru.

« În ce privește faptul că proletariatul se îndeasă la music-hall . . . de ce nu? «Lambethwalk », « Boomps — a-Daisy », « Blainey Groves » sînt ancorate în viața noastră la fel de profund ca Parthenonul, Westminster Abbey, sau « Paradisul pierdut» al lui Milton. Dar azi o barieră aurită împiedică publicul de a intra în teatrul de azi. Nu este rațional să spui că poporul se va ține deoparte de teatrul nou, clasic sau de avangardă, atunci cînd condițiile materiale îl împiedică să meargă la teatru. Oamenii din popor pot merge la Stratford-on-Avon? Este ca și cum le-ai cere să meargă la Shetlands, la Malverne. Ca și cum le-ai sugera Beirutul sau Oberamergan. A merge la teatru trebuie să fie tot atît de ușor ca și cum ai merge la cafenea . . .»

O'Casey declară programatic :

« Cele mai proaste piese proletare sînt preferabile acelora unde se exprimă concepții vîscoase asupra vieții ».

•

J. Copeau

« Problema nu este de a ști dacă teatrul de azi va împrumuta atracția sa cutărui sau cutărui experiment, își va consuma forța în autoritatea cutărui maestru al scenei mai degrabă decît al altuia. Trebuie să ne întrebăm dacă va fi marxist sau creștin. Căci el trebuie să fie viu, adică popular ».

https://biblioteca-digitala.ro

W. Gropius

Marele arhitect, cel care împreună cu Piscator a conceput planurile pentru « teatrul totalităţii » (distincţia între teatrul total şi cel al totalităţii apare la regizorul german) declara la Consfătuirea « Volta » — 1934 al cărui obiect era: Teatrul în raporturile sale cu statul:

« Politica bine reprezentată trebuie să figureze în teatru. Politica este azi centrul vieţii poporului ».

•

G. M. Zamfirescu se alătură aceleiaşi tendinţe de fortificare a teatrului prin contactul cu masele şi de înălţare a acestora prin contactul cu teatrul. În 1931 promovează gruparea teatrală « Masca », ale cărei spectacole trebuiau să aibă loc în sala Ateneului popular din cartierul Grant. G. M. Zamfirescu scrisese: « Teatrul pentru muncitori » unde afirma o idee a cărei preferinţă insistentă o vom regăsi azi în viaţa teatrală franceză. « Un teatru pentru muncitori va trebui să-l caute pe spectator la el în mahala », iar la *Masca*, confirmînd aceste convingeri, « caută un public nou, în mahalaua cu intelectuali săraci şi meseriaşi dornici de lumină şi adevăr ».

S-a prezentat *Omul fără identitate* de V. Mardare (14 martie 1931). Spectacolul a fost repetat apoi şi în alte atenee populare: « Eminescu », « Al. Vlahuţă » şi la Fabrica de ţigarete R.M.S., la Fabrica de chibrituri « Filaret ».

G. M. Zamfirescu va conduce şi gruparea « Treisprezece şi unu ». Aici participă Emil Botta, Tanţi Cocea, Lucia Demetrius.

•

Jean Vilar este regizorul de numele căruia se leagă în Franţa recîştigarea publicului larg, care a dat Teatrului Naţional Popular dimensiunea sa largă. El explică astfel cauzele datorită cărora masele populare se dezinteresează de teatru:

a) Masele populare sînt şocate de diviziunea arbitrară a sălilor actuale în categorii sociale. În loc să unească, arhitectura actuală a sălilor desparte. Trebuie să se înţeleagă că teatrul nu este doar un divertisment, nu este un obiect de lux, ci nevoia imperioasă a oricărui bărbat şi a oricărei femei.

b) Alt motiv: masele populare ale regiunii periferice locuiesc în cartierele mărginaşe. Pentru ele este o adevărată excursie să vină la Teatru la Paris.

c) Preţul locurilor, prea ridicat, este de asemeni un motiv. . .

Trebuie să facem deci în aşa fel încît teatrul în zilele noastre să redevină o pasiune.

« Cea mai gravă problemă de rezolvat este problema arhitecturii. Trebuie să se construiască săli în mijlocul unor aglomeraţii populare şi săli care unesc publicul, în loc de a-l despărţi ».

« Noi credem că trebuie să înţelegi prin Teatru popular un Teatru deschis tuturor, fără nici o restricţie».

•

Denis Bablet — important teoretician francez de teatru.

« Rămîne o singură problemă: aceea a unui teatru într-adevăr popular: la început o dramaturgie, apoi un public, şi în sfîrşit, o arhitectură».

https://biblioteca-digitala.ro

Preocupării de diviziune a teatrului în mase i s-a răspuns în Franța prin descentralizarea vieții teatrale, care se reducea pînă în urmă cu cîțiva ani doar la aceea pariziană. Au luat naștere cinci centre dramatice naționale, care în diversele regiuni au o puternică influență.

Răspunzînd lozincii lui Vilar care își propunea să ducă teatrul claselor muncitoare pînă la mahalale, se va naște un asemenea gen de teatre. Guy Rétoré crează *Teatrul Estului Parizian* la Menilmontant și apare o formă adaptată situațiilor oferite de teritoriile mărginașe ale Parisului: teatrul rătăcitor. Jose Valverde, Raymond Gerbal, Henri Delmas au creat « France Thèâtre » ce a rezultat din *Asociația Muncă și Cultură*.

Problema locului scenic e secundară, căci ea nu se rezolvă decît în condițiile existenței unor serioase mijloace financiare. Ținînd cont atît de slăbiciunea lor cît și de populația acestor cartiere, esențial devine conținutul politic al unui repertoriu al cărui limbaj trebuie să fie perceput clar și fără mediație. Există însă pericolul unei anumite rupturi datorită instabilității.

•

Elveția cunoaște și ea o încercare serioasă de teatru popular, condusă de Michel Tassimot.

« Publicul suferă de absența teatrului, teatrul suferă de absența publicului. Nu e vorba de a reveni la marile forme ale trecutului, ci de a vedea în ce măsură teatrul poate fi azi manifestația artistică cea mai completă și mai eficace, mai mult chiar decît cinematograful. Teatrul permite dialogul, pe cînd cinematograful nu. Teatrul poate deci mai mult decît cinematograful. Și dacă vrei și crezi într-un teatru popular, trebuie să reușești să stabilești acest dialog ».

Teatrul popular Romand s-a organizat cu sprijinul Sindicatelor și Cooperativelor de consum. Pentru repertoriu se caută opere mari «dar al căror limbaj să fie suficient de concret și direct pentru ca publicul să se simtă interesat ». Teatrul se inspiră din principiile Berliner Ensemble-ului. Au loc mese rotunde în interiorul colectivului, dar și schimburi de opinii între actori și public. Tassimot tinde să dezvolte la interpret « simțul funcției sociale a teatrului ».

•

Este o primă etapă a gîndirii teatrale, cînd sarcina principală constă în cucerirea unui public. Lărgirea suprafeței de difuziune nu se aliază încă cu grave misiuni politice. Tineri regizori, mulți sub influența brechtiană, adaogă acelei tendințe un mai acut simț al socialului, o pasiune accentuată pentru realitățile timpului nostru, pentru existența și ridicarea spirituală a clasei muncitoare. Numele cele mai cunoscute sînt cele ale lui R. Planchon — cu teatrul din Villeurbane, Joan Littlewood, directoarea lui Theatre Workshop, situat în East End, cartierul muncitoresc londonez, al lui Arnold Wesker cel care a făcut eforturi să creeze Centrul 42, dedicat proletariatului. Lor li se poate adăoga Vittorio Gassman sau Joe Papp la New York.

•

Arnold Wesker.

« Problema care stă la baza lucrărilor mele este filistinismul care provoacă felul acesta de indiferență ce cauzează acea tragedie care mă angajează ca scriitor... Dacă această nouă mișcare m-a dus la cuvintele de revoltă, ea a și sporit simțămîntul insuccesului pentru că știu că cuvintele de revoltă sînt insuficiente. »

https://biblioteca-digitala.ro

« Problema nu e cine va sprijini artele, ci care ar fi formula posibilă prin care artiștii vor avea propriile lor mijloace de expresie, în așa fel încît să aibă legături cu comunitatea mai curînd decît cu piața de protectori ».

Într-o scrisoare adresată cunoscutului scenograf René Allio, Wesker cu un patetism exaltant, care îl făcea pe Louis Marcoselles să vadă în el un reprezentant al « mesianismului tolstoian », își afirmă convingerile privind funcția și caracterele « Centrului 42 ».

« Trebuie să eliminăm cea mai zadarnică și deprimantă dintre norme, aceea că noi *sîntem cei care impunem*. Așa că hai să exprimăm primul nostru principiu: artistul nu trebuie să meargă niciodată într-un loc dacă nu este cerut. Publicul trebuie să fie încurajat să adopte noua obișnuință de a chema pe artist. De aici putem extrage ideea simplă și care trebuie să guverneze toată activitatea Centrului 42: centrul este un rezervor de talent din care Comunitatea poate să invite pe oricine a cărui muncă este disponibilă. Comunitatea a început să facă acest lucru încă de pe acum, dar din nenorocire rezervorul nu e încă construit ».

Wesker este convins că « după mulți ani ai operației noastre dusă în adîncime, în mediile apăsătoare populația va urca pe baricade pentru a cere condiții favorabile în consiliile ei locale.

Acest război a început, dragă Allio. Și eu cred că artistul nu numai că trebuie să se declare partizanul lui, ci să-i și contamineze pe alții cu el ».

Atmosfera pe care o transmite atît artistul cît și clădirea trebuie să fie în mod distinct 42: războinică, curajoasă, veselă, politicoasă și, fără îndoială, frenetică. Publicul să vină la Centru ca în propria lui casă. Pentru aceasta « politica noastră trebuie să fie îndeajuns de înțeleaptă pentru a ocoli obscurul din artă și suficient de sensibilă pentru a nu prezenta banalul ». Și iată o frumoasă profesiune de credință pentru orice artist al timpului nostru: « Lumea culturală argumentează și discută veșnic despre ea însăși și problemele ei, un tot fascinat de propria lui complexitate. Toți acei dintre noi care sîntem asociați la Centrul 42 simțim că muncind nu ne va mai rămîne timp pentru jocul de-a disperarea și acuzarea ».

•

Mai puțin cunoscut, dar ivit din aceeași înțelegere a rolului politic al teatrului s-a născut colectivul parizian mărginaș Saint Denis, condus de animatorii Bernard Rothstein și Jacques Roussillon. Ei au montat « Puștile Teresei Carrar » de Brecht și piesa chineză « Mei pentru armata a opta ». Rothstein după întîlnirea cu Berliner Ensemble înțelege că și teatrul, nu numai cinematograful, poate fi o expresie a lumii moderne. Comunist, el devine partizanul unui teatru politic, al unui teatru care, conform gîndirii brechtiene, arată nu o lume imuabilă ci una transformabilă.

•

Teatrul documentar fără a fi o descoperire integrală a zilelor noastre tentează pe regizori cu orientările cele mai diverse. Teatrul documentar este o expresie a teatrului politic, a pasiunii pentru autentic, pentru pledoarie. Prin el teatrul recîștigă actualitatea.

Uranium 235, spectacolul lui Eman MacColl, *Unsprezece morți în tabăra Hola*, prezentat de gruparea English Stage, sau *Vai, ce război drăgălaș* al lui Joan Littlewood sînt cîteva spectacole de teatru documentar. Mișcarea a culminat cu spectacolul lui P. Brook *US*, cu documentarele olandeze despre răscoala provoscilor, despre *Noul Babilon*: « Un documentar bun este creat de către și pentru un anumit grup

https://biblioteca-digitala.ro

de actori, pentru un anumit cerc de spectatori, într-un anumit teatru, într-un anumit moment » (David Wright). Este o înrudire cu teatrul muncitoresc a cărui valoare și forță se află în strînsă dependență de o anumită situație. Agitația nu se poate face decît condiționat. « În contextul teatrului documentar, conceptul universalității trebuie așadar profund reexaminat » (ibidem). Dincolo de rațiunile umaniste P. Brook descifrează și altele de natură strict teatrală: « Fiindcă astăzi nu mai este posibilă imitarea tehnicii shakespeariene, crearea unui teatru epic plin de scene și personaje « intensificate » cu ajutorul poeziei sau al versului liber ».

În teatrul documentar se descoperă modalități de expresie pe care le vom găsi utilizate în teatrul proletar din epoca primului război mondial. Teatrul proletar este o formă de teatru documentar condus de principiile ideologice ale clasei muncitoare. Teatrul popular, teatrul politic nu aduc întotdeauna aceleași caractere ce le impune manifestărilor sale însuși proletariatul, o angajare patetică a creatorilor în problemele luptei de clasă, transformarea teatrului într-un puternic instrument de lucru în vederea instaurării unei noi societăți sau a fortificării ei atunci cînd revoluția a izbîndit. A participa la mișcarea de teatru proletar înseamnă pentru creator acceptarea preeminenței dimensiunii politice asupra celei estetice, utilizarea celor mai variate forme de expresie, căci aici mai mult ca oriunde imobilitatea este interzisă. Teatrul proletar, atît cel făcut de muncitori cît și cel dedicat lor de către artiști profesioniști, este un mod de a discuta realitățile unei epoci, a unei societăți, căci aici emoția provine din înțelegere, din suscitarea energiilor necesare luptei.

•

Maxim Gorki

« Am convingerea că în epoca noastră, în condițiile noastre, teatrul trebuie să-și fixeze o sarcină înalt pedagogică: a fi promotorul sincer, perseverent, neobosit, al culturii în mase, a suscita emoții revoluționare de clasă.

Altădată, teatrul se mulțumea să reprezinte drame familiare, lovituri individuale: trebuie să facem să apară motivele sociale ale acestor drame și lovituri. Trebuie să ne străduim să dăm gîndirii, verbului, gestului, cea mai mare claritate posibilă; trebuie să dăm teatrului o asemenea evidență ideologică și artistică încît să fie exclusă orice posibilitate de îndoială la spectator ori de interpretări contradictorii în critică.

Timpurile în care trăim cer imperios accelerarea și aprofundarea educației culturale revoluționare a maselor ».

•

Una din cele mai interesante forme ale teatrului proletar au constituit-o revistele vivante, precursoare ale teatrului documentar. Ele au existat în URSS, Germania, Anglia, America.

În Statele Unite tehnica « Jurnalelor vii » (Living Newspapers) e promovată în perioada crizei economice de către membrii « Teatrului federal ». Jurnalele vii vor fi o continuă prezență în viața teatrală engleză.

•

În Octombrie 1929 — la Moscova se creează Uniunea internațională de teatru muncitoresc.

https://biblioteca-digitala.ro

În Uniunea Sovietică are loc în mai 1935 Olimpiada teatrului muncitoresc, căc în aprilie se terminase planul cincinal. Au venit zece trupe străine şi 28 ale popoarelor sovietice. Într-o seară a apărut un ansamblu de 250 persoane care venea direct de la şantierul Dneprostroi pentru a prezenta un montaj despre construirea marii hidrocentrale şi a raporta îndeplinirea planului.

•

B. Iuşanin a creat împreună cu alţii revista *Bluze albastre*, ale cărui mijloace tehnice continuau lecţia meyerholdiană (constructivism, biomecanica, refuzul psihologiei etc.).

Programul începea cu articolul de fond sub forma unui scurt discurs. Ştirile interne şi externe erau recitate în cor. Cronica zilei apare în Ciastuşka (catren cu conţinut actual, de obicei, satiric). Ansamblul putea apare în diferite locuri publice: fabrici, pieţe, stadioane. Pornind de la această iniţiativă se nasc 10.000 de trupe. *Bluzele albastre* vor face un turneu cu puternice ecouri în mişcarea teatrală proletară din Germania şi Cehoslovacia. În februarie 1926 apar primele *Bluze albastre* la Praga. Şi aici se pleca de la evenimente politice, textele fiind puse pe şlagăre şi cîntece populare. Erau conduse de redactorul şef al ziarului Rude Pravo — Fr. Nemec. Bluzele albastre sovietice impun o puternică influenţă în Germania prin precizia şi perfecţia organizării programului. După acest turneu (oct.-dec. 1927) numărul grupelor germane creşte brusc.

Cea mai importantă formă de organizare ce urmează «Bluzelor albastre», care îşi încetează activitatea din 1930, este Tram-ul (Teatrul Tineretului Muncitor). El este constituit din grupe teatrale ale tineretului din raioane orăşeneşti, cluburi de uzine, internate muncitoreşti. Grupa de la Moscova prezintă «Trenul blindat 14—68», cea de la Leningrad opereta «Vrăbioriii», inspirată din realităţile vremii, iar cea din Azerbaidjan, *Fuenteove juna*.

Se impune un stil de joc al Tramului. Tramul se preocupa de educarea artistică a membrilor săi. El contribuie la organizarea «Casei Nataşa Krupskaia» unde aveau loc cursuri, seminarii. Se studiau formele de agitaţie, de captare a publicului, căutîndu-se ca arta revoluţionară să devină o plăcere şi un interes continuu.

•

Existente încă înainte de primul Război mondial, după terminarea acestuia, Uniunile germane de teatru muncitoresc capătă o deosebită importanţă. Ruperea de ideologia reformistă duce la *recrearea de grupe afiliate* Partidului Comunist.

Karl August Wittfogel defineşte caracterele mişcării muncitoreşti de teatru amator, descoperindu-i atît valorile, cît şi viciile datorate diletantismului.

Apare Piscador şi Schäuller care organizează Teatrul Proletar.

În perioada postbelică nu apăruseră încă texte valoroase care să trateze problemele proletariatului. Editura Malin (Berlin) publică diversele piese muncitoreşti de Franz Jung, Wittfogel. Acesta din urmă observa că « marea dramă revoluţionară s-a născut moartă », pentru că teatrele populare nu o puteau monta, iar munci-

https://biblioteca-digitala.ro

torii nu ajungeau pînă la ea. « Comunicarea ideilor politice se face prin intermediul scheciului de un singur act cu 2—4 persoane ».

•

Corul vorbit

Este una din modalitățile cele mai frecvente în manifestările muncitorești din Rusia, Germania, Belgia, Cehia sau România. Adolph Iohannesson este conducătorul corurilor germane.

Unul din cele mai impresionante a fost *Corul muncii* (1923) de Gustav von Wagenheim. El marchează drumul spre viitoarele forme *Agitprop* (Agitație și propagandă). Acest cor utilizează variate și suple soluții de mișcare, ritmuri alerte, soluții plastice sugestive.

Într-o etapă ulterioară (1924—28) forma corului vorbit se transformă, mișcarea ajungînd să predomine recitarea. Corul nu mai e un tot, ci se divide în mai multe grupuri și recitatori. Această evoluție se regăsește și în celelalte țări. Uniunea proletară de joc din Berlin montează corul « 7000 » de Wegenheim, cu un epilog de I. Becker despre moartea lui K. Liebknecht și R. Luxemburg. Soluțiile tind să trezească energiile sălii, care participă direct la spectacol (întreaga sală relua ultima frază din întrebările puse pe scenă). Corul vorbit va constitui permanent o formă a teatrului proletar, dar lui i se vor alătura și altele mai suple, îndeosebi satira.

În Cehoslovacia, unul dintre cele mai celebre coruri vorbite este *Dedrasbor*. La el participau muncitorii praghezi. În România există asemenea coruri : « Fiii Dunării » sau le găsim în perioada de pregătire a grevelor de la Grivița Roșie.

•

1928. la naștere Uniunea teatrului muncitoresc german. Din colectivul de conducere fac parte Arthur Pieck, A. Froelich și cunoscutul critic Bela Balasz, conducător artistic. Uniunea s-a creat pentru a fi întărită opoziția stîngă și a combate orice ruptură de practica revoluționară și a uni toate grupele comuniste. Se organizează în Berlin o expoziție a Teatrului Muncitoresc German, la a cărei intrare nu se mai află ca de obicei bustul lui Max Reinhardt, ci acela al lui Karl Marx.

•

In timpul marii crize apar Brigăzile de șoc ale proletariatului și la inițiativa lui Ernst Thälman se deschide « campania de calificare politică a trupelor ». Munca în fabrici era principala tem . a mișcării Agitprop.

•

Activitatea progresistă revoluționară a regizorului german Erwin Piscator este în general cunoscută. De numele său se leagă cele mai importante victorii ale teatrului proletar căci el unește profesionalismul cu o fermă convingere asupra funcției predominant politice și agitatorice a spectacolului de teatru. În afară de Tea-

https://biblioteca-digitala.ro

trul proletar şi Revista proletară, fiecare montare a lui Piscator se conducea după aceleaşi aspiraţii.

« Arta adevărată, absolută trebuie să fie la înălţimea oricărei situaţii şi să se verifice în contact cu ele ».

Vorbind despre caracterul şi intervenţiile Teatrului proletar, Piscator spune: « Nu era vorba despre un teatru ce-şi propunea să mijlocească proletarilor contactul cu arta, ci de o propagandă făcută în mod conştient, nu era un teatru pentru proletari, ci un teatru proletar. Astfel, teatrul nostru se deosebea fundamental. Cuvîntul « artă » era cu desăvîrşire exclus din programul nostru, « piesele » noastre erau manifeste prin care voiam să intervenim în desfăşurarea evenimentelor şi să facem politică ».

•

Mişcarea proletară cehă fără a avea susţinători de valoarea unui Brecht sau Piscator, se înscrie totuşi printre cele mai fecunde.

După momente grele, cînd teatrul muncitoresc cade sub influenţa ideologiei burgheze, în 1911 se creează D.D.O.C. (Uniunea teatrelor muncitoreşti de amatori) în prezenţa delegaţiilor a 70 de trupe.

Iată cîteva citate din Programul mişcării muncitoreşti de amatori.

« Teatrul nu e un scop în sine, ci un mijloc de educaţie.

E necesar să luptăm contra gustului pervertit al publicului şi să punem în scenă opere ale scriitorilor progresişti.

E necesar să ne străduim să educăm actorii muncitori şi să luptăm contra oricărei manifestări burgheze din teatrul muncitoresc.

E necesar să avem un ziar al nostru, o editură şi să creăm un teatru muncitoresc central.

E necesar să propagăm ideile solidarităţii internaţionale şi să le punem noi înşine în practică ».

În Septembrie 1920 — apare primul număr din ziarul ceh Teatrul muncitoresc. Aici scrie Karl Lörsch, Zdenek, Nejedly. « Teatrului muncitoresc îi e necesar un stil personal de joc, care să se situeze pe piscurile conştiinţei de clasă proletară. El trebuie să fie veridic şi cinstit ca şi viaţa în acea societate pe care proletariatul vrea s-o construiască prin luptă. Teatrul eliberat de toate neînţelegerile şi impurităţile trebuie să devină din nou simplu ca orice artă pură ».

Mai tîrziu, I. Fischerová, în ziarul Eliberarea poporului caută să definească şi ea stilul teatrului muncitoresc de amatori: « Acest teatru totuşi nu lucrează după legi estetice, actorii se întrec între ei şi se numesc brigadă de şoc. Ei sînt convinşi de scopul pentru care luptă. Ei amintesc de timpul revoltei noastre naţionale, din jurul anilor 1800, nu numai prin felul patetic prin care-şi strigă lozincile şi mărturiile dincolo de rampă în lume, ci şi prin naivitatea şi simplitatea pieselor lor, al căror conţinut nu cunoaşte altă psihologie decît tendinţa şi nici altă sarcină mai înaltă decît propaganda. Actorii amatori sînt pătrunşi de ideea lor, încordarea aproape religioasă cu care joacă trezeşte atenţie şi interes ».

D.D.O.C.-ul deschide mari concursuri pentru piese revoluţionare, îndeosebi după Congresul din 1929, la care participă ca delegat al C.C. al Partidului Comunist Ceh, Iulius Fucik. În acelaşi an are loc conferinţa centrală la care sînt prezenţi delegaţi germani şi japonezi. Aici se hotărăşte sărbătorirea anuală a unei zile a teatrului proletar.

Cehoslovacia cunoaşte şi ea fenomenul « Revistei proletare ». Ea este organizată de către KODAK (Colectivul dramaturgilor comunişti), răspunzînd perspec-

https://biblioteca-digitala.ro

tivelor de atac germane. Tema era « Pentru fiecare lovitură, două înapoi ». În 1930, cu ocazia sărbătorii de doliu se realizează L.L.L. (Lenin, Liebknecht, Luxemburg) unde declamaţia ritmică era întreruptă de cîntece. Alte reviste: « A ajunge şi a întrece », « Voci peste taiga », « Marx are totuşi dreptate ».

•

După 1917, deşi existaseră cîteva încercări anterioare, se poate vorbi de dezvoltarea mişcării teatrale muncitoreşti româneşti. Apar cercurile « Dimitrie Marinescu » şi « Prietenii artei ». Se organizează recitări, coruri vorbite care se prezintă prima oară la festivalul din sala « Dacia » (1924). Cercul D. Marinescu a organizat şi un spectacol cuprinzînd cîte un act din « Azilul de noapte » şi « Ţesătorii ». În martie 1929, se va realiza spectacolul integral cu piesa « Azilul de noapte ». Elogiind spectacolul, Adrian Maniu (Rampa, 20 martie 1929) scrie : « Dacă în ce priveşte arta, spectacolul muncitoresc este chemat să fie un adevăr nou, ei bine, şi în ce priveşte morala sînt convins că aduce puteri noi sufleteşti ». Atunci cînd spectacolul va fi reluat în 1931, vor fi invitaţi să joace şi actori de la Teatrul Naţional (N. Brancomir, S. Duţulescu, Silvia Colberti.) Siguranţa va interzice repetarea spectacolului.

•

De numele lui V. I. Popa se leagă aportul intelectualităţii române la mişcarea de teatru proletar, el conducînd Teatrul « Muncă şi voie bună » care devine apoi Teatrul « Muncă şi lumină ». « Vreau să ajung să fixez definitiv, ca pe o autentică necesitate teatrul muncitoresc din România . . . Mai doresc să fac din Teatrul « Muncă şi lumină » o permanentă prezenţă artistică în toate centrele muncitoreşti din ţară, iar în clipa în care s-ar realiza acest lucru, nu va mai fi necesar să existe un teatru fix ».

M. Sebastian scrie despre acest teatru : « Vă sfătuiesc să vedeţi acest lucru care nu seamănă cu nici unul altul. Veţi pleca de acolo cu sentimentul că aţi intrat într-o zonă necunoscută de viaţă, într-o lume nouă care păstrează vii resurse de simţire, de mult refuzate în straturile sociale de sus ».

•

Teatrul muncitoresc constituie un fenomen cu o puternică rază de acţiune. Astfel în Japonia există « teatrele autoactive » ale muncitorilor şi ţăranilor. Ele vor trimite o delegaţie la Conferinţa centrală a D.D.O.C. Spania cunoaşte organizaţii proletare teatrale; la Barcelona există « Teatrul proletariatului ». In cartierul londonez East End funcţionează din 1930, *Unity*, prima trupă muncitoresacă profesionistă engleză. În Finlanda din 33 trupe profesioniste cîte existau în 1957, 24 sînt trupe teatrale muncitoreşti. În afara acestora se mai cunosc 84 de trupe de amatori şi 400 de grupe. Din anul 1920 Uniunea Teatrelor Muncitoreşti organizează cursuri populare de artă dramatică, editează revista « Arta scenică muncitorească » iar din 1948 s-a fondat şi o şcoală superioară de artă dramatică.

G. BANU
N. OPRIŢESCU

https://biblioteca-digitala.ro

TATIANA NICOLESCU

Întîlniri în U.R.S.S.

O dată cu sosirea verii în bătrîna clădire de pe strada Vorovski 52, despre care tradiția literară spune că ar fi descrisă în neuitatele pagini din « Război și Pace » drept casa familiei Rostov și care adăpostește astăzi sediul Uniunii scriitorilor sovietici, în pitoreștile și totdeauna populatele săli ale Casei Centrale a Scriitorilor din Moscova, în convorbirile particulare, ca și în discuțiile oficiale din lumea scriitoricească, auzi tot mai des rostindu-se cuvîntul: Peredelkino. Toți îl declină la cele mai diferite cazuri ale bogatei declinări rusești a substantivelor. Unii scriitori abia au sosit de la Peredelkino și se grăbesc să-și termine treburile în orașul zgomotos și torid pentru a reveni cît mai repede în această oază de liniște și răcoare. Alții, dimpotrivă, se pregătesc să plece la Peredelkino, fie la Casa de creație, atît de primitoare, a Uniunii Scriitorilor, fie la vila proprie (« dacea », cum i se spune în limba rusă) fie la vila vreunui prieten. Alții, care ei înșiși se declară a fi cei mai fericiți, locuiesc permanent la Peredelkino, făcînd doar din cînd în cînd « excursii » la Moscova.

Peredelkino e cu adevărat o mică cetate a literaturii în care viața pulsează cu aceeași intensitate ca la Moscova, dar care oferă locuitorilor săi avantajul unei uriașe păduri ce se întinde departe spre sud-vest, spre Bielorusia, înconjurîndu-i de liniște, umbră și aer înmiresmat. E un mic orășel al scriitorilor în care vizitatorul, fie el un simplu curios, fie el iubitor de literatură, fie mai ales specialist, poate avea plăcerea de a cuprinde într-o singură plimbare de o zi, literatura sovietică de astăzi în cele mai variate genuri, tendințe, domenii ale sale, în reprezentanții ei vii, cei mai feluriți.

O idee ce pare a acuza lipsă de fantezie, deși poate că autorul ei necunoscut a vrut să strecoare și un « apropos » perfid, face ca tonalitatea pur literară a acestei așezări să cuprindă și « sectorul » clasicilor. Toate aleile — căci așa mi se pare firesc să numesc străzile înzestrate cu toate atributele urbane moderne, totuși tăiate în pădure ca într-un imens parc — poartă nume de scriitori clasici: Lermontov, Gorki, Serafimovici, etc. Astfel trecînd pe strada Gorki poți întîlni pe poetul Andrei Voznesenski, cu figura lui adolescentină, cu privirea meditativă, plimbîndu-se cu soția sa Zoia Boguslavskaia, care pare să fi renunțat la meseria sa de critic literar în favoarea prozei . . . Pe strada Lermontov s-a oprit și discută Alexandr Stein și Afanasi Salînski (probabil discuția se referă la probleme de . . . dramaturgie). În ceardacul unei « dacea », încojurate de bujori și trandafiri, zărești pe tînărul nuvelist Vasili Rosleakov (și el a trădat acum cîțiva

https://biblioteca-digitala.ro

ani, și pentru totdeauna, critica literară, trecînd la proză !), venit într-o scurtă vizită la prietenul său Pavel Nilin să-l invite la o partidă de pescuit și poate, totodată, să facă « un schimb de opinii» în probleme de creație. Vesel, ospitalier, glumeț, Pavel Nilin este foarte rezervat cînd e vorba să-și dezvăluie planurile de lucru. « Scriu mult, lucrez mult» caută el să scape cu fraze generale de întrebările curioșilor prea insistenți. « Știți, sînt un grafoman», mărturisește cu un zîmbet hîtru pentru a adăuga pe un ton serios în care poți citi expresia unei convingeri: « Public însă puțin» . . .

Căsuțele de lemn cu ceardacuri, cu geamlîcuri, se înalță în poenițe însorite, luminoase și surîzătoare, străjuite de mesteceni și de brazi. Vila lui Leonid Leonov . . . cea a lui Valentin Kataev, a lui Cornei Ciukovski . . . a lui Nicolai Tihonov . . .

Pe Nikolai Tihonov îl găsesc în grădină, stropind florile. Judecînd după abundența și starea lor de prosperitate aceste flori trebuie să constituie un obiect de permanentă și deosebită grijă pentru stăpînii lor. « Mai ales pentru soția mea, e domeniul ei», mărturisește scriitorul. Deși are destui ani, Tihonov e voinic, robust, sprinten, cu mișcări repezi. Numai părul alb, alb de tot și poate unele cute de pe obraz îi trădează vîrsta.

Discuția se înnoadă ușor și firesc, simplu și cordial de parcă am fi vechi cunoștințe. Nikolai Tihonov vorbește cu plăcere, povestește antrenant.

« În ultima vreme preocupările mele se îndreaptă mai mult spre proză» — spune el. Apoi glumind: « Cînd nu scriu, călătoresc».

Călătoriile au fost totdeauna una din marile lui plăceri, poate chiar o pasiune. Tihonov e mare amator de călătorii, îi place să vadă oameni, locuri noi, să cunoască țări. În anii de după război a avut prilejul să viziteze o serie de țări din Asia: Siria, Birmania, Pakistanul, Afganistanul. « De aceea mă declar specialist în Asia» — spune el zîmbind. Apoi evocă cu mult pitoresc natura deosebită, aparte din aceste țări, arhitectura lor atît de interesantă. Tihonov se interesează de trecutul acestor țări, de civilizația lor străveche. El povestește cu multă însuflețire de impresia puternică pe care i-au lăsat-o vestigiile arheologice din Siria, îndeosebi Palmyra, ale cărei monumente antice s-au păstrat atît de bine și ne îngăduie să ne facem o idee destul de substanțială despre arta antică. « Știți, după ce am fost la Palmyra mi-am dat seama că nu e chiar gratuită comparația pe care o făceau poeții ruși spunîndu-i Petersburgului « Palmyra Nordului». În stilul atît de unitar, de armonios, de închegat, al Petersburgului — și Leningradul păstrează întru totul aceste caracteristici — chiar în unele elemente de detaliu (preponderența stilului « clasic» în arhitectură) am putea remarca punți de legătură cu imaginea strălucitei Palmyre antice. Și apoi nu uitați exagerarea poetică, fantezia scriitorului și . . . patriotismul local. Căci toți cei ce ne-am născut sau am trăit în « cetatea de pe malurile Nevei» — cum sună un titlu de piesă — sîntem niște înfocați patrioți. Eu unul mi-am petrecut marea parte a vieții la Leningrad. M-am născut acolo, în vechiul Petersburg, de acolo am plecat pe front în primul război mondial, acolo am întîmpinat Revoluția, am muncit în anii grei ai războiului civil, acolo în Leningrad am rămas tot timpul blocadei. Sînt moscovit de dată recentă, importat».

(În cuvintele cu care Tihonov vorbește despre Leningrad recunosc aceleași accente de mîndrie, de dragoste pe care le-am auzit și la Konstantin Fedin și la tînărul prozator Victor Konețki și la poetul Vladimir Toropîghin și la profesorul Ruben Budagov, binecunoscutul romanist și la mulți alții, la toți locuitorii acestui oraș care-l iubesc cu înflăcărare. Și oricine l-a vizitat își dă seama că au dreptate . . .)

Pentru Nikolai Semionovici Tihonov evocarea tinereții, a anilor de viață nu are un scop în sine, el leagă oamenii de evenimente, caută să scoată în evidență sensul major al acestora, să urmărească de-a lungul vremurilor un fir diriguitor. Bineînțeles totul se ilustrează cu fapte sau personalități literare. Sînt îndeosebi colegi de generație, prieteni, oameni cu care a lucrat alături, a luptat cot la cot, Vișnevski, Sobolev, Fedin și mulți alții.

https://biblioteca-digitala.ro

« Din păcate generația mea dispare ... constată cu o umbră de melancolie în glas Tihonov. Iată din grupul *Fraților Serapion*, cenaclu în care ne întîlneam prin *1924—1925* un grup de tineri poeți și prozatori am rămas numai Fedin, Kaverin, Sloninski, Olga Bergolț și cu mine ... Pleacă unii după alții ... A murit Pavlenko cu care eram bun prieten. Ce om talentat și de inimă ! Ca și mine « specialist în Asia». Îi cunoașteți cărțile despre viața din republicile Orientului sovietic? Ce colorate, pline de pitoresc!»

•

Un loc la Moscova unde poți întîlni totdeauna scriitori este Casa Centrală a Literaților (Țedele, cum se spune prescurtat în limbajul curent) de pe strada Herțen. Un punct de atracție îl constituie restaurantul și nu atît prin calitățile-i gastronomice (deși ele sînt incontestabile !) cît mai ales prin pitorescul pe care i-l dau « inscripțiile» glumețe în versuri pe pereți, purtînd semnături renumite (Evtușenko, Voznesenski, Rojdestvenski etc.) și desenele ce le însoțesc.

Dar oricît de firesc ar fi să întîlnești scriitori în această casă a lor, e un noroc să-ți iasă în cale, cu totul întîmplător, Evtușenko. Și poate tocmai pentru că a fost vorba de o simplă întîmplare, nu de o întîlnire dinainte aranjată și hotărîtă, discuția a căpătat dintr-o dată un ton firesc, simplu, s-a stabilit o atmosferă de simpatie reciprocă de parcă am fi fost cunoștințe vechi și bune.

Întotdeauna, ori de cîte ori citeam versurile lui Evtușenko așa de diferite unele de altele ca tonalitate, ca substanță, ca dimensiune lăuntrică, mă întrebam cum este el în fond? Care este eul lui autentic, adevărat? Este el omul zbuciumat, preocupat să afle o țintă, un punct de sprijin pentru el și pentru semenii săi în vîltoarea vieții contemporane și care deocamdată se simte « asemenea trenului ce aleargă de atîția ani între orașul Da și orașul Nu? (de altfel una din poeziile lui cele mai « en vogue» la un moment dat). Este el îndrăgostitul plin de gingășie, de un sentimentalism poate puțin desuet din poezia « Nu vreau nimic pe jumătate?» Sau cetățeanul veacului 20 conștient de menirile și răspunderile mari ce-i incumbă, ca poet și ca om pur și simplu, așa cum ne apare în « Hidrocentrala de la Bratsk»? Sau cumva este toate laolaltă? Nu cumva celebritatea timpurie și amplă, de difuzare mondială la ale cărei tentații rezistă cu greu chiar firile cele mai ferme și mai severe cu ele înșile a alterat pe parcurs fondul spontan, sincer, aproape naiv care apare în primele lui poezii? Maturizarea evidentă (ca preocupări, tematică, probleme) pe care o întîlnim în poezia lui din ultima vreme este rezultatul unor procese lăuntrice de sedimentare și cristalizare sau numai o mască de filozof»?

Prima impresie a adus un « ce» inedit. Parcă nu așa mi-l închipuisem pe Evtușenko: înalt, slab, cu o alură foarte tinerească, aproape băiețească, cu un aer puțin nonșalant, deși amabil, zîmbind tuturor, salutînd în dreapta și în stînga. Să nu fi știut că este Evtușenko l-ai fi putut crede un sportiv și racheta de tenis, de pildă, i-ar fi completat în chipul cel mai firesc alura. Dar ochii de un albastru foarte puternic cu sclipiri vii, cercetători și pătrunzători, foarte expresivi, îți corectează pe loc impresia. Un om cu ochii aceștia nu poate fi nici superficial, nici infatuat; fără să vrei te gîndești la « ochii lucitori» ai Mariei Bolconskaia și te întrebi dacă și în cazul lui Evtușenko are dreptate Tolstoi care vedea în ochii omului o oglindă a spiritului său. Anticipînd asupra discuției noastre pot spune că răspunsul a fost afirmativ. După un schimb de întrebări și răspunsuri de circumstanță (pe teme ca « ce scrieți?» « la ce lucrează tinerii prozatori români?» « ce mai e nou în literatura română?» la care se adaugă impresiile comunicate de Evtușenko despre o veche călătorie întreprinsă ca turist în România. « A fost prima mea ieșire în străinătate, să mă fi văzut cu ce emoție stăteam la geamul trenului cînd plecarăm din Nicolina să văd cum arată o țară străină, să văd oamenii ...») discuția se

https://biblioteca-digitala.ro

orientează rapid spre probleme « de ordin general» am putea spune. Şi e interesant că acest poet pe care « neprietenii» lui îl acuză de « egocentrism», de « vedetism» nu vorbeşte despre el, ci despre alţii, despre epoca lui, despre contemporanii săi. Îl preocupă destinele tinerei generaţii, ale tineretului de pretutindeni, căutările, frămîntările oamenilor tineri din zilele noastre. De ce sînt unii dintre ei blazaţi? De ce pentru unii noţiunea de ideal nu mai are nici o consistenţă, nici o reprezentare concretă? De unde scepticismul prematur al unora? Şi în felul pasionat cu care vorbeşte Evtuşenko, în accentele de amărăciune ce i se surprind în glas, în cuvinte, îţi dai seama că toate aceste întrebări îl frămîntă pe poet, nu sînt ocazionale, sînt probleme la care meditează, reflectează adesea şi îndelung. Îl vedem într-adevăr în ipostaze de « toboşar» al celor mai buni din generaţie, cum mărturisise într-o poezie că ar dori să fie (« voi cei mai buni din generaţie/ luaţi-mă toboşar./Voi suna din goarnă la atac/nu voi trăda nici o iotă/ şi de nu-mi va ajunge suflarea/ goarna cu puşca schimba-voi/»)

Evtuşenko apreciază bunul simţ, înţelepciunea omului din popor, datorată în bună parte apropierii de natură, comunicării şi comuniunii permanente cu firea (iată-l nu departe de opiniile lui Tolstoi !) « Sînt eu însumi ţăran la origină. Străbunii mei sînt originari din Ucraina, dar pentru că au participat la o răscoală au fost deportaţi încă în timpul ţarismului în Siberia. Acolo m-am născut şi eu, la staţia Zima (« Iarna»). Am învăţat de la oamenii din popor să iubesc natura, s-o observ, să-i pătrund tainele. Nici nu vă puteţi închipui ce observaţii subtile, neaşteptate, conţine bagajul spiritual al omului din popor. Iată, de pildă cum mi-a explicat un vînător din Siberia de ce plînge cîinele cînd îl loveşte stăpînul: « Pentru că el are impresia că şi pe stăpîn îl doare capul cînd îl bate şi plînge pentru durerea ce o îndură stăpînul».

Discuţia se transferă asupra destinelor literaturii contemporane, a poeziei din zilele noastre. Evtuşenco este unul din partizanii difuzării orale a poeziei, a recitărilor de versuri în faţa unei săli mari pline de spectatori. Este o acţiune altădată întreprinsă de Maiakovski (şi poate că firele de legătură dintre Evtuşenko şi Maiakovski nu se reduc numai la atît !) care a găsit o nouă aplicare, foarte largă în ultimii ani. Serile de poezie la care recită Evtuşenko, Voznesenski, Okudjava, Rojdestvenski prilejuiesc săli arhipline. Această tradiţie Evtuşenko şi Voznesenski au transplantat-o în Apusul Europei, în America şi după cum se ştie cu mult succes.

Evtuşenko a vizitat pînă acum peste douăzeci de ţări. Povesteşte lucruri deosebit de interesante despre atenţia de care s-a bucurat poezia sovietică în Australia, despre felul cum a fost primit în Portugalia unde a fost primul sol al literaturii sovietice. Impresiile sale privesc aspectele sociale, politice ale acestei ţări, în deosebi lipsa de libertate în care se află presa, tipăriturile.

Discuţia este întreruptă de apariţia lui Andrei Voznesenski care vine să-şi salute prietenul. Sînt cu totul deosebiţi. Voznesenski are un păr castaniu foarte închis, e relativ scund, slăbuţ, pare foarte tînăr, ai zice un adolescent. Are ceva sfios şi reţinut în privire, în gesturi. Vorbeşte rar, cumpănit, pare lipsit de verva ce-l caracterizează în schimb din plin pe Evtuşenko. Mărturisesc că mi-a făcut plăcere să-i văd alături, să le văd chipurile exprimînd prietenie sinceră, afecţiune, căldură. E într-adevăr frumos să vezi două talente preţuindu-se, stimîndu-se, mergînd unul alături de altul în deplină armonie. « E cel mai mare poet sovietic din zilele noastre» ni l-a prezentat Evtuşenko pe Voznesenski (Si adaugă glumind: « E chiar mai mare decît mine». Iar la observaţia că e de admirat şi de invidiat prietenia ce-i leagă a răspuns tot în glumă: « aţi nimerit în luna de miere a relaţiilor noastre»).

Revenind la discuţia întreruptă Evtuşenko povesteşte despre planurile sale de vacanţă: va pleca cu un grup de prieteni pe lacul Baical, va umbla mult, şi desigur va scrie poezii . . .

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă nu aş fi fost o cititoare asiduă a nuvelelor lui Iuri Kazakov şi o preţuitoare a talentului său fin, subtil, discret, întîlnirea cu autorul însuşi m-ar fi putut dezamăgi. Kazakov este mai curînd un taciturn, un om care vorbeşte puţin. O fire închisă care se dezvăluie greu, cu atît mai mult cuiva pe care abia îl cunoaşte. El trebuie să fie un excelent tovarăş la o discuţie « de durată» seara sau noaptea, iarna, la un pahar de ceai, undeva într-o casă ţărănească, lîngă o sobă în care se aud lemnele troznind; un om care deapănă agale amintiri, care vorbeşte cu jumătăţi de frază, lăsînd restul subînţeles, apelînd la completarea nemărturisită a interlocutorului. Probabil că discuţiile cu Iuri Kazakov se cer purtate în stil cehovian cu «subtext» cu tăceri multe şi prelungite, cu cuvinte puţine, dar semnificative, grele de înţeles. Fără acel « curent subteran» cehovian o convorbire cu Iuri Kazakov se transformă într-un schimb banal de opinii curente, cum ameninţa să devină şi discuţia noastră, dacă nu aş fi avut parte de concursul binevoitor al lui Vasili Rosleakov (acest nume care s-a impus în proza sovietică acum cîţiva ani datorită nuvelei «Unul dintre noi» a devenit recent binecunoscut şi cititorului român în urma publicării în traducere românească a volumului său de proză sub titlul « Poveste obişnuită» în care se află inclusă şi scrierea mai sus citată). Prieten bun cu Iuri Kazakov, el a fost « intermediarul spiritual», care a contribuit la crearea atmosferei necesare pentru ca discuţia să iasă din făgaşul convenţional.

Kazakov locuieşte în mod obişnuit la Tarussa, orăşel situat nu prea departe de Moscova, orăşel liniştit, patriarhal, potrivit pentru munca lui de creaţie. Aici mai locuiesc şi alţi scriitori sovietici, de pildă Konstantin Paustovski.

În ciuda convingerii ce mi-o formasem, izvorîtă de altfel din lectura operei sale, Kazakov nu este originar de la ţară. Mărturiseşte că a descoperit natura şi frumuseţile ei om matur fiind şi această descoperire e una din cele mai mari bucurii pe care i le-a dat viaţa. De aici şi locul important pe care îl ocupă natura în nuvelistica sa. « Ştiu că unii critici au spus că nuvelele mele sînt lipsite de o temă actuală, ba unii au socotit chiar operele mele ca fiind în afara timpului şi a spaţiului. Nu e vorba nici de una, nici de alta. Îmi place să descriu colţuri vechi, unde mai persistă prejudecăţi, mai dăinuie vechile moravuri , mai trăieşte mentalitatea de altădată. Ştiţi, o dată mi s-a întîmplat un lucru caraghios. Venisem într-un orăşel îndepărtat de provincie, era seară, trăsei la un hotel şi mă culcai. A doua zi dimineaţă cînd mă uitai pe geam rămăsei uimit. Totul părea a fi aşa cum mă obişnuisem să văd în oraşele sovietice, oamenii îmbrăcaţi după moda zilelor noastre, numai în faţa ferestrei mele pe o firmă stătea scris: « Magazin de coloniale Ivanov şi fiii». Mai tîrziu cineva mă lămuri: într-adevăr cu ani înainte în clădirea aceea fusese un magazin de coloniale al unui negustor Ivanov. Bineînţeles Ivanov dispăruse de mult şi în locul lui era un magazin alimentar. Peste vechea firmă se făcuse noua inscripţie. Dar ploaia spălase cu timpul slovele şi reapăruse « Ivanov» de altădată. Şi nimeni nu se sinchisea. Îmi place să înfăţişez în schiţele mele, în nuvele, această lume veche peste care s-a aşternut un strat subţire de idei, principii, atitudini noi, dar nu suficient de gros pentru a ascunde sau a face să dispară mentalitatea, credinţele de altădată. De ce o fac? Pentru a arăta oamenilor ce e rău în viaţă, cum nu trebuie să fie, cum nu trebuie să se comporte. Căci eu socot că oamenii trebuie să fie buni, în primul rînd buni.»

Discuţia trece apoi la alte teme. Kazakov a fost în primăvara acestui an la Paris. Între altele a discutat cu cei ce l-au cunoscut pe Bunin, a căutat să găsească pe fostul secretar al scriitorului, care se îngrijeşte de arhiva lui.

Kazakov îl iubeşte şi îl admiră mult pe Bunin (a cărui înrîurire este de altfel vizibilă în nuvelistica prozatorului sovietic, lucru despre care a vorbit nu de mult cu competenţă A.Tvardovski) şi se pregăteşte să scrie un eseu despre acest meşter iscusit al artei literare. « Documentarea» întreprinsă la Paris îi va fi de mare folos.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce altceva mai scrie? Tot acelaşi lucru, mereu schiţe, nuvele. « E mai bine să fii romancier — spune glumind Kazakov. Cînd te întreabă cineva ce scrii, răspunzi: un roman pe tema cutare sau cutare, îi povesteşti conţinutul. Produci o impresie bună. Pe cînd un nuvelist întrebat ce scrie, răspunde: încă o nuvelă, încă o schiţă. Ce impresie poate să producă! Şi cu atît mai mult dacă publică aceste schiţe rar».

« Eu unul — adaugă Kazakov — scriu încet, lucrez mult textul, revăd de multe ori, de aceea public rar».

O coincidenţă interesantă: şi pentru Kazakov România a fost prima ţară străină pe care a vizitat-o. Călătoria întreprinsă acum 6—7 ani a fost o călătorie turistică, totuşi grupul de scriitori sovietici a avut prilejul să cunoască o serie de oameni de litere români, să stabilească unele relaţii de prietenie cu ei. Iuri Kazakov îşi aminteşte de întîlnirea pe care au avut-o la Uniunea Scriitorilor cu Mihai Beniuc, Eugen Barbu, Marin Preda, Maria Banuş, etc., de căldura cu care au fost întîmpinaţi. În afară de Bucureşti care i-a produs o impresie plăcută, în amintirea lui stăruie neştearsă călătoria făcută pe Valea Prahovei şi în deosebi la Poiana Braşov.

Aceste amintiri româneşti evocate de Evtuşenko şi Kazakov mi-au confirmat încăodată impresia care mi-o făcusem pe parcurs că România, poporul român, cultura românească sînt astăzi binecunoscute şi apreciate în Uniunea Sovietică. Şi într-adevăr în cursul călătoriei întreprinse am avut nenumărate dovezi din cele mai variate. La Leningrad în casa poetului Vladimir Toropîghin am văzut un bust al lui Gheorghe Coşbuc, primit în dar de scriitorul sovietic cu prilejul centenarului Coşbuc la care a participat. În casa academicianului M. P. Alexeev, eminent comparatist, doctor honoris cauza al Universităţii din Oxford, am găsit lucrări ale lui Tudor Vianu şi am ascultat cuvinte de entuziastă elogiere a regretatului nostru istoric literar. Profesoara Tamara Motîliova păstrează şi ea cea mai vie amintire despre personalitatea lui Tudor Vianu şi a altor oameni de ştiinţă români precum acad. Iorgu Iordan, Al.Rosetti pe care i-a cunoscut în timpul Colocviului de romanistică de la Bucureşti din 1959. La Simferopol oameni simpli povesteau cu căldură despre ţara noastră pe care o vizitaseră ca turişti, fredonau cîntece populare româneşti şi lăudau obiectele de artă populară. La Zagorsk, în muzeul istoric, am găsit o interesantă gravură în lemn înfăţişînd « suferinţele şi moartea Elenei din Valahia» fiica lui Ştefan cel Mare, soţia cneazului Ivan al Moscovei, victima intrigilor de palat ale Zoei Paleologu cu care intrase în rivalitate. În biblioteca muzeului Tolstoi din Moscova şi la centrul de cercetare din Iasnaia Poliana figurează traduceri româneşti vechi şi mai noi din opera tolstoiană, lucrări ale cercetătorilor români închinate marelui scriitor rus. Toate aceste dovezi şi multe altele, mai vechi şi în deosebi mai noi, sînt rezultatul muncii asidui şi entuziaste pe care o desfăşoară cei pe care i-aş numi prietenii României. Sînt destul de mulţi şi activitatea lor se desfăşoară în sectoare variate, dar tocmai de aceea cuprinderea vieţii din ţara noastră se face sub cele mai felurite aspecte.

Unii se străduiesc să facă iubită şi cunoscută limba română în rîndul tineretului studios aşa cum o face Tamara Repina la Universitatea din Leningrad, unde funcţionează de altfel o secţie de limbă şi literatură română pe lîngă facultatea de filologie. Profesorul Ruben Budagov, de la Universitatea din Moscova, se ocupă îndeosebi de cercetarea teoretică a problemelor limbii române. În domeniul istoriei literaturii române lucrează de mulţi ani Iuri Kojevnikov, care după monografia sa asupra lui Mihail Sadoveanu a dat recent o lucrare temeinică pe tema: *Eminescu şi romantismul*. Eufrosinia Dvoicenko care se ocupă de multă vreme de istoria relaţiilor literare ruso-române, fiind un pionier în acest sector de cercetare, se îndeletniceşte în vremea din urmă şi cu literatura română contemporană, pregătind o lucrare mai vastă ce priveşte dezvoltarea nuvelei după 23 August 1944. În domeniul istoriei teatrului lucrează o tînără şi talentată cercetătoare Elena Azernikova, care va da curînd publicităţii o

https://biblioteca-digitala.ro

lucrare de sinteză privind dezvoltarea dramaturgiei și a teatrului românesc din ultimele două decenii.

Dar mai ales intensă și cu eficiență mai directă, mai vizibilă, este munca traducătorilor specializați în literatura română. Detașamentul lor este destul de numeros și numele unora binecunoscut, legat de o serie de apariții de traduceri, mai vechi sau mai noi.

Dacă în poezie cu excepția lui Iuri Kojevnikov și a lui Kiril Kovaldji tălmăcirile se fac prin intermediul « iuxtelor», în proză toți traducătorii sînt buni cunoscători de limbă română, oameni familiarizați cu problemele literaturii și ale culturii românești. Iuri Kojevnikov și M. Fridmann s-au specializat în tălmăciri din opera lui Sadoveanu, fără să neglijeze și creația altor scriitori. Din scriitorii noștri contemporani traduce mult și cu succes Tatiana Ivanova (Eugen Barbu, St. Bănulescu etc.) Încă la începutul activității sale de tălmăcire, Lilia Dolgușeva se orientează în deosebi spre domeniul creației populare, transpunînd cu succes basmele românești în limba rusă. Și enumerarea traducătorilor de literatură română ar trebui continuată: A. Sadețki. Z. Potapova care a dat o excelentă tălmăcire a romanului *Întunecare* de Cezar Petrescu etc. Prin eforturile reunite ale tuturor acestor prieteni ai țării noastre — și ei sînt desigur mult mai mulți decît cei pe care i-am amintit, aici, decît cei pe care îi cunosc — cultura românească este astăzi o prezență vie în universul spiritual al omului sovietic.

DE VORBĂ CU REVOLUȚIA

https://biblioteca-digitala.ro

Poeme

VICTOR SIVETIDIS

Dimineaţa lumii

Noaptea — vasta oră 17 octombrie.
Maica ţărînă-n veşminte sărace,
cu părul sărat de sudoare
simte durerile facerii.

De chinurile ei se-nfricoşează
Universul ;
cutremurat ascultă ţipătul femeii.
Vijelii ancestrale, focuri —
O nouă Sodomă,
o nouă Gomoră.

Îşi strînge faţa-n palme
Soarele. Visează ori plînge.
Sînt crengi care vor să-nflorească
şi gheaţa le cuprinde-n crustă grea.

Aştrii
şi ora — taină.
Alinarea stă în propria durere.

Răsărit timid, melancolic,
şoaptă care cutremură;

https://biblioteca-digitala.ro

pe creanga vremii înfloresc
păsările lumii,
în catapeteasma văzduhului
se deschide-o fereastră
și pruncul înfășat în straiul maicei lui,
cu brațele larg deschise
înlătură norii
din dimineața lumii.

Inima maicei Temis
tresare;
își calcă rochia albă
zîmbind întîia dată.

II

Un cer de aștri
peste ruinele pămîntului.

Copilule, răzbunător
atîtor dinastii de beznă,
nepot al iloților
frate de cruce al comunarzilor,
numele, sîngele tău
sînt ale tuturor împilaților,
nedreptățiții, fără sărbători,
trăind, de cînd se știu,
cu sărăcia-n vatră,
cu lacrima adăpostită-n ochi
și brațele încătușate.

Sînt toate trupurile lor
în acest soclu împietrit
și-n temeliile castelelor
unde-nflorea și da sămînță viciul.

Dar tot din piatră
proiectilele
țintind dușmanii
și tot în piatră răsăreau mimozele
sorbind sîngele cald, nevinovat.

https://biblioteca-digitala.ro

Lumina-i frumusețea ta,
născută din străfundul pur al răsăritului,
copil al lumii proletare,
tu foc ai supt
și inima ți-e astru.

III

Aripile nopții se frîng,
Silnicia
care ținea lumina
sub talpa grea,
care sta cu degetul pe trăgaci —
și arma — continuare sufletului ei,
împroașcă blesteme,
încearcă vrăji
un Mares Porthenes
recită sfinții
să-ntoarcă timpul înapoi
și legile-mpotriva firii.

Dar seceră vîntul, seceră . . .

Copilul sădește flori,
încunună pămîntul cu aștri.

IV

O stea-focar de ani-lumină
necunoscută pînă-atunci,
lumină din lumină
izbucnind
din milioanele de aștri
și noaptea supunînd-o;
stele mature și stele-copii,
străpungînd întîia oară Haosul,
iradiind în istorie;
lumini imaculate,
ne-ncenușată ardere,
imensă constelație-adunată
deasupra-acestui rug — planetă.

https://biblioteca-digitala.ro

V

Zile și nopți
și iar
zile și nopți
visul se zbate-n sînge viu;
lanțul de fier se strînge
să sugrume
constelația aștrilor.

Întinde brațul, seamănă!
Acolo-n univers sînt stele tinere
care încearcă să răsară
și besnele se-mpotrivesc.

Pămîntul visează
această dimineață-a ta
ce va să fie dimineața lumii !

Ifigenia

(ELEGIE PENTRU MIRESE)

Corabia — a șaptea . . .

Litania valurilor
obsedantă, înfricoșată
șoaptă a trădării . . .

Corabia se clatină-ncet —
Portul Pireu.
Un pîlc de fete, vreo șapte,
proaspete ca azima,
gătite și plînse,
însemnate cu numere agățate de piept —
călătoare stigmatizate.

Adio — au spus vetrelor stinse,
Ithacăi, măslinului,
pentru căminul din altă țară
        (— Acum spre Sidney !)
pentru prințul visat.

https://biblioteca-digitala.ro

Ochi înlăcrimaţi, buze tremurătoare —
în jur, faleza mută;
cerul îşi scade lumina-n
acele orizonturi morgane
unde totul se pierde,
fără culoare, fără contur,
şi numai raza nădejdii
se frînge-ncercînd să răzbată.

« Oare-am să-i plac ? » — o, gîndul sfios !
(mirele n-a fost cunoscut,
decît dintr-o fotografie . . .)
Şi poate visul va fi, la sfîrşit,
un pat murdar de bordel.

Corabia se clatină-ncet.
Catargul — trunchi desfrunzit,
urcînd un steag ţintuit de stele.

Şi-n urmă, tatăl bătrîn
poate un alt Egeias
amuţit,
orbit,
cu faţa strînsă-n palme,
visează corabia cu pînzele albe . . .

●

Astăzi, economia naţională a Greciei
a cîştigat trei cartofi.

1943

Cum a fost

Însîngerate strălucesc baionetele.
« Înainte ! » — trompetele încearcă
să-ncurajeze-atleţii de război.

Înaintăm pe-un drum de sînge viu.
Deasupra — albă-i doar zăpada.

Un orb orbecăie ţipînd: lumină !
mîinile ridicate-n sus
parcă ar încerca să smulgă viitorul
(şi totul mi-aminteşte
o pînză de Van Gogh) .

https://biblioteca-digitala.ro

Înnebunit, un altul
trage-mpotriva alor lui.

E-un rug aprins pămîntul răvăşit,
explozii, flăcări; membrele tăiate
sînt proiectate în văzduh.

Smulşi din orbite, ochii mai răsfring
exploziile ca nişte aplauze
parcă ar încerca, vai, pe cel mort
să-l mai trezească.

Un altul, poate-un filosof
înjură pe acel ce-şi plînge-n urmă
picioarele tăiate: « taci,
acesta-i mort şi nu se vaită,
tu eşti doar ciung — şi te mai plîngi ! ? »

(Da, viaţa, moartea — una sînt,
o glumă . . .)
Un altul, mai departe,
poate un negustor în vremi de pace,
stă-n loc şi scotoceşte
cadavrul (o cămaşă neagră);
cînd vede, unul scuipă, alţii rîd.
Talciocul de război . . . şi-acest mormînt,
cu două beţe puse cruce,
peste vestonul zdrenţuit
şi casca-aceasta-acoperind o ţeastă spartă
şi decoraţia cu irizări multicolore
par luate din aceleaşi dughene-ale războiului.

Sclipesc baionetele umede.
Poziţiile se schimbă pe rînd —
cînd noi, cînd duşmanii.

Rîul departe unduie-ncet
schimbîndu-şi doar culoarea . . .
şi iar se-aud trompetele: « 'nainte ! »
Spălăm cu sînge — sîngele
şi ne tîrîm
pe-o Golgotă însîngerată,
fără s-ajungem undeva . . .

În româneşte de **FLORENŢA ALBU**

https://biblioteca-digitala.ro

▼ Santa Maria, micul port de pescari unde Hemingway își petrecea mare parte din timpul liber.

https://biblioteca-digitala.ro

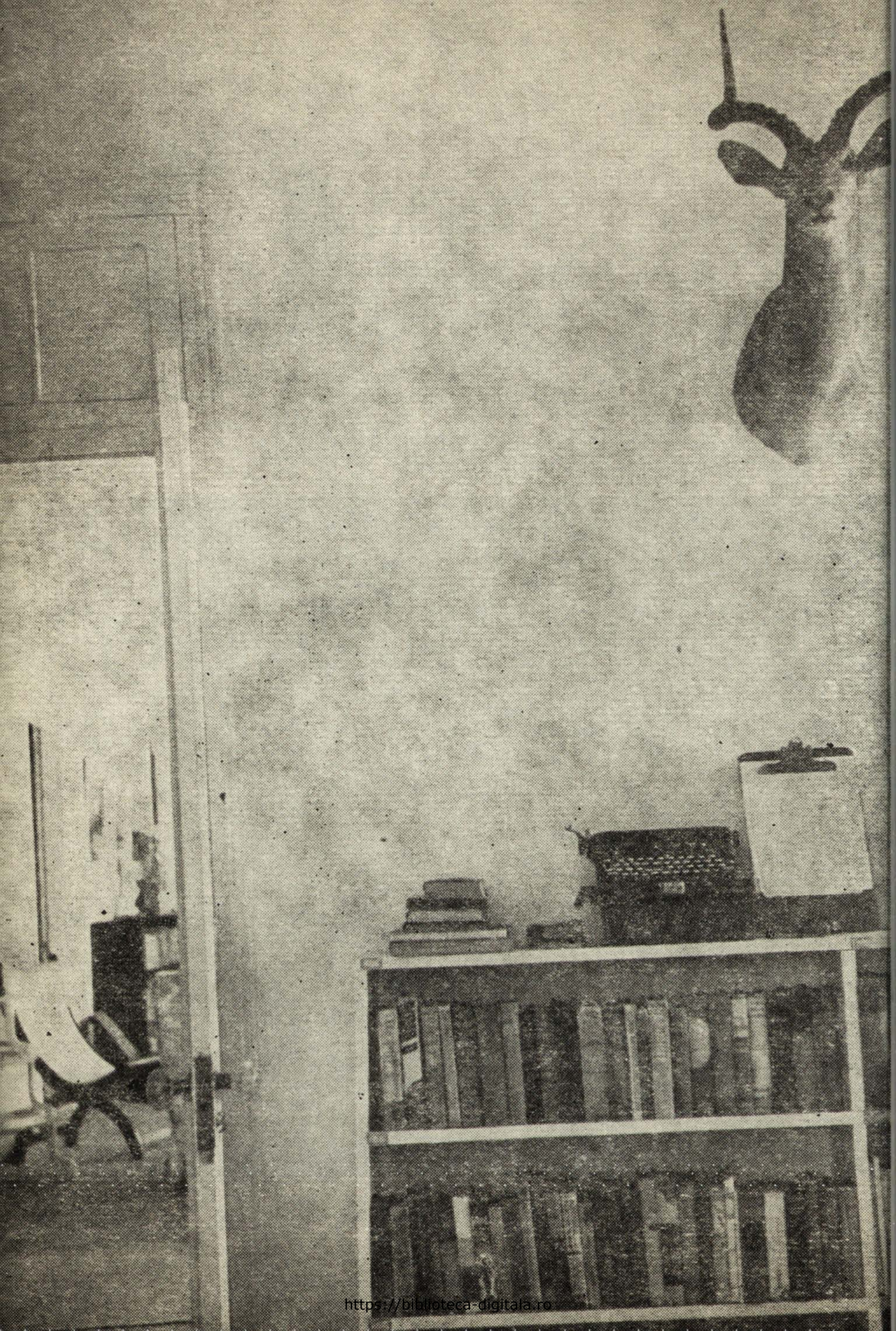

https://biblioteca-digitala.ro

AMICIA MELLAND

Casa memorială «Hemingway» din Havana

În cartea sa *Papa Hemingway*, domnul Hotchner descrie mica proprietate din orăşelul San Francisco de Paula ca fiind compusă din « treisprezece acri de grădinl de flori şi de zarzavat, un islaz cu şase vaci, pomi fructiferi, un defunct teren de tenis, un bazin mare de înot şi o vilă scundă de calcar altădată albă care era puţin cam dărăpănată dar plină de demnitate ». Între timp bazinul a fost secat dar casa nu mai este dărăpănată, deoarece a fost complet renovată. Prin gestul Maryei Hemingway, soţia scriitorului, care a donat casa şi tot ce conţinea Cubei, i-a asigurat cel mai frumos muzeu memorial posibil ; în prezent se află în grija lui René Villareas, pe care autorul l-a luat sub aripa sa ocrotitoare încă de cînd avea paisprezece ani. Villareas se dovedeşte un ghid de un devotament fanatic. Pe cînd vizitam casa memorială, singura de acest fel din întreaga Cubă, Villareas mi-a explicat că atît cărţile cît şi revistele de pe patul din odaia de dormit a lui Hemingway, erau acelea pe care le citea în ultimele clipe ale vieţii ; alături se afla o grămadă de reviste nedeschise, venite din Anglia, ochelarii aşa cum i-ar fi lăsat el, iar deasupra unor rafturi de cărţi, o maşină de scris portabilă, la care îşi scria în picioare cele o mie de cuvinte zilnic. După amiaza, Hemingway obişnuia să coboare pînă în micul port pescăresc, iar serile şi le petrecea de obicei în tovărăşia unui oaspete care se nimerea să se afle atunci acolo : un matador mexican sau un vînător de animale mari, dar niciodată un scriitor.

Casa este interesantă prin ea însăşi. Iniţial un fort spaniol, de unde şi numele pe care-l poartă de *La Vigia*, are o privelişte impresionantă asupra întregii Havane şi a coastei. În 1897 a fost transformată în casă de locuit de către urmaşii catalanilor şi se mai văd încă în grădina din faţă cîteva lespezi frumoase de origină spaniolă. Un francez a cumpărat-o în 1918, iar Hemingway a închiriat-o de la el peste douăzeci de ani. În 1939 drepturile de autor pentru romanul *Cui îi bate ceasul* i-au dat posibilitatea s-o cumpere şi să locuiască în ea pînă la moarte.

Deşi păstrează farmecul local, spaniol-colonial, cu aleile sale răcoroase, adumbrite de copaci bătrîni, grădina subtropicală luxuriantă şi zidurile simple spoite cu var, casa, ca şi întreaga proprietate, este plină de amintirile tuturor călătoriilor şi preocupărilor scriitorului, împodobită cu cele mai frumoase trofee din expediţiile sale africane, ca şi cu afişe anunţînd coridele prietenilor săi matadori. Nu este îngăduit nimănui

◄ Maşina de scris la care Hemingway îşi scria, în fiecare dimineaţă, stînd în picioare, cele cinci mii de cuvinte.

https://biblioteca-digitala.ro

să pășească pe rogojina filipineză care acoperă podeaua odăii principale : însuși Hemingway obișnuia să calce pe ea desculț. Pe masă, lîngă vechiul său fotoliu confortabil, mai stau încă sticlele pe jumătate pline, iar masa din sufragerie este pusă, așteptîndu-l pe el, pe soție și pe un oaspete, iar farfuriile fac parte din serviciile venețian și chinezesc pe care le foloseau : serviciul de masă venețian fusese făcut special pentru Hemingway și poartă pe el desenat blazonul pe care îl alcătuise el însuși. Mary Hemingway nu a luat cu ea decît puține dintre tablouri ; ele au fost înlocuite cu fotografii de ale lui Hemingway ; observăm totuși o teracotă de Picasso, firește, avînd pe ea desenată un taur. Doar sufrageria este singura încăpere a cărei pereți nu sînt căptușiți cu cărți. Marele număr de cărți de război pe care le adunase Hemingway sînt adăpostite într-un foișor separat pe care soția sa i-l ridicase în grădină. Intenția ei fusese să-i creeze un loc relativ liniștit departe de telefon și de întreruperile permanente, inerente. Villareas mi-a povestit că timp de un sfert de oră a încercat să stea acolo, dar n-a putut să îndure singurătatea, și astfel a coborît din foișor renunțînd să mai lucreze vreodată acolo; Hotchner notează că, uneori totuși, Hemingway își citea șpalții în foișorul acela. Musafirii locuiau în altă parte a casei. Din odaia de culcare dăm în camera de baie care și ea este plină de cărți. De curînd pereții acestei încăperi au fost zugrăviți, ceea ce nu s-a întîmplat niciodată în timpul vieții lui Hemingway, deoarece obișnuia să-și însemne pe ei greutatea : atît de des, încît pereții erau acoperiți cu date și cifre. Acum, din toate aceste însemnări n-a mai rămas decît o mică porțiune, mărturie a obsesiei bătrîneții pe care marele scriitor o încerca.

AMICIA MELLAND

▼ Patul lui Hemingway acoperit de ziarele și revistele primite în ajunul morții romancierului.

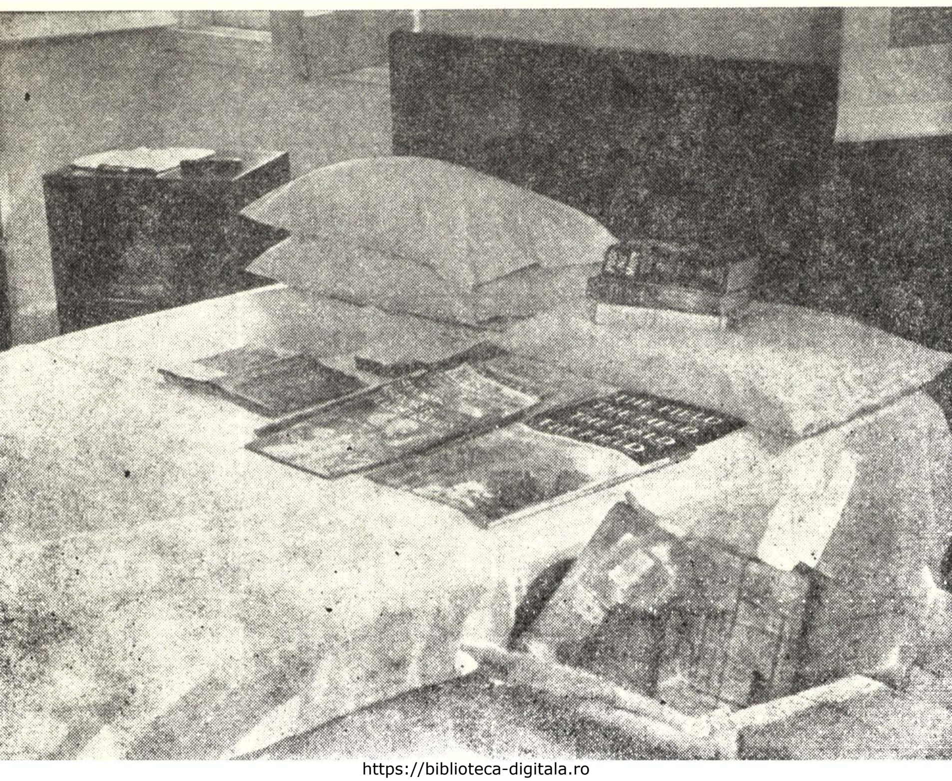

https://biblioteca-digitala.ro

▲ Casa memorială Hemingway; în dreapta bustul scriitorului

Spre casa memorială Hemingway ▶

Priveliște din pragul casei lui Hemingway ▶ ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ERNEST
HEMINGWAY

FIESTA

SOARELE RĂSARE, SOARELE APUNE

roman

partea I

https://biblioteca-digitala.ro

« Sînteţi o generaţie pierdută ! »
(GERTRUDE STEIN, *într-o discuţie*.)

« Un neam trece şi altul vine, dar pămîntul rămîne de-a pururi.
Soarele răsare, soarele apune, zorind către lăcaşul său ca să răsară iar.
Alergînd spre miazăzi, răsucindu-se apoi spre miazănoapte, vîntul face roate-roate şi se întoarce mereu în ocolurile sale.
Toate fluviile curg în mare, dar marea nu se umple: către locul de unde au pornit, acolo ele vin înapoi ca să purceadă iar. »

ECLEZIASTUL

CARTEA ÎNTÎIA

CAPITOLUL 1

Robert Cohn fusese cîndva campion de box, la categoria mijlocie, al Universităţii Princeton. Să nu vă închipuiţi că un asemenea titlu cîştigat la box mă impresionează în mod deosebit, dar pentru Cohn însemna foarte mult. Nu prea îi păsa lui de box, ba în realitate chiar nici nu putea să-l sufere, însă îl învăţase cu mult chin şi într-adevăr temeinic pentru a contracara complexul de inferioritate şi timiditatea pricinuite de faptul că la Princeton toţi îi aduceau aminte că e evreu. Gîndul că ar fi în stare să trîntească la pămînt pe oricine l-ar fi jignit, reprezenta un anumit suport moral, deşi fiind foarte timid şi totdeauna îndatoritor, niciodată nu se bătea în afara sălii de sport. A fost cel mai strălucit elev al lui Spider Kelly. După obiceiul său, Spider Kelly îi învăţa pe toţi tinerii ce-i erau elevi să boxeze ca la categoria pană, indiferent dacă ar fi cîntărit o sută cinci sau două sute cinci funturi. Dar se părea că lui Cohn metoda i se potriveşte. Era într-adevăr foarte iute în mişcări. Se dovedise atît de înzestrat, încît Spider numaidecît i-a alcătuit un program supraîncărcat, făcîndu-l să umble într-una cu nasul zdrobit. Lucrul acesta a sporit aversiunea lui Cohn faţă de box, dar în acelaşi timp i-a oferit o satisfacţie oarecum ciudată, şi nu încape nici o îndoială că i-a corectat forma nasului. În ultimul an petrecut la Princeton, a citit prea mult şi a trebuit să-şi pună ochelari. Niciodată n-am întîlnit vreun coleg de-al lui care să-l mai ţină minte. Nu-şi mai aminteau nici măcar că fusese campion de box la categoria mijlocie.

N-am de fel încredere în oamenii sinceri şi modeşti, mai ales atunci cînd istorisirile lor sînt convingătoare, şi totdeauna m-a încercat o vagă bănuială că probabil Robert Cohn n-a fost niciodată campion de box la categoria mijlocie, ci mai curînd îl călcase un cal pe mutră, ori maică-sa se speriase sau văzuse cine ştie ce, sau el însuşi, poate, se izbise în copilărie cu nasul de ceva, însă în cele din urmă am pus un prieten să verifice toată povestea întrebîndu-l pe Spider Kelly. Iar Spider Kelly nu numai că-l ţinea minte pe Cohn, dar deseori se gîndise ce s-o fi ales de el.

După tată, Robert Cohn se trăgea din una dintre cele mai bogate familii evreieşti din New York, iar după mamă din una dintre cele mai vechi. La liceul militar, unde se pregătise pentru a intra la Princeton şi unde făcuse figură foarte frumoasă ca fundaş în echipa de fotbal, nimeni nu-i dăduse prilej să se jeneze din pricina originii

https://biblioteca-digitala.ro

sale rasiale. Nimeni nu-l făcuse vreodată să simtă că e evreu, și prin urmare deosebit de orice alt semen — asta pînă la Princeton. Era un băiat drăguț, foarte prietenos și foarte sfios, și jignirile l-au înăcrit. Și-a vărsat necazul în box și a plecat de la Princeton cu un dureros complex de inferioritate și cu nasul turtit, apoi a fost luat în căsătorie de cea dintîi fată care s-a purtat drăguț cu el. A rămas însurat vreme de cinci ani, a avut trei copii, a tocat cea mai mare parte din cei cincizeci de mii de dolari lăsați de taică-său, întrucît restul averii îi rămăsese mamei, și sub apăsarea nefericirilor casnice pricinuite de o nevastă bogată, s-a închistat într-o carapace foarte puțin plăcută: apoi, chiar cînd se hotărîse să-și părăsească nevasta, l-a părăsit ea pe el și a fugit cu un pictor miniaturist. Dar cum luni întregi se tot gîndise să-și părăsească nevasta și n-o făcuse numai fiindcă nu putuse fi atît de crud încît s-o lase el, fuga consoartei a fost o lovitură deosebit de binefăcătoare.

Chestiunea divorțului s-a aranjat repede și Robert Cohn a plecat pe coasta Pacificului. În California s-a întîmplat să dea peste oameni cu veleități literare, și cum tot îi mai rămăsese ceva din cei cincizeci de mii de dolari, în scurtă vreme a ajuns susținătorul financiar al unei reviste de artă. Revista lui Cohn a apărut mai întîi la Carmel, în California, apoi și-a încheiat existența la Provincetown, în Massachusetts. Cohn, care fusese socotit un adevărat dar al providenței și al cărui nume apăruse pe copertă doar înșirat printre ceilalți membri ai consiliului de conducere, ajunsese la data aceea să figureze ca unic conducător al revistei. Banii ai lui erau, și deodată a descoperit că prestigiul de publicist îi procură satisfacții. Așa încît i-a părut rău cînd revista a devenit prea costisitoare și a trebuit s-o lase baltă.

Pe vremea aceea, însă, avea alte griji. Încăpuse pe mîna unei cucoane care nădăjduia să facă o carieră strălucită cu ajutorul revistei. Fiind o femeie foarte voluntară, Cohn n-avea nici cea mai mică șansă de a scăpa din chingi. De altminteri era și convins că o iubește. Cînd doamna își dădu seama că revista nu are de gînd să înainteze pe calea succesului, începu să fie cam dezgustată din pricina lui Cohn și hotărî că totuși ar fi bine să pună mîna pe ce mai rămăsese atîta vreme cît mai exista ceva disponibil, așa că-i ceru stăruitor să plece amîndoi în Europa, unde Cohn ar avea putința să scrie. Au venit deci în Europa, unde doamna își făcuse studiile, și au rămas aici vreme de trei ani. În acești trei ani, dintre care primul l-au petrecut călătorind iar ultimii doi stînd la Paris, Robert Cohn a avut doi prieteni: pe Braddocks și pe mine. Bradocks era prietenul lui literar. Eu, prietenul lui de tenis.

Către sfîrșitul celui de al doilea an, doamna care îl ținea sub stăpînire, și pe care o chema Frances, a descoperit că farmecele încep să i se veștejească, iar atunci atitudinea ei față de Robert a trecut de la stăpînire și exploatare nepăsătoare la hotărîrea neclintită de a-l face să se însoare cu ea. În aceeași vreme mama lui Robert îi instituise o rentă, cam de trei sute de dolari pe lună. Timp de doi ani și jumătate cred că Robert Cohn nu se uitase la altă femeie. Era îndeajuns de fericit, singurul lui necaz fiind că, asemenea multor americani aflați în Europa, ar fi preferat să trăiască în America, iar pe deasupra mai descoperise și plăcerea scrisului. Scrisese un roman, și de fapt nu un roman chiar atît de prost pe cît au spus criticii mai tîrziu, deși era un roman foarte slab. Citise o mulțime de cărți, jucase bridge, jucase tenis și boxase într-o sală de cartier.

Atitudinea doamnei față de el am înțeles-o prima oară într-o noapte, după ce cîteștrei luaserăm masa împreună. Cinaserăm la « L'Avenue » și după aceea am plecat să bem cafeaua la « Café de Versailles ». După cafea am băut mai multe *fines* [1], iar la o vreme am anunțat că trebuie să mă retrag. Cohn vorbise despre niște proiecte de-ale noastre privitoare la o excursie pe care plănuiam s-o facem împreună de *week-*

[1] **Coniacuri.**

https://biblioteca-digitala.ro

end. Dorea neapărat să plece din oraş şi să facă o lungă plimbare pe jos. Eu propusesem să plecăm cu avionul pînă la Strasbourg, iar de acolo s-o luăm pe jos pînă la Saint Odile sau către orice altă localitate din Alsacia.

— La Strasbourg cunosc o fată care ne-ar putea arăta oraşul, adăugasem.

Cineva m-a lovit cu piciorul pe sub masă. Mi-am închipuit că e vorba de o simplă întîmplare, şi am continuat:

— Şade acolo de doi ani şi ştie tot ce merită să fie ştiut despre Strasbourg. E o fată încîntătoare.

Din nou am primit pe sub masă o lovitură de picior şi, ridicînd ochii, am văzut-o pe Frances, doamna lui Robert, cu bărbia împinsă înainte şi chipul încruntat.

— Dar în definitiv, am spus eu atunci, ce să căutăm la Strasbourg? Ar fi mult mai bine să ne ducem la Bruges, ori în Ardeni.

Cohn răsuflă uşurat. De data asta n-am mai primit nici o lovitură pe sub masă. Am spus noapte bună şi am plecat. Cohn a pretextat că vrea să-şi cumpere un ziar şi s-a oferit să mă conducă pînă la colţ. Pe drum mi-a spus:

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce ţi-a venit să vorbeşti despre fata aceea de la Strasbourg? Nu te-ai uitat la Frances?

— Nu. Pentru ce să mă uit? Ce dracu o priveşte pe Frances dacă eu cunosc o fată din America ce trăieşte acum la Strasbourg?

— Asta n-are nici o importanţă. Nu contează cine e fata. Numai că n-am să mai pot merge, acolo, atîta tot.

— Nu mai face pe nebunul.

— N-o cunoşti pe Frances. Să n-audă de fete. N-ai văzut cum se schimbase la faţă?

— Bine, am răspuns eu. Hai să mergem la Senlis.

— Să nu te superi.

— Nu mă supăr de loc. La Senlis e foarte frumos, putem trage la « Grand Cerf », facem o plimbare lungă prin pădure şi ne întoarcem acasă.

— E-n regulă. Are să fie minunat.

— Bine. Ne vedem mîine la terenul de tenis, i-am răspuns.

— Noapte bună, Jake, mi-a urat Robert şi a pornit îndărăt spre cafenea.

— Ai uitat să-ţi iei ziarul, i-am atras eu atenţia.

— Ai dreptate. Şi a mers împreună cu mine pînă la chioşcul din colţ. Nu te-ai supărat, Jake, aşa-i? m-a întrebat întorcîndu-se cu ziarul în mînă.

— Nu. De ce să mă supăr?

— Ne întîlnim la tenis, spuse Cohn.

M-am uitat după el, cum se ducea spre cafenea cu ziarul în mînă. Îmi era chiar simpatic şi înţelegeam limpede ce viaţă senină îi făcea doamna.

CAPITOLUL 2

În iarna aceea Robert Cohn se dusese în America şi romanul îi fusese acceptat de un editor destul de serios. Am auzit că plecarea lui stîrnise un scandal cumplit, şi cred că atunci l-a pierdut Frances, fiindcă la New York mai multe femei s-au purtat drăguţ cu el, iar cînd s-a întors la Paris era cu totul schimbat. America îl entuziasmase mai mult decît oricînd şi nu mai era nici tot atît de modest, nici la fel de îndatoritor. Editorii îi lăudaseră romanul cu o anumită căldură, şi asta i se cam urcase la cap. În plus, mai multe femei îşi dăduseră silinţa să fie drăguţe cu el, ceea ce avusese darul de a-i lărgi imens orizontul. Vreme de patru ani orizontul său fusese strict limitat la nevastă. În alţi trei, sau aproape trei, nu văzuse nimic dincolo de Frances. Sînt convins că niciodată în viaţă nu fusese îndrăgostit.

https://biblioteca-digitala.ro

Însurătoarea fusese o reacție împotriva zilelor chinuite pe care le trăise la universitate, iar Frances îl putuse lua în stăpînire fiind prea uluit descoperind faptul că nu reprezentase chiar totul pe lume pentru prima lui nevastă. Încă nu se îndrăgostise, dar ajunsese să-și dea seama că reprezintă un punct de atracție pentru femei, iar dacă vreo femeie îi acorda atenție și dorea să aibă legături cu el, asta nu era pur și simplu o minune dumnezeiască. Și toate acestea îl schimbaseră atît de mult, încît acum nu mai era un om a cărui tovărășie să-ți facă vreo plăcere deosebită. De asemenea, jucînd împreună cu prietenii din New York înverșunate partide de bridge la mize mai mari decît i-ar fi dat lui mîna, avusese noroc să prindă o carte grozavă și cîștigase cîteva sute de dolari. Întîmplarea îl făcuse să se creadă un teribil jucător de bridge și în repetate rînduri ne explicase că la nevoie omul poate oricînd să-și asigure un venit de pe urma jocului de cărți.

Și mai era încă ceva. Îl citise pe W.H. Hudson [1]. Asta pare o îndeletnicire nevinovată, însă Cohn citise și recitise *The Purple Land*. Iar *The Purple Land*, citită la o vîrstă prea înaintată, e o carte de-a dreptul funestă. Este vorba în ea despre încîntătoarele și fantasticele aventuri amoroase trăite de un desăvîrșit gentleman englez într-o țară nespus de romanțioasă, descrisă cu multă măiestrie. Cînd un bărbat de treizeci și patru de ani ia cartea lui Hudson drept principală călăuză pe cărările vieții, își creează o perspectivă cam la fel de promițătoare ca și un altul care, la aceeași vîrstă, ar pătrunde în Wall Street venind direct dintr-o mînăstire franțuzească, înarmat cu un set complet din cele mai realiste scrieri ale lui Horatio Alger [2]. După cîte cred eu, Cohn luase drept literă de evanghelie fiecare cuvînt din *The Purple Land*, ca și cînd ar fi avut de-a face cu un raport întocmit de R.G. Dun. Înțelegeți ce vreau să spun: avea și el unele rezerve, dar, luată în mare, cartea i se părea serioasă. Asta era tot ce trebuia pentru a-l împinge pe o anumită cale. Nu mi-am dat seama de forța impulsului, pînă în ziua cînd Cohn a venit la mine la birou.

— Hello, Robert, îl întîmpinasem eu. Ai venit să mă mai înveselești puțin?

— Jake, nu ți-ar place să faci o călătorie în America de Sud? mă întrebă Cohn.

— Nu.

— De ce nu?

— Nu știu. Niciodată nu m-am gîndit să mă duc. Cheltuială prea mare. Și, de altminteri, la Paris poți vedea oricîți sudamericani dorești.

— Ăștia nu-s sudamericani adevărați.

— Mie mi se par teribil de adevărați.

Trebuia să prind un anumit tren cu care să expediez materialele pentru săptămîna aceea și abia scrisesem jumătate din ele.

— Ai mai auzit vreo bîrfă? îl întrebai.

— Nu.

— Nici una dintre cunoștințele tale trăsnite n-a mai divorțat?

— Nu. Ascultă, Jake. Dacă suport eu cheltuiala pentru amîndoi, mergi cu mine în America de Sud?

— Pentru ce tocmai eu?

— Vorbești spaniolește. Și dacă o să plecăm împreună, are să fie mult mai amuzant.

---

[1] *William Henry Hudson* (1841—1922), scriitor de origine americană, născut în Argentina și naturalizat în Anglia. Scena multora dintre scrierile sale, de obicei siropoase și idilice, este America de Sud. *The Purple Land* (« Țara purpurie ») a apărut în 1885.

[2] *Horatio Alger* (1834—1899), scriitor american. A fost și pastor unitarian. Toate scrierile sale se străduiau să arate cum, rezistînd ispitelor, orice băiat sărac dar harnic ajunge sigur miliardar. Deși lipsite de orice valoare, scrierile lui Alger au cunoscut o largă popularitate și se spune că tirajul lor a trecut de 20.000.000 de exemplare.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu merg, i-am răspuns din nou. Îmi place mult orașul ăsta, iar la vară mă duc în Spania.

— Toată viața am dorit să fac o asemenea călătorie, urmă Cohn. Apoi se așeză. Dar pînă oi izbuti s-o fac, am s-ajung la adînci bătrînețe.

— Nu fi prost, i-am răspuns eu. Te poți duce oriunde îți place. Ai bani berechet.

— Știu. Dar nu mă pot hotărî să plec.

— Fii liniștit, l-am încurajat eu. Toate țările arată așa cum le vezi în filme.

Dar mi-era milă de Robert. Vedeam bine că e tare amărît.

— Mă îngrozește gîndul că viața trece atît de repede și nu-s în stare s-o trăiesc cu adevărat.

— În afară de cei care luptă cu taurii, nimeni nu-și trăiește vreodată cu adevărat din plin toată viața.

— Nu mă interesează pe mine luptătorii din arenă. Aia e o viață nefirească. Vreau să mă reîntorc la țară, undeva în America de Sud. Am putea face o călătorie extraordinară.

— Ți-a trecut vreodată prin minte să te duci în Africa Britanică de Est ca să vînezi?

— Nu, așa ceva nu mi-ar place.

— Acolo, m-aș duce cu tine.

— Nu. Nu mă interesează.

— Fiindcă despre treburile astea n-ai citit în nici o carte. Apucă-te și citește o carte în care să fie vorba numai despre povești de dragoste cu principese negre cu pielea strălucitoare.

— Eu în America de Sud vreau să mă duc.

Era de-o încăpățînare imbatabilă, iudaică.

— Hai să coborîm și să bem ceva.

— Dar n-ai de lucru?

— Nu, i-am răspuns.

Coborîrăm scările, pînă la cafeneaua de la parter. Descoperisem că asta e cea mai bună metodă ca să scapi de amici. După ce beai ceva, nu-ți mai rămînea decît să zici: « Ei, acuma trebuie să mă întorc la birou, fiindcă am de trimis niște cablograme » — și totul era rezolvat. Cînd ești gazetar, e foarte important să descoperi asemenea elegante portițe de scăpare, fiindcă una dintre principalele reguli etice ale meseriei e să nu lași niciodată impresia că lucrezi. În orice caz, atunci am coborît la bar și am luat cîte un whisky cu sifon. Cohn s-a uitat la rafturile pline de sticle ce acopereau pereții și a zis:

— Da, e foarte plăcut aici.

— Băutură cu carul, am încuviințat la rîndul meu.

— Ascultă, Jake, continuă Cohn aplecîndu-se peste bar. N-ai niciodată simțămîntul că viața întreagă se scurge pe lîngă tine fără să tragi nici un folos de pe urma ei? Îți dai seama că a și trecut aproape jumătate din vremea pe care o ai de trăit?

— Ba da, așa, din cînd în cînd.

— Știi că peste vreo treizeci și cinci de ani o să fim în mormînt?

— Ce dracu te-a apucat, Robert? Ce dracu ți-a venit?

— Vorbesc serios.

— Uite o treabă care nu mă neliniștește de loc.

— Ar trebui să te neliniștească.

— Am trăit și eu destule neliniști în anumite momente. Acum am terminat cu ele.

— Ei, află că eu vreau să mă duc în America de Sud.

— Ascultă, Robert, să știi că plecînd pe alte meleaguri nu schimbi de fapt nimic. Eu am încercat toate chestiile astea. Nu poți scăpa de tine însuți mutîndu-te dintr-un loc în altul. E absolut zadarnic.

https://biblioteca-digitala.ro

— Dar tu n-ai fost niciodată în America de Sud.

— Dă-o dracului de Americă de Sud ! Dacă o să te duci acolo în starea sufletească de acum are să fie exact acelaşi lucru. Oraşul ăsta e fără cusur. De ce nu începi aici, la Paris, să-ţi trăieşti viaţa?

— Mi-e lehamite de Paris şi mi-e lehamite de Cartierul Latin.

— Evită Cartierul Latin. Umblă prin oraş de unul singur şi vezi ce se întîmplă cu tine.

— Nu se întîmplă nimic. Într-o noapte am hoinărit singur pînă în zori şi nu mi s-a întîmplat nimic, doar un biet poliţist pe bicicletă m-a oprit şi mi-a cerut actele.

— Nu arăta frumos oraşul noaptea?

— Nu mă interesează Parisul.

Va să zică aşa stăteau lucrurile. Îmi era milă de el, dar n-aveam absolut nimic de făcut, fiindcă orice aş fi încercat, m-aş fi izbit de cele două poziţii apărate cu îndărătnicie: America de Sud ar putea să rezolve totul, şi lui nu-i plăcea Parisul. Prima idee o culesese dintr-o carte şi bănuiesc că a doua tot dintr-o carte provenea. Aşa că am spus:

— Îmi pare rău, dar trebuie să mă întorc la birou şi să expediez nişte cablograme.

— Chiar trebuie?

— Da, trebuie să le trimit neapărat.

— Te superi dacă vin şi eu şi te aştept pînă termini?

— Nu. Hai să mergem.

Cohn a rămas în odaia de alături să citească ziarele, iar redactorul-proprietar şi cu mine am trudit din greu vreme de două ceasuri. Pe urmă am sortat copiile, am adăugat o notă explicativă, am pus totul în două plicuri mari de carton şi am chemat băiatul de servici care trebuia să le ducă la Gara Saint Lazare. Am trecut apoi în odaia de alături şi acolo l-am găsit pe Cohn dormind în fotoliu. Adormise cu capul pe braţe. N-aş fi vrut să-l trezesc, dar trebuia să închid biroul şi să plec. I-am pus mîna pe umăr. Scuturînd din cap « Nu pot, spuse apăsîndu-şi şi mai tare capul pe braţe. Nu pot. Pentru nimic în lume nu fac una ca asta. »

— Robert, am rostit eu atunci scuturîndu-l de umăr. El ridica privirile, a zîmbit şi a început să clipească des.

— Am spus ceva cu glas tare, adineaori?

— Ceva ai spus. Dar n-am înţeles ce anume.

— Doamne sfinte ! Ce vis înfiorător !

— Te-a adormit ţăcănitul maşinii de scris?

— Cred că asta-i pricina. N-am dormit de loc astă noapte.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Am discutat, îmi răspunse Cohn.

Cu ochii minţii, vedeam limpede scena. Am prostul nărav de a reconstitui în minte scenele trăite în dormitor de prietenii mei. După aceea am coborît, ne-am dus la « Café Napolitain » să luăm un *apéritif* şi să privim lumea ieşită la plimbare pe bulevard.

CAPITOLUL 3

Era o caldă seară de primăvară, iar după plecarea lui Robert am mai rămas la o masă pe terasa de la « Napolitain » să privesc coborîrea amurgului, aprinderea firmelor luminoase, schimbarea ritmică a roşului şi verdelui stopurilor, îmbulzeala trecătorilor şi scurgerea tropotitoare a trăsurilor pe lîngă şirul dens de taxiuri, să văd cum *les poules* trec prin faţa mea singure ori perechi, pornite să facă rost de masa din seara aceea. Am urmărit cu privirea o fată frumoasă care trecea pe lîngă masa mea, am văzut-o

https://biblioteca-digitala.ro

cum se depărtează pe stradă şi am pierdut-o în mulţime, am observat apoi alta, pe urmă din nou am văzut-o pe prima întorcîndu-se. Iarăşi a trecut pe lîngă mine, şi atunci am privit-o drept în ochi, iar fata a venit spre masa mea şi s-a aşezat. A sosit şi chelnerul.

— Ei, şi ce-ai vrea să bei? am întrebat-o.

— Pernod.

— Nu-i chiar bun pentru puştance.

— Puşti eşti tu. *Dites, garçon, un pernod*[1].

— Şi mie tot un pernod.

— Ce-i cu tine? mă întrebă fata. Te duci la un chef?

— Sigur. Tu nu?

— Nu ştiu. În oraşul ăsta niciodată nu poţi să ştii.

— Nu-ţi place Parisul?

— Nu.

— De ce nu te duci altundeva?

— Nu există nici un altundeva.

— Înseamnă că eşti fericită !

— Fericită pe dracu !

Pernodul este o imitaţie a absintului, dar verzui la culoare. Dacă îi pui apă, capătă un aspect lăptos. Are gust de lemn dulce, te înfierbîntă zdravăn, dar tot la fel te şi turteşte. Am stat la masă şi am băut, iar fata părea cam abătută.

— Ei, ce zici, o întrebai, îmi plăteşti o masă?

Fata zîmbi şi atunci am înţeles pentru ce se ferea cu atîta grijă să nu izbucnească în rîs. Cu gura închisă, era chiar destul de drăguţă. Am plătit şi am pornit-o în jos pe stradă. Am chemat o trăsură şi birjarul a tras lîngă trotuar. Purtaţi de alunecarea înceată şi lină ne-am aşezat comod în *fiacre* şi am urcat pe Avenue de l'Opéra, am trecut pe lîngă uşile ferecate ale magazinelor cu vitrine luminoase, de-a lungul bulevardului larg, strălucitor şi aproape pustiu. Trăsura trecu prin faţa birourilor ziarului « Herald » din New York, ale căror ferestre erau pline de ceasornice.

— Ce-i cu toate ceasurile astea? mă întrebă fata.

— Arată ora de pe întreg cuprinsul Americii.

— De ce rîzi de mine?

Cotirăm de pe Avenue pe Rue des Pyramides, străbăturăm prin aglomeraţia de pe Rue de Rivoli şi pătrunserăm pe o poartă întunecată în grădina Tuileries. Fata se ghemuise lîngă mine, iar eu o cuprinsesem cu braţul. Înălţă capul aşteptînd să fie sărutată. Încercă să mă mîngîie, dar îi dădui mîna la o parte.

— Fii cuminte.

— Ce-i cu tine? Eşti bolnav?

— Da.

— Toată lumea e bolnavă. Şi eu sînt.

Am ieşit din Tuileries la lumină, am traversat Sena şi pe urmă am luat-o în sus pe Rue des Saints Pères.

— Dacă eşti bolnav, n-ar trebui să bei pernod.

— Nici tu.

— Pentru mine n-are importanţă. Cînd e vorba de o femeie, nu contează.

— Cum te cheamă?

— Georgette. Pe tine cum?

— Jacob.

— Ăsta e nume flamand.

---

[1] **Ascultă, chelner, un *pernod* (fr.).**

https://biblioteca-digitala.ro

— E şi american.
— Nu eşti flamand?
— Nu, american.
— Îmi pare bine. Nu pot să-i sufăr pe flamanzi.
Între timp ajunsesem la restaurant. Am strigat către *cocher*[1] şi i-am spus să oprească. Am coborît din trăsură, însă Georgettei nu i-a plăcut cum arăta localul.
— E cam prăpădit restaurantul ăsta.
— Cam, îi răspunsei. Poate preferi să iei masa la Foyot. De ce nu reţii trăsura să te duci acolo?
O agăţasem împins de gîndul vag sentimental că ar fi plăcut să iau masa însoţit de cineva. Trecuse multă vreme de cînd nu mai mîncasem în tovărăşia unei *poule* şi uitasem cît de plictisitoare poate fi o asemenea masă. Intrarăm în restaurant, trecurăm pe lîngă tejgheaua unde trona Madame Lavigne şi pe urmă ne aşezarăm într-o cameră mai mică. După ce mîncă, Georgette se mai înveseli şi îmi declară:
— Nu-i rău aici. Nu e şic, dar mîncarea e destul de bună.
— Poţi mînca mai bine decît la Liège.
— Bruxelles vrei să zici.
Mai luarăm o sticlă de vin şi Georgette spuse o glumă. Pe urmă zîmbi arătîndu-şi toţi dinţii stricaţi şi din nou ciocnirăm paharele.
Eşti un tip simpatic, îmi mărturisi Georgette. Ce păcat că te-ai îmbolnăvit. Şi ne înţelegem bine amîndoi. Dar ia spune, de ce suferi?
— Am fost rănit în război, i-am răspuns eu.
— Of, porcăria aia de război!
De bună seamă că am fi continuat aşa, discutînd despre război şi convenind că, de fapt, fusese o adevărată calamitate pe capul civilizaţiei şi mult mai bine ar fi fost dacă era evitat. Mă plictiseam destul de tare. Dar tocmai atunci cineva strigă din camera de alături:
— Barnes! Hei, Barnes! Jacob Barnes!
— Auzi, mă strigă un prieten, i-am explicat fetei şi am ieşit din cameră.
Dincolo am dat peste Braddocks aşezat la o masă, împreună cu o ceată întreagă: Cohn, Frances Clyne, doamna Braddocks şi alţii pe care nu-i cunoşteam.
— Mergi şi tu la dans, nu-i aşa? mă întrebă Braddocks.
— Ce dans?
— Cum ce dans? Dancingurile. Ce, nu ştii că le-am reînviat? interveni doamna Braddocks.
— Trebuie să vii şi tu, Jake. Ne ducem cu toţii, spuse Frances de la celălalt capăt al mesei. Era o femeie înaltă şi se pricepea să zîmbească.
— Sigur că merge şi el, afirmă Braddocks. Hai, vino încoace să iei cafeaua cu noi, Barnes.
— S-a făcut.
— Şi adu-ţi prietena, mă îndemnă rîzînd doamna Braddocks. Era canadiană şi în relaţiile cu ceilalţi dovedea întreaga simplitate plină de graţie a celor din Canada.
— Mulţumesc, venim numaidecît, am făgăduit eu. Pe urmă m-am întors în camera cea mică.
— Cine-s prietenii aceia ai tăi? mă întrebă Georgette.
— Scriitori şi artişti.
— De ăştia găseşti puzderie dincoace de Sena.
— Chiar prea mulţi.
— Ai dreptate. Totuşi, unii dintre ei scot bani frumoşi .

[1] Birjar (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

— Ei, da.

Am terminat de mîncat şi am băut vinul, pe urmă i-am spus fetei:

— Hai dincolo. Cafeaua o bem împreună cu ceilalţi.

Georgette îşi deschise poşeta, şi-şi trecu de cîteva ori puful peste obraji uitîndu-se în oglinjoară, îşi redesenă buzele cu ajutorul rujului şi-şi potrivi pălăria, apoi anunţă:

— Gata.

Am trecut în sala plină de lume, iar Braddocks şi ceilalţi bărbaţi de la masă s-au ridicat în picioare.

— Daţi-mi voie să v-o prezint pe logodnica mea, mademoiselle Georgette Leblanc, am anunţat eu. Georgette arboră zîmbetul ei încîntător şi cu toţii ne strînserăm mîinile.

— Sînteţi rudă cu Georgette Leblanc, cîntăreaţa? întrebă doamna Braddocks.

— *Connais pas*[1], răspunse Georgette.

— Dar aveţi acelaşi nume, insistă binevoitoare doamna Braddocks.

— Nu, contestă Georgette. Nici vorbă. Pe mine mă cheamă Hobin.

— Bine, dar domnul Barnes v-a prezentat drept mademoiselle Georgette Leblanc. Am auzit foarte limpede, insistă doamna Braddocks, care, încîntată de faptul că vorbea franţuzeşte, ar fi fost în stare să nu-şi dea seama de nimic din ce spune.

— E un caraghios, declară Georgette.

— A, atunci a glumit, spuse doamna Braddocks.

— Da, încuviinţă Georgette. A vrut să facă haz.

— Ai auzit, Henry? strigă doamna Braddocks peste masă către bărbatu-său. Domnul Barnes şi-a prezentat logodnica drept mademoiselle Leblanc, dar de fapt pe dînsa o cheamă Hobin.

— Sigur că da, draga mea. Pe mademoiselle Hobin eu o cunosc de foarte multă vreme.

— Aha, mademoiselle Hobin, strigă Frances vorbind franţuzeşte foarte repede şi părînd a nu fi nici atît de mîndră şi nici atît de mirată ca doamna Braddocks de pe urma împrejurării că izbutea să se exprime în franţuzeşte. Sînteţi de mult la Paris? Vă place aici? Iubiţi Parisul, nu-i aşa?

— Cine-i asta? întrebă Georgette întorcîndu-se către mine. Trebuie neapărat să vorbesc cu ea?

Se uită la Frances, care stătea pe scaun zîmbind, cu mîinile împreunate, capul înclinat pe gîtul ei lung şi buzele strînse, gata să pornească iarăşi vorbăria.

— Nu, nu-mi place Parisul. E scump şi murdar.

— Zău? Eu îl găsesc excepţional de curat. E unul dintre cele mai curate oraşe din toată Europa.

— Mi se pare murdar.

— Ce curios! Dar poate că nu staţi de prea multă vreme la Paris.

— Ba stau de o groază de vreme.

— Poţi găsi în el oameni încîntători. Asta trebuie s-o admită oricine.

Georgette se întoarse din nou spre mine.

— Îs tare drăguţi prietenii tăi.

Frances se cam cherchelise şi i-ar fi făcut plăcere să continue în acelaşi fel, dar sosi cafeaua, veni şi Lavigne cu lichiorurile, iar pe urmă plecarăm cu toţii către *dancing-club*-ul pe care-l ştia Braddocks.

De fapt era un *bal musette* pe Rue de la Montagne Sainte Geneviève. În cinci seri din săptămînă veneau acolo să danseze muncitorii din cartierul Panthéon. Pentru

---

[1] N-o cunosc (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

o seară în fiece săptămînă se transforma în *dancing-club*. Lunea era închis. Cînd am sosit noi, nu era în local aproape nimeni, în afară de un polițist care stătea lîngă ușă, de nevasta patronului turnînd la barul acoperit cu tablă de zinc și de patronul însuși. Fata lor coborî în local tocmai cînd intram noi. De-a lungul pereților se întindeau bănci lungi, în toată încăperea erau înșirate mese, iar în fund se afla ringul de dans.

— Sper că lumea are să sosească ceva mai devreme, spuse Braddocks.

Fata veni spre noi și ne întrebă ce vrem de băut. Patronul se urcă pe un scaun înalt de lîngă ring și începu să cînte la acordeon. Avea un șir de clopoței prinși în jurul gleznei și în vreme ce cînta, bătea tactul cu piciorul. Toată lumea trecu la dans. Era foarte cald și cînd am coborît de pe ring eram lac de transpirație.

— Doamne sfinte, exclamă Georgette. Cumplită zăpușeală e în cutia asta !

— E cald !

— Cald al dracului !

— Scoate-ți pălăria.

— Bună idee.

Cineva o invită pe Georgette la dans, iar eu m-am dus la bar. Era într-adevăr foarte cald și acordeonul răsuna plăcut în noaptea înăbușitoare. Am băut o bere stînd în prag și primind în față adierea răcoroasă a vîntului de pe stradă. Două taxiuri coborau pe strada înclinată. Amîndouă opriră în fața localului. O ceată de tineri, unii îmbrăcați în jersee, alții doar în cămăși, coborî din ele. În lumina ce se revărsa pe ușă le-am văzut mîinile și părul proaspăt spălat, încrețit în inele. Polițistul de lîngă ușă se uită la mine și zîmbi. Noii sosiți intrară înăuntru. Cînd trecură pragul, le-am văzut la lumină mîinile albe, părul ondulat, chipurile albe, care se strîmbau, gesticulau, vorbeau. Printre ei se afla și Brett. Arăta foarte frumoasă și se vedea limpede că se simte grozav de bine în mijlocul lor.

Unul dintre noii clienți o văzu pe Georgette și anunță:

— Ia ascultați ce spun eu. Uite că am zărit o fată într-adevăr de meserie. Am să dansez cu ea, Lett. Uită-te bine la mine.

Bărbatul înalt, brunet, căruia i se spusese Lett, răspunse:

— Nu te-apuca de prostii.

Blondul cu păr ondulat îl liniști:

— Lasă, dragă, nu te speria.

Iar Brett era cu ei.

Mă cuprinsese o furie crîncenă. Nu știu cum, dar ăștia totdeauna mă înfuriau. Îmi dau seama că de obicei sînt socotiți oameni amuzanți, cu care trebuie să fii îngăduitor, dar tare aveam poftă să-l pocnesc pe unul, pe oricare, doar ca să strivesc în picioare atitudinea aceea superioară și afectată. Însă în loc să fac așa, am ieșit pe stradă și am băut o bere la barul localului de alături. Berea nu era bună de loc, și a trebuit să iau un coniac încă și mai prost, ca să spăl gustul nesuferit ce-mi rămăsese în gură. Cînd m-am întors în primul local, ringul era plin de dansatori și Georgette dansa cu tînărul cel blond, care se mișca dînd din șolduri, cu capul lăsat pe-o parte și ochii ridicați spre tavan. De îndată ce se opri muzica, un altul o invită să danseze cu el. O acaparaseră definitiv. Atunci am înțeles că toți au să danseze cu Georgette. Așa-s ăștia.

M-am așezat la o masă. La aceeași masă ședea și Cohn. Frances dansa. Doamna Braddocks a venit cu unul și ni l-a prezentat drept Prentiss. Venise de la New York și era de fel din Chicago, un proaspăt romancier cu faimă mereu crescîndă. Vorbea cu un fel de accent britanic. I-am propus să bea ceva.

— Mulțumesc foarte mult, răspunse tînărul, dar chiar adineauri am băut.

— Mai ia încă un păhărel.

https://biblioteca-digitala.ro

— Mulţumesc, o să iau unul.
Am chemat fata şi am luat fiecare cîte un *fine à l'eau*[1].
— Am auzit că eşti din Kansas City, îmi spuse tînărul.
— Da.
— Parisul ţi se pare amuzant?
— Da.
— Zău?
Mă cam cherchelisem. Nu eram chiar beat de-adevărat, dar de ajuns ca să nu-mi pese de nimic.
— Mă jur că da, am stăruit eu. Dumitale nu?
— Oho, cît de încîntător te înfurii, zise tînărul. Tare mi-ar place să am şi eu darul ăsta.
M-am ridicat de la masă şi am pornit către ringul de dans. Doamna Braddocks a venit după mine, zicînd:
— Nu trebuie să te superi pe Robert. Vezi bine că nu-i decît un copil.
— Nu m-am supărat. Doar am avut o clipă senzaţia că s-ar putea să vărs.
— Logodnica ta are un succes grozav, urmă doamna Braddocks uitîndu-se spre ring, unde Georgette dansa în braţele bărbatului înalt şi negricios cu numele de Lett.
— Nu-i aşa? am rostit eu.
— Ba cam aşa, conveni doamna Braddocks.
Cohn se apropie şi el şi-mi spuse:
— Hai, Jake, să bem ceva. Şi o pornirăm împreună spre bar. Dar ce-i cu tine? Parcă s-ar fi întîmplat ceva care te-a întors pe dos.
— Nu s-a întîmplat nimic. Numai că toată panorama asta îmi face greaţă, atîta tot.
Brett veni şi ea la bar.
— Hello, copii !
— Hello, Brett, i-am răspuns. Dar cum de nu te-ai pilit?
— De-acuma gata, nu mă mai pilesc niciodată. Ia ascultaţi, oferiţi-i fetiţei un brandy cu sifon.
Stătea lîngă noi, cu paharul în mînă, şi l-am văzut pe Robert Cohn cum se uita la ea. Arăta în bună măsură aşa cum trebuie să fi arătat strămoşul său în clipa cînd a zărit pămîntul făgăduinţei. Bineînţeles, însă, că Robert era mult mai tînăr. Dar avea pe chip expresia aceea de aşteptare avidă şi aproape deznădăjduită.
Brett era afurisit de frumoasă. Purta un pulover de jerse şi o fustă de tweed, iar părul îi era pieptănat peste cap, băieţeşte. Ea a lansat genul ăsta. Era alcătuită doar din linii curbe, ca silueta unui yaht lansat în cursă, şi prin jerseul acela de lînă nu putea să-i scape nici un amănunt. I-am spus:
— Sînt încîntători prietenii ăştia ai tăi, Brett.
— Nu-i aşa că-s drăguţi? Dar tu, dragul meu? De unde-ai adunat-o?
— De la « Napolitain ».
— Şi ai petrecut o seară plăcută?
— Oho, într-adevăr nepreţuită !
Brett izbucni în rîs.
— Nu-i frumos din partea ta, Jake. Înseamnă că ne jigneşti pe toţi. Ia uită-te la Frances. Şi la Jo.
Asta pentru a fi pe placul lui Cohn.
— E-un fel de restrîngere a afacerilor, urmă Brett, şi din nou izbucni în rîs.
— Eşti teribil de trează, am observat eu.

---

[1] Coniac diluat cu apă (fr.).

https://biblioteca-digitala.ro

— Da. Nu-i aşa? Şi unde mai pui că atunci cînd te afli cu o ceată cum e a prietenilor mei, poţi bea fără nici o grijă.

Muzica se auzi din nou şi Robert Cohn zise:

— Îmi acorzi mie dansul ăsta, lady Brett?

Brett îi zîmbi, pe urmă începu să rîdă.

— Pe ăsta i l-am promis lui Jacob. Al dracului de biblic mai sună numele tău, Jake.

— Dar de următorul ce zici? întrebă Cohn.

— O să plecăm, răspunse Brett. Avem o întîlnire tocmai în Montmartre.

În vreme ce dansam, m-am uitat peste umărul partenerei mele şi l-am văzut pe Cohn stînd în picioare dinaintea barului, cu ochii mereu pironiţi asupra ei.

— Ai mai zdrobit o inimă, i-am şoptit.

— Nu vorbi despre treaba asta. Bietul băiat. Habar n-am avut pînă adineaori.

— Ei, nu-i nimic, am urmat eu. Bănuiesc că-ţi place să le sporeşti mereu numărul.

— Nu mai vorbi ca un prost.

— Dar îi sporeşti.

— Ei şi? Ce dacă îi sporesc?

— Nimic.

Dansam după melodia acordeonului şi cineva începuse să cînte la banjo. Era foarte cald şi mă simţeam minunat. Trecurăm pe lîngă Georgette, care dansa cu un altul din grup.

— Ce te-o fi apucat de-ai adus-o aici?

— Nici eu nu ştiu, pur şi simplu am venit cu ea încoace.

— Începi să devii al dracului de romantic.

— Nu, mă plictisesc.

— Acuma?

— Nu, nu acuma.

— Hai să plecăm de aici. O laşi pe mîini bune.

— Vrei să plecăm?

— Dacă n-aş vrea, crezi că ţi-aş propune?

Am coborît de pe ring, mi-am luat pardesiul dintr-un cuier prins în perete şi m-am îmbrăcat. Brett se dusese la bar. Cohn îi spunea nu ştiu ce. M-am oprit şi eu la bar şi am cerut un plic. Patroana a făcut rost de unul. Am scos din buzunar o bancnotă de cincizeci de franci, am pus-o în plic, l-am închis şi i l-am încredinţat patroanei, rugînd-o:

— Vreţi să fiţi bună şi să daţi plicul fetei cu care am venit, dacă întreabă de mine? Şi dacă pleacă împreună cu vreunul dintre domnii de-aici, aţi vrea să mi-l păstraţi?

— *C'est entendu, monsieur*[1], mi-a răspuns patroana. Plecaţi? Chiar aşa devreme?

— Da.

Ieşirăm pe uşă. Cohn tot mai avea ceva de spus şi vorbea cu Brett, care îi ură noapte bună şi mă luă de braţ.

— Noapte bună, Cohn am adăugat şi eu.

În stradă, ne uitarăm după un taxi. Brett îmi spuse:

— Ai să rămîi fără cei cincizeci de franci.

— Bineînţeles.

— Nu se vede nici un taxi.

— Să mergem pe jos pînă la Panthéon şi să luăm de acolo.

— Hai să bem ceva în cîrciuma de-alături şi să trimitem după un taxi.

— Nu-ţi place să mergi pe jos nici măcar zece paşi.

---

[1] **Am înţeles, domnule (fr.).**

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu, dacă pot să scap.

Am intrat în barul de alături şi am trimis chelnerul după un taxi.

— Ei, uite că am plecat şi ne-am descotorosit de ei.

Stăteam sprijinit de barul înalt acoperită cu tablă de zinc şi, fără să scoatem o vorbă, ne uitam unul la celălalt. Pe urmă a venit chelnerul şi ne-a anunţat că taxiul ne aşteaptă afară. Brett m-a strîns tare de mînă. I-am dat chelnerului un franc şi am ieşit.

— Încotro să-i spun s-o ia? am întrebat-o pe Brett.

— Ei, spune-i să ne plimbe pe-aici prinprejur.

L-am rugat pe şofer să ne ducă la Parcul Montsouris, am urcat şi am trîntit portiera. Brett şedea răsturnată într-un colţ cu ochii închişi. M-am aşezat lîngă ea. Cu o smucitură, maşina porni din loc.

— Vai, dragul meu, am fost atît de nenorocită, rosti Brett.

CAPITOLUL 4

Taxiul o luă în sus pe pantă, trecu prin piaţa luminată apoi mai departe, în întuneric, tot urcînd, pe urmă ajunse la loc drept pe strada întunecoasă de dincolo de Saint Etienne du Mont, alunecă lin pe asfalt, trecu pe lîngă copaci şi pe lîngă autobuzul oprit în Place de la Contrescarpe, apoi o coti peste pietrele de rîu de pe Rue Mouffetard. Pe ambele părţi ale străzii se înşirau barurile luminate şi prăvăliile deschise pînă la ore tîrzii. Nu stăteam aproape unul de altul, dar de multe ori ne-am ciocnit din pricina zdruncinăturilor maşinii pe strada cea veche. Brett îşi scosese pălăria. Ţinea capul dat pe spate. I-am văzut faţa la lumina prăvăliilor deschise, pe urmă am trecut în întuneric, şi din nou i-am văzut limpede chipul cînd am pătruns pe Avenue des Gobelins. Pavajul era desfundat şi muncitorii lucrau la şinele de tramvai sub lumina lămpilor cu acetilenă. Brett avea chipul alb şi linia gîtului i se distingea limpede în lumina puternică a flăcărilor. Cînd am pătruns iarăşi în întuneric, am sărutat-o. Buzele ni s-au împreunat strîns, dar după aceea Brett s-a răsucit deodată şi s-a ghemuit în colţul banchetei, cît de departe putea. Ţinea capul în piept. Şi spuse:

— Nu mă atinge. Te rog să nu mă atingi.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Nu pot să îndur.

— Oh, Brett.

— Nu mă atinge. Trebuie să înţelegi. Nu pot îndura, asta-i. Vai, dragul meu, te rog înţelege.

— Nu mă iubeşti?

— Dacă te iubesc? Pur şi simplu parcă mă transform în gelatină cînd mă atingi.

— Şi nu ne rămîne nimic de făcut în privinţa asta?

Acum şedea dreaptă pe banchetă. Se sprijinea de mine, o cuprinsesem cu braţul şi stăteam foarte liniştiţi. Mă privea în ochi, cu privirea aceea numai a ei, care te făcea să te întrebi dacă într-adevăr vede ceva cu proprii-i ochi. Şi ochii aceia vor continua să privească mereu şi mereu, chiar şi după ce ochii tuturor celorlalţi oameni de pe lume vor fi încetat să mai privească. Privea ca şi cînd pe pămînt n-ar fi existat nici un lucru la care să nu se uite în acelaşi fel, şi cu adevărat era chinuită de mulţimea atîtor lucruri.

— Şi nu ne rămîne nimic, chiar nimic de făcut? am insistat eu.

— Nu ştiu, răspunse Brett. Nu mai vreau să trec încă o dată prin iadul acela.

— Mai bine am avea grijă să nu ne mai întîlnim.

https://biblioteca-digitala.ro

— Dar, dragul meu, trebuie să te văd. Doar ştii că nu e numai asta.

— Nu, dar totdeauna ajungem acolo.

— E vina mea. Dar, oare nu plătim pentru tot ce facem?

Toată vremea mă privise drept în ochi. Ochii ei aveau adîncimi variabile; cîteodată păreau absolut inexpresivi. Acum îi puteai pătrunde pînă în străfunduri.

— Mă gîndesc la toate suferinţele pe care le-am pricinuit bărbaţilor. Acum plătesc pentru toate.

— Nu mai vorbi prostii, m-am împotrivit eu. De altminteri, ce m-i s-a întîmplat mie trece de obicei drept un lucru plin de haz. Nu mă gîndesc niciodată la istoria asta.

— Vai, nu. Sînt convinsă că nu te gîndeşti.

— Bine, atunci să nu mai vorbim despre ea.

— Şi eu am rîs odată, chiar eu, cîndva. Acum nu se mai uita la mine. Un prieten de-al fratelui meu s-a întors acasă tot aşa, de la Mons. Părea o glumă extraordinară. Dar bărbaţii nu află niciodată nimic, nu-i aşa?

— Nu, i-am răspuns. Nimeni nu află vreodată ceva.

Eram sătul pînă peste cap de povestea asta. Probabil că într-un moment sau altul o privisem şi eu sub cele mai multe dintre variatele ei aspecte, inclusiv acela că anumite schilodiri ori infirmităţi devin obiect de haz, rămînînd în acelaşi timp foarte dureroase pentru cei loviţi.

— E plină de haz, am spus. Are un haz nespus. Şi are haz, nu glumă, să fii îndrăgostit.

— Aşa crezi?

În clipa aceea ochii îi deveniră din nou lipsiţi de orice expresie.

— Nu spun haz în sensul comun. Într-un anumit fel e însă un simţămînt fermecător.

— Nu, zise Brett. Cred că e iadul pe pămînt.

— E bine că ne putem întîlni.

— Nu. Nu cred că-i bine.

— Şi nu vrei să ne vedem?

— Trebuie să te văd.

Acum şedeam ca doi străini. Pe partea dreaptă se afla Parcul Montsouris. Restaurantul cu bazinul plin de păstrăvi vii şi unde poţi sta să priveşti peste întinderea parcului era închis şi zăcea în întuneric. Şoferul întoarse capul spre noi. Am întrebat-o pe Brett:

— Unde ai vrea să mergem?

Brett se uita în altă parte.

— A ! Să mergem la « Select ».

— « Café Select », i-am spus şoferului. Boulevard Montparnasse.

Am pornit imediat într-acolo, ocolind pe după Leul de la Belfort, care supraveghează tramvaiele ce trec către Montrouge. Brett privea drept înainte. Pe Boulevard Raspail, cînd începusem să zărim luminile din Montparnasse, Brett spuse:

— Te-ai supăra tare dacă te-aş ruga să faci ceva?

— Nu fi caraghioasă.

— Mai sărută-mă doar o singură dată înainte de-a ajunge la restaurant.

După ce maşina s-a oprit, am coborît şi i-am plătit şoferului. Brett se dădu jos potrivindu-şi pălăria pe cap. În vreme ce cobora, m-a prins de mînă. Şi mîna îi tremura.

— Spune-mi, arăt tare răvăşită?

Îşi trase pe ochi pălăria bărbătească de fetru, intră şi porni spre bar. Înăuntru, în jurul barului şi pe la mese, se afla cea mai mare parte din ceata cu care fusesem la localul de dans.

https://biblioteca-digitala.ro

— Hello, copii, strigă Brett. Vreau să beau ceva !

— A ! Brett ! Brett ! strigă venind către ea mărunţelul pictor portretist grec care afirma despre sine că e duce şi căruia toţi îi spuneau Zizi. Am pentru tine o veste grozavă.

— Hello, Zizi, îi răspunse Brett.

— Aş vrea să-ţi prezint un prieten, spuse Zizi.

Un bărbat gras se apropie de ei.

— Contele Mippipopolous — prietena mea lady Ashley.

— Bună seara, rosti Brett.

— Vă distraţi bine la Paris, lady? întrebă contele Mippipopolous. La lanţul de la ceas purta un dinte de elan [1].

— Oarecum, răspunse Brett.

— Parisul e un oraş grozav, asta fără nici o îndoială, urmă contele. Dar bănuiesc eu că dumneavoastră aveţi şi la Londra destule chestii grozave.

— A ! Bineînţeles, confirmă Brett. Uriaşe !

Braddocks mă strigă de la o masă:

— Barnes, vino să bei ceva. Află că fata aceea a ta a făcut un scandal înfiorător.

— Cum aşa?

— A pornit de la o vorbă de-a fetei patronilor. Scandal clasa întîi. A fost încîntătoare, să ştii. Şi-a arătat cărţulia galbenă şi i-a cerut fetei patronilor s-o arate şi ea pe a ei. Atuncea să vezi scandal.

— Şi cum s-a sfîrşit?

— Ei, s-a găsit cineva s-o ducă şi pe ea acasă. Nu era urîtă. Şi se pricepe să vorbească în argou, minunat se pricepe. Stai jos să bei ceva.

— Nu, am refuzat eu. Trebuie s-o şterg de-aici. L-ai văzut pe Cohn?

— A plecat acasă împreună cu Frances, interveni doamna Braddocks.

— Bietul băiat, urmă Braddocks. Pare să fie tare nefericit.

— Vă spun că într-adevăr şi este, afirmă doamna Braddocks.

— Gata, trebuie s-o şterg, i-am anunţat grăbit. Vă urez noapte bună.

M-am dus la Brett, lîngă bar, şi i-am spus noapte bună. Contele tocmai comanda şampanie, şi mă întrebă:

— N-aţi dori să beţi un pahar cu noi?

— Nu. Vă mulţumesc foarte mult. Sînt nevoit să plec.

— Chiar pleci? mă întrebă Brett.

— Da. Mă doare capul îngrozitor.

— Ne vedem mîine?

— Treci pe la birou.

— N-aş crede.

— Ei, atunci unde aş putea să te văd?

— Oriunde, în jur de ora cinci.

— Numai să fie în cealaltă parte a oraşului.

— Bine. La cinci mă găseşti la Crillon.

— Încearcă să fii acolo, am rugat-o.

— N-avea nici o grijă, mă linişti Brett. Niciodată nu te-am lăsat să aştepţi degeaba, nu-i aşa?

— Mai ştii ceva de Mike?

— O scrisoare azi.

— Noapte bună, domnul meu, spuse contele.

---

[1] Semn distinctiv al unei asociaţii aristrocratice.

https://biblioteca-digitala.ro

Am ieşit afară, pe trotuar, şi am pornit spre Boulevard Saint Michel, trecînd pe lîngă mesele de la « Rotonde », încă şi la ora aceea ocupate, am aruncat o privire către cealaltă parte a străzii, unde mesele de la « Dôme » se înşiruiau pînă la marginea trotuarului. De la o masă, cineva mi-a făcut semn cu mîna. Nu-mi puteam da seama cine e, şi mi-am văzut de drum. Voiam s-ajung acasă. Boulevard Montparnasse era pustiu. La « Lavigne » uşile stăteau închise şi ferecate, iar la « Closerie des Lilas » scoseseră mesele pe trotuar. Am trecut pe lîngă statuia lui Ney aşezată între castanii cu frunze tinere, în lumina lămpii cu arc voltaic. O coroană de flori roşii ofilite se sprijinea pe baza soclului. M-am oprit şi am citit inscripţia de pe panglică: Din partea Grupărilor Bonapartiste, şi o dată, nu mai ţin minte care anume. Grozav de impunător arăta mareşalul Ney, cu cizmele lui înalte şi cu sabia ridicată printre frunzele verzi şi proaspete ale castanilor. Locuiam chiar peste drum, puţin mai jos, pe Boulevard Saint Michel.

În odaia portăresei era lumină, aşa că am bătut la uşă, iar ea mi-a înmînat corespondenţa. I-am urat noapte bună şi am urcat pe scări. Primisem două scrisori şi cîteva ziare. Le-am cercetat la lumina lămpii cu gaz aerian din sufragerie. Scrisorile veneau din Statele Unite. Una conţinea un extras al contului meu la bancă. Arăta un activ de 2.432 de dolari şi 60 de cenţi. Am scos carnetul şi am scăzut cele patru cecuri emise după întîi ale lunii, aflînd astfel că mai dispuneam de 1.832 de dolari şi 60 de cenţi. Am însemnat cifrele pe dosul extrasului de cont. Cealaltă cuprindea un anunţ de căsătorie. Doamna şi domnul Aloysius Kirby anunţă căsătoria fiicei lor Katherine — dar n-o cunoşteam nici pe fată şi nici bărbatul cu care se mărita. Probabil că trimiseseră anunţul şi în dreapta şi-n stînga, la toată lumea. Ce nume bizar ! Eram încredinţat că n-aş fi putut niciodată uita un om cu un nume ca Aloysius. Nume pe de-a-ntregul catolic. Anunţul avea pe el şi blazon. Ca Zizi, ducele grec. Sau contele acela. Ciudat mai era şi contele. Şi Brett avea titlu nobiliar. Lady Ashley. Ducă-se dracului Brett. Da, du-te dracului, lady Ashley.

Am aprins lampa de pe noptieră, am închis robinetul de gaze şi am deschis ferestrele largi ale camerei. Patul era departe de ferestre, aşa că le-am lăsat deschise şi m-am dezbrăcat lîngă pat. Un vagon de noapte trecu pe şinele de tramvai ducînd legume către pieţele oraşului. Vagoanele astea fac un zgomot cumplit în nopţile cînd somnul nu se lipeşte de tine. Dezbrăcîndu-mă, m-am privit în oglinda dulapului cel mare de lîngă pat. Camera fusese mobilată tipic franţuzeşte. Şi, aş zice, destul de practic. Oh, dintre toate rănile cîte pot exista pe lume ! Cred că părea caraghios. Mi-am pus pijamaua şi m-am vîrît în pat. Aveam lîngă mine cele două periodice despre luptele cu tauri, şi le-am scos banderolele. Una dintre ele era portocalie. Cealaltă galbenă. Din amîndouă aveam să aflu aceleaşi ştiri, aşa că oricare dintre ele, citită mai întîi, ar fi lipsit-o pe cealaltă de orice interes. « Le Toril » era mai bine scris, şi pe el l-am luat să-l citesc. L-am citit de la un capăt la celălalt, inclusiv Mica Publicitate şi cotele bursei cerealelor. Am stins lampa, sperînd că aş putea să adorm.

Gîndurile au început s-o ia razna. Vechea durere. Da, ce-ar fi putut fi mai scîrbos decît o astfel de rană căpătată cînd erai fugărit pe un front de operetă cum fusese frontul italian? În spitalul acela din Italia, noi, cei internaţi, eram pe cale de a întemeia o asociaţie. Şi în italieneşte numele asociaţiei suna tare caraghios. Oare cu ceilalţi, cu italienii, ce s-o fi întîmplat? Fusesem la Ospedale Maggiore, la Milano, în Padiglione Ponte. Clădirea de alături se chema Padiglione Zonda. În faţă se afla o statuie a lui Ponte, ori o fi fost a lui Zonda. Acolo a venit să mă viziteze ofiţerul de legătură, cu grad de colonel. Caraghioasă treabă. Cam cea dintîi treabă hazlie. Eram înfăşurat tot în bandaje. Dar lui îi spuseseră ce anume păţisem. Şi atunci a rostit

https://biblioteca-digitala.ro

următoarea cuvîntare magnifică: « Dumneata, un străin, un englez (orice străin nu putea fi decît englez), ţi-ai jertfit mai mult decît viaţa. » Formidabilă cuvîntare! Aş fi vrut s-o pictez în litere cu înluminări şi s-o atîrn la mine în birou. Dar de rîs n-a rîs nici o clipă. Îşi închipuia, cred, cum s-ar simţi în locul meu. *Che mala fortuna! Che mala fortuna!*[1]

Cred, însă, că niciodată nu mi-am dat seama cu adevărat ce însemna asta. Încerc să iau lucrurile cît mai în glumă şi să nu creez încurcături nimănui. Probabil că nici n-aş fi avut vreun necaz dacă n-aş fi întîlnit-o pe Brett la bordul vasului cu care mă transportaseră în Anglia. Bănuiesc că nici nu dorea altceva decît ce nu putea obţine. Da, aşa sînt oamenii. Dă-i dracului. Preoţii catolici au o metodă grozavă cînd e vorba de asemenea treburi. Orice ai zice, sfaturi se pricep să dea. Să nu te gîndeşti la ce te face să suferi. Oho, preţios sfat. Încearcă să-l urmezi din cînd în cînd. Încearcă şi urmează-l.

Am rămas treaz şi gîndurile mi se învălmăşeau în minte. De la o vreme nu m-am mai putut stăpîni, am început să mă gîndesc la Brett, şi toate celelalte au dispărut. Mă gîndeam la Brett, iar atunci gîndurile şi-au curmat învălmăşeala şi au început să alunece în valuri line. Pe urmă, dintr-o dată, am izbucnit în plîns. După un timp m-am mai liniştit, am rămas întins în pat ascultînd huruitul tramvaielor greoaie ce treceau şi se depărtau pe stradă, apoi am adormit.

M-am trezit. De afară venea zvon de ceartă. Am tras cu urechea şi mi s-a părut că recunosc o voce. Mi-am pus pe mine un halat şi m-am dus la uşă. De jos, răzbătea glasul portăresei. Era tare furioasă. Mi-am auzit numele şi am strigat-o.

— Dumneavoastră sînteţi, domnule Barnes? mă întrebă portăreasa.

— Da. Eu sînt.

— E aici o afurisită de femeie care a ridicat toată strada în picioare. Ce porcărie, la asemenea ceas din noapte! Zice că trebuie să vină la dumneavoastră. Degeaba i-am spus că v-aţi culcat.

Pe urmă am auzit-o pe Brett. Fiind pe jumătate adormit, fusesem sigur că e vorba de Georgette. De ce, nici eu nu-mi dau seama. Georgette n-avea de unde să ştie unde stau.

— Vrei să fii bună şi s-o laşi sus?

Brett începu să urce scările. Mi-am dat seama, de cum am văzut-o, că era complet beată.

— Auzi ce prostie, exclamă Brett. Să faci asemenea scandal. Ia spune, nu-i aşa că nu dormeai?

— Dar ce crezi că făceam?

— Nu ştiu. Ce oră e?

M-am uitat la ceas. Era patru şi jumătate.

— Habar n-aveam cît e, zise Brett. Ascultă, la tine, aicea, nu se poate găsi un scaun? Nu fi urîcios, dragule. Abia m-am despărţit de conte. El m-a adus încoace.

— Ce fel de om e?

Am scos sticla de *brandy*, sifonul şi paharele.

— Puţin, numai o picătură, zise Brett. Nu încerca să mă îmbeţi. Contele. Da, aşa-i. E de-ai noştri.

— E într-adevăr conte?

— Noroc! Ştii, aş zice că da. În orice caz, merită să fie. Ştie despre ceilalţi cîte-n lună şi-n stele. Numai dracu poate bănui de unde le-o fi adunat pe toate. Are în Statele Unite un lanţ de prăvălii cu dulciuri.

Sorbi din pahar.

---

[1] Ce nenorocire! Ce nenorocire! (ital.)

https://biblioteca-digitala.ro

— Cred că lanţ a zis. Cam aşa ceva. Toate-s legate între ele, el le-a legat. Mi-a spus cîte ceva în privinţa asta. Al dracului de interesant. În orice caz, e de-ai noştri Da, de-ai noştri. Sigur. Se vede cît de colo.

Bău din nou.

— Dar ce m-amestec eu în poveştile astea? Nu te superi, nu? El îi aranjează treburile lui Zizi, ştiai?

— Zizi e şi el într-adevăr duce?

— Nu m-ar mira. E grec, doar ştii. Pictor infect. Mi-a cam plăcut contele.

— Unde te-ai dus cu el?

— Ei, peste tot. Chiar acuma m-a purtat încoace. Mi-a oferit zece mii de dolari ca să mă duc cu el la Biarritz. Cît face asta în lire sterline?

— Cam două mii.

— Bani serioşi. I-am spus că nu pot face una ca asta. Dar a fost grozav de drăguţ. I-am explicat că prea cunosc multă lume la Biarritz.

Începu să rîdă.

— Văd c-o laşi cam moale cu băutura, observă Brett.

Abia sorbisem din paharul de brandy cu sifon. Am tras o înghiţitură zdravănă. Brett continuă:

— Aşa mai merge. Foarte nostim. Pe urmă a început să-mi spună c-ar vrea să mă duc împreună cu el la Cannes. I-am răspuns că la Cannes cunosc prea multă lume. Monte Carlo. I-am răspuns că la Monte Carlo cunosc prea multă lume. I-am spus că peste tot cunosc prea multă lume. Şi-i foarte adevărat, şi asta e-adevărat. Aşa că l-am rugat să m-aducă încoace.

Se uita la mine, ţinînd braţul sprijinit pe masă şi paharul ridicat. Continuă:

— Nu te uita aşa. I-am spus că sînt îndrăgostită de tine. Adevărat, şi asta. Nu te uita aşa. S-a purtat foarte drăguţ. Vrea să ne ducă pe amîndoi undeva la cină, mîine seară. Ai vrea?

— De ce nu?!

— Acuma mai bine aş pleca.

— De ce?

— Am vrut doar să te văd. O idee al dracului de trăsnită. Vrei să te îmbraci şi să cobori? Aşteaptă cu maşina în stradă, puţin mai sus.

— Contele?

— El în persoană. Şi un şofer în livrea. Are de gînd să mă plimbe puţin şi pe urmă să luăm micul dejun în Bois. Şi coşuri întregi de cumpărături. De la « Zelli », toate. Douăsprezece sticle de Mumm. Îţi surîde?

— Am de lucru mîine dimineaţă, i-am răspuns. Şi pe urmă sînt mult prea în urma voastră ca să vă mai pot ajunge şi să mai am vreun haz.

— Nu fi măgar.

— Nici nu-s în stare.

— Aşa-i. Îi trimiţi vreo vorbă drăguţă?

— Orice. Absolut orice.

— Noapte bună, dragule.

— Nu fi sentimentală.

— Mă-mbolnăveşti.

Ne-am sărutat de rămas bun şi pe Brett au trecut-o fiorii. Mi-a spus:

— E mai bine să plec. Noapte bună, dragule.

— Nu trebuie neapărat să te duci.

— Ba da.

Pe scări ne-am sărutat din nou, iar cînd am chemat-o pe portăreasă să deschidă uşa, am auzit-o mormăind. Am urcat îndărăt în cameră şi de la fereastra deschisă

https://biblioteca-digitala.ro

am urmărit-o pe Brett cu privirea, cum păşea de-a lungul străzii către limuzina cea mare, trasă la marginea trotuarului, sub lumina lămpii cu arc voltaic. A urcat şi au pornit. Am plecat de la fereastră. Pe masă se aflau un pahar gol şi altul pe jumătate plin cu brandy şi sifon. Le-am luat pe amîndouă, m-am dus în bucătărie şi pe cel jumătate plin l-am vărsat în chiuvetă. Am stins focul în sufragerie, şi stînd pe pat mi-am aruncat papucii din picioare şi m-am culcat. Asta era Brett, cea la care mă gîndeam cînd începusem să plîng. Pe urmă mi-a apărut în minte străbătînd strada şi urcîndu-se în maşină, aşa cum o văzusem ultima oară, şi bineînţeles că n-a mai trecut mult şi iar am simţit cum mi se sfîşie inima. Ziua e grozav de uşor să fii tare, orice s-ar întîmpla, dar noaptea e cu totul altfel.

CAPITOLUL 5

A doua zi am pornit pe bulevard către Rue Soufflot, unde luam cafeaua cu brioşi. Era o dimineaţă splendidă. Castanii din grădina Luxembourg înfloriseră. În aer pluteau prevestirile încîntătoare ale unei zile călduroase. În timp ce beam cafeaua, am citit ziarele şi pe urmă am fumat o ţigară. Florăresele se întorceau de la piaţă şi îşi aranjau coşurile. Studenţii treceau în sus, către Facultatea de Drept, ori în jos, spre Sorbona. Bulevardul era plin de tramvaie şi de oameni plecaţi la lucru. M-am urcat într-un autobuz S şi am pornit spre Madeleine, stînd pe platforma din spate. De la Madeleine am luat-o pe jos pe Boulevard des Capucines pînă la Operă, iar de aici la mine la birou. Am trecut pe lîngă vînzătorii de jucării: unul vindea broaşte săltătoare, celălalt păpuşele care boxau între ele. Am ocolit puţin ca să nu mă împiedic în sfoara fetei care-l ajuta pe vînzător, mînuind boxerii. Fata stătea în picioare, cu privirile pierdute în gol şi sfoara prinsă în mîinile împreunate. Bărbatul căuta să-i convingă pe doi turişti să-i cumpere jucăriile. Alţi trei se opriseră şi priveau. Am trecut mai departe păşind în urma unui om care împingea un tăvălug, zugrăvind cu litere umede pe trotuar cuvîntul CINZANO. Pretutindeni vedeam oameni grăbind către locurile de muncă. Era plăcut să ştii că te duci la muncă. Am traversat bulevardul şi am pătruns în clădirea unde aveam biroul.

Sus, în birou, am citit presa franceză de dimineaţă, am fumat, pe urmă m-am aşezat la maşina de scris şi am lucrat cu spor. La unsprezece am luat un taxi şi m-am dus la Quai d'Orsay, am intrat înăuntru şi am rămas acolo împreună cu vreo alţi zece corespondenţi de presă, să-l ascultăm pe un purtător de cuvînt al Ministerului de Externe, un tînăr diplomat stil « Nouvelle Revue Française », cu ochelari cu ramă de baga, care a vorbit şi a răspuns la întrebările noastre vreme de-o jumătate de ceas. Preşedintele Consiliului de Miniştri se afla la Lyon, unde ţinea un discurs, sau mai degrabă se găsea în drum spre Paris. Cîţiva au pus întrebări doar ca să se audă vorbind şi numai doi corespondenţi ai agenţiilor de presă au întrebat fiindcă doreau cu adevărat să cunoască răspunsul. Nu existau nici un fel de ştiri importante. La întoarcere am luat un taxi împreună cu Woolsey şi Krum.

— Cum Dumnezeu îţi petreci nopţile, Jake? mă întrebă Krum. Nu te-am zărit pe nicăieri.

— Ei, prin Cartierul Latin.

— O să vin şi eu într-o noapte. La « Dingo ». Ăsta mi se pare că-i localul cel mai grozav, nu ?

— Ba da ! Ăsta, ori spelunca cea nouă, « Select ».

— De mult am de gînd să dau pe-acolo, spuse Krum. Dar ştiţi şi voi cum e, totuşi, cînd ai nevastă şi copii.

— Joci cumva tenis ? întrebă Woolsey.

https://biblioteca-digitala.ro

— Păi, nu, răspunse Krum. N-aş putea spune că am jucat vreodată anul ăsta. Am încercat să mai răsuflu şi eu, dar duminica totdeauna a plouat, şi pe terenurile de tenis e o înghesuială de nu-ţi poţi trage sufletul.

— Englezii nu lucrează nici unul sîmbăta, observă Woolsey.

— Băieţi norocoşi, rosti Krum. Ehei, dar ascultaţi ce vă spun eu. Într-o bună zi am s-ajung să nu mai trudesc pentru o agenţie de presă. Şi-atunci o să am tot timpul să văd şi cum e la ţară.

— Asta-i lucrul cel mai bun. Să trăieşti undeva la ţară şi să ai o maşinuţă.

— M-am gîndit serios să-mi cumpăr maşină la anul.

Am bătut în geam. Şoferul a oprit. Le-am spus celorlalţi:

— Am ajuns la mine. Haideţi să bem ceva.

— Mulţumesc, bătrîne, îmi răspunse Krum.

Woolsey clătină din cap.

— Trebuie să redactez ceva despre cele aflate azi dimineaţă.

Am pus o monedă de doi franci în palma lui Krum.

— Eşti nebun, Jake. Eu plătesc.

— Ce rost are? E în contul agenţiei.

— Nimic. Vreau să plătesc eu.

Le-am făcut semn cu mîna. Krum scoase capul pe geam:

— Ne vedem miercuri la prînz.

— S-a făcut.

M-am urcat la birou cu ascensorul. Robert Cohn mă aştepta.

— Hello, Jake. Mergi să mîncăm?

— Da. Stai numai să văd dacă am primit ceva nou.

Şi unde luăm masa?

— Unde-o fi.

M-am uitat la hîrtiile de pe birou.

— Unde ai vrea să mergem?

— Ce-ai zice de «Wetzel»? Au nişte *hors d'oeuvres* grozave.

La restaurant am comandat *hors d'oeuvres* şi bere. *Le sommelier*[1] a adus berea, în căni de pămînt înalte, cu spuma revărsată pe dinafară, şi foarte rece. Aveam la dispoziţie vreo duzină de soiuri de *hors d'oeuvres*.

— Te-ai distrat bine azi-noapte? l-am întrebat pe Cohn.

— Nu. N-aş zice.

— Cum mai merge cu scrisul?

— Prost de tot. Cartea asta a doua n-o pot de fel urni din loc.

— Se întîmplă oricui.

— A, sînt sigur. Totuşi, mă cam pune pe gînduri.

— Te mai tentează să pleci în America de Sud?

— Bineînţeles.

— Ei, şi-atunci de ce nu pleci?

— Frances.

— N-ai decît s-o iei cu tine, l-am sfătuit eu.

— Nu i-ar face plăcere. Nu-i un lucru care să-i fie ei pe plac. Îi plac mulţi dintre oamenii de pe-aici.

— Atunci spune-i să se ducă dracului.

— Nu pot. Am faţă de ea anumite obligaţii.

Dădu la o parte feliile de castravete şi luă o bucată de hering în oţet.

— Jake, ce ştii tu despre lady Brett Ashley?

---

[1] Chelnerul care serveşte băuturile.

https://biblioteca-digitala.ro

— O cheamă lady Ashley. Brett e numele ei propriu. Fată drăguţă. E pe cale să divorţeze şi are să se mărite cu Mike Campbell, care acum e tocmai în Scoţia. De ce ?

— E o femeie deosebit de cuceritoare.

— Nu-i aşa ?

— Are un anumit farmec, o anumită gingăşie. Pare să fie pură şi sinceră.

— E foarte drăguţă.

— Nu ştiu cum să descriu farmecul ei, continuă Cohn. Cred că provine din educaţie.

— Vorbeşti de parcă ţi-ar plăcea la nebunie.

— Exact. Nu m-aş mira să fiu îndrăgostit de ea.

— E beţivă, i-am spus eu. Îl iubeşte pe Mike Campbell şi o să se mărite cu el. Într-o bună zi şi Mike are să fie putred de bogat.

— Nu cred c-are să se mărite vreodată cu el.

— De ce nu ?

— Nu ştiu. Nu cred, pur şi simplu. O cunoşti de multă vreme?

— Da. Făcea parte din V.A.D.[1] şi lucra la spitalul unde am fost eu internat pe vremea războiului.

— Pe vremea aceea trebuie să fi fost un copil.

— Astăzi are treizeci şi patru de ani.

— Cînd s-a măritat cu Ashley ?

— În timpul războiului. Adevărata ei dragoste murise de curînd, răpus de dezinterie.

— Răspunzi cam cu venin.

— Te rog să mă ierţi. Fără voia mea. Încercam doar să-ţi prezint faptele.

— Nu cred că s-ar mărita cu un om pe care nu-l iubeşte.

— Ei, i-am spus, uite c-a făcut-o. De două ori.

— Nu cred.

— Bine, atunci nu mai veni cu tot felul de întrebări prosteşti, dacă răspunsurile mele nu-ţi plac.

— Nu te-am întrebat, despre treburile astea !

— M-ai întrebat ce ştiu despre Brett Ashley.

— Dar nu ţi-am cerut s-o insulţi.

— Du-te dracului !

Alb la faţă, se ridică în picioare şi rămase acolo, palid şi furios, de cealaltă parte a farfurioarelor cu *hors d'oeuvres*.

— Stai jos, i-am spus. Nu fi idiot.

— Trebuie să-ţi retragi cuvintele.

— Hai, isprăveşte o dată cu prostiile astea de grădiniţă.

— Retrage-ţi cuvintele !

— Bine. Retrag totul. De cînd sînt n-am auzit vreodată de Brett Ashley. Eşti mulţumit ?

— Nu. Nu aşa. Că mi-ai spus să mă duc dracului.

— Bun. Nu te duce dracului. Stai pe-aici. Abia trebuie să începem masa.

Cohn zîmbi din nou şi se aşeză. Părea bucuros că se poate aşeza. Ce dracu ar fi putut face dacă n-ar fi stat jos ?

— Spui lucruri atît de jignitoare, Jake.

— Iartă-mă, te rog. Am o limbă afurisită. Dar cînd spun lucruri urîte, niciodată nu le spun cu convingere.

— Ştiu, mărturisi Cohn. Eşti într-adevăr cam singurul prieten bun pe care-l am, Jake.

---

[1] *Voluntary Aid Detachment* (Corpul voluntar de asistenţă), serviciu de asistenţă medicală englez

https://biblioteca-digitala.ro

« Aibă-te Dumnezeu în buna lui pază», mi-am zis eu în gînd. Şi am continuat cu voce tare:

— Uită ce-am spus. Îmi pare rău.

— S-a făcut. E-n regulă. N-am fost supărat decît o singură clipă.

— Bine. Hai să mai luăm şi altceva de mîncare.

După ce am terminat masa, am plecat împreună pe jos pînă la «Café de la Paix», să luăm cafeaua. Îmi dădeam seama că Robert ar fi vrut să aducă din nou vorba despre Brett, dar am izbutit să ocolesc subiectul. Am vorbit vrute şi nevrute, apoi m-am despărţit de el şi m-am întors la birou.

CAPITOLUL 6

La ceasurile cinci mă aflam la « Hotel Crillon» şi o aşteptam pe Brett. Nu venise încă, aşa că m-am aşezat la o masă şi am aşternut pe hîrtie cîteva scrisori. Nu erau ele prea grozave, dar nădăjduiam că hîrtia cu antetul unui hotel de talia lui « Crillon» avea să le sporească valoarea. Brett tot nu apărea, aşa că pe la şase fără un sfert am coborît la bar şi am luat un Jack Rose, împreună cu George, barmanul. Cum Brett nu se arătase nici la bar, m-am mai uitat o dată după ea, cînd am trecut din nou prin hol, în drum spre ieşire apoi am luat un taxi şi am pornit către « Café Select». Trecînd peste Sena, am văzut un şir de bărci goale purtate de curent în alunecare grăbită şi barcagiii tot mai atenţi la vîsle pe măsură ce se apropiau de pod. Era frumos fluviul. La Paris e totdeauna plăcut să treci peste poduri.

Taxiul ocoli statuia celui care a inventat semaforul şi respectînd cu grijă toate regulile coti pe Boulevard Raspail, iar atunci m-am răsturnat pe spătarul banchetei ca să nu văd prea bine partea asta a drumului. E totdeauna plicticos să trec pe Boulevard Raspail. Pentru mine era aidoma unei anumite porţiuni de pe şoseaua P.L.M.[1] între Fontainebleau şi Montereau, care de fiece dată mă făcea să mă simt plictisit, mort şi paralizat, pînă izbuteam să scap de ea. Cred că unele asociaţii de idei creează asemenea porţiuni moarte pe cîte un traseu. Parisul are şi alte străzi tot atît de urîte ca şi Boulevard Raspail. N-am absolut nimic împotrivă să merg pe jos pe Boulevard Raspail. Dar nu pot suporta să-l străbat cu maşina ori cu trăsura. Probabil că am citit vreodată ceva despre el. Din aceeaşi sursă provine şi atitudinea lui Robert Cohn faţă de întregul Paris. Mă întreb mereu de unde o fi provenind neputinţa lui Cohn de a se simţi bine la Paris. Poate de la Mencken[2]. Cred că Mencken urăşte Parisul. Şi atît de mulţi tineri îşi iau simpatiile şi antipatiile din scrierile lui Mencken!

Taxiul opri în faţă la « Rotonde». Indiferent la ce cafenea din Montparnasse i-ai spune unui şofer de taxi să te ducă, pornind de pe malul drept al fluviului, el tot la « Rotonde» te lasă. Peste zece ani probabil că în loc de « Rotonde» are să fie « Dôme». În orice caz, eram destul de aproape de ţintă. Am pornit către « Select» trecînd pe lîngă mesele triste de la « Rotonde». Înăuntru, la bar, era puţină lume, iar afară, singur, stătea Harvey Stone. Avea un teanc de farfurioare[3] dinainte şi era nebărbierit.

— Stai jos, îmi spuse Harvey. Te-am căutat.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Nimic. Te-am căutat, aşa.

— Ai fost la curse?

---

[1] Paris — Lyon — Marsilia.

[2] *Henry Louis Mencken* (1880—1956), ziarist, critic şi eseist american.

[3] Farfurioarele pe care sînt servite băuturile rămîn pe masă pentru a indica numărul total al consumaţiilor.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu. De duminică n-am mai fost.
— Ce veşti mai ai din America?
— Nimic. Absolut nimic.
— Ce s-a întîmplat?
— Nu ştiu. Am terminat cu ei. Am terminat cu ei pentru totdeauna.
Se aplecă spre mine şi mă privi drept în ochi.
— Vrei să-ţi spun ceva, Jake?
— Da.
— De cinci zile n-am pus nimic în gură.
Am socotit repede în gînd. Nu trecuseră decît trei zile de cînd Harvey îmi cîştigase două sute de franci jucînd pocker cu zaruri la «New York Bar».
— Ce s-a întîmplat?
— N-am bani. Nu mi-au sosit banii. Tăcu o clipă, apoi continuă: E tare curios, Jake, ascultă ce-ţi spun eu. Cînd mă aflu într-o situaţie ca asta, nu vreau decît să fiu singur. Vreau să stau încuiat în cameră. Parcă aş fi pisică.
M-am căutat în buzunar.
— O sută de franci ţi-ar fi de oarecare ajutor, Harvey?
— Da.
— Atunci hai. Hai să mergem la masă.
— Nu-i nici o grabă. Să bem ceva.
— Mai bine să mîncăm.
— Nu. Cînd ajung în starea asta, puţin îmi pasă dacă mănînc sau nu.
Am băut. Harvey a adăugat şi farfurioara mea la teancul din faţa lui.
— Harvey, nu-l cunoşti pe Mencken?
— Da. De ce întrebi?
— Ce fel de om e?
— Un om de treabă. Spune unele lucruri tare năstruşnice. Ultima dată cînd am mîncat împreună cu el, am discutat despre Hoffenheimer. Partea proastă — zicea Mencken — e că mai e şi mare vînător de fuste. Nu-i de loc rău spus.
— Nu-i rău spus.
— Dar acuma s-a zis cu el, e sfîrşit, continuă Harvey. Pînă azi a scris despre absolut tot ce ştia, iar acum se ocupă de tot ce nu ştie.
— Presupun că e un om de treabă, am spus eu. Dar mie mi-e cu neputinţă să-l citesc.
— Ei, nimeni nu-l mai citeşte în ziua de azi, declară Harvey, cu excepţia celor care obişnuiesc să citească publicaţiile Institutului Alexander Hamilton.
— Aşa-i, am încuviinţat. Nici publicaţiile acelea nu erau rele.
— Sigur, întări Harvey.
Pe urmă am stat o vreme cufundaţi în gînduri.
— Mai luăm un porto?
— S-a făcut, conveni Harvey.
— Uite-l pe Cohn, am spus.
Robert Cohn traversa strada.
— Blegul ăla, comentă Harvey.
Cohn veni de-a dreptul la masa noastră şi ne salută:
— Hello, derbedeilor!
— Hello, Robert, răspunse Harvey. Uite, tocmai îi spuneam lui Jake că eşti un bleg.
— Cum adică?
— Spune repede. Dar fără să te gîndeşti. Ce-ai face dacă ai avea posibilitatea să faci orice ai dori?
Cohn căzu pe gînduri.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu te gîndi. Dă-i drumul.

— Nu știu, răspunse Cohn. Dar, oricum, spuneți-mi și mie, ce-i cu aiureala asta?

— Aș vrea să aflu ce-ai face într-un asemenea caz. Ce ți-ar veni în minte mai întîi. Indiferent cît de trăsnit ar fi.

— Nu știu, repetă Cohn. Cred că probabil m-aș apuca iar de jucat fotbal, mai ales dacă țin seamă cîtă experiență am căpătat pînă azi.

— Te-am judecat greșit, mărturisi Harvey. Nu ești bleg. Ești doar un exemplar arierat.

— Ești grozav de caraghios, Harvey, spuse Cohn. Într-o bună zi ai să găsești pe unul să-ți boțească mutra.

Harvey Stone izbucni în rîs.

— Așa crezi? Și totuși n-am să găsesc. Fiindcă pentru mine n-ar avea nici o importanță. Eu nu-s bătăuș.

— Ba ai vedea tu ce importanță are, dacă s-ar găsi vreunul s-o facă.

— Nu, n-ar avea. Aici e marea ta greșeală. Fiindcă nu ești inteligent.

— Fă bine și lasă-mă în pace.

— E-n regulă, spuse Harvey. De altminteri nici nu mă interesează subiectul. Pentru mine nu însemni nimic.

— Hai, lasă, Harvey, intervenii eu. Mai ia un porto.

— Nu, refuză Harvey. Mă duc puțin mai sus, să mănînc. Ne vedem mai tîrziu, Jake.

Ieși dintre mese și porni pe stradă. L-am urmărit cu privirea cum traversa strada printre taxiuri, mic, greoi, calm și sigur pe sine prin îmbulzeală.

— Totdeauna mă scoate din fire, spuse Cohn. Mi-e cu neputință să-l suport.

— Mie îmi place. Țin la el. Nu-i cazul să te superi din pricina lui.

— Știu, încuviință Cohn. Doar atît, că mă calcă pe nervi.

— Ai scris ceva azi după-masă?

— Nu. N-am putut s-o urnesc din loc. Merge mult mai greu decît prima mea carte. Îmi scuip sufletul din pricina ei.

Mîndria aceea robustă, cu care se întorsese din America la începutul primăverii, dispăruse. Atunci fusese sigur de valoarea muncii lui și nu suferea decît din cauza nostalgiei după aventuri. Acum siguranța dispăruse. Am oarecum impresia că nu l-am înfățișat pe Robert Cohn destul de limpede. Pricina stă în faptul că pînă nu s-a îndrăgostit de Brett nu l-am auzit niciodată făcînd vreo remarcă în stare să-l deosebească, într-un fel sau altul, de ceilalți. Îți făcea plăcere să-l privești pe terenul de tenis, fiindcă avea corp frumos și își păstra linia; mînuia cu abilitate cărțile la bridge și întreaga lui înfățișare prezenta o stranie alură de tînăr student. Dacă se afla într-un grup, nimic din ce spunea nu atrăgea atenția. Umbla îmbrăcat cu ceea ce la școală se numea tricou de polo și poate tot așa i se spunea și acum, dar fără să-și dea osteneala de a părea tînăr. Nu cred că acorda prea mare atenție îmbrăcăminții. În privința exteriorului, se formase la Princeton. Interiorul i-l modelaseră însă cele două femei care se ocupaseră de el. Avea o voioșie înnăscută, simpatică și băiețească pe care nimeni nu izbutise să i-o alunge, și probabil că pînă acum eu n-am arătat-o îndeajuns. Îi plăcea să învingă la tenis. Probabil îi plăcea tot atît de mult ca și lui Lenglen, de pildă. Pe de altă parte, nici nu se înfuria dacă era învins. Cînd s-a îndrăgostit de Brett, n-a mai rămas nici urmă din jocul lui de tenis. Îl băteau pînă și unii care niciodată n-ar fi putut rîvni la asemenea performanță. În privința asta era încîntător.

În orice caz, în ziua aceea stăteam amîndoi pe terasa de la « Café Select » și Harvey Stone tocmai traversase strada. I-am spus:

https://biblioteca-digitala.ro

— Hai să mergem la « Lilas».
— Am o întîlnire.
— La ce oră?
— Frances trebuie să vină aici la şapte şi un sfert.
— Uite-o c-a sosit.

Frances Clyne venea către noi, de pe cealaltă parte a străzii. Era o fată foarte înaltă şi cînd mergea părea că-şi mişcă toate încheieturile. Ne zîmbi şi ne făcu semn cu mîna. Ne-am uitat la ea, cum trecea strada.

— Hello, mă salută Frances, îmi pare bine că te găsesc aici, Jake. Chiar vream să stau de vorbă cu tine.

— Hello, Frances, rosti Cohn. Zîmbea.

— A ! Hello, Robert. Aici eşti ? Şi continuă, vorbind repede: Am fost teribil de neliniştită. Dumnealui — şi făcu semn cu capul spre Cohn — n-a venit acasă la prînz.

— Nu ne înţelesesem să vin.

— A ! Ştiu. Dar nu i-ai spus nimic bucătăresei. Pe urmă am avut şi eu o întîlnire, dar n-am găsit-o pe Paula la birou. M-am dus la Ritz s-o aştept, nici n-a călcat pe acolo, şi bineînţeles că n-aveam destui bani ca să iau masa la Ritz . . .

— Şi ce-ai făcut ?

— Oho, am plecat, bineînţeles. Vorbea cu veselie prefăcută. Eu sînt totdeauna punctuală la întîlniri. În ziua de azi nimeni nu mai ştie ce e punctualitatea. Ar trebui să mă învăţ minte. Şi ia spune, Jake, ce mai faci ?

— Foarte bine.

— Grozav de drăguţă fata cu care erai la dans, şi pe urmă ai plecat cu Brett aia.

— Nu-ţi place ? întrebă Cohn.

— O găsesc de-a dreptul încîntătoare. Tu nu ?

Cohn nu răspunse nimic.

— Ascultă, Jake. Vreau să stăm puţin de vorbă. N-ai fi dispus să mergi cu mine la « Dôme» ? Tu rămîi aici, nu-i aşa, Robert ? Hai, Jake.

Am traversat Boulevard Montparnasse şi ne-am aşezat la o masă. A venit un băiat cu « Paris Times», am cumpărat un exemplar şi l-am deschis.

— Ce s-a întîmplat, Frances ?

— A ! Nimic, răspunse Frances, doar că vrea să mă lase.

— Cum adică ?

— Păi, a spus la toată lumea că o să ne căsătorim, m-a făcut să-i dau de veste, mamei şi tuturor celorlalţi, iar acuma nu mai vrea.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— A hotărît că nu şi-a trăit destul viaţa. Am ştiut c-aşa are să se întîmple încă de cînd a plecat la New York.

Ridică privirea arătîndu-şi ochii foarte strălucitori şi străduindu-se să vorbească degajat.

— N-o să mă mărit cu el dacă nu vrea. Bineînţeles că nu. Acum nu m-aş mai mărita cu el pentru nimic în lume. Numai că mi se pare puţin cam tîrziu, după ce am aşteptat trei ani şi tocmai am izbutit să obţin divorţul.

N-am scos o vorbă.

— Plănuisem să serbăm cu fast evenimentul, şi cînd colo n-am făcut decît să ne certăm. Ca nişte copii proşti. Ne-am certat îngrozitor, iar Robert plînge şi mă imploră să fiu înţelegătoare şi zice că nu poate să facă pasul ăsta.

— Cumplit ghinion.

— Cred şi eu că-i un ghinion cumplit. Am pierdut cu Robert doi ani şi jumătate. Acuma nici nu ştiu dacă o să mai vrea vreodată un bărbat să se însoare cu mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu doi ani în urmă aş fi putut să mă mărit cu oricine mi-ar fi plăcut, acolo, la Cannes. Toţi bărbaţii în vîrstă care doreau să se însoare cu o persoană şic şi să se adune la casa lor umblau nebuni după mine. Acuma nu cred c-aş mai putea cuceri pe vreunul.

— Ba ai putea, nici vorbă. Te poţi mărita cu cine-ţi place.

— Nu nu cred. Şi, pe urmă, ţin la el. Şi aş vrea să am copii. Totdeauna m-am gîndit c-o să avem copii.

Din nou mă privi cu ochi foarte strălucitori.

— Niciodată nu mi-au fost mie prea dragi copiii, dar nici prin cap nu mi-a trecut că n-o să am şi eu cîndva. Totdeauna mi-am spus că întîi o să-i am şi pe urmă au să-mi şi placă.

— Robert are copii.

— Ei, da. El are copii, el are bani, are o mamă bogată, şi a scris o carte, dar mie nimeni n-o să-mi publice ce scriu, nimeni pe lumea asta. Şi nu scriu rău. Şi nici bani n-am, n-am de loc. Aş fi putut obţine pensie alimentară, dar m-am zbătut să divorţez cît mai repede cu putinţă.

Şi iarăşi se uită la mine cu ochi foarte strălucitori.

— Nu e drept aşa. Pe de-o parte e vina mea, dar pe de alta nu e. Ar fi trebuit să fiu mai înţeleaptă. Iar cînd discut cu el, nu face decît să se smiorcăie şi să spună că nu se poate însura. De ce nu se poate însura? Aş fi o soţie bună. Cu mine e foarte uşor să te înţelegi. Îl las de capul lui, să facă ce-i place. Dar n-ajută la nimic.

— E-o adevărată ruşine.

— Da, e-o adevărată ruşine. Dar n-are nici un rost să mai vorbim, nu-i aşa? Hai să mergem înapoi la «Select».

— Îţi dai seama că eu n-am nici o putere.

— Nu. Atît te-aş ruga, să nu-i spui nimic ce-am vorbit. Ştiu eu ce vrea dumnealui. Şi pentru prima dată părăsi tonul acela afectat şi cumplit de voios. Vrea să se întoarcă singur la New York şi să fie acolo cînd îi va apare cartea. Asta vrea dumnealui.

— Poate că n-au să i-o admire. Şi nu cred că Robert e chiar aşa cum vrei să-l arăţi. Zău că nu cred.

— Nu-l cunoşti cum îl cunosc eu, Jake. Asta vrea dumnealui să facă. Ştiu eu. Ştiu bine. De aceea nu vrea să se însoare. Vrea să trăiască un adevărat triumf în toamna asta şi să nu-l împartă cu nimeni.

— Vrei să ne întoarcem la «Select»?

— Da. Hai să mergem.

Ne-am ridicat de la masă — nimeni nu ne adusese ceva de băut — şi am pornit să traversăm strada către «Select», unde Cohn şedea şi ne zîmbea de la masa cu tăblie de marmoră.

— Ei, ce te face să zîmbeşti aşa? îl întrebă Frances. Eşti chiar atît de fericit?

— Îţi zîmbeam ţie, lui Jake şi secretelor voastre.

— Ei, ce i-am spus eu lui Jake nu-i nici un secret. Foarte curînd o să afle toată lumea. N-am vrut decît să-i ofer lui Jake o versiune cinstită.

— Despre ce-a fost vorba? Despre plecarea ta în Anglia?

— Da, despre plecarea mea în Anglia. Vai, Jake! Am uitat să-ţi spun. Plec în Anglia.

— E-o veste grozavă!

— Da, aşa se petrec lucrurile în cele mai nobile familii. Robert mă trimite. Are să-mi dea două sute de lire şi pe urmă plec să-mi vizitez prietenii. N-o să fie plăcut? Prietenii n-au aflat încă nimic.

Se întoarse spre Cohn şi-i zîmbi. Dar lui Cohn îi pierise zîmbetul.

— Era vorba să-mi dai numai o sută de lire, nu-i aşa, Robert? Dar l-am convins să-mi dea două. S-a arătat într-adevăr foarte generos. Nu, Robert?

https://biblioteca-digitala.ro

Nu înţeleg cum de pot oamenii să-i spună lui Robert Cohn lucruri atît de cumplite. Există persoane cărora nu le poţi adresa cuvinte jignitoare. Asemenea fiinţe îţi dau senzaţia că lumea ar fi nimicită, s-ar dezagrega cu adevărat, chiar în faţa ochilor tăi, dacă ai da glas unor anumite lucruri. Dar Cohn stătea lîngă mine şi înfrunta totul. Iată, toate se petreceau pe faţă, chiar în prezenţa mea, şi nu simţeam nici măcar dorinţa de a le pune stavilă. Şi nu era decît o glumă nevinovată în comparaţie cu ce avea să urmeze.

— Cum poţi vorbi aşa, Frances? o întrerupse Cohn.

— Auzi ce spune ! Mă duc în Anglia. Mă duc să-mi vizitez prietenii. Ai fost vreodată în vizită la prieteni care nici n-au ochi să te vadă? Ehei, vor trebui să mă înghită, n-au încotro. Parcă-i aud : « Ce mai faci, draga mea? E-atîta vreme de cînd nu te-am mai văzut. Şi ce mai face scumpa ta mamă?» Adevărat, ce-o fi mai făcînd scumpa mea mamă? Şi-a băgat toţi banii în bonuri de tezaur emise de francezi pe vremea războiului. Da, aşa a făcut. Probabil că e unica fiinţă din lume care a făcut una ca asta. « Şi ce mai ştii de Robert? » Sau poate că despre Robert au să pomenească doar cu multă grijă. « Vezi şi fii foarte atentă să nu-i rosteşti numele, draga mea. Biata Frances a trăit o experienţă groaznic de nefericită.» Nu-i aşa că are să fie mai mare hazul, Robert? Nu crezi c-o să fie de-un haz nespus, Jake?

Se întoarse către mine, cu zîmbetul acela cumplit de vesel. Faptul că avea auditoriu pentru astfel de îndeletnicire îi procura o satisfacţie nespusă.

— Şi tu unde o să fii atunci, Robert? Da, recunosc, eu sînt vinovată. Eu şi numai eu sînt de vină. Cînd te-am convins să-i faci vînt secretarei ăleia drăguţe de la revistă, ar fi trebuit să-mi dau seama că şi de mine tot aşa ai să te descotoroseşti. Dar Jake nu ştie nimic despre chestia asta. Să-i spun şi lui povestea?

— Încetează, Frances, pentru numele lui Dumnezeu !

— Ba nu, am să-i spun. La revistă Robert a avut o secretară drăguţă. O adevărată dulceaţă, şi Robert o găsea fermecătoare dar uite că atunci am apărut eu, şi Robert a găsit că nu sînt de loc mai puţin fermecătoare. Aşa că l-am convins să se descotorosească de ea; cînd se mutase cu revista de la Carmel la Provincetown o luase şi pe fată, iar pe urmă nici măcar nu i-a dat bani să aibă cu ce se întoarce pe coasta Pacificului. Şi toate astea doar ca să-mi facă mie plăcere. Pe vremea aceea credea că sînt cum nu se poate mai încîntătoare. Nu credeai aşa, Robert?

Să nu înţelegi greşit, Jake, povestea cu secretara era absolut platonică. Nici măcar platonică. De fapt n-a fost chiar nimic. Atît doar, că fata era grozav de drăguţă. Şi Robert a făcut tot ce ţi-am spus numai ca să-mi ofere o satisfacţie. Ei, de, bănuiesc că noi, ăştia, care trăim prin sabie, de sabie vom pieri. Nu-i aşa că sună literar? Ai face bine s-o ţii minte ca s-o foloseşti în viitoarea ta carte, Robert.

Ştii că Robert a început să strîngă material pentru o altă carte? Aşa-i că ai şi început, Robert? De asta mă părăseşte. A hotărît că nu-l inspir îndeajuns. Înţelegi, tot timpul cît am trăit împreună, a fost atît de ocupat cu lucrul la cartea lui, încît nu-şi mai aduce aminte nimic despre noi doi. Aşa că se-apucă să adune material nou. Bineînţeles, sper c-are să găsească ceva uluitor de interesant.

Ascultă, dragă Robert . Dă-mi voie să-ţi mai spun un singur lucru. Nu te superi, aşa-i că nu te superi? Să nu te cerţi cu tinerele tale cuceriri. Încearcă să nu te cerţi. Fiindcă tu nu te poţi certa cu cineva fără să plîngi, iar pe urmă te cuprinde o milă atît de sfîşietoare de tine însuţi, încît nu mai eşti în stare să ţii minte ce-a zis celălalt. În felul ăsta niciodată n-ai să-ţi poţi reaminti vreo conversaţie. Încearcă şi tu să fii calm, atîta tot. Ştiu că-i grozav de greu. Dar nu uita că e pentru cauza literaturii. Pentru literatură toţi trebuie să facem sacrificii. Uită-te la mine. Plec în Anglia fără să spun o vorbă. Totul pentru literatură. Cu toţii trebuie să-i ajutăm pe tinerii scriitori. Nu eşti şi tu de-aceeaşi părere, Jake? Numai că tu nu eşti un tînăr scriitor.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa-i că nu eşti, Robert? Ai treizeci şi patru de ani. Dar cred că la vîrsta asta eşti încă tînăr cînd e vorba de un mare scriitor. Uită-te la Thomas Hardy. Sau la Anatole France. Abia acum, de curînd, a murit. Însă Robert nu crede c-ar fi ceva de capul lui Anatole France. Aşa i-au spus unii dintre prietenii lui francezi. El, singur, nu citeşte prea uşor franţuzeşte. N-a fost un scriitor chiar atît de mare ca tine, nu-i aşa, Robert? Crezi c-a trebuit vreodată să plece ca să adune material? Oare ce crezi că le spunea el amantelor cînd nu mai vroia să le ia de nevastă? Mă întreb dacă plîngea cum plîngi tu. A, uite că mi-a venit o idee! Îşi duse la buze degetele înmănuşate. Jake, ştiu acum adevărata cauză pentru care Robert nu vrea să mă ia de nevastă. Chiar acum mi-a venit în minte. Zeii mi-au oferit o revelaţie aici, la « Café Select». Nu-i ceva supranatural? Într-o bună zi au să pună pe locul ăsta o inscripţie. Ca la Lourdes. Vrei să asculţi, Robert? Am să-ţi spun. E atît de simplu. Nu pricep cum de nu mi-a dat prin gînd pînă acum. Uite, înţelegi, Robert a dorit totdeauna să aibă o amantă şi dacă nu se însoară cu mine, îţi dai seama, înseamnă că chiar a avut. O amantă, vreme de doi ani şi mai bine. Înţelegi cum stau lucrurile? Dacă s-ar însura cu mine, aşa cum totdeauna a promis că va face, tot romantismul s-ar spulbera. Nu găseşti că-i colosal din partea mea să-mi imaginez toată povestea? Şi unde mai pui că-i adevărată. Uită-te la dumnealui şi spune-mi dacă e sau nu adevărată. Jake, unde te duci?

— Trebuie să mă duc înăuntru să vorbesc o clipă cu Harvey Stone.

Cînd am intrat în sală, Cohn m-a urmărit cu privirea. Era alb la faţă. Oare de ce stătea acolo? Pentru ce continua să îndure un asemenea chin?

Aşa cum şedeam rezemat de bar, uitîndu-mă afară, puteam să-i văd pe fereastră. Frances îi vorbea într-una, zîmbind volubilă şi uitîndu-i-se drept în ochi ori de cîte ori întreba: « Nu-i aşa, Robert?». Sau poate că acum nu mai întreba de fel. Poate c-o fi zis altceva. I-am spus barmanului că nu vreau să beau nimic şi am ieşit pe uşa laterală. Cînd am ajuns la uşă am privit îndărăt prin cele două geamuri groase şi i-am văzut stînd tot acolo. Frances încă îi mai vorbea. Am pornit pe o stradă lăturalnică înspre Boulevard Raspail. A trecut un taxi, m-am urcat în el şi i-am dat şoferului adresa, să mă ducă acasă.

CAPITOLUL 7

Tocmai cînd dădeam să pornesc în sus pe scări, portăreasa bătu în geamul de la uşa lojei, şi după ce mă oprii în loc veni şi ea afară. Avea în mînă cîteva scrisori şi o telegramă.

— Poftiţi poşta. Şi să ştiţi că v-a căutat o doamnă.

— A lăsat cartea de vizită?

— Nu. Era cu un domn. Doamna care a fost aici noaptea trecută. Pînă la urmă mi-am dat seama că e foarte drăguţă.

— Era cu vreun prieten de-al meu?

— Nu ştiu. Nu l-am mai văzut niciodată pe aici. Un bărbat tare voinic. Foarte, foarte voinic. Şi doamna era tare drăguţă. Foarte, foarte, drăguţă. Noaptea trecută era probabil cam . . . Portăreasa îşi lipi palma de obraz şi clătină din cap. Am să vă spun adevărul adevărat, monsieur Barnes. Noaptea trecută nu mi s-a părut chiar aşa de *gentille*[1]. Îmi făcusem altă părere despre dînsa. Dar vă rog să ţineţi seama de ce vă spun. E o doamnă *très, très gentille*[2]. E de familie foarte bună. Se vede cît de colo.

— N-au lăsat nici o vorbă pentru mine?

— Ba da. Au zis c-au să se întoarcă peste un ceas.

---

[1] Drăguţă (fr.)

[2] Foarte, foarte drăguţă (fr.)

https://biblioteca-digitala.ro

— Trimite-i sus dacă se întorc.

— Da, monsieur Barnes. Şi doamna aceea e cineva. Cam excentrică, poate, dar e *quelqu'une, quelqu'une*[1].

Înainte de a fi portăreasă, femeia asta avusese concesiunea unui chioşc cu băuturi la hipodromul din Paris. Pasiunea vieţii ei rămăsese la *pelouse*,[2] dar încă mai stătea cu un ochi aţintit asupra lumii de la *pesage*[3], şi trăia un simţămînt de înaltă mîndrie cînd îmi spunea care anume dintre oaspeţii mei era bine aşezat, care se trăgea dintr-o familie de vază şi care erau sportmeni, pronunţînd cuvîntul franţuzeşte, cu accent pe ultima silabă. Singura parte proastă era că oricine nu intra în una dintre aceste trei categorii avea toate şansele să i se spună că nu e nimeni acasă, *chez*[4] Barnes. Unul dintre prietenii mei, un pictor cu înfăţişare de om hămesit, despre care *madame* Duzinell fusese convinsă că nu poate fi nici bine crescut, nici de familie mare, şi nici *sportsman*, mi-a trimis o scrisoare întrebîndu-mă dacă n-aş putea să-i eliberez un bilet de liberă trecere pe la portăreasă, ca să poată veni din cînd în cînd seara să mă vadă.

Am urcat spre apartament întrebîndu-mă ce i-o fi făcut Brett portăresei. Telegrama mi-o trimisese Bill Gorton prin cablu, şi-şi anunţa sosirea cu transatlanticul «*France*». Am pus scrisorile pe masă, am trecut în dormitor şi m-am dezbrăcat, apoi m-am dus să fac un duş şi tocmai mă frecam cu prosopul cînd am auzit soneria. Mi-am luat halatul şi papucii şi m-am dus la uşă. Era Brett. În spatele ei se afla contele, ţinînd în mînă un uriaş buchet de trandafiri.

— Hello, dragule, mă salută Brett. N-ai de gînd să ne laşi înăuntru?

— Poftiţi. Tocmai făceam o baie.

— Să mai spui că nu eşti om norocos. Auzi, baie !

— Numai un duş. Luaţi loc, domnule conte Mippipopolous. Ce-aţi dori să beţi?

— Nu ştiu dacă vă plac florile, dragă domnule, spuse contele, dar mi-am îngăduit să vă aduc aceşti trandafiri.

— Dă-i încoace, dă-mi-i mie. Şi Brett îi luă buchetul din mînă. Pune nişte apă aici, Jake.

Am umplut vaza cea mare de pămînt cu apă de la bucătărie, Brett a aşezat florile în el şi le-a pus pe masa din sufragerie.

— Ascultă-mă pe mine. Grozavă zi am mai petrecut.

— Nu-ţi aminteşti nimic despre o întîlnire pe care o aveai cu mine la Crillon?

— Nu. Chiar am avut întîlnire? Probabil că eram inconştientă.

— Da, erai beată turtă, draga mea, interveni contele.

— Nu-i aşa? Şi contele s-a dovedit o adevărată comoară, zău.

— Să ştii, acuma portăreasa te înalţă în slăvile cerului.

— Aşa se şi cade. I-am dat două sute de franci.

— Doar n-ai fost chiar atît de proastă.

— Ai lui, spuse Brett făcînd semn cu capul spre conte.

— M-am gîndit că trebuie să-i dăm acolo, ceva, pentru noaptea trecută. Era tare tîrziu.

— E încîntător, exclamă Brett. Ţine minte tot ce s-a întîmplat.

— Şi tu ţii minte, draga mea.

— Astea-s fantezii, zise Brett. Cine vrea să ţină minte? ! Ia spune, Jake, ne dai sau nu ne dai ceva de băut?

— Luaţi-vă singuri cîtă vreme mă duc eu dincolo să mă îmbrac. Ştii unde-i.

— Cred şi eu.

---

[1] **Cineva (fr.)**
[2] **Peluză (la hipodrom (fr.)**
[3] **Locul unde se cîntăresc jocheii.**
[4] **La (fr.)**

https://biblioteca-digitala.ro

În vreme ce mă îmbrăcam o auzeam pe Brett aşezînd pe masă paharele şi pe urmă sifonul, apoi i-am auzit vorbind. M-am îmbrăcat încet, stînd pe pat. Mă simţeam obosit şi sleit de puteri. Brett a venit şi ea în dormitor, cu un pahar în mînă, şi s-a aşezat pe pat.

— Ce-i cu tine, iubitule? Ţi-e rău după beţie?

Mă sărută pe frunte, fără nici o pasiune.

— O, Brett ! Te iubesc atît de mult.

— Iubitule, şopti Brett. Pe urmă: Vrei să-l expediez de aici?

— Nu. E un om drăguţ.

— Am să-l expediez.

— Nu. Lasă-l în pace.

— Ba da, îi fac vînt.

— Nu poţi să faci una ca asta !

— Nu pot? De asta ţi-e teamă? Stai c-o să vezi. E nebun după mine, ascultă ce-ţi spun.

Ieşise din cameră. M-am întins pe pat, cu faţa în jos. Mă simţeam înfiorător. I-am auzit discutînd, dar n-am ascultat ce spuneau. Brett s-a întors şi s-a aşezat pe pat.

— Bietul meu iubit ! Şi mă mîngîie pe cap.

— Ce i-ai spus? Stăteam întins, cu faţa întoarsă în partea cealaltă. Nu vroiam s-o văd.

— L-am trimis după şampanie. Îi place să se ducă după şampanie.

Apoi, ceva mai tîrziu:

— Te simţi mai bine, dragule? Te-a mai lăsat capul?

— Da, puţin.

— Stai liniştit. S-a dus pînă la celălalt capăt al oraşului.

— N-am putea sta împreună, Brett? Nu s-ar putea măcar să locuim împreună?

— Nu cred c-am putea. N-aş face decît un lucru: *te tromper*[1] cu toată lumea. Şi n-ai putea să înduri.

— Îndur acuma.

— Ar fi altceva . Eu sînt de vină, Jake. Aşa-s eu făcută.

— N-am putea să mergem o vreme undeva la ţară?

— N-ar avea nici un rost. Dar merg, dacă vrei tu. Însă la ţară n-aş putea trăi liniştită. N-aş putea, alături de unica mea dragoste adevărată.

— Ştiu.

— Nu-i cumplit? Dar nu foloseşte la nimic dacă îţi spun că te iubesc.

— Ştii cît te iubesc şi eu.

— Hai să nu mai vorbim. Vorba nu-i decît pierdere de vreme fără rost. Am să plec de lîngă tine, undeva departe, şi pe urmă o să se întoarcă şi Michael.

— De ce vrei să pleci?

— E mai bine pentru tine. Şi pentru mine.

— Cînd o să pleci?

— Cît mai curînd cu putinţă.

— Unde?

— San Sebastian.

— Nu putem merge împreună?

— Nu. Ar fi ceva cumplit, acum, după ce ne-am spus ce ne-am spus.

— Dar niciodată n-am fost de acord.

— Vai, ştii tot atît de bine ca şi mine. Nu fi încăpăţînat, iubitule !

---

[1] Să te înşel (fr.)

https://biblioteca-digitala.ro

— Da, sigur, am recunoscut eu. Ştiu bine că ai dreptate. Atîta doar, că sînt grozav de amărît, iar cînd sînt amărît vorbesc ca un nătărău.

M-am ridicat în capul oaselor, m-am aplecat, am găsit pantofii lîngă pat şi m-am încălţat. Pe urmă m-am sculat în picioare.

— Nu face mutra asta, dragul meu.

— Dar ce mutră vrei să fac?

— Hai, nu mai fi caraghios. Am să plec chiar mîine.

— Mîine?

— Da. N-am spus aşa? Plec.

— Atunci hai să bem ceva. Contele trebuie să se întoarcă.

— Da. Are să se întoarcă. Să ştii că atunci cînd e vorba de cumpărat şampanie e extraordinar. Ar fi în stare să cumpere cu vagoanele.

Ne-am dus în sufragerie. Am luat sticla de brandy, am turnat un pahar pentru Brett şi unul pentru mine. S-a auzit soneria. M-am dus la uşă, iar acolo era contele. În spatele lui se afla şoferul cu un coş cu sticle de şampanie.

— Unde să-i spun şoferului să lase coşul, dragă domnule? întrebă contele.

— În bucătărie, răspunse Brett.

— Du-l acolo, Henry, porunci contele. Acuma du-te jos şi adă gheaţă. Rămase pe loc urmărind cu privirea coşul care dispărea pe uşa bucătăriei, şi spuse: O să fiţi de acord sper, că e un vin foarte bun. Ştiu că în ziua de astăzi nu prea sînt şanse să guşti un vin bun în Statele Unite, dar pe ăsta l-am luat de la un prieten cu relaţii vaste în branşa vinurilor.

— O, totdeauna ai legături cu vreun negustor, observă Brett.

— De data asta e vorba de un podgorean. Are mii de acri de vie.

— Cum îl cheamă? întrebă Brett. Veuve Cliquot?

— Nu, răspunse contele. Mumms. E baron.

— Nu-i minunat? ! exclamă Brett. Toţi avem titluri de nobleţe. Tu de ce n-ai, Jake?

— Te rog să mă crezi, dragă domnule, interveni contele punîndu-mi mîna pe braţ, nu aduce nimănui nici un folos. De cele mai multe ori te costă bani.

— Ei, nu prea ştiu. Uneori e grozav de folositor, spuse Brett.

— Niciodată n-am observat să-mi fi fost de vreun folos.

— Nu te-ai folosit de el aşa cum trebuie. Eu cu al meu am obţinut credit cînd nici dracu n-ar fi crezut.

— Te rog să iei loc, domnule conte, l-am invitat eu. Dă-mi voie să-ţi iau bastonul.

La lumina lămpii cu gaz aerian, contele privea peste masă cercetînd-o pe Brett, care fuma o ţigară şi arunca scrumul pe covor. Observînd că am băgat de seamă, Brett spuse:

— Să ştii, Jake, că n-am de gînd să-ţi distrug covoarele. Nu poţi să-mi oferi o scrumieră?

Am găsit cîteva scrumiere şi le-am aşezat la îndemînă. Şoferul se întoarse cu o găleată plină de gheaţă cu sare.

— Pune două sticle la gheaţă, Henry, strigă contele.

— Domnul conte mai doreşte ceva?

— Nu. Aşteaptă jos, în maşină. Apoi se întoarse către mine şi către Brett: Poate mergem cu maşina pînă la Bois să luăm masa de seară, nu?

— Dacă vrei, răspunse Brett. Eu nu pot să mănînc nimic.

— Mie totdeauna îmi place o masă bună, spuse contele.

— Doriţi să aduc vinul aici, domnule conte? întrebă şoferul.

— Da. Adu-l încoace, Henry, încuviinţă contele. Scoase un portţigaret mare, de piele de porc, şi mi-l oferi: N-ai vrea să încerci un adevărat trabuc american?

https://biblioteca-digitala.ro

— Mulţumesc. Prefer să-mi termin ţigara.

Contele tăie capătul trabucului folosindu-se de un cuţitaş de aur atîrnat la un capăt al lanţului de la ceas.

— Mie îmi place o ţigară care trage bine zise contele. Jumătate dintre trabucuri nu trag cum trebuie.

Aprinse trabucul şi pufăi de cîteva ori, cu ochii mereu aţintiţi la Brett.

— Şi după ce o să obţii divorţul, lady Ashley, n-o să mai ai titlu.

— Nu. Ce nenorocire!

— Da nu, spuse şi contele. N-ai nevoie de titlu. Întreaga dumitale fiinţă emană nobleţe.

— Mulţumesc. Foarte drăguţ din partea dumitale.

— Nu glumesc de loc, urmă contele lăsînd un nor de fum. Ai mai multă nobleţe decît oricare altă persoană întîlnită de mine vreodată. Ai, şi gata. Atît şi nimic mai mult.

— Drăguţ din partea dumitale. Mama ar fi încîntată. N-ai putea să aşterni lucrurile astea pe hîrtie şi eu să i le trimit printr-o scrisoare?

— I-aş spune-o prin viu grai, oricînd, afirmă contele. Nici nu m-aş gîndi să glumesc pe seama dumitale. Niciodată nu iau oamenii peste picior. Glumeşte pe seama oamenilor, şi numaidecît îţi faci duşmani. Asta o spun totdeauna.

— Ai dreptate, încuviinţă Brett. Ai teribil de multă dreptate. Eu totdeauna iau oamenii în derîdere şi am ajuns să nu am nici un prieten pe lumea asta. În afară de Jake, aici de faţă.

— De el nu-ţi baţi joc.

— Nu.

— Nici acum? întrebă contele. Nici acuma nu-l iei peste picior?

Brett se uită la mine şi îşi încreţi colţurile ochilor.

— Nu. De el nu mi-aş bate joc niciodată.

— Înţeleg, rosti contele. De el nu-ţi baţi joc.

— Discuţia asta e al dracului de anostă, spuse Brett. Ce-aţi zice să bem puţină şampanie?

Contele se apleacă şi învîrti sticlele în găleata strălucitoare.

— Încă nu s-a răcit. Draga mea, dar văd că tot timpul ai vrea să bei. De ce nu te mulţumeşti să stai de vorbă şi atît.

— Am vorbit pînă n-am mai putut. I-am spus lui Jake toate vorbele pe care le-am avut de spus.

— Mare plăcere mi-ar face să te aud şi eu vorbind cu adevărat. Cînd stai de vorbă cu mine, niciodată nu duci vreo frază la sfîrşit.

— Te las pe dumneata să le închei. Las pe fiecare să le încheie aşa cum îi place.

— Foarte interesant sistem, observă contele aplecîndu-se să răsucească sticlele. Totuşi mi-ar face plăcere să te aud o dată vorbind.

— Nu-i aşa că-i cam prostănac? întrebă Brett.

— Gata, anunţă contele ridicînd o sticlă. Acuma cred că-i rece.

Am adus un prosop, iar contele a şters sticla şi a ridicat-o deasupra mesei, spunînd:

— De obicei îmi place să beau şampanie din sticle mari. Vinul e mai bun, dar ar fi fost mult mai greu de răcit.

Ţinea sticla în mînă şi se uita la ea. Am aşezat paharele pe masă.

— Ştii ceva? Cred c-ai putea s-o deschizi, propuse Brett.

— Da, dragă. Numaidecît.

Era o şampanie extraordinară.

— Parcă ar fi vin, spuse Brett ridicîndu-şi paharul. Ar trebui să rostim şi un toast. Închin în cinstea sîngelui albastru.

https://biblioteca-digitala.ro

— Draga mea, vinul ăsta e prea bun ca să se lase însoţit de toasturi. Doar nu ţi-o fi dat prin cap să amesteci emoţiile cu un asemenea vin. Îi piere gustul.

Brett golise paharul.

— Ar trebui să scrii o carte despre vinuri, domnule conte, am spus eu.

— Domnule Barnes, răspunse contele, nu pretind vinurilor decît să mă desfete.

— Haideţi să ne desfătăm puţin cu ăsta de-aici, spuse Brett împingîndu-şi paharul spre conte, care îi turnă cu foarte multă grijă.

— Uite, draga mea. Acuma desfată-te domol cu paharul ăsta, iar pe urmă poţi să te îmbeţi.

— Să mă-mbăt? Să mă-mbăt?

— Draga mea, eşti fermecătoare cînd te îmbeţi.

— l-auzi la el.

— Domnule Barnes, spuse contele în vreme ce îmi umplea paharul, n-am cunoscut niciodată vreo altă femeie care să fie, beată, la fel de fermecătoare ca şi atunci cînd e trează.

— Dar nici nu prea ai umblat mult prin lume, nu-i aşa?

— Ba da. Am umblat foarte mult, draga mea. Am umblat chiar mult de tot.

— Bea-ţi vinul, îl îndemnă Brett. Toţi am umblat prin lume. Afirm chiar că Jake a văzut tot atît de multe cît şi dumneata.

— Vai, draga mea, sînt sigur că domnul Barnes a văzut foarte multe lucruri. Să nu credeţi dragă domnule, că nu cred. Dar şi eu am văzut destule.

— Sigur că ai văzut, cum să nu, întări Brett. Am vrut să te necăjesc puţin.

— Am luat parte la şapte războaie şi patru revoluţii, afirmă contele.

— Ca luptător? întrebă Brett.

— Uneori da, draga mea. Şi am fost rănit de săgeţi. Ai văzut vreodată răni de săgeată?

— Hai să le vedem şi noi.

Contele se ridică în picioare, îşi desfăcu vesta şi îşi descheie cămaşa. Îşi ridică maioul pe piept şi rămase în lumină, cu pieptul negru şi muşchii puternici ai abdomenului mult bombaţi.

— Le vedeţi?

Sub linia unde se sfîrşeau coastele erau două dungi albe şi umflate.

— Uitaţi-vă şi la spate, pe unde au ieşit.

Deasupra şalelor se vedeau aceleaşi două cicatrice, groase cît degetul.

— Da. E ceva.

— Dintr-o parte în cealaltă.

Contele îşi îndesă cămaşa în pantaloni.

— Unde ai fost rănit? am întrebat eu.

— În Abisinia. Cînd aveam douăzeci şi unu de ani.

— Şi ce căutai acolo? întrebă Brett. Făceai armata?

— Eram într-o călătorie de afaceri, draga mea.

— Ţi-am spus că-i de-ai noştri. Aşa-i că ţi-am spus? întrebă Brett întorcîndu-se către mine. Te iubesc, conte. Eşti o comoară.

— Mă faci foarte fericit, draga mea. Dar nu-i adevărat.

— Nu fi măgar.

— Vezi, domnule Barnes, tocmai fiindcă mi-am trăit viaţa cu adevărat din plin sînt astăzi în stare să mă bucur profund de tot ce mi se oferă. Nu crezi că am dreptate?

— Da. Absolut exact.

— Ştiu bine, continuă contele, că ăsta-i secretul. Trebuie să fii în stare să apreciezi valorile.

https://biblioteca-digitala.ro

— Şi cu valorile dumitale nu se întîmplă niciodată nimic? întrebă Brett.
— Nu. Nu se mai întîmplă.
— Nu te-ai îndrăgostit niciodată?
— Mereu, răspunse contele. Mereu sînt îndrăgostit.
— Şi asta ce influenţă are asupra valorilor?
— Îşi are locul ei în sistemul meu de valori.
— N-ai nici un fel de valori. Eşti un om mort, atîta tot.
— Nu, draga mea. N-ai dreptate. Nu sînt mort de loc.

Am băut trei sticle de şampanie, iar contele a lăsat coşul la mine în bucătărie. Cina am luat-o într-un restaurant din Bois. Am mîncat bine. Mîncarea ocupă un loc de prim rang în sistemul de valori al contelui. Şi vinul la fel. În timpul mesei contele a fost într-o formă excelentă. Brett de asemenea. Am petrecut de minune.

— Unde aţi prefera să mergem? întrebă contele după ce se sfîrşi masa. Nu mai rămăseserăm decît noi în restaurant. Cei doi chelneri stăteau sprijiniţi de tocul uşii. Vroiau să plece acasă.

— Am putea să mergem dincolo, pe colină, spuse Brett. Nu-i aşa că ne-am distrat de minune?

Contele era numai zîmbet. Se vedea bine că e în culmea fericirii.

— Sînteţi amîndoi foarte drăguţi, ne mărturisi el. Din nou îşi aprinsese trabucul. De ce nu vă căsătoriţi, voi doi?

— Vrem să ne trăim fiecare viaţa, i-am răspuns.
— Avem fiecare cariera noastră, adăugă şi Brett. Gata. Haideţi să plecăm.
— Să mai luăm un brandy, propuse contele.
— Îl luăm dincolo, pe colină.
— Nu. Mai bine aici, e mai multă linişte.
— Fi-ţi-ar liniştea să-ţi fie, rosti Brett. Ce-ţi fi avînd voi, bărbaţii, cu liniştea?
— Ne place, răspunse contele. Aşa cum vouă vă place zgomotul, draga mea.
— Bine, încuviinţă Brett. Mai luăm un brandy.
— Chelner ! strigă contele.
— Vă rog, domnule.
— Care-i cel mai vechi brandy pe care îl aveţi?
— O mie opt sute unsprezece, domnule.
— Dă-ne o sticlă.
— Ştii ceva? Nu te mai da în spectacol. Opreşte-l, Jake.
— Ascultă , draga mea. Să ştii că, pentru banii pe care îi dau pe un brandy vechi, capăt mai mult decît de la orice alte antichităţi.
— Şi ai multe antichităţi?
— O casă plină.

Pînă la urmă am ajuns în Montmartre. La «Zelli» era lume multă, fum şi gălăgie. Muzica te asurzea de cum păşeai înăuntru. Am dansat cu Brett. Din pricina îmbulzelii, abia puteam să ne mişcăm. Toboşarul negru a salutat-o pe Brett făcîndu-i semn cu mîna. Prinşi în înghesuială, dansam pe un loc îngust, chiar în faţa lui.

— Cum o mai duci?
— Grovaz.
— Foarte bine.

Era, tot, numai dinţi şi buze.

— E un foarte bun prieten de-al meu, spuse Brett. Un toboşar îndrăcit.

Muzica se opri şi amîndoi pornirăm către masa unde stătea contele. Apoi muzica începu din nou să cînte şi iar ne-am dus să dansăm. M-am uitat la conte. Stătea la masă şi trăgea din trabuc. Muzica iar s-a oprit.

— Hai să stăm jos.

https://biblioteca-digitala.ro

Brett porni către masă. Dar muzica începu încă o dată și iar am dansat, înghesuiți în mulțime.

— Ești un dansator jalnic, Jake. Michael e cel mai bun dansator pe care l-am cunoscut.

— E superb.

— E-un băiat foarte bun.

— Și mie îmi place, am mărturisit. Țin foarte mult la el.

— Am să mă mărit cu Michael, spuse Brett. Curios. O săptămînă întreagă nici nu m-am gîndit la el.

— Nu-i scrii?

— Nu. Niciodată nu scriu scrisori.

— Sînt gata să pariez că el îți scrie.

— Destul. Și încă niște scrisori grozave.

— Și cînd o să vă căsătoriți?

— De unde vrei să știu? Îndată după ce obțin divorțul. Michael încearcă s-o convingă și pe maică-sa să-i dea banii de care are nevoie.

— Te-aș putea ajuta cu ceva?

— Nu fi tîmpit. Neamurile lui Michael au la bani cu nemiluita.

Muzica încetă. Am pornit spre masă. Contele se ridică în picioare.

— Foarte drăguț, ne întîmpină contele. Ați fost amîndoi foarte, foarte drăguți.

— Dumneata nu dansezi, domnule conte? l-am întrebat.

— Nu. Sînt prea bătrîn.

— Ei, termină cu prostiile, spuse Brett.

— Draga mea, aș dansa dacă mi-ar face plăcere. Dar prefer să te privesc cînd dansezi.

— Splendid! exclamă Brett. Într-o bună zi am să mai dansez o dată pentru dumneata, îți promit. Ce se mai aude cu prietenul dumitale Zizi?

— Uite, să vă spun drept, îl ajut cu bani pe băiatul ăsta, dar nu vreau să-l am pe lîngă mine.

— E destul de greu de suportat.

— După cum știți, sînt convins că e un băiat de viitor. Dar ca om, nu-mi place să-l am în apropiere.

— Și Jake zice cam tot așa.

— Îmi dă o senzație neplăcută.

— De! exclamă contele ridicînd din umeri. Despre ce-i rezervă viitorul, e greu să te pronunți. În orice caz, tatăl lui a fost un foarte bun prieten de-al tatii.

— Haide. Hai să dansăm, spuse Brett.

Am dansat. Printre lume multă și înghesuială.

— Vai, iubitule, șopti Brett, sînt atît de nenorocită !

Aveam senzația că retrăiesc situații care, toate, se mai petrecuseră cîndva, mai înainte.

— Acum un minut erai fericită.

Toboșarul strigă:

— Nu se poate de două ori . . .

— S-a sfîrșit totul.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Nu-mi dau seama. Mă simt îngrozitor.

— . . . cînta mai departe toboșarul. Pe urmă începu iar să bată toba.

— Vrei să plecăm?

Trăiam ca într-un coșmar, cu senzația că tot ceea ce vedeam mai fusese cîndva și toate erau întîmplări prin care mai trecusem odată și acum trebuia să trec din nou.

https://biblioteca-digitala.ro

— . . . cînta cu glas stins toboşarul.

— Hai să mergem, spuse Brett. Nu te supăra.

— . . . strigă toboşarul şi zîmbi uitîndu-se la Brett.

— Bine. Să mergem.

Am ieşit din îmbulzeală şi Brett s-a dus la garderobă. I-am spus contelui:

— Brett vrea să plece.

Contele încuviinţă din cap.

— Da? Foarte bine. Luaţi maşina. Eu am să mai rămîn puţin aici, domnule Barnes.

Ne-am strîns mîinile şi i-am spus contelui:

— Am petrecut minunat. Sper că mă laşi să plătesc eu de data asta. Şi am scos o bancnotă din buzunar.

— Domnule Barnes, nu fii caraghios, rosti contele.

Brett se întoarse îmbrăcată în mantou. Îl sărută pe conte şi-i puse mîna pe umăr, ca să nu-l lase să se ridice în picioare. Cînd am ajuns la uşă, m-am uitat îndărăt şi am văzut că la masa contelui se şi aşezaseră trei fete. Ne-am urcat în limuzina imensă. Brett i-a dat şoferului adresa hotelului unde locuia. Acolo mi-a spus:

— Nu, să nu vii sus.

Sunase, şi uşa era deschisă.

— Nu?

— Nu. Te rog.

— Noapte bună, Brett. Îmi pare rău că te simţi prost.

— Noapte bună, Jake. Noapte bună, iubitule. N-am să te mai văd.

Ne-am sărutat stînd în picioare dinaintea uşii. M-a împins în lături. Iar ne-am sărutat.

— Ah, nu ! rosti Brett.

Se răsuci brusc în loc şi intră în hotel. Şoferul mă duse apoi acasă. I-am dat douăzeci de franci, iar el a ridicat mîna la şapcă, a zis: « Noapte bună, domnule», şi a plecat. Am sunat. Uşa s-a deschis, am urcat sus şi m-am culcat.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL 8

N-am mai revăzut-o pe Brett pînă s-a întors de la San Sebastian. Mi-a trimis de acolo o ilustrată. Era o vedere de la Concha şi pe dos scria: « Iubitule. Sînt foarte liniştită şi mă simt minunat. Multă dragoste tuturor. BRETT. »

Nici pe Cohn nu l-am mai văzut. Despre Frances am auzit că plecase în Anglia şi de la Cohn am primit un bileţel prin care mă anunţa că se duce la ţară pentru vreo două săptămîni — nu ştia unde anume, dar încă era convins că vom pleca împreună la pescuit în Spania, proiect pe care-l discutasem în iarna trecută. Îmi scria că aş putea oricînd da de el, interesîndu-mă la banca unde-şi avea contul.

Brett era plecată. Necazurile lui Cohn nu le puneam la inimă, aproape îmi făcea plăcere că nu mai trebuie să joc tenis, de lucru aveam pînă peste cap, mă duceam des la curse, luam masa cu prieteni şi consacram mai mult timp treburilor de la birou, cu intenţia de a aranja şi a pune la punct totul pentru ca la sfîrşitul lui iunie, cînd aveam de gînd să plec împreună cu Bill Gorton în Spania, să pot lăsa biroul în seama secretarei. Bill Gorton sosi la vreme, rămase vreo două zile la mine, apoi plecă spre Viena. Era foarte bine dispus şi spunea că Statele Unite sînt o ţară minunată. New Yorkul era şi el minunat. Stagiunea teatrală fusese extraordinară şi apăruse o serie întreagă de tineri boxeri semigrei excepţionali. Fiecare în parte avea perspec-

https://biblioteca-digitala.ro

tive să se dezvolte, să cîştige greutate şi să-l facă praf pe Dempsey. Bill era în culmea fericirii. Scosese o mulţime de bani cu ultima lui carte şi avea să scoată încă şi mai mulţi. Am petrecut de minune cît a stat la Paris, dar pe urmă a plecat spre Viena. Urma să se întoarcă peste trei săptămîni, iar atunci aveam să pornim spre Spania să pescuim şi să ne ducem la *fiesta* de la Pamplona. Mi-a scris că Viena e minunată. Pe urmă am primit o ilustrată de la Budapesta: « Jake, Budapesta e minunată ». După aceea a sosit o telegramă: « Mă întorc luni ».

Luni a apărut la mine acasă. Am auzit taxiul oprind în faţă, m-am dus la fereastră şi l-am strigat; mi-a făcut semn cu mîna şi a pornit în sus pe scări, cu geamantanele în mîini. I-am ieşit înainte pe scară şi i-am luat unul dintre geamantane.

— Aşa, l-am întîmpinat, am auzit c-ai făcut o călătorie minunată.

— Minunată, întări Bill. Budapesta e cu adevărat minunată.

— Şi Viena?

— Nu-i chiar cine ştie ce, Jake. Nu-i cine ştie ce. Părea mai grozavă decît e în realitate.

— Cum adică?

Începusem să pregătesc paharele şi sifonul.

— Am fost beat, Jake. M-am îmbătat.

— Asta-i curios. Mai bine bea un păhărel.

Bill se frecă pe frunte şi spuse:

— Extraordinar. Nici nu ştiu cum s-a întîmplat. Aşa, pe nepregătite.

— A ţinut mult?

— Patru zile, Jake. A ţinut exact patru zile.

— Şi pe unde ai umblat?

— Nu-mi aduc aminte. Ţi-am trimis o ilustrată. De asta îmi amintesc perfect.

— Altceva n-ai mai făcut?

— Nu-s chiar sigur. Poate.

— Dă-i drumul. Povesteşte-mi şi mie.

— Nu mai ţin minte. Dar îţi spun tot ce-mi mai pot aminti.

— Dă-i drumul. Bea paharul ăsta şi adu-ţi aminte.

— Ceva poate că tot o să-mi mai amintesc, începu Bill. Parcă ţin minte de un meci de box. Un meci vienez colosal. Era pe ring şi un negru. Pe negru mi-l amintesc perfect.

— Zi înainte.

— Grozav, negrul. Semăna cu Tiger Flowers, numai că era de patru ori mai mare. Şi deodată toată lumea a început să azvîrle cu ce-i venea la îndemînă. Eu nu. Negrul tocmai îl aruncase pe vienez la podea. Negrul a ridicat mănuşa. Voia să ţină o cuvîntare. Grozav mai arăta negrul ăla. Şi-a început cuvîntarea. Albul de-acolo a dat în el. Celălalt i-a ars una de l-a lăsat înlemnit la podea. Atunci toată lumea a început să arunce cu scaune. Negrul a plecat acasă cu noi, în maşina noastră. N-a mai reuşit să-şi ia hainele. S-a îmbrăcat cu pardesiul meu. Acuma îmi amintesc totul. O seară de sport ca-n basme.

— Şi ce s-a mai întîmplet?

— I-am împrumutat negrului nişte haine şi m-am întors cu el acolo, să vedem dacă nu-i putem obţine banii care i se cuveneau. Dar ăia au spus că negrul le e lor dator pentru devastarea sălii. Mă întreb, însă, cine o fi făcut pe tîlmaciul. Eu oi fi făcut?

— Probabil că nu tu.

— Da, ai dreptate. Nu eu, nici vorbă. Era altul acolo. Aş zice că îi spuneam vienezul de la Harvard. Uite că mi-l aduc aminte. Studia muzica.

— Şi cum v-aţi descurcat?

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu prea grozav, Jake. Pretutindeni numai nedreptate. Organizatorul susţinea sus şi tare că negrul promisese să-l lase pe vienez mai uşurel. Zicea că el, boxerul negru, încălcase contractul. Nu merge să faci praf un vienez la Viena. « Vai de Dumnezeul meu, domnule Gorton, zicea negrul, vreme de patruzeci de minute n-am făcut decît să-ncerc să-l las în apele lui. Cred că flăcăul acela alb şi-a rupt măruntaiele în el tot cărîndu-mi la pumni. Eu nu l-am lovit nici măcar o dată. »

— Bani ceva aţi căpătat?

— Nici un ban, Jake. Tot ce-am putut obţine au fost hainele negrului. Pînă şi ceasul i-l luaseră. Superb negru. Mare greşeală că s-a dus la Viena. Nu-i cine ştie ce de capul ei, Jake. Nu-i cine ştie ce.

— Şi cu negrul ce s-a mai întîmplat?

— S-a întors la Cologne. Acolo trăieşte. Însurat. Cu familie. O să-mi scrie şi o să-mi trimită banii pe care i-am împrumutat. Minunat negru. Sper că i-am dat adresa corectă.

— Probabil că da.

— Ei, ce-o fi o fi, acuma hai să mîncăm, spuse Bill. Afară doar dacă nu vrei să-ţi mai istorisesc întîmplări din călătorie.

— Dă-i drumul.

— Hai să mîncăm.

Am coborît şi am pornit-o pe Boulevard St. Michel, în seara de iunie caldă.

— Încotro mergem?

— Vrei să mîncăm pe insulă?

— Sigur.

Am coborît mai departe pe bulevard. La întretăierea cu Rue Denfert-Rochereau se află o statuie înfăţişînd doi bărbaţi înveşmîntaţi în robe bogate.

— Ştiu cine sînt, spuse Bill cercetînd cu privirea monumentul. Domnii care au inventat farmacia. În ce priveşte Parisul, nu mă duci pe mine.

Am mers mai departe.

— Vrei să cumperi un cîine drăguţ, umplut bine cu paie?

— Nişte cîini împăiaţi de mai mare dragul, urmă Bill. Sînt sigur că ţi-ar mai înveseli apartamentul.

— Hai.

— Numai un dulău împăiat. Pot să-i şi iau, pot să-i şi las în plata Domnului. Zău, Jake. Doar un dulău împăiat.

— Haide.

— După ce-l cumperi, ajunge să-ţi fie tot ce ai mai drag pe lume. Simplu schimb de valori. Tu le dai lor bani. Ei îţi dau ţie un cîine împăiat.

— Lasă că luăm unul cînd ne întoarcem.

— Bine. Fie şi cum vrei tu. Drumul către iad e pavat cu cîini împăiaţi pe care nu i-ai cumpărat. Eu n-am nici o vină.

Şi ne-am văzut de drum.

— Dar ce te-a apucat să te înduioşezi deodată de soarta cîinilor?

— Totdeauna am avut pentru ei aceleaşi simţăminte. De cînd mă ştiu am fost mare iubitor de animale împăiate.

Ne-am oprit şi am băut ceva.

— Îmi place să beau, asta e sigur, spuse Bill. Ar trebui să încerci şi tu odată şi odată, Jake.

— Mi-ai luat-o înainte cu şapte poşte.

— Asta nu trebuie să te intimideze. Niciodată să nu te laşi intimidat. Ăsta-i secretul succesului meu. Niciodată nu m-am lăsat intimidat. Niciodată nu m-am lăsat intimidat în public.

https://biblioteca-digitala.ro

— Unde ai mai băut?

— Am trecut pe la « Crillon. » Mi-a făcut George vreo două « Jake Rose. » George e un băiat extraordinar. Ştii care e secretul succesului lui George? Niciodată nu s-a lăsat intimidat.

— Dacă mai tragi vreo trei pernoduri o să fii foarte intimidat.

— Nu în public. Dacă văd că-ncep să mă simt intimidat, plec de bună voie. În privinţa asta parc-aş fi pisică.

— Şi cînd te-ai întîlnit cu Harvey Stone?

— La « Crillon ». Cam începea să fie intimidat. Nu mai mîncase de trei zile. Nici nu mai mănîncă. O ia din loc ca o pisică, atîta tot. Destul de trist.

— O duce bine.

— Splendid. Doar atîta nu-mi place, c-o ia din loc ca o pisică. Mă irită.

— Ce facem la noapte?

— Nu contează. Numai să nu ne intimidăm. Ce-ar fi să aibă aicea ouă răscoapte? Dacă au ouă răscoapte, nici nu mai avem nevoie să mergem tocmai pînă-n insulă ca să mîncăm.

— Nu, am spus eu. Mergem să mîncăm ca oamenii.

— Am zis şi eu aşa. Vrei s-o luăm din loc?

— Haidem.

Şi pornirăm din nou în jos pe bulevard. Pe lîngă noi trecu o trăsură cu un cal. Bill o privi lung.

— Vezi trăsura aia cu un cal? Am să împăiez calul de la trăsură şi-am să ţi-l dau cadou de Crăciun. Tuturor prietenilor am să le dau animale împăiate. Sînt un scriitor înamorat de natură.

Un taxi trecu pe lîngă noi, cineva dinăuntru ne făcu semn cu mîna şi pe urmă bătu în geamul din spatele şoferului, cerîndu-i să oprească. Taxiul trase îndărăt, lîngă trotuar. Înăuntru era Brett.

— Frumoasă femeie ! exclamă Bill. Vrea să ne răpească?

— *Hallo !* strigă Brett. *Hallo !*

— Ţi-l prezint pe Bill Gorton. Lady Ashley.

Brett îi zîmbi lui Bill.

— Ştii, abia am sosit. Nici n-am apucat să fac baie. Michael soseşte la noapte.

— Foarte bine. Vino să iei masa cu noi, şi pe urmă mergem cu toţii să-l întîmpinăm.

— Trebuie să mă spăl.

— Ei, asta-i ! Haide !

— Trebuie să mă spăl. Abia la nouă soseşte.

— Atunci vino să bei ceva înainte de baie.

— Asta se poate. Acuma nu mai spui prostii.

Urcarăm în taxi. Şoferul întoarse capul şi se uită la noi.

— Mai bine am merge la « Closerie », propuse Brett. Nu pot bea rachiurile astea puturoase.

— « Closerie des Lilas. »

Brett se întoarse către Bill.

— Eşti de mult în oraşul ăsta infect?

— Chiar azi am sosit de la Budapesta.

— Cum ţi s-a părut Budapesta?

— Minunată. Budapesta a fost minunată.

— Întreabă-l despre Viena.

— Viena, mărturisi Bill, e un oraş ciudat.

— Teribil mai seamănă cu Parisul, spuse Brett zîmbindu-i şi încreţindu-şi colţurile ochilor.

https://biblioteca-digitala.ro

— Exact, recunoscu Bill. În clipa de faţă mi se pare că seamănă teribil cu Parisul.

— Ai luat un avans grozav !

Ne-am aşezat afară, pe terasele de la « Lilas », şi Brett a comandat un whisky cu sifon, eu tot whisky, iar Bill a cerut un alt pernod.

— Ce mai faci, Jake?

— Foarte bine, am răspuns. M-am distrat copios.

Brett mă privi drept în ochi şi spuse:

— Am fost o proastă că am plecat. Trebuie să fii măgar ca să părăseşti Parisul.

— Ai petrecut bine?

— Da, bine. Interesant. Nu grozav de distractiv.

— Ai întîlnit pe cineva?

— Nu, n-am prea văzut pe nimeni. Nici n-am ieşit din casă.

— Nu te-ai dus să înoţi?

— Nu. N-am făcut nimic.

— Parcă ar fi vorba despre Viena, observă Bill.

Brett se întoarse către el şi-şi încreţi colţurile ochilor.

— Va să zică aşa a fost la Viena.

— La Viena a fost în toate felurile.

Brett îi zîmbi din nou.

— Prietenul tău e foarte drăguţ, Jake.

— E băiat bun, am recunoscut. Împăiază animale.

— Asta a fost în altă ţară, declară Bill. Şi înainte de orice, animalele erau moarte.

— Încă un whisky, spuse Brett, şi trebuie să fug. Fii bun şi trimite chelnerul după un taxi.

— Sînt taxiuri cîte vrei. Chiar aici, în faţă.

— Bine.

Am băut şi am condus-o amîndoi pe Brett la taxi.

— Nu uita să fii la « Select » pe la zece. Ia-l şi pe prietenul tău. Îl găsiţi acolo pe Michael.

— Acolo o să fim, răspunse Bill.

Taxiul porni şi Brett ne făcu semn cu mîna.

— Grozavă fată, spuse Bill. Frumoasă foc. Cine e Michael ăla?

— Bărbatul cu care o să se mărite.

— Ehehei ! exclamă Bill. Ăsta-i exact momentul în care fac eu cunoştinţă cu oamenii. Ce cadou de nuntă să le trimit? Crezi că le-ar place o pereche de cai de curse împăiaţi?

— Mai bine hai să mîncăm.

— Doamna e-ntr-adevăr lady aşa şi pe dincolo? mă întrebă Bill în taxi, pe cînd ne îndreptam către Ile Saint Louis.

— Da, sigur. Poţi să vezi în almanahul hipic şi în toate celelalte.

— Măi să fie !

Cina am luat-o la restaurantul ţinut de Madame Lecomte, tocmai în capătul insulei. Era ticsit de americani, şi a trebuit să aşteptăm o vreme în picioare pînă am obţinut locuri. Se găsise cineva să-l treacă pe lista Clubului Femeilor Americane drept un local amuzant de pe *quais*-ul parizian, încă nedescoperit de americani, aşa că am fost nevoiţi să aşteptăm trei sferturi de ceas pînă să se elibereze o masă. Bill obişnuise să ia masa acolo în 1918 şi imediat după armistiţiu, iar Madame Lecomte s-a arătat nespus de încîntată cu prilejul revederii.

— Da' de masă tot nu ne-a făcut rost, mormăi Bill. Totuşi, e-o femeie grozavă.

Am mîncat excelent: pui fript, fasole verde, piure de cartofi, o salată, nişte plăcintă cu mere şi brînză.

https://biblioteca-digitala.ro

— Toată lumea dă năvală la dumneavoastră, îi spuse Bill patroanei.
Madame Lecomte ridică mîinile în sus, exclamînd:
— Vai, Doamne-Dumnezeule !
— O să vă-mbogățiți.
— Sper.
După ce am băut cafeaua și am luat un *fine*, ni s-a prezentat nota, scrisă ca de obicei cu plumbul pe tăbliță — fără îndoială una dintre « specialitățile » casei — am plătit, am dat mîna cu patroana și ne-am ridicat să plecăm.
— Nu mai veniți de loc pe la noi, domnule Barnes ! îmi reproșă Madame Lecomte.
— Prea mulți compatrioți.
— Poftiți la dejun. Nu-i așa de multă lume.
— Bine. O să vin cît mai curînd.
Am pornit domol pe sub copacii aplecați asupra fluviului pe malul dinspre Quai d'Orléans. Dincolo de apă vedeam zidurile năruite ale caselor vechi aflate în dărîmare.
— Pe-acolo vor să taie o stradă.
— Or s-o taie, încuviință Bill.
Ne-am continuat drumul dînd ocol insulei. Fluviul era întunecat și un *bateau mouche*[1] trecu prin dreptul nostru, luminat feeric, apoi repede și tăcut se depărtă, pierind sub pod. Mai departe, în josul fluviului, Notre Dame se profila masivă pe cerul nopții. Am pornit către malul stîng al Senei trecînd peste podul de lemn de la Quai Béthune, dar ne-am oprit pe pod și ne-am uitat în josul fluviului, la Notre Dame. Și cum stăteam acolo, insula ni se arăta întunecată, casele înalte păreau zugrăvite pe cer, iar copacii se profilau ca niște umbre.
— Tare frumos mai e, spuse Bill. Doamne, mult mă bucur că m-am întors.
Ne-am sprijinit de balustrada de lemn a punții și am privit în susul fluviului, către luminile marilor poduri. Sub noi, apa era catifelată și neagră. Se prelingea fără zgomot pe lîngă picioarele punții. Un bărbat și o fată au trecut pe lîngă noi. Mergeau înlănțuiți, fiecare cu brațul petrecut pe după mijlocul celuilalt.
Am străbătut puntea și am pornit în sus pe Rue du Cardinal Lemoine. Drumul urca destul de pieptiș, dar am mers mai departe pe jos pînă la Place Contrescarpe. Lampa cu arc voltaic strălucea printre frunzele copacilor din piață, iar sub ramurile lor un autobuz S tocmai se pregătea de plecare. Acordurile muzicii năvăleau pe ușa deschisă de la « Negre Joyeux ». Pe fereastra de la « Café Aux Amateurs » am zărit tejgheaua prelungă acoperită cu tablă de zinc. Afară, pe terasă, beau niște muncitori. În bucătăria deschisă de la « Amateurs », o fată prăjea cartofi. Pe foc se mai afla o oală de tuci, cu mîncare gătită. Fata punea cu polonicul mîncare în farfuria unui bătrîn, care stătea alături de ea ținînd în mînă o sticlă de vin roșu.
— Vrei să bem ceva?
— Nu, răspunse Bill. Nu mi-e sete.
Din Place Contrescarpe o luarăm către dreapta străbătînd străzi netede și înguste, străjuite pe ambele părți de înalte case bătrînești. Unele dintre ele ieșeau mult înspre stradă. Altele se trăgeau îndărăt. Ajunserăm pe Rue du Pot de Fer și merserăm pe ea tot înainte pînă dădurăm în Rue Saint Jacques întinsă spre nord și sud ; pornirăm mai departe către sud, trecînd pe lîngă Val de Grâce, ascuns dincolo de o curte vastă și de un gard de fier, pînă la Boulevard du Port Royal.
— Ce-ai de gînd să faci? l-am întrebat pe Bill. Mergem să ne întîlnim cu Brett și cu Mike?
— De ce nu?
O luarăm înainte pe Port Royal pînă la Montparnasse, apoi mai departe pe lîngă « Lilas », « Lavigne » și toate celelalte cafenele mărunte, pe lîngă « Damoy », traver-

[1] Vaporaș (fr.)

https://biblioteca-digitala.ro

sarăm strada către « Rotonde », trecînd de-a lungul luminilor și meselor de pe terasă, și ajunserăm în sfîrșit la « Select ».

Trecînd printre mese, Mike ne ieși în întîmpinare. Era bronzat și plin de sănătate.

— Hel-lo, Jake ! Hel-lo ! Hel-lo ! Ce mai faci, bătrîne?

— Arăți grozav, Mike.

— Da? Zău? Mă simt într-adevăr grozav. Toată vremea am umblat pe jos, altceva n-am făcut. Am umblat de dimineața pînă seara. Și un singur păhărel pe zi, la ceai, cu maică-mea.

Bill se dusese la bar. Stătea în picioare și discuta cu Brett, care ședea picior peste picior pe un scaun înalt. N-avea ciorapi.

— Mă bucur că te văd, Jake, spuse Michael. Sînt puțin cam pilit, după cum vezi. Uimitor, nu? Mi-ai văzut nasul?

La rădăcina nasului avea o pată de sînge închegat.

— Geamantanele unei cucoane bătrîne mi-au făcut-o, urmă Michael. M-am ridicat s-o ajut și mi-au căzut în cap.

Brett făcu semn spre el cu mîna în care ținea țigaretul și își încreți colțurile ochilor.

— O cucoană bătrînă, repetă Michael. Geamantanele ei *mi-au căzut* în cap.

— Ei, și-acum hai înăuntru să vorbim și cu Brett. E cineva. Ești *într-adevăr* o doamnă drăguță, Brett. De unde te-ai învîrtit de pălăria aia?

— Mi-a cumpărat-o un amic. Nu-ți place?

— E îngrozitoare. Ia-ți și tu o pălărie ca lumea.

— Oho, avem așa de mulți bani acum, spuse Brett. Ia ascultă, l-ai cunoscut pe Bill? Ești *într-adevăr* o gazdă încîntătoare, Jake.

Se întoarse către Mike.

— Dumnealui e Bill Gorton. Iar bețivul ăsta e Mike Campbell. Domnul Campbel e un falit nereabilitat.

— Așa-i că sînt? Știi, ieri, la Londra, m-am întîlnit cu fostul meu asociat. Amicul care m-a băgat la apă.

— Ce zicea?

— Mi-a făcut cinste. Am zis că totuși pot să beau cu el. Știi, Brett, ești o fată frumoasă. Nu găsiți că-i frumoasă?

— Frumoasă . . . cu nasul ăsta?

— E un nas foarte drăguț. Haide, întoarce-l spre mine. Nu-i fată frumoasă?

— Nu-l puteam lăsa acolo, în Scoția?

— Știi ce zic eu, Brett? Hai să ne culcăm devreme.

— Nu fi indecent, Michael. Nu uita că sînt și doamne aici la bar.

— Nu-i fată frumoasă? Nu găsești, Jake?

— E-un meci de box astă seară, spuse Bill. Ați vrea să mergem?

— Meci de box, repetă Mike. Cine luptă?

— Ledoux și altcineva.

— E foarte bun Ledoux, afirmă Mike. Aș vrea să-l văd, numai — făcea eforturi să se țină pe picioare — numai că nu pot. Am o întîlnire cu persoana aici de față. Știi ce, Brett, ia-ți altă pălărie.

Brett își trase mult pălăria pe o parte și ne zîmbi de sub boruri.

— Voi doi dați fuga să vedeți meciul. Eu o să am de lucru să-l duc pe domnul Campbell de-aici direct acasă.

— Nu-s beat, protestă Mike. Poate doar așa, puțin. Știi ce, Brett, ești o fetiță tare frumoasă.

— Hai, plecați la meci, spuse Brett. Domnul Campbell începe să fie greu de suportat. Ce-s accesele astea sentimentale, Michael?

https://biblioteca-digitala.ro

— Ştii ce, eşti o fetiţă tare frumoasă.

Am spus noapte bună.

— Îmi pare rău că nu pot merge şi eu, se plînse Mike.

Brett începu să rîdă. De la uşă m-am uitat îndărăt. Mike stătea cu o mînă pe bar, se aplecase spre Brett şi-i spunea ceva. Brett îl privea cu totul nepăsătoare, dar colţurile ochilor îi zîmbeau. Afară, pe trotuar, am spus:

— Vrei să mergem la meci?

— Sigur că da, răspunse Bill. Numai dacă nu trebuie să mergem pe jos.

— Mike era binişor aprins după prietena lui, am spus eu în taxi.

— De, răspunse Bill. Nici nu prea ai avea motive să-l ţii de rău.

CAPITOLUL 9

Meciul Ledoux — Kid Francis a avut loc în seara de 20 iunie. A fost un meci frumos. A doua zi dimineaţă am primit o scrisoare de la Cohn, trimisă din Hendaye. Spunea că pe acolo e foarte multă linişte şi că face baie, joacă puţin golf şi foarte mult bridge. Plaja de la Hendaye era superbă, dar el abia aştepta să plece la pescuit. Mă întreba cînd am de gînd să mă duc şi eu acolo. Dacă aş avea bunăvoinţa să-i cumpăr o undiţă cu două fire, are să-mi restituie banii numaidecît.

În aceeaşi dimineaţă i-am scris lui Cohn chiar de la birou şi l-am anunţat că Bill şi cu mine vom părăsi Parisul pe ziua de 25, dacă nu-i vom telegrafia altfel, urmînd să-l întîlnim la Bayonne, de unde puteam lua un autobuz cu care să trecem munţii pînă la Pamplona. Seara, pe la şapte, am trecut pe la « Select » să-i văd pe Brett şi pe Michael. Nu erau acolo, aşa că am plecat la « Dingo ». I-am găsit înăuntru, la bar.

— *Hello*, iubitule, mă întîmpină Brett întinzîndu-mi mîna.

— *Hello*, Jake, spuse şi Mike. Aud c-am fost beat noaptea trecută.

— Oare? Chiar să fi fost beat? rosti Brett. Urîtă treabă.

— Ia ascultă, urmă Mike, cînd plecaţi în Spania? Aţi avea ceva împotrivă dacă am merge şi noi?

— Ar fi grozav.

— Zău, chiar n-aţi avea nimic împotrivă? Eu am mai fost la Pamplona, după cum ştii. Brett arde de nerăbdare să meargă şi ea. Eşti sigur că n-o să vă stricăm cheful?

— Nu mai vorbi prostii.

— Şi-acum mai sînt niţel cam cherchelit, doar vezi şi tu. Dacă n-aş fi, nu te-aş întreba aşa. Eşti sigur că n-ai nimic împotrivă?

— Oh, taci din gură, Michael, interveni Brett. Cum ar putea omul să spună că are ceva împotrivă? Lasă că-l întreb eu mai tîrziu.

— Dar n-ai nimic împotrivă, nu?

— Nu-mi mai pune întrebarea asta dacă nu vrei să mă supăr. Bill şi cu mine plecăm în ziua de 25, dimineaţa.

— Apropo, unde-i Bill? întrebă Brett.

— A plecat la Chantilly să ia masa cu nişte prieteni.

— Bun băiat.

— Un băiat grozav, încuviinţă Mike. Zău că e.

— Nici nu-l mai ţii minte, spuse Brett.

— Ba da. Mi-l amintesc perfect. Ascultă, Jake, o să venim şi noi, dar în noaptea de 25. Brett nu se poate scula dimineaţa.

— Chiar că nu!

— Dacă ne vin banii şi eşti sigur că nu ai nimic împotrivă.

https://biblioteca-digitala.ro

— Vin ei banii, nu te speria. Mă îngrijesc eu de asta.
— Spune-mi şi mie, după ce unelte de pescuit să trimit?
— Luaţi două sau trei undiţe cu mulinete, fire şi cîteva muşte de momeală.
— Eu n-am de gînd să pescuiesc, interveni Brett.
— Atuncea ia două undiţe, şi Bill n-o să-şi mai cumpere.
— E-n regulă, aprobă Mike. Am să-i telegrafiez patronului.
— Nu-i aşa c-o să fie splendid? întrebă Brett. Spania ! Grozav o să ne distrăm.
— Pe 25. Cînd vine asta?
— Sîmbătă.
— Pînă atunci *trebuie* să fim gata.
— Ia ascultaţi, spuse Mike. Mă duc la frizer.
— Eu trebuie să fac baie, ne anunţă Brett. Hai cu mine pe jos pînă la hotel, Jake. Hai, fii băiat bun.
— Am tras la cel mai superb hotel, spuse Mike. Cred că-i mai mult bordel.
— La sosire ne-am lăsat bagajele aici, la « Dingo », şi la hotelul ăsta ne-au întrebat dacă vrem camera numai pentru o după-amiază. S-au arătat încîntaţi cînd le-am spus c-o să stăm toată noaptea.
— Cred că-i bordel, insistă Mike. Şi eu mă pricep.
— Vai, termină o dată cu povestea asta şi du-te să te tunzi.
Mike plecă. Eu şi cu Brett am rămas la bar.
— Mai bei unul?
— Poate.
— Simt nevoia să mai beau unul, spuse Brett.
Am pornit pe jos pe Rue Delambre.
— Nu te-am mai văzut de cînd m-am întors, zise Brett.
— Nu.
— Cum o mai *duci*, Jake?
— Foarte bine.
Brett se uită la mine. Şi întrebă:
— Ia ascultă, vine şi Robert Cohn în călătoria asta?
— Da. De ce?
— Nu crezi că are să fie cam neplăcut pentru el?
— Pentru ce să fie neplăcut?
— Dar cu cine crezi tu c-am fost la San Sebastian?
— Felicitările mele !
Ne-am continuat drumul.
— De ce ai spus aşa?
— Nu ştiu. Dar ce ţi-ar fi plăcut să spun?
Ne-am continuat drumul şi am dat colţul.
— S-a purtat destul de drăguţ, să ştii. Doar că uneori devine cam plictisitor.
— Da.
— Mi-am spus că are să-i facă bine.
— Ai putea să intri la Asistenţa publică.
— Nu fi nesuferit.
— N-am să fiu.
— Într-adevăr n-ai ştiut?
— Nu, i-am răspuns. Cred că nici nu prea m-am gîndit la asta.
— Crezi că are să fie neplăcut pentru el?
— Asta îl priveşte, am răspuns. Anunţă-l că vii şi tu. Poate renunţa oricînd la călătorie.
— Am să-i scriu şi în felul ăsta am să-i dau posibilitatea să se retragă.

https://biblioteca-digitala.ro

De atunci n-am mai văzut-o pe Brett pînă în noaptea zilei de 24 iunie.
— Ai vreo veste de la Cohn?
— Bineînţeles. E entuziasmat.
— Doamne sfinte!
— Şi mie mi s-a părut destul de straniu.
— Zice că abia aşteaptă să mă întîlnească.
— Îşi închipuie că vii singură?
— Nu. I-am spus că venim cu toţii. Cu Michael şi ceilalţi.
— E un tip teribil.
— Nu-i aşa?

Au rămas a doua zi să aştepte banii. Ne-am înţeles să ne întîlnim la Pamplona. Ei urmau să se ducă direct la San Sebastian şi de acolo să ia trenul. Trebuia să ne întîlnim cu toţii la hotelul « Montoya » din Pamplona. Dacă n-aveau să sosească pînă luni, cel mai tîrziu, urma ca noi să plecăm în munţi, la Burguete, şi să ne apucăm de pescuit. La Burguete puteam ajunge cu autobuzul. Am aşternut pe hîrtie un itinerar, ca să ne poată oricînd da de urmă.

Bill şi cu mine am plecat cu trenul de dimineaţă din Gare d'Orsay. Era o zi încîntătoare, nu prea călduroasă, şi peisajul ne-a fermecat încă de la început. Ne-am dus în vagonul restaurant şi am luat micul dejun. La plecare, l-am rugat pe şeful vagonului restaurant să ne dea tichete pentru prima serie la dejun.

— N-am nici un loc liber pînă la a cincea.
— Cum adică?

Ştiam că la trenul acela se servea numai în două serii, iar locuri libere erau din belşug pentru amîndouă.

— Toate locurile sînt rezervate, îmi răspunse şeful vagonului restaurant. O să organizăm a cincea serie pentru ora trei şi jumătate.
— Se îngroaşă gluma, i-am spus lui Bill.
— Dă-i zece franci.
— Uite, i-am spus şefului de vagon. Vrem să luăm masa cu prima serie.

Şeful vîrî banii în buzunar şi ne spuse:

— Vă mulţumesc. V-aş sfătui, domnilor, să luaţi nişte sandvişuri. Toate locurile pentru primele patru serii au fost reţinute încă de la birourile societăţii.
— Ai să te pricopseşti repede, frăţioare, îi spuse Bill în englezeşte. Am impresia că dacă ţi-am fi dat cinci franci, ne-ai fi sfătuit să sărim pe fereastră.
— *Comment?*
— Du-te dracului! zise Bill. Fă sandvişurile şi dă-ne o sticlă de vin. Spune-i aşa, Jake.
— Şi trimite-le în vagonul de alături, am adăugat eu, explicîndu-i unde anume aveam locurile.

În compartimentul nostru se mai aflau un bărbat cu nevasta şi băiatul lor.

— Am impresia că sînteţi americani. Nu-i aşa? ne întrebă soţul. Vă place să călătoriţi?
— La nebunie, îi răspunse Bill.
— Aşa trebuie să faceţi. Să călătoriţi cît sînteţi încă tineri. Soţia mea şi cu mine totdeauna am dorit să călătorim, dar a trebuit să aşteptăm cam mult.
— Dacă ai fi vrut, am fi putut veni pe-aici încă de-acum zece ani, spuse nevasta. Dar toată vremea n-a ştiut decît una şi bună: « Să vizităm mai întîi America! » Vă pot spune că pînă acum noi am văzut destule, şi de toate felurile.
— Ştiţi, trenul ăsta e plin de americani, urmă bărbatul. Sînt şapte vagoane ticsite de americani de la Dayton, din Ohio. Au fost în pelerinaj la Roma, iar acuma au plecat spre Biarritz şi spre Lourdes.

https://biblioteca-digitala.ro

— Va să zică de ăştia sînt. Pelerini. Puritani afurisiţi, interveni Bill.
— Din ce parte a Statelor Unite sînteţi voi, băieţi?
— Kansas City, i-am răspuns eu. El e din Chicago.
— Vă duceţi amîndoi la Biarritz?
— Nu. Ne ducem la pescuit, în Spania.
— Ştiţi, eu unul niciodată nu prea m-am dat în vînt după aşa ceva. Totuşi şi acolo, de unde sîntem noi, există multă lume care se dă în vînt după pescuit. În statul Montana sînt locuri de pescuit într-adevăr grozave. M-am dus pe-acolo cu băieţii, dar niciodată nu prea m-am omorît eu după fleacuri dintr-astea.
— Grozav de puţin ai pescuit în excursiile de-atunci, adăugă nevasta.
Bărbatul ne făcu cu ochiul.
— Ştiţi cum sînt cucoanele. Dacă se întîmplă să fie şi vreo butelcă de băutură sau o ladă cu bere, zic că ne paşte iadul şi chinurile veşnice.
— Uite cine mi-s bărbaţii, ni se adresă nevasta netezindu-şi fusta pe coapsele planturoase. Ca să-i fac dumnealui pe plac şi fiindcă îmi plăcea să avem un pahar de bere în casă, am votat împotriva prohibiţiei, şi-acuma auzi-l ce spune. Mare minune că izbutesc să mai găsească pe cineva cu care să se însoare.
— Ia ascultaţi, spuse Bill, ştiţi că ceata asta de Părinţi Pelerini [1] a ocupat toate locurile din vagonul restaurant pînă la ceasurile trei şi jumătate după amiază?
— Cum adică? Doar nu pot face una ca asta!
— Ia încercaţi să găsiţi locuri.
— Ştii, dragă, s-ar părea c-am face mai bine să ne întoarcem în restaurant să mai luăm o dată micul dejun.
Femeia se ridică şi îşi netezi îmbrăcămintea.
— Băieţi, vreţi să aveţi grijă de lucrurile noastre? Hai să mergem, Hubert.
Cîteşitrei au plecat spre vagonul restaurant. Puţin după plecarea lor a trecut un chelner anunţînd prima serie pentru masa de prînz şi pelerinii, împreună cu preoţii, au început să se scurgă pe culoar. Amicul nostru şi familia lui nu s-au mai întors. Un chelner a străbătut coridorul aducîndu-ne sandvişurile şi o sticlă de Chablis, iar noi l-am poftit în compartiment.
— Azi n-o să-ţi mai vezi capul de-atîta treabă, i-am spus eu.
Chelnerul încuviinţă dînd din cap.
— Acuma încep să vină la masă, la zece jumătate.
— Noi cînd o să mîncăm?
— De! Dar eu cînd o să mănînc?
Ne lăsă două pahare dimpreună cu sticla, iar noi i-am plătit sandvişurile şi i-am dat un bacşiş.
— Am să vin să iau farfuriile, spuse chelnerul, sau le-aduceţi dumneavoastră cînd veniţi.
Am mîncat sandvişurile, am băut Chablisul şi am admirat de la fereastră peisajul campestru. Grînele tocmai începeau să dea în pîrg şi cîmpul era presărat cu maci. Vedeam păşunile strălucind de verdeaţă, copacii maiestuoşi, şi din cînd în cînd rîuri şi castele împrejmuite de pomi.
La Tours am coborît şi am mai cumpărat o sticlă de vin, iar cînd ne-am întors în compartiment, i-am găsit pe domnul din Montana, cu nevasta şi feciorul lui Hubert, aşezaţi confortabil pe locurile lor.
— La Biarritz se poate înota cum trebuie? întrebă Hubert.

---

[1] **Părinţii Pelerini (*The Pilgrim Fathers*) sînt primii colonişti englezi care, în 1620, au coborît de pe corabia Mayflower şi au întemeiat, la Plymouth, cea dintîi aşezare stabilă din Noua Anglie.**

https://biblioteca-digitala.ro

— Băiatul ăsta nu-şi poate găsi astîmpăr pînă nu intră în apă, observă mama. Tinerilor le e destul de greu să călătorească.

— Se poate înota de minune, i-am răspuns eu. Dar e cam primejdios cînd e marea agitată.

— Aţi izbutit să mîncaţi? întrebă Bill.

— Sigur că da. Ne-am aşezat la masă tocmai cînd au început ceilalţi să sosească, şi probabil şi-au zis că sîntem de-ai lor. Unul dintre chelneri le-a spus ceva pe franţuzeşte, iar după aceea pe trei dintre dumnealor i-au trimis îndărăt.

— Au zis că sîntem din grupul lor, asta-i sigur, spuse bărbatul. De-aici poţi vedea limpede cît de mare e puterea bisericii catolice. Mare păcat că nu sînteţi şi voi catolici, băieţi. Dacă aţi fi fost, puteaţi fi siguri c-o să căpătaţi de mîncare.

— Eu sînt, i-am răspuns. De asta-s aşa de supărat.

În cele din urmă, pe la patru şi un sfert, am mîncat şi noi. Către sfîrşit Bill îşi cam ieşise din fire. L-a oprit pe un preot care se întorcea cu un şir de pelerini şi l-a apucat de-un nasture.

— Noi, prostestanţii, cînd o să putem mînca, părinte?

— Nu ştiu nimic despre treaba asta. N-aveţi tichete?

— Uite, aşa îl puteţi face pe om să treacă la Ku Klux Klan, spuse Bill şi preotul îl privi lung.

În vagonul restaurant chelnerii serveau a cincea serie. Chelnerul care ne servea pe noi era leoarcă de nădușeală. Bluza albă i se făcuse roşie ca purpura la subţiori.

— Probabil că bea vin cu oala.

— Sau are maiou roşu.

— Hai să-l întrebăm.

— Lasă-l în pace. E frînt de oboseală.

La Bordeaux trenul stătea o jumătate de oră, aşa că am coborît să ne plimbăm prin gară. Nu era timp să ne ducem şi prin oraş. Pe urmă am străbătut landele şi am admirat apusul soarelui. Prin pădurile de pini focul mistuise postaţe largi, pe care puteai privi ca pe nişte bulevarde către colinele împădurite de pe linia zării. Pe la şapte şi jumătate am luat cina şi am contemplat peisajul pe fereastra deschisă a vagonului restaurant. Era o regiune nisipoasă, acoperită de pini mărunţi şi buruieni. Ici şi colo se arăta cîte un mic luminiş cu case pe el şi doar din vreme în vreme treceam pe lîngă vreun joagăr. Se lăsase noaptea şi pe fereastra deschisă simţeam pămîntul fierbinte, nisipos şi întunecat, iar către ceasurile nouă am intrat în Bayonne. Ne-am luat rămas bun dînd mîna cu toţi : cu bărbatul, cu nevasta şi cu fiul lor Hubert. Se duceau mai departe, pînă în staţia La Négresse, unde trebuiau să schimbe trenul pentru Biarritz.

— Ei, vă urez tot norocul de pe lume, spuse bărbatul.

— Aveţi grijă ce faceţi la luptele alea cu tauri.

— Poate ne mai întîlnim la Biarritz, zise Hubert.

Am coborît cu geamantanele şi undiţele împachetate, am trecut prin gara întunecată şi am ieşit la lumină unde aştepta şirul de trăsuri şi autobuze ale hotelurilor. Acolo l-am găsit pe Robert Cohn stînd de vorbă cu nişte patroni de hoteluri. La început nu ne-a observat. Pe urmă a venit spre noi.

— Hello, Jake. Ai călătorit bine?

— Straşnic. Ţi-l prezint pe Bill Gorton.

— Îmi pare bine.

— Haideţi, ne invită Robert. Am oprit o trăsură.

Era cam miop. Pînă atunci nu observasem. Se uita la Bill străduindu-se să-i distingă cît mai bine trăsăturile. Era şi timid.

— Mergem la hotelul meu. E bine acolo. Chiar drăguţ.

https://biblioteca-digitala.ro

Ne-am urcat în trăsură, birjarul a aşezat geamantanele lîngă el pe capră, s-a suit şi a pocnit din bici, apoi am trecut peste podul întunecat pătrunzînd în oraş.

— Mă bucur foarte mult că te cunosc, îi spuse Robert lui Bill. Jake mi-a vorbit deseori despre dumneata şi ţi-am citit cărţile. Mi-ai adus undiţă, Jake?

Trăsura a oprit în faţa hotelului, am coborît cu toţii şi am intrat înăuntru. Era un hotel drăguţ, cei de la biroul de recepţie s-au arătat foarte îndatoritori şi ne-au dat fiecăruia cîte o cameră mică, dar plăcută.

CAPITOLUL 10

A doua zi dimineaţă cerul strălucea de lumină, oamenii porniseră să stropească străzile şi cîteştrei am luat micul dejun la o cafenea. Bayonne e un oraş frumos. Seamănă cu un oraş spaniol foarte curat şi e aşezat pe malurile unui fluviu. Încă de pe atunci, deşi dimineaţa devreme, era foarte cald pe podul de peste fluviu. Am ieşit pe pod şi pe urmă ne-am plimbat prin oraş.

Nu eram de loc sigur că undiţele lui Mike aveau să sosească la timp din Scoţia, aşa că am căutat un magazin cu articole de pescuit şi, în cele din urmă, am cumpărat pentru Bill o undiţă într-o prăvălie aflată deasupra unui magazin de textile. Negustorul care vindea unelte de pescuit era plecat în oraş şi a trebuit să-l aşteptăm pînă s-a întors. În cele din urmă tot a apărut şi cu bani puţini am cumpărat o undiţă foarte bună şi două mincioguri.

După aceea am ieşit iarăşi în stradă şi am admirat catedrala. Cohn făcu o remarcă spunînd că e un foarte izbutit exemplar de ceva, dar am uitat de ce anume. Mie mi se părea o catedrală frumoasă, frumoasă şi întunecată, ca bisericile spaniole. Pe urmă am plecat, trecînd pe lîngă fortul cel vechi, şi ne-am dus la birourile locale ale oficiului de turism, de unde ar fi trebuit să plece autobuzul. Acolo ni s-a spus însă că serviciul de autobuze nu va începe să funcţioneze decît la 1 iulie. Tot la birouri am aflat cît ar trebui să plătim pentru o maşină care să ne ducă la Pamplona, aşa că am închiriat una la un garaj mare de lîngă Teatrul Municipal, plătind patru sute de franci. Maşina avea să vie peste patruzeci de minute să ne ia de la hotel, aşa că ne-am oprit în piaţă, la cafeneaua unde luasem micul dejun, şi am băut o bere. Era cald, iar oraşul emana o mireasmă răcoroasă, proaspătă, ca de zori de zi, şi era plăcut să stai în cafenea. O briză uşoară porni să adie şi simţeai limpede că aduce aer de mare. Porumbeii ciuguleau prin piaţă, casele aveau o culoare gălbuie, pîrjolită de soare, şi tare n-aş fi vrut să plec din cafenea. Dar trebuia să ne ducem la hotel să împachetăm lucrurile şi să achităm nota. Am plătit berea, ne-am cam ciondănit şi cred că pînă la urmă Cohn a plătit, apoi ne-am dus la hotel. Bill şi cu mine aveam de plătit doar cîte şaisprezece franci, plus zece la sută pentru serviciu, ni s-au adus bagajele jos şi am rămas să-l aşteptăm pe Robert Cohn. Pe cînd şedeam şi aşteptam, am zărit pe parchet un gîndac de bucătărie, lung de cel puţin cinci centimetri. I l-am arătat lui Bill şi după aceea l-am strivit cu pantoful. Am fost amîndoi de acord că probabil tocmai atunci venise din grădină. Pentru că hotelul era, într-adevăr, grozav de curat.

În cele din urmă coborî şi Cohn, şi ne îndreptarăm cu toţii spre maşină. Era o limuzină mare, iar şoferul venise îmbrăcat într-un halat alb cu guler şi manşete albastre. L-am pus să deschidă portbagajul de la spate, a băgat înăuntru toate geamantanele, apoi am pornit pe stradă în sus şi am ieşit din oraş. Am trecut pe lîngă cîteva grădini de toată frumuseţea, am ajuns într-un loc de unde ni se înfăţişa o splendidă panoramă a oraşului, pe urmă am ieşit în cîmp deschis, verde şi ondulat, iar şoseaua urca mereu în pantă. Am depăşit o mulţime de basci care duceau din urmă boi sau

https://biblioteca-digitala.ro

cirezi de vite, ori își mînau căruțele pe șosea, am văzut case drăguțe, cu acoperișuri joase, și toate proaspăt văruite. În Țara Bascilor toate pămînturile par foarte mănoase și verzi, iar casele și satele — înstărite și curate. Fiece sat are teren de pelotă și pe cîteva dintre ele copiii se jucau sub soarele fierbinte. Pe zidurile bisericilor erau inscripții care arătau că e oprit să joci pelota acolo, casele de prin sate aveau acoperișuri de țiglă roșie, apoi drumul făcu un cot și porni să urce pieptiș, iar noi înaintam de zor pe-o coastă de deal avînd mai jos valea întinsă și colinele ce unduiau îndărăt pînă către mare. Marea n-o vedeam. Era prea departe. Nu zăream decît coline și iarăși coline, dar știam unde se află marea.

Trecurăm și granița spaniolă. Era acolo un pîrîiaș și un pod aruncat peste el; de-o parte stăteau carabinieri spanioli cu pălării de piele de lac ca pe vremea lui Bonaparte și carabine azvîrlite pe umeri, iar de cealaltă francezi grăsani cu chipie și mustăți. Ne-au deschis doar un singur geamantan, au luat pașapoartele cu ei în pichet și le-au cercetat. De fiece parte a frontierei se afla cîte un magazin și un han. Șoferul trebui să se ducă înăuntru, la pichet, să completeze niște hîrtii privitoare la mașină; iar în vremea asta noi am coborît și ne-am dus pînă pe marginea pîrîului să vedem dacă se arată vreun păstrăv. Bill încercă să vorbească pe spaniolește cu unul dintre carabinieri, dar fără prea mult succes. Robert Cohn arătă cu degetul către pîrîu, întrebînd dacă se găsesc ceva păstrăvi, și carabinierul răspunse că da, însă nu cine știe ce.

L-am întrebat și eu dacă a pescuit vreodată, iar carabinierul mi-a răspuns că nu și nici nu-l interesează pescuitul.

Chiar atunci un bătrîn cu părul și barba pletoase și decolorate de soare, îmbrăcat în haine ce păreau croite din pînză de sac, înaintă cu pași mari pe pod. Avea în mînă un toiag înalt și în spinare purta un ied cu toate cele patru picioare legate și capul atîrnînd în jos.

Carabinierul îi făcu semn cu sabia să se întoarcă din drum. Fără să spună vreo vorbă, bătrînul făcu calea întoarsă și porni pe drumul albicios, către Spania.

— Ce-i cu bătrînul? l-am întrebat pe carabinier.

— N-are nici un fel de pașaport.

I-am oferit grănicerului o țigară. A luat-o și mi-a mulțumit.

— Și-acuma ce-o să facă?

Grănicerul scuipă în țărînă.

— Ei, o să treacă prin vad.

— Se face multă contrabandă?

— Ei, răspunse grănicerul, se mai face.

Șoferul ieși din pichet împăturindu-și hîrtiile, pe care le vîrî în buzunarul de la piept. Ne-am suit cu toții în mașină și am pornit pe drumul alb și prăfos către Spania. O vreme, peisajul rămase același ca și mai înainte; apoi, urcînd tot mereu, am ajuns pe culmea unei trecători, drumul a început să șerpuiască înainte și înapoi, și de-odată ne-am trezit cu adevărat în Spania. Apărură coame prelungi de munți cafenii, cîțiva pini risipiți ici și colo, iar în zare păduri de fag presărate pe coaste. Drumul înaintă o vreme pe culmea trecătorii, pe urmă începu să coboare și șoferul se văzu nevoit să claxoneze, să pună frîna și să ocolească doi măgari adormiți în mijlocul șoselei. Ieșirăm dintre munții înalți, trecurăm printr-o pădure de stejar, și vite albe pășteau acolo în pădure. Ceva mai la vale dădurăm peste pajiști ierboase și ape limpezi, apoi trecurăm un rîu, străbăturăm un sat mic și posomorît, iar drumul porni iarăși pieptiș. Urcarăm într-una, mai sus, tot mai sus, pînă ajunserăm la o altă trecătoare înaltă și o străbăturăm, iar drumul porni să coboare spre dreapta, și atunci zărirăm un alt șir de munți întinși către miazăzi, cafenii și parcă rumeniți, închipuind forme ciudate.

https://biblioteca-digitala.ro

Ceva mai tîrziu ieşirăm dintre munţi, drumul începu să fie străjuit de arbori pe ambele laturi, dădurăm peste un rîu şi peste lanuri de grîne coapte, şi drumul mergea tot înainte, drept şi alb ca laptele, apoi urcă pe o mică înălţime, iar la dreapta văzurăm o colină cu un castel vechi împrejmuit de clădiri mai mărunte strînse în jurul său şi un lan de grîne ce se întindea pînă sub ziduri, unduind în vînt. Şedeam în faţă, lîngă şofer, şi m-am întors către ceilalţi. Robert Cohn adormise, dar Bill admira priveliştea şi clătina din cap. Pe urmă am străbătut o cîmpie întinsă şi pe dreapta aveam un rîu mare ce strălucea în soare printre şirurile de copaci de pe maluri, iar în depărtare puteam zări platoul Pamplonei săltat deasupra cîmpiei, şi zidurile oraşului, şi marea catedrală cenuşie, şi linia zării frîntă de siluetele celorlalte biserici. În spatele platoului se arătau munţii, şi ori încotro îţi îndreptai ochii, vedeai alte şiruri de munţi, iar înaintea noastră drumul se prelungea alb de-a curmezişul cîmpiei către Pamplona.

În oraş am intrat pe cealaltă parte a platoului, pe drumul prăfos ce urca pieptiş printre umbrele copacilor de pe margini, apoi am ajuns pe loc lin prin noul cartier al oraşului ce se clădea în afara vechilor ziduri. Am trecut pe lîngă arena albă, înaltă şi părînd foarte masivă în lumina soarelui, pe urmă am pătruns în piaţa cea mare venind de pe o stradă lăturalnică şi am oprit în faţă la « Hotel Montoya ».

Şoferul ne-a dat o mînă de ajutor la bagaje. Copiii se strînseseră buluc să privească maşina, şi piaţa era fierbinte, şi pomii erau verzi, şi steagurile fluturau, şi era tare bine să pleci din bătaia soarelui şi să intri la umbra arcadelor ce se întindeau de jur împrejurul pieţei. Montoya s-a bucurat de venirea noastră, ne-a strîns mîinile şi ne-a dat camere frumoase, cu vedere spre piaţă, iar pe urmă ne-am spălat, ne-am curăţat şi am coborît în sufragerie să luăm masa. Şoferul a rămas şi el să mănînce, pe urmă i-am plătit şi a plecat îndărăt la Bayonne.

La « Montoya » sînt două sufragerii. Una la etajul întîi, cu vedere spre piaţă. Cealaltă e jos, la demisol, sub nivelul pieţei, şi are o uşă care se deschide pe o străduţă în dos, pe unde trec taurii cînd aleargă pe străzi, dis-de-dimineaţă, în drum către arenă. În sufrageria de jos e totdeauna răcoare, şi acolo am luat o foarte bună masă de prînz. Prima masă pe care o iau în Spania mă uluieşte de fiecare dată: se servesc antreuri, un fel cu ouă, două feluri cu carne, legume, salată, desert şi fructe. Ca să putem înghiţi toate astea, a trebuit să le stropim cu vin din belşug. Robert Cohn încercă să spună că nu mai vrea şi al doilea fel cu carne, dar cum nu ne-am grăbit să traducem ce spunea, chelneriţa l-a înlocuit cu nişte friptură rece, după cîte îmi amintesc. Cohn se arătase cam nervos, încă de cînd ne întîlnisem la Bayonne. Nu ştia dacă noi aflaserăm că Brett fusese cu el la San Sebastian, iar din pricina asta se simţea oarecum stînjenit.

— Ştii, i-am spus, Brett şi cu Mike trebuie să sosească la noapte.

— Nu sînt sigur că au să vină, răspunse Cohn.

— De ce să nu vină? întrebă Bill. Sigur că vin.

— Ăştia totdeauna întîrzie, l-am lămurit eu.

— Ba mai degrabă cred că n-au să vină de loc, insistă Cohn.

Vorbele astea le rosti cu un aer de superioritate atotştiutoare, ceea ce ne cam enervă pe amîndoi.

— Pun rămăşag pe cinzeci de pesetas că la noapte sînt aici, îl provocă Bill. Totdeauna pune rămăşaguri la furie şi aşa se face că, de obicei, pariază prosteşte.

— Mă prind, răspunse Cohn. Bine. Eşti martor, Jake. Cincizeci de pesetas.

— N-am nevoie de martori, spuse Bill.

Mi-am dat seama că e furios şi am încercat să-l domolesc zicînd:

— Că au să vină e lucru sigur. Dar poate că nu chiar la noapte.

— Vrei să retragi pariul? întrebă Cohn.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu. De ce să-l retrag? Să zicem o sută, dacă vrei.

— În regulă. S-a făcut.

— V-ajunge, am intervenit. Altminteri ar trebui să ţineţi un registru şi să mi-l daţi mie în grijă.

— Mă declar mulţumit, afirmă Cohn. Şi zîmbi. În orice caz, probabil c-o să-mi iei banii îndărăt la bridge.

— Încă nu i-ai cîştigat, observă Bill.

Ieşirăm afară să ne plimbăm pe sub arcade pînă la « Café Iruna » şi să bem o cafea. Cohn ne anunţă că se duce să se radă.

— Ce crezi, mă întrebă Bill, am vreo şansă să cîştig pariul?

— Cam slabă şansă. Ăştia, de cînd sînt n-au sosit undeva la timp. Dacă nu le vin banii, nu văd cum ar putea să sosească la noapte.

— Mi-a părut rău de cum am deschis gura. Dar trebuia să-l provoc. E băiat bun, după părerea mea, dar de ce şi-o fi dînd mereu aerele astea de atotştiutor? Mike şi Brett s-au înţeles cu noi să vină şi să ne întîlnim aici.

Atunci l-am zărit pe Cohn apropiindu-se de-a curmezişul străzii.

— Uite-l că vine.

— Bine, dar nu-l mai lăsa să-şi dea aere şi să facă pe nebunul.

— E închis la bărbier, ne vesti Cohn. Abia la patru deschide.

La « Iruna » ne-am băut cafeaua în răcoarea de sub arcadă, răsturnaţi în confortabile fotolii de răchită şi privind piaţa cea mare. După o vreme Bill plecă să scrie nişte scrisori şi Cohn se duse la bărbier. Era tot închis, aşa că hotărî să se ducă la hotel şi să facă o baie, iar eu am rămas acolo, în faţa cafenelei, şi pe urmă am plecat să mă plimb prin oraş. Era grozav de cald, dar am avut grijă să merg numai pe partea umbrită a străzilor, am trecut prin piaţa comercială şi m-am bucurat nespus să revăd oraşul. Am trecut pe la *Ayuntamiento*[1] şi acolo l-am găsit pe domnul cel bătrîn care făcea abonamente la luptele de tauri şi îmi rezerva locuri în fiece an, am văzut că primise banii trimişi de mine de la Paris, mi-am reînnoit abonamentul şi astfel totul s-a aranjat. Bătrînul avea slujbă de arhivar şi toate arhivele oraşului se aflau în biroul său. Dar asta n-are nici o legătură cu povestea noastră. În orice caz, biroul lui avea o uşă capitonată cu postav verde şi o altă uşă înaltă, de lemn, iar la plecare l-am lăsat aşezat la masă, printre dosarele ce acopereau toţi pereţii, am închis amîndouă uşile, şi pe cînd ieşeam din clădire ca să dau în stradă, portarul m-a oprit să-mi perie hainele.

— După cît se vede aţi călătorit cu maşina, spuse portarul.

Spatele gulerului şi partea de sus a umerilor erau cenuşii din pricina prafului.

— Tocmai de la Bayonne.

— Măi, măi, măi, exclamă portarul. Am ştiut c-aţi mers cu maşina după felul cum stătea praful pe haină.

Aşa că i-am dat două monezi de aramă.

Am zărit catedrala în capătul străzii şi m-am îndreptat spre ea. Prima dată cînd o văzusem mi se păruse că faţada e urîtă. dar acum mi-a plăcut. Am intrat înăuntru. Înăuntru era întuneric şi sumbru, coloanele păreau nesfîrşit de înalte, oamenii stăteau cufundaţi în rugăciune, şi mirosea a tămîie, iar pe laturi se aflau cîteva ferestre minunate. Am îngenunchiat şi am început să mă rog şi m-am rugat pentru toţi cei către care mi se îndreptau gîndurile, Brett şi Mike şi Bill şi Robert Cohn, şi eu însumi, şi toţi cei ce luptau cu taurii, în parte pentru fiecare dintre cei ce-mi plăcuseră mai mult, iar pentru ceilalţi laolaltă, apoi din nou pentru mine însumi, şi în vreme ce mă rugam pentru mine însumi,

---

[1] **Primăria.**

https://biblioteca-digitala.ro

mi-am dat seama că mă cuprinde somnul, aşa că am pornit să mă rog ca lupta cu taurii să fie izbutită şi fiesta să aibă mare succes şi să ne meargă bine la pescuit. Nu mai ştiam pentru ce să mă mai rog, şi atunci mi-a venit în gînd că ar fi bine să am ceva bani, aşa încît m-am rugat să cîştig bani cît mai mulţi, apoi m-am gîndit cum aş putea face să-i cîştig, iar gîndul la cîştig mi l-a reamintit pe conte şi am început să mă întreb unde s-o fi aflînd acum, şi îmi părea rău că nu-l mai văzusem din acea noapte petrecută în Montmartre, şi-mi aminteam de ceva hazliu ce-mi spusese Brett despre el, iar cum şedeam aşa, în genunchi, mereu cu fruntea sprijinită de lemnul băncii din faţa mea, conştient că mă rog, şi parcă mă simţeam puţin ruşinat şi îmi părea rău că sînt un catolic aşa de prăpădit, dar totodată ştiam că în privinţa asta nu aveam nimic de făcut, cel puţin încă o vreme sau poate că niciodată, însă, oricum, catolicismul e o religie mare şi nu doream decît să pot fi credincios şi poate că rîndul viitor aveam să fiu; după o vreme eram afară, în arşiţa soarelui, pe treptele catedralei, cu degetul mare şi arătătorul mîinii drepte încă umede şi le simţeam cum se zvîntă la soare. Lumina soarelui era fierbinte şi orbitoare; am trecut pe lîngă nişte clădiri şi am pornit pe străzi lăturalnice înspre hotel.

În seara aceea la cină, văzurăm că Robert Cohn se îmbăiase, se bărbierise, se tunsese, îşi făcuse o frecţie şi îşi dăduse cu ceva pe păr, ca să stea lins. Era nervos şi n-am mişcat nici măcar un deget ca să-l potolesc. Trenul de la San Sebastian sosea la nouă şi, dacă Brett şi Mike aveau să sosească, trebuiau să se afle în el. La nouă fără douăzeci nu ne aflam încă nici la jumătatea mesei. Robert Cohn se sculă de la masă şi ne spuse că pleacă la gară. Doar ca să-l scot din sărite, l-am anunţat că am să mă duc şi eu cu el. Bill zise însă că în ceea ce-l priveşte, ar trebui să fie nebun să-şi lase masa neterminată. Atunci i-am spus că ne întoarcem repede.

Pînă la gară ne-am dus pe jos. Nervozitatea lui Cohn îmi făcea plăcere. Speram că Brett e în tren. La gară aflarăm că trenul avea întîrziere, ne aşezarăm pe un cărucior de bagaje şi rămaserăm să aşteptăm în întuneric. În viaţa civilă nu mai văzusem niciodată un om atît de nervos ca Robert Cohn în clipele acelea — nici atît de nerăbdător. Şi mă bucuram. Era ceva josnic, dar chiar mă simţeam josnic. Cohn avea darul extraordinar de a stîrni tot ce-i mai urît în fiecare.

După o vreme auzirăm şuieratul locomotivei venind de departe, de pe cealaltă latură a platoului, apoi văzurăm luminile urcînd coasta. Intrarăm în gară şi ne oprirăm laolaltă cu mulţimea, chiar dincolo de uşă, pe urmă trenul sosi şi opri la peron şi toată lumea începu să dea năvală pe uşă.

Nu erau printre cei sosiţi. Aşteptarăm pînă ieşiră toţi călătorii, urcîndu-se apoi în autobuze sau în trăsuri, ori pornind pe jos prin întuneric, însoţiţi de prieteni sau rude, către oraş.

— Ştiam eu că n-au să vină, spuse Robert în vreme ce făceam cale întoarsă spre hotel.

— Eu credeam că s-ar putea să vină, i-am răspuns.

Cînd am ajuns, Bill mînca fructe şi tocmai terminase o sticlă de vin.

— N-au venit, aşa-i?

— Nu.

— Te deranjează dacă îţi dau cei o sută de pesetas mîine dimineaţă, Cohn? întrebă Bill. Pînă acum încă n-am schimbat aici nici un ban.

— Ei, fă-o uitată, zise Robert Cohn. Hai să pariem pe altceva. Vrei să pariem pe luptele cu tauri?

— N-ai decît, răspunse Bill, dar nu-i neapărat nevoie.

https://biblioteca-digitala.ro

— Ar fi ca şi cum ai paria pe război, am intervenit eu. Nu trebuie să ai nici un fel de interes economic.

— Ard de nerăbdare să le văd, spuse Robert.

Montoya veni pînă la masa noastră. Avea în mînă o telegramă. Mi-o întinse mie.

— Pentru dumneavoastră.

— În telegramă scria: « Oprit noaptea San Sebastian ».

— De la ei, am anunţat. Şi am vîrît-o în buzunar. În mod obişnuit le-aş fi dat-o şi lor.

— S-au oprit la San Sebastian, am adăugat. Îţi trimit salutări.

Ce anume impuls mă îndemna să-l aţîţ în felul ăsta, nu ştiu. Ba bineînţeles că ştiu. Eram orbit, mistuit de gelozie din pricina celor petrecute între ei. Faptul că mi se părea ceva firesc nu schimba nimic. Sigur că-l uram. Nu cred că-l urîsem vreodată cu adevărat, pînă nu-şi afişase aerul acela de superioritate în timpul prînzului — atunci şi în clipa cînd am văzut cum se ferchezuise la bărbier. Aşa că am vîrît telegrama în buzunar. De altminteri, mie îmi era adresată. Şi am spus:

— Bine. Am putea să plecăm mîine la prînz cu autobuzul de Burguete. N-au decît să vină după noi, dacă sosesc mîine seară.

Nu erau decît două trenuri de la San Sebastian, unul dimineaţa devreme şi cel pe care îl aşteptasem la gară.

— Mi se pare o idee bună, zise Cohn.

— Cu cît ajungem mai curînd la rîu, cu-atît mai bine.

— Mie mi-e absolut indiferent cînd plecăm, declară Bill. Cu cît mai repede cu-atît mai bine.

Am mai zăbovit un timp la « Iruna » să ne bem cafeaua, am făcut împreună o mică plimbare pînă la arenă, pe urmă am pornit peste cîmp şi pe sub copacii de pe marginea malului prăpăstios, ne-am uitat în jos către rîul ascuns în întuneric, iar eu m-am întors devreme la hotel. Bill şi Cohn au mai rămas încă multă vreme la cafenea, aşa cred, fiindcă am adormit înainte de venirea lor.

Dimineaţa am cumpărat trei bilete pentru autobuzul de Burguete. După orar, trebuia să plecăm la două. Mai devreme n-aveam cu ce. Stăteam la « Iruna » şi citeam ziarele cînd l-am văzut pe Robert Cohn traversînd piaţa. Veni drept la masa mea şi se aşeză într-un fotoliu de răchită.

— Plăcută mai e cafeneaua asta, spuse Robert. Ai petrecut cu bine noaptea, Jake?

— Am dormit ca butucul.

— Eu n-am dormit prea bine. De altminteri am stat cu Bill pînă tîrziu.

— Unde aţi fost?

— Aici. Şi după ce-au închis, ne-am dus la cafeneaua cealaltă. Bătrînul de-acolo vorbeşte nemţeşte şi englezeşte.

— La « Café Suizo ».

— Acolo. Bătrînul pare un om tare simpatic. Cred că « Suizo » e-o cafenea mai bună decît asta.

— Ziua nu-i chiar aşa de bună, am spus eu. E prea cald. A, să nu uit, am luat bilete la autobuz.

— Eu nu merg azi. Vă duceţi voi înainte, tu şi cu Bill.

— Dar ţi-am luat bilet.

— Dă-l încoace. Mă duc să iau banii îndărăt.

— Costă cinci pesetas.

Robert Cohn scoase o monedă de argint de cinci pesetas şi mi-o întinse, spunînd:

https://biblioteca-digitala.ro

— Trebuie să rămîn. Înţelegi, mi-e teamă să nu se fi ivit cine ştie ce neînţelegere.

— Cum aşa? S-ar putea să nu vină încă trei sau patru zile, dacă se apucă de petreceri la San Sebastian.

— Tocmai despre asta e vorba, spuse Robert. Mă gîndesc că poate se aşteptau să mă găsească la San Sebastian, şi de aceea s-au oprit acolo.

— Ce te face să crezi aşa ceva?

— Păi. . . I-am scris lui Brett şi i-am sugerat ideea. . .

— Atunci de ce dracu n-ai rămas acolo să-i aştepţi? . . .

Doar am început fraza şi m-am oprit. Mi se părea că ideea s-ar fi putut ivi singură în mintea lui Cohn, dar nu cred să se fi ivit vreodată.

Acum începuse să arboreze un aer confidenţial şi îi făcea plăcere să poată vorbi, lăsînd să se înțeleagă că şi eu ştiu despre anumite legături dintre el şi Brett.

— Bine, atunci Bill şi cu mine plecăm îndată după prînz.

— Îmi pare rău că nu pot merge. Toată iarna am aşteptat să pot pleca la pescuitul ăsta. Devenise sentimental. Dar sînt nevoit să rămîn. N-am încotro. De îndată ce-or să sosească, îi aduc direct acolo.

— Hai să-l căutăm pe Bill.

— Eu aş vrea să mă duc pînă la bărbier.

— Ne vedem la prînz.

Pe Bill l-am găsit la el în cameră. Se bărbierea.

— Oho, da, mi-a istorisit azi-noapte toată povestea, îmi spuse Bill. Dacă ai un secret şi vrei să-l ştie toată lumea, lui să i-l spui. Zicea că a avut întîlnnire cu Brett la San Sebastian.

— Mincinosul dracului !

— Ei, potoleşte-te ! exclamă Bill. Nu te înfuria. Nu te înfuria chiar în etapa asta a excursiei. Da' ia spune, cum dracu s-a făcut de l-ai cunoscut pe tipul ăsta?

— Nu-mi mai scoate şi tu ochii.

Pe jumătate bărbierit, Bill întoarse capul şi se uită la mine, apoi continuă să vorbească spre oglindă, în timp ce se săpunea:

— Nu l-ai trimis tu la mine la New York, iarna trecută, cu o scrisoare? Mulţumesc lui Dumnezeu că îmi place să călătoresc. Dar nu mai aveai cumva şi alți prieteni evrei să-i cari încoace?

Îşi frecă bărbia cu degetul mare, se uită la el, apoi începu iar să se scarpine.

— Ai şi tu cîţiva care-s nişte băieţi excelenţi.

— Ei, sigur. Am şi eu cîţiva. Dar nu de teapa acestui Robert Cohn. Partea hazlie e că pare destul de drăguţ. Îmi place. Dar zău că-i îngrozitor.

— Poate să fie şi teribil de drăguţ.

— Ştiu. Asta-i partea cumplită.

Am izbucnit în rîs.

— Da. N-ai decît să rîzi, zise Bill. Numai că tu n-ai stat aseară cu el pînă la două noaptea.

— A fost chiar aşa de nesuferit?

— Insuportabil. Ce-i toată povestea asta despre el şi Brett, la urma urmei? A fost vreodată ceva între el şi Brett?

Îşi înălţă bărbia şi şi-o împinse într-o parte şi în cealaltă.

— Sigur. S-a dus cu el la San Sebastian.

— Ce prostie boacănă ! Şi de ce a făcut-o?

— Vroia să plece din Paris şi nu-i în stare să se ducă nicăieri singură. Zicea că după cîte crede ea, are să-i facă bine lui Cohn.

https://biblioteca-digitala.ro

— De cîte prostii gogonate sînt oamenii în stare ! De ce n-a plecat cu cineva de seama ei? Sau cu tine? — apoi bolborosi repede — ori cu mine? De ce nu cu mine? Îşi cercetă atent faţa în oglindă şi puse cîte un strat gros de săpun pe fiecare obraz. Uite ce mutră simpatică. O mutră alături de care orice femeie se poate simţi în siguranţă.

— Nu ţi-o văzuse încă.

— Ar fi trebuit s-o vadă. Toate femeile ar trebui s-o vadă. O mutră care ar trebui zugrăvită pe toate panourile din ţară. Fiecărei femei ar trebui să i se înmîneze cîte o copie în clipa cînd pleacă din faţa altarului. Mamele ar trebui să le povestească fetelor despre mutra asta. Ascultă fiule — şi întinse briciul spre mine — ia mutra asta, du-te cu ea în lume şi răspîndeşte-o pretutindeni.

Se apleacă deasupra lighenaşului, îşi spălă obrazul cu apă rece, se frecă cu alcool şi pe urmă se examină cu multă atenţie în oglindă, întinzîndu-şi lunga-i buză de sus şi exclamînd:

— Doamne sfinte ! Ce mutră îngrozitoare !

Iarăşi se uită în oglindă, şi continuă:

— Iar în ce-l priveşte pe Robert Cohn ăsta, îmi face greaţă, şi poate să se ducă dracului. Mă bucur al naibii că rămîne aici, şi nu vine cu noi la pescuit.

— Ai dreptate.

— Mergem la pescuit păstrăvi. Mergem să pescuim păstrăvi în rîul Irati, iar acuma la prînz o să ne pilim cu vinul ţării ăsteia şi pe urmă pornim într-o grozavă călătorie cu autobuzul.

— Haide. Hai să ne ducem la « Iruña » şi pe urmă să ne vedem de drum, i-am răspuns eu.

În româneşte de D. MAZILU

(Continuare în numărul viitor)

DAVIS ALFARO SIQUEIROS : Detaliu din panoul *Greva din Cananea* ▶

D.A. SIQUEIROS : *Portretul lui Porfirio Diaz înconjurat de « Ştiinţifici»* ▶▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MIRCEA POPESCU

Convorbire cu Siqueiros

Muralismul mexican rămîne indubitabil — dincolo de orice curente şi mode — unul din momentele majore ale artei contemporane. Criticaţi vehement, declaraţi duşmani ai «frumosului», luptînd efectiv pe baricade şi pentru convingerile lor politice, şi pentru concepţia lor despre artă, exponenţii acestei mişcări au ieşit triumfători, împotriva tuturor adversităţilor, fixînd, pe cele mai de seamă edificii publice ale Mexicului, semnele pasiunii lor revoluţionare, convertind în artă de o mare expresivitate şi forţă sentimentele moderne şi tradiţiile străvechi, istoria şi actualitatea, făurindu-şi pentru aceasta un limbaj propriu în care spiritul culturilor locale şi prehispanice fuzionează cu cele mai noi achiziţii ale artei acestui secol.

Trebuie să vizitezi muzeul Anahuacalli, organizat în oraşul Mexico de poetul Carlos Pellicer în amintirea marelui său prieten Diego Rivera, cu preţioasele colecţii de ceramică ale artistului, cu sălile păstrate aşa cum le-a rînduit Rivera însuşi — care evocă ritualuri mexicane ae vieţii şi ale morţii — pentru a înţelege cît de adînc *înrădăcinată* este arta murală a acestui pictor, savantă şi totuşi simplă şi plină de căldură, întemeiată pînă în cele mai mici detalii pe o investigare aproape erudită a istoriei şi culturii popoarelor Mexicului.

Nu poţi pătrunde în zonele mai adînci ale artei mexicane contemporane fără să contempli la Escuela Preparatoria sau la Hospital de Jesús operele lui José Clemente Orozco, de o intensitate a emoţiei şi de un patetism al expresiei, de un dramatism al opoziţiei — ridicată la valoare metafizică — dintre lumină şi umbră, care le situează printre cele mai radical expresioniste produse ale artei mexicane.

Mai directe şi încă mai edificatoare au fost însă impresiile pe care le-a lăsat vizita făcută la Cuernavaca, la atelierul lui David Alfaro Siqueiros. Îi văzusem, la Muzeul Naţional de istorie, ultimă sa lucrare, ansamblul închinat revoluţiei mexicane din 1906—1913, pe care l-a încheiat după eliberarea dintr-o îndelungată şi nedreaptă detenţie. Mi-l explicase, cu entuziasm şi luciditate, unul dintre cei mai devotaţi colaboratori tineri ai maestrului, pictorul Mario Orozco Rivera.

Omul Siqueiros pe care l-am cunoscut e cu adevărat pe măsura operei sale — un mare temperament şi o mare conştiinţă. În vastul atelier de la Cuernavaca, conduce lucrările pentru un nou ansamblu de picturi murale care vor evoca — în auditoriul unui hotel din oraşul Mexico — pe o suprafaţă de aproape 5000 metri pătraţi, istoria mersului înainte al omenirii. Atelierul său, în care se execută întreaga lucrare, este o mică uzină, departe de calmul şi intimitatea unui atelier obişnuit de artist din zilele noastre. Aproape douăzeci de pictori şi sculptori — mexicani, sudamericani, francezi, canadieni, japonezi — lucrează aici, împreună cu chimişti şi alţi muncitori calificaţi, într-o atmosferă de solidaritate activă, investigînd în comun asupra tehnicilor, materialelor şi procedeelor, învăţînd permanent unii de la alţii, încrucişîndu-şi părerile, de multe ori contradictorii. În loc de solilocviu, un permanent dialog. Un atelier de Renaştere, cum spunea unul din discipolii lui Siqueiros ? Poate, ca spirit ;

https://biblioteca-digitala.ro

un atelier în orice caz foarte modern, prin tot ceea ce tehnica și optica epocii noastre adaogă străvechilor meșteșuguri ale desenului, picturii și sculpturii.

L-am ascultat pe Siqueiros recapitulînd, în acest cadru, etapele vieții sale de luptă împotriva a tot ce era stagnant, retrograd, fără perspectivă în artă ca și în viață. O luptă care a început în 1911, cu participarea sa la greva studenților de la Belle Arte, condusă de Dr. Atl și pe care Siqueiros a dus-o de atunci fără întrerupere pe toate fronturile — artistic, social, politic — necruțîndu-și forțele și neocolind riscurile. O luptă în care i s-au revelat nu numai trecutul arheologic și folclorul, ci și sufletul poporului său, al muncitorilor și țăranilor alături de care a combătut ani în șir în detașamentele revoluției mexicane.

Nu m-a mirat de aceea vehemența cu care Siqueiros susține prioritatea artei murale — prin excelență umanistă — asupra artei de șevalet, teoretizînd aproape polemic diferența totală care ar exista între ele. Prolific și valoros pictor de șevalet el însuși, Siqueiros își consideră totuși minoră această parte a operei lui, mai mult un mijloc prin care reușește să obțină, profitînd și de snobismul colecționarilor, mijloacele materiale necesare organizării și desfășurării activității sale de pictor muralist. A fost, la Paris, prieten cu Léger, Lurçat, Kandinsky. Dar n-are o părere deloc bună despre foarte mulți din pictorii pe care i-a cunoscut. Le reproșează vanitatea, lipsa de contact real cu publicul, faptul că nu-și cunosc țara și-i disprețuiesc foarte adesea trecutul artistic. « A-i readuce pe artiști la marile probleme ale artei, a alimenta aspirația spre măreție, a concentra atenția asupra esențialului și nu asupra accesoriilor, a reafirma importanța subiectului, căruia trebuie să i se subordoneze mijloacele de expresie », sînt obiective și principii pe care le proclamă, împreună cu Siqueiros, întreaga mișcare muralistă mexicană. O mișcare de o modernitate indiscutabilă, dar care nu sacrifică vizualului pur straturile mai adînci ale umanului și problemele mai vaste ale societății, ale investigării realului. Ale unei investigări, cum spunea Siqueiros, mereu reînnoite, care este la antipodul rutinei, al imitației, al artificiului. « Cea mai rea formă de realism — continua el — este repetarea aidoma a formelor trecutului. Arta de astăzi nu poate fi decît creatoare, dinamică, antibirocratică. Ea trebuie să fie și poate fi mereu mai profundă, mai bogată în concepția despre materia picturală, despre spații, mai vie și mai elocventă. Ar fi absurd să credem că elocvența realistă a fost epuizată de marii maeștri ai trecutului, după cum ar fi absurd să credem că uneltele și materialele descoperite acum sute și mii de ani ar fi ultimul cuvînt al tehnicii ».

Rar am auzit o mai vehementă condamnare a formelor rutiniere, a stilurilor învechite, desuete, a virtuozității pur tehnice care degenerează în pur artizanat, a speculațiilor formale în domeniul arheologismului și folclorului indigen.

Întreaga muncă artistică a lui Siqueiros ilustrează această fugă hotărîtă de inerție, efortul permanent de autodepășire. Căutări în domeniul perspectivei, soldate cu remarcabile succese în accentuarea — prin așa-numita perspectivă poliangulară — a mișcării, a dinamismului în care Siqueiros vede una din caracteristicile principale ale artei și epocii noastre ; căutări în domeniul compoziției, integrată în arhitectură, dar nu subordonată întru totul acesteia, ci creîndu-și, prin curburi, linii de forță și distorsiuni controlate, un spațiu propriu pentru un privitor în mișcare, cum este privitorul picturii murale ; căutări, în sfîrșit, în domeniul materialelor — de la rășinele sintetice la cimentul policromat —, toate pentru a imprima marilor volume în spațiu, care impresionează în pictura sa, o mereu sporită elocvență și dinamică inter[illegible]

Sînt, doar enunțate, cîteva din sursele vitalității și autenticității a muralis[illegible] mexican. Adînc implîntat în solul țării sale, el reprez[illegible]ntă, pe p[illegible]anul artei uni[illegible] sale, una din cele mai generoase expresii ale spiritu[illegible]ui revo[illegible]u[illegible]ionar al epocii noa[illegible]

Corectura: LIDA IGIROȘIANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»

https://biblioteca-digitala.ro

PREZENTAREA TEHNICĂ:
S. CIUBOTARU

Secolul 20

REDACȚIA: CALEA VICTORIEI, 115. TEL. 16.79.22
ADMINISTRAȚIA: ȘOSEAUA KISELEFF, 10 — TEL. 18.33.99
BUCUREȘTI

Lei 10

43 804

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro